

Mersin Barosu

Dergisi

Çocuk Özel Sayısı

Kemal Ata BAYRAK - 5,5 Yaş

Nahide GÜMÜŞ - 9 Yaş

Cansın Abdullah KOÇAK - 9 Yaş

İda KIRAL - 5,5 Yaş

Cemre ŞAHİNGÖZ - 10 Yaş

Belçim PAÇAL - 10 Yaş

İlke BIYIKLI - 9 Yaş

Abdullah ABASGULIYEV - 10 Yaş

Leo Demir ÖZEN - 3,5 Yaş

Lina SOYSAL - 8 Yaş

İda KIRAL - 5,5 Yaş

Lina Melek YAKUT - 4 Yaş

Begüm İLHAN - 8 Yaş

Mersin Barosu Dergisi

Mayıs 2020 / Çocuk Özel Sayısı

Mersin Barosu
Adına Sahibi
Av. Bilgin YEŞİLBOĞAZ

Sorumlu
Yazı İşleri Müdürü
Av. Fatma PEKTAŞ

Yayın Kurulu Başkanı
Av. Bilgin YEŞİLBOĞAZ

Yayın Kurulu
Av. Emin Yiğit GÖKBEL
Av. Battal Gazi İNCİ
Av. Mustafa Bilge ÖZEL
Av. Fatma PEKTAŞ
Av. Alper ŞAHİNOĞLU
Av. Mustafa İsmet ÜNAL
Av. Özge ASLAN
Av. Güler Berna ŞENTÜRK

Tasarım ve Yayına Hazırlık
YenidekiEski Ajans

Yazışma Adresi
Gökdelen 16. Kat Mersin

Üç ayda bir yayımlanır. Dergimizde yer alan yazıların sorumluluğu yazarlarına, yayım hakları Mersin Barosu Dergisi'ne aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

- 6 / Başyazı
10 / 100. Yılında 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı
13 / Çocuk ve Adalet
15 / Çocuklar için Siyasi Haklar
28 / Çocukların Katılım Hakkı
34 / Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Çocukların Sağlık Hakkı
40 / Çocuk Hakları, Göçmen Çocuklar ve Eğitim Hakkı
44 / Engelsiz Yaşam için Yapabileceklerimiz
48 / Medyadaki Çocuğa, Çocuk Hak Temelli Bir Bakış
52 / Çocuklara Ait Kişisel Verilerin Korunması
68 / Sosyal Medya ve Çocuğa Olan Etkisi
70 / Neden İnternette Unutulmak İstiyoruz?
75 / Çocuklara Yönelik Cinsel İstismar ve Cinsel Sömürü
87 / Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri
92 / Çocuk Tutuklular ve Hükümlüler Hakkında Uygulanan Disiplin Tedbirleri ve Disiplin Cezaları
103 / Bir Eğitim Çalışmasının Anatomisi
106 / Bir Türkiye Gerçeği: Çocuk İşçiler
113 / Kayıp Çocuklarımız; Sokak Çocukları
116 / Görünmez Çocuklar
123 / Çatışma Ortamında Kalan Bir Çocuğun Yaşadıklarına Dair...
126 / Türk Medeni Kanunu Kapsamında Velayet ve Çocuk
131 / Mevzuatımızda Uluslararası Çocuk Kaçırmaya İlişkin Düzenlemeler
136 / Harika Çocuklar
150 / Çizgilerle Çocuk Hakları
155 / Âşık Olmayan Usta Olamaz...
158 / Çölde
164 / Filmlerde Çocuklar
167 / Kitaplarda Çocuklar
168 / Bulmaca

Şinasi DEVELİ

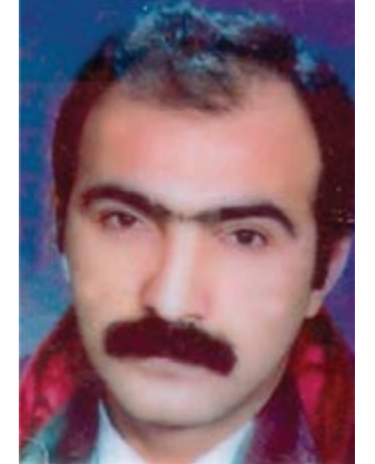
Murat DEMİRTAŞ

Hikmet AKINBİNGÖL

Ali ARSLANKÖYLÜ

İbrahim Abdalbaki TUNA

Aramızdan Ayrılan
Tüm Meslektaşlarımızın Anısına...

AV. BİLGİN YEŞİLBOĞAZ
Mersin Barosu Başkanı

Değerli Meslektaşlarım, Sevgili Çocuklar ve Gençler;

Dünyada ve ülkemizde yaşanan COVID-19 salgınından korunmak amacıyla, bu yıl 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramımızın 100. yılı ile 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramımızı hep birlikte bir arada kutlama imkânımız olmadığından, Mersin Barosu Dergisi Çocuk Özel Sayısında meslektaşlarımızla, çocuklarımızla ve gençlerimizle buluşmayı istedik.

İçinde bulunduğumuz zor sürece rağmen Çocuk Hakları Merkezimiz ve Yayın Komisyonumuzun işbirliğinde büyük emek ve özveriyle hazırlanan dergimizin, siz değerli meslektaşlarımızın, çocuklarımızın ve gençlerimizin okuruna sunulmasına katkı sunan tüm meslektaşlarımıza teşekkür ediyorum. Mersin Barosu Dergimizin her sayısında, hukuk sistemimiz ile toplumsal sorunlara dikkat çekerek farkındalık yaratmaya çalışıyoruz. Dergimizin bu sayısı ise; her çocuğun yasal olarak sahip olduğu eşit, özgür, barış ve huzur içinde yaşama, gelişme hakkının, çocuklara teslim edilmesi gerektiğini hatırlatmak, karanlık zihniyetlerin yok etmeye çalıştığı Cumhuriyet değerlerimizi yaşatmak ve Cumhuriyetin teminatı olan gelecek nesillerin zihninde canlı tutmak amacıyla sizlere sunulmuştur.

Birleşmiş Milletler tarafından oluşturulan ve Türkiye'nin taraf olduğu Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 20 Kasım 2019'da 30 yaşına girdi. Bizler Mersin Barosu olarak 2020

yılına; 'çocuk yılı' ilan ettik ve bu kapsamda Çocuk Hakları Merkezimiz, okullar başta olmak üzere bir çok yerde eğitim çalışmalarına ara vermeden devam etti. Dünyada ve ülkemizde yaşanan sağlık sorunları nedeniyle eğitim-öğretim dönemi şimdilik sona ermiş olsa da, daha sağlıklı günlerde siz değerli çocuklarımıza bu eğitimleri vermeye devam edeceğiz. Özellikle de son yıllarda, çocuğa yönelik hak ihlallerinde yaşanan artış, bizleri son derece tedirgin ediyor. Yetişkinlerin savaşıları çocukların yaşam hakkını yok ediyor. Eğitim alanında ayrımcı uygulamalar devam ediyor. Çocuklar, işgücü piyasasında sömürülmeye devam ediyor. Çocukların cinsel istismara maruz bırakılmaları meşrulaştırılıyor. Türkiye'nin de altında imzası bulunan BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme; çocuk hakları konusunda tüm yetişkinlere sorumluluklarını, devlete de yükümlülüklerini tanımlar. Hak temelli ve bütüncül bir çocuk politikası oluşturulmalı, koruyucu ve özgürleştirici önlemler alınmalıdır.

Baro Dergimizin her sayısında 'hak' kavramına yer veriyoruz. Çünkü bütün baskıcı, otoriter rejimler kendi yurttaşlarını sürekli olarak kişi hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakmaktadır. Bir devlet ne kadar otoriter ve baskıcı bir yapıda ise o ülkede insan hakları o kadar geri ve azdır. Aksine bir devlet ne kadar demokratik ve hoşgörülü ise o ülkede insan hakları o derecede geniş ve ileridir. Ülkemizde de hak ihlalleri maalesef tavan yapmıştır. İnsan

hakkı cümlesi sık telaffuz edilse de, bu kavram özümsememiştir. Bir kavramın işlevsel olabilmesi için öncelikle içeriğinin bilinmesi ve özümsemiş olması gerekmektedir. İnsan haklarının ne olduğunun bilinmesi; barış ve güven içinde yaşamak, iyi yönetilmek ve insan onuruna yaraşır yaşam şartlarının sağlanması için gereklidir. Devletin güvenliği, kendi vatandaşının güvenliğine de bağlıdır. Devlet her türlü yasal düzenlemesinde ve uygulamalarında insan haklarının özünü göz önünde tutmayı ve buna zarar vermemeyi ilke edinmeli. Devlet ve insan hakları kavramları çatışmamalı, birbirlerini tamamlamalıdır.

Sevgili Çocuklar ve Gençler;

Son yıllarda maalesef Cumhuriyetimiz tehdit altındadır. Ülkemizin çağdaş ve laik hukuk devleti yapısını değiştirip, yerine dini kurallara dayalı bir devlet yapısı kurma içerisinde olanlara karşı, kurtuluştan kuruluşa onurla yürüdüğümüz bağımsızlık yolunda, Türkiye Cumhuriyeti'ni Atatürk'ün emanet ettiği çocuklar ve gençlerle birlikte geleceğe güvenle taşıyacağız. Atatürk bu ülkeyi makam temsilcilerine, siyasilere, orduya değil; sadece bu ülkenin çocuklarına, gençlerine emanet etmiştir. Çünkü çocuklar gelecektir, yarınların umududur. Gençlik özgürlüğün, barışın, bağımsızlığın, birlik ve bütünlüğün güvencesidir. İşte bu yüzden Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk, "Ey yükselen yeni nesil, gelecek sizindir. Cumhuriyeti biz kurduk; onu yükseltecek ve sürdüreceksiniz." diyerek, bu ülkeyi ve Cumhuriyeti çocuklarımıza ve gençlerimize emanet etmiştir. Bizler bu ülkenin, karanlığın içinde ışığa doğru koşan aydınları olarak; çağın yeniliklerine açık, özgür ve bilimsel düşünceye egemen; kültürlü, eğitilmiş, insan hak ve özgürlüklerine saygılı yeni nesillerin beklentisi içindeyiz. Çünkü her devrim; taze hücrelerin, isteklerin ve iradelerin eseridir.

Değerli Meslektaşlarımız;

23 Nisan 1920 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılması Cumhuriyet yolunda bir milat, demokratik sisteme geçişin de bir başlangıcı olmuştur. Ancak ülkemizdeki

çoğulcu, demokratik parlamenter rejimden; otoriter, tek ses, tek nefes olan başkanlık sistemiyle halkın iradesinin hayat bulduğu TBMM devre dışı bırakılmış, işlevsiz hale getirilmiştir. Ülkemizin laik ve hukuk devleti düzenine yeniden dönebilmesi için TBMM'nin açılmasıyla fiilen başlayan parlamenter hükümet sistemine geri dönülmelidir. Egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğunu bir kez daha hatırlatıyoruz.

Bugünün karar vericilerinin; Atatürk'ün, 'Çocuklar geleceğimizin güvencesi, yaşama sevincimizdir. Bugünün çocuğunu, yarının büyüğü olarak yetiştirmek hepimizin insanlık görevidir.' sözünü unutmuyarak; çocuklarımızın geleceği için ötekileştirmeden, eşitlik, adalet ve özgürlük temelinde özüne dönecek bir Türkiye, bir hukuk devleti için mücadele etmesini istiyoruz.

TBMM'nin kuruluşunun 100. yılını, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramımızı, 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramımızı gururla kutluyor, TBMM'nin kuruluşunda emeği geçen başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere vatan savunmasındaki tüm şehit ve gazilerimizi saygı, şükran ve rahmetle anıyorum.

Değerli Meslektaşlarımız,

Covid-19 salgını etkisi altında sağlık tedbirleri kapsamında evlerimizde olduğumuz bu günlerde Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün geleceğimiz olan çocuklara armağan ettiği 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı dolayısıyla Mersin Barosu Çocuk Hakları Merkezi'nin hazırlamış olduğu Mersin Barosu Dergisi Çocuk Özel Sayısı kapağı sizler tarafından açılmak üzere hazırlanmış bulunmaktadır.

Bu yıl hayatını kaybeden meslektaşlarımız anısına hazırladığımız bu özel sayımızda çocuklarımızla ilgili birçok konu baromuz avukatları, akademisyenler ve konunun uzmanları tarafından özenle ve detaylı bir şekilde araştırılmıştır. Bu özel sayının oluşmasında emeği geçen Mersin Barosu Çocuk Hakları Merkezi'nde gönüllü çalışan meslektaşlarımıza teşekkür ederiz. Yayın Kurulu olarak, bu özel ve anlamlı sayımızın hazırlanmasında büyük bir özveri ve çaba sarf eden Mersin Barosu Çocuk Hakları Merkezi'nin heyecanına tanıklık etmiş bulunmaktayız.

Epictetus'un "İnsanın vatani çocukluğudur" ifadesinde karşılığını bulan mutlu bir gelecek için; tüm çocuklarımızın doya doya yaşayacakları 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nı, emeklerin sömürülmediği günler dileğiyle tüm emekçilerimizin 1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü'nü, hayallerin gerçekleşmesi dileğiyle tüm gençlerimizin de 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı'nı kutluyor, 100. Yılında halkın egemenliğinin sembolü Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşunda yer alan başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere bize bu zaferleri armağan eden silah arkadaşlarını ve bu bağımsızlık mücadelesinin kahramanlarını bir kez daha saygı ve minnetle anıyoruz.

Ülkemizde artan çocuk istismarı, çocuk işçiliği, çocuk gelin ve çocuklarımızın gördüğü her türlü psikolojik ve fizyolojik şiddet vakalarının artışının gölgesinde de olsa da bu özel sayımızı çocuklarımıza adarken, çocukların özgür, bağımsız kişiler olduklarını savunan, çocuk hakları için savaştan, ilk çocuk gazetesini çıkaran ve 1942 yılında bakımını üstlendiği 200 öksüz ve yetim çocuğuyla birlikte Treblinka toplama kampında öldürülen pedagog Janus Korczak'ın 1919 yılında yayınlanan *Bir Çocuk Nasıl Sevilmeli* isimli kitabından bir alıntıyla sizleri Mersin Barosu Dergisi Çocuk Özel Sayısıyla baş başa bırakıyoruz.

Çocuklarla vakit geçirmek zor dersiniz.

Haklısınız.

Ve eklersiniz, çünkü onların seviyesine inmek gerek...

Eğilmek, alçalmak, küçülmek...

İşte bunda haksızsınız.

Asıl yorucu olan onların duygularının yüksekliğine yetişebilmek için uzanmak zorunda olmaktır.

Onları incitmemek için,

esnemek, uzamak, parmak ucuna yükselmek...

Pandemi sürecinde sağlıklı günler dileğiyle ve çocuklarımızla birlikte sağlıklı, umut dolu ve güzel günlerde tekrar görüşmek üzere, keyifli okumalar dileriz.

YAYIN KURULU

Değerli Meslektaşlarımız;

Mersin Barosu Çocuk Hakları Merkezi olarak, tüm dünyayı olduğu gibi ülkemizi de etkisi altına alan Covid-19 salgını sebebi ile zor günler geçirdiğimiz bu süreçte, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün tüm dünya çocuklarına armağan ettiği 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramını sağlık tedbirleri gereği evlerimizde de olsa sevinç ile kutlayarak, Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışının 100. Yılında Mersin Barosu Dergisi Çocuk Özel sayısını sizlerle birlikte ölümsüzleştirmek istedik.

Merkezimizin kurulduğu ilk günden bu güne kadar Çocuk Hakları Merkezinde gönüllülük esasına dayalı olarak büyük bir özveri ile görev alan, çalışan, emek veren; çocuk hakları eğitimlerinden, sosyal sorumluluk projeleri ile takip edilen dava dosyalarına kadar fedakârca mesai harcayan meslektaşlarımız; adliyelerde, karakollarda, okullarda, aslında çocuğun var olduğu her alanda mağdur – suça sürüklenen çocuk ayrımı gözetmeksizin çocuk hak ihlallerinin ve ihmallerinin yaşandığı her yerde çocuklarımızın sesi olmaya, onların haklarını savunmaya, onlar için mücadeleye etmeye devam etmişlerdir. Çocuğun cinsel olarak istismarının ve çocuk yaşta evliliklerin (!) giderek arttığı, bu vahim tablo yetmezmiş gibi üstüne üstlük bu durumun toplum önünde meşrulaştırılmaya çalışıldığı; çocuk işçi sayısında yaşanan artışların görmezden gelindiği; ülkelerde yaşanan siyasi rejim baskıları ve savaşlardan kaynaklı göçmen-mülteci çocukların en fazla zarar gören olduğu, yaşamlarıyla bedel ödediği; çocukların ailesinden-yuvasından ayrı sokaklarda yaşamak zorunda kaldığı ve maalesef ki çocukların evde, okulda, yolda, parkta, sokakta hayatın her alanında şiddetin her türlüşüne katlanmak zorunda bırakıldığı, 21 yüzyılı 'çocuk yılı'

olarak ilan ettiğimiz bu dönemde hepimize hem birey olarak hem de mesleki olarak çok daha fazla sorumluluk düştüğü aşikârdır.

Mersin Barosu Çocuk Hakları Merkezi ve Mersin Barosu Yayın ve Bilimsel Çalışmalar Komisyonu işbirliğinde hazırlanan Mersin Barosu dergisinin "çocuk özel sayısı"nda; Çocuk Haklarından - Çocuklara Ait Kişisel Verilerin Korunmasına; Unutulma Hakkından - Çocuk Hükümlülerin Yaşadığı Hak İhlallerine; Sosyal Medyanın Çocuk Üzerindeki Etkisinden - Uluslararası Çocuk Kaçırma Eylemine; çocuk masallarından – geleceğimize yön veren unutulmaz anılarımıza ilişkin pek çok konuya bir kez daha ayrıntılı bir şekilde yer vererek hem keyifle okuyacağımız, hem bilgileneceğimiz, hem de üzerine çok şey düşüneceğimiz usta kalemlerin yazılarını bir araya getirmek istedik. Öncelikle Mersin Barosu Yayın ve Bilimsel Çalışmalar Komisyonu'na teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Güzel ve sağlıklı günlerine bir an önce kavuşma isteği ve çocukların sadece "çocuk" olarak yaşayabileceği bir dünya umudu ile dergimizi takdirlerinize sunuyoruz.

Bu vesile ile tüm çocuklarımızın 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramını, tüm emekçilerimizin 1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü'nü, tüm gençlerimizin 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramını kutluyor; başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere tüm gazi ve şehitlerimizi minnet ve saygıyla anıyoruz.

Mersin Barosu Çocuk Hakları Merkezi Adına Sorumlu Yönetim Kurulu Üyesi
Av. Mahçe İNANOĞLU DEPREM

100. YILINDA 23 NİSAN ULUSAL EGEMENLİK VE ÇOCUK BAYRAMI

Mürüvvet DEMİRTAŞ¹

23 Nisan 1920, Türk milletinin iradesini temsil eden, milli mücadele tarihimizin en önemli dönüm noktalarından birisidir. Topyekûn verilen bağımsızlık mücadelesinin dünyaya ilan ve kabul ettirildiği tarihtir.

Büyük Atatürk 23 Nisan gününü, 1929'da çocuklara armağan etmiştir. Aynı yıl çocuk bayramı olarak kutlanmaya başlanmış, 1979'dan itibaren de uluslar arası boyuta taşınmıştır. Dünya çocuklarına bayram hediye eden ilk ve tek ülke Türkiye'dir.

Aile; anne, baba ve çocuklardan oluşan en küçük topluluktur. Çocuk doğduğu andan itibaren ailesiyle tanışmakta ve iletişim kurmaktadır. Sosyalleşmeye başlarken, yaşama dair deneyim ve bilgileri de ailede elde eder. Aile aynı zamanda çocuğu sosyal hayatta ve çalışma ortamında başarılı olabilmesi için yönlendirir. Çocuğun karakter ve yeteneklerinin ortaya çıkmasına da ön ayak olur. Ayrıca, problem çözme becerisi ve güven duygusu aşılama da ailenin görevleri arasındadır. Anne- baba çocuğun birey olabilmesi yanı sıra sosyalleşmesi için de örnek ve rol model olmalıdır. Çocuk, ailenin olduğu kadar, ülkenin de geleceğinin güvencesidir. Dolayısıyla çocuğun sağlıklı birey olabilmesi noktasında anne ve baba birlikte sorumludur.

Günümüzde çocuk ve aileyi olumsuz yönde etkileyen temel unsur "kişiyeye zarar verici eylem" olarak ifade edilen şiddettir. Fiziksel ve duygusal şiddet, en başta çocuğu olmak üzere toplumun tümünü etkilemektedir.

Atatürk diyor ki, "Çocuklar her türlü istismardan korunmalı, onlar her koşulda yetişkinlerden daha özel ele alınmalıdır."

Çocuk kavramı, toplum yapısına, kültüre, inanç sistemine, ekonomik yapıya göre değişen bir kavramdır. Toplumların geleceği olan çocukların her yönden sağlıklı yetiştirilmeleri, toplumun geleceği için çok önemlidir. Çocuğun ihmal ve istismarı çocuğun ruh bütünlüğünü bozarak sağlıksız ve mutsuz bir birey olmasına neden olmaktadır. Ülkemizde çocuklar, gerek aile içi şiddet gerekse duygusal ve fiziksel istismara maruz kalan çok sayıda çocuğumuz bulunmaktadır

Ayrıca çocukların ruhsal ve duygusal gelişimlerine, hatta varlıklarına yönelik diğer önemli tehditler, doğal afetler ve zorunlu göçlerdir. Doğal afetlerin yanı sıra sosyal ve siyasal şartların zorlayıcılığı göçün önemli nedenleri arasındadır. Ülkemiz son yıllarda yoğun göç almış bulunmaktadır. Güvenli yollarla yapılan göç hareketleri yanında, son derece güvensiz kaçak yollarla yapılan göç hareketlerinin de pek çok örneğine ne yazık ki tanık olduk. Yolculuk sırasında meydana gelen çocuk ölümü ve istismarı sayısı endişe verici boyuttadır.

Genel olarak çocuk haklarının tarihine bakıldığında, 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, 1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi, 1963 Türk Çocuk Hakları Bildirisi ve 1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların sağlıklı ve

¹Emekli öğretmen

güvenli ortam içerisinde yaşaması ile her türlü istismara karşı korunmasını vurgular.

Çocuk gözlem ve oyun yoluyla öğrenir. Sağlıklı bir gelişim süreci içerisinde yetişen çocuk, daha başarılı, özgüvenli ve cesaretle geleceğe bakabilir.

Çocuk konusunda sevgi, ilgi ve özveriyi, disiplinli bir eğitime, sağlam bir sosyal koruma mekanizmasına dönüştürmeliyiz. Bu nedenle çocuk noktasında aileye, eğitim kurumlarına ve medyaya önemli sorumluluk ve görev düşmektedir.

Atatürk çocuğa verdiği değeri, 23 Nisan Ulusal Egemenlik Bayramını armağan ederek, aynı zamanda 1928 yılında Çocuk Hakları Bildirgesi'ni imzalayarak göstermiştir.

Çocuklarımızın yaşamlarında öğretmenin rolü oldukça önemlidir. Kırk üç yıllık meslek hayatımda hep iyiyi, güzeli ve doğruyu bana hissettiren varlıklar, öğrencilerim olmuştur.

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramının 100. Yılında benden bu yazıyı yazmam istendiğinde kimi hüznü, kimi mutlu pek çok anım geldi aklıma. Kocaeli'nin Gölcük ilçesinde çalışırken, mavi gözlü sarı uzun örgülü saçlı Nadire adında bir kızım vardı sınıfta. Okulun açıldığı tarihten itibaren iki ay geçmiş, hala okula gelmemişti. Arkadaşları Nadire'nin ameliyat olacağı haberini getirdiler. Detaylı bilgi almak istedim ve evlerine gittim. Nadire temiz bir yatakta yatıyordu. Götdüğüm renkli kalemler ve kitap O'nu mutlu etmişti. Yan odada annesi, Nadire'nin kemik veremi olduğunu ve sağ ayağının dizinden itibaren kesileceğini göz yaşları içinde anlattı. Çok üzümüşüm. Veda ederken, kısa sürede tekrar okula geleceğini, arkadaşlarının çok özlediklerini söyledim. Gülümsemişti. Ayrılırken annesine güçlü olmasını, zorlukların üstesinden gelmemiz gerektiğini söyledim. Aylar geçmişti. Nisan ayının son günleriydi. Teneffüs bitmiş,

derse giriyordum. Sınıfta herkes ayakta ve duvara yakın el ele tutuşmuşlar sürpriz diye bağırıyorlardı. Şaşırıyordum. Bir de baktım ki Nadire okul kıyafetiyle bana doğru yürüyordu. Sarıldık ve ağladık. Ameliyat olmuş ve protez ayak takılmıştı. Arkadaşları ihtiyaçlarında hep yanındaydı. Tüm oyunlara katılıyor, sınıf defterini alıp masama koyuyordu. Mayıs ayında sınıfça pikniğe gitmeye karar verdik. Nadire çok mutlu oldu. Kısa sürede ders eksiklerini tamamladı. Piknikte ip atlayamadı ama istop oynadı. Nadire artık o çocuk yüreğiyle yaşama dört elle sarılıyordu.

Evet, diyoruz ki; Bir çocuğun gülüşüne dünyalar feda olsun.

23 Nisan Ulusal Egemenlik Bayramının 100. Yılında belki sokaklarda çocuklarımız coşku içinde kutlama yapamayacaklar. En kısa sürede bitmesini umduğumuz küresel salgın sonrası yine aynı neşeyle oynayıp, şarkılarını söyleyecekler.

Teşekkürler ATAM.

ÇOCUK VE ADALET

Stj. Av. Abdurrahman ASAN

Türkiye'de çocukların adalete erişimi hakkında bir yazı kaleme almak istedim. Bir çerçeve çizmeden 'adalet var mı yok mu?' tartışmasına girmeden sadece gözlemlerim ve biraz Türkiye gerçekleri ile bu yazıyı kaleme aldım. Öncelikle üzerinde duracağımız ana objeleri tanımlamanın doğru olacağını düşünüyorum.

ÇOCUK: Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Çocuk Koruma Kanunu'ndaki çocuk tanımlarına bakmak lazım: ÇKK 'erken yaşta ergin kılınca da 18 yaşını doldurmayan kişi'¹, ÇHS'de ise daha dar bir tanım yapmış olsa da 'çocuğa uygulanacak kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç 18 yaşını doldurmayan her insan çocuktur'². Yani biz 'ÇOCUK' derken 18 yaş sınırını dikkate alacağız.

ADALET: Çok fazla tanımı olmakla birlikte bana daha doğru gelen tanım: hukukun gayesi, toplumsal güvenliğin teminatı, çatışan çıkarlardaki dengedir.³ Özetleyecek olursak, çatışan çıkarlardan birinin üstün tutulmaya layık görülmesidir.

ÇOCUĞUN ÜSTÜN YARARI İLKESİ: 'Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar ya da yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun esenliğini/yararını temel kabul eden düşüncedir'⁴ şeklinde tanımlamak mümkündür.

Çocuklar adalette erişebiliyor mu, çocuklar için adalet, ne anlama geliyor? Hangi soruyu sorarsak soralım, karşımıza Türkiye'de

çocuklar için adalet hep kocaman bir soru işareti(?) olarak çıkıyor. Nedeni ise toplumsal yargılar ve değerler ön plana çıkmakla birlikte daha çok toplumun çocuğa bakış açısı ile ilgili. Çünkü Türkiye’de çocuklara her ne kadar değer verildiği gözükse de; çocuklar hep ikinci planda kalıyor. Dedim ya adalet çatışan çıkarlardan birini üstün tutmamızla ilgilidir diye. Türkiye’de üstün tutulan çıkarlar maalesef çocukların yararına olmuyor. Oysa biz yani Türkiye Cumhuriyeti, Çocuk Hakları Sözleşmesini imzalayan ülkelerin başında geliyoruz. ÇHS’nin getirdiği en önemli kurumlardan biri ÇOCUĞUN ÜSTÜN YARARI KURUMU’dur. İç hukukumuzda birçok kanunda özellikle TMK ve ÇKK’da yansımalarını görüyoruz... Ancak uygulama kısmında yetersiz kalıyoruz. Türkiye’de çocuğa yönelik adaletsizliklerin bir an önce ortadan kaldırılması ve bu alandaki kurumların düzgün bir şekilde işletilmesi gerekmektedir. Çünkü Türkiye’de son yıllarda çocuğa yönelik şiddetin ve istismarın artması, çocukların suç oluşturan fiilleri işleme oranının artması gösteriyor ki; çocuğu koruyucu önlemler almada yetersiziz. Bu alanlardaki eksiklerin bir an önce giderilmesi gerekmektedir.

Bu arada ADALET kavramını sadece ceza hukuku çerçevesinde görmemeliyiz. Hayatın her alanında ve hukukun her dalında adaletten söz etmek gerekir: Örneğin okula gidemeyen çocuklar için eğitim alanında adalet sağlanmamış demektir. Bir çocuk okula gönderilmek yerine evlendiriliyorsa o çocuk için adalet yok demektir. Bir çocuk oyun oynamak yerine çalışıyorsa; o çocuk için adalet yok demektir...

Hayatın her alanında çocukların adalete erişimi zor oluyor. Gerek toplum olarak gerek ise avukatlar olarak bizim vazifemiz bu zorluğu kolaylığa çevirmektir. Her alanda çocukların adalete erişimini sağlamakla öncelikle devlet mükelleftir. Devlet gereken tüm önlemleri almalıdır. Biz avukatlara düşen görev ise çocukların hak ihlallerini önleme ve denetimini sağlamaktır.

Çocuk ve Adalet dediğimizde; çocukların adaletli bir ortamda yaşamaları ve her türlü ayrımcılıktan muaf olmaları gerekir. Lakin Türkiye’de bunun gerçekleştiğini söylemek pek de mümkün değil maalesef. Hala sokakta kalan, dilenen, aç yatan, eğitim hakkı gasp edilen, şiddet gören, istismara uğrayan, malları başkaları tarafından yağmalanan, boşanan ebeveynleri tarafından hor görülen, zorla çalıştırılan, ninni yerine kurşun sesi ile uyumaya mecbur kalan, oyuncak yerine eline silah tutuşturulan, evlendirilen (vs. vs. diye uzatabiliriz maalesef) çocuklar varsa, çocukların adaletli bir ortamdan olduklarını iddia etmek mümkün değildir. Hele böyle bir ortamda çocuklar için adalet uygulanıyor demek ülkenin hata dünyanın gerçeklerinden kopmak demektir. Maalesef çocuklar için adalet ya işlemiyor ya da çok geç işliyor. Bir siyasetçi demişti ya “geç gelen adalet, adalet değildir.” diye... İşte öyle bir durumdayız.

KAYNAKÇA

- 1) Çocuk Koruma Kanunu Madde: 3/A
- 2) BM Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde:1
- 3) A. Can Tuncay Adalet Nedir Makalesi, Başakşehir Üniversitesi Dergisi Sf. 171-172
- 4) Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde: 3/1

ÇOCUKLAR İÇİN SİYASİ HAKLAR¹

Dr. Cengiz Apaydın

1. YAŞAMA HAKKI

Hukuk, toplumdaki kişisel çıkar çatışmalarını önleyerek toplumsal yaşamın güvenli bir biçimde tesisini ve sürekli, istikrarlı bir şekilde devamlılığını sağlar. Kişinin canını kaynağı ne olursa olsun her çeşit haksız saldırıya karşı koruyacak kurallar öngörür, önlemlerin alınmasının normatif altyapısını kurar, öngörülen kuralların hayata geçirilmesini örgütler ve denetimini sağlayacak mekanizmaları ve kurumsal yapıyı öngörür. Kısacası kişilerin maddi ve manevi haklarına sahip olmayı

ve güven içinde kullanabilmelerine imkân verir. Bireylerin kaba kuvvet kullanmalarını engelleyerek güçlünün zayıf üzerinde baskı kurmasını, böylece toplumda kargaşa, kaosu ve anarşiyi önler². Yaşam hakkı, çocuğun yaşama ve uygun yaşam standartlarına sahip olma, tıbbi bakım, beslenme, barınma gibi temel gereksinmelerinin karşılanmasını öngören hakları içerir³. Yaşam hakkı devletin teminatı altındadır. Devlet çocukların yaşamını korumak zorundadır. Yaşam hakkı güçsüzün güçlüden korunması, çocukların aile içi veya aile dışı

¹ Dr. Cengiz Apaydın, İstanbul Anadolu Cumhuriyet Savcısı.

² Atay, s. 47.

³ Akyüz, s. 6.

cinsel, fiziksel ve ruhsal şiddete karşı korumayı içermektedir.

Devlet ve aile çocukların sağlıklı bir şekilde büyüebilmeleri için gereken her şeyi yapmalıdır. Gelişmek, çocukların yaş almaları ya da boylarının büyümesinden daha fazlasını ifade eder. Devlet, çocukların bedensel, zihinsel ve toplumsal gelişmelerini en doğru ve en sağlıklı biçimde garanti altına almalıdır. Anne ve baba çocukların yaşamlarından, hayatta kalmalarından ve gelişmelerinden birinci derecede sorumludur. Devlet bu süreçte her türlü bakım, koruma ve sağlık desteği ile çocukların ailelerine her türlü desteği vermelidir.

2. AYRIMCILIK

Ayrımcılık, bir kişiye aynı konumda olan bir başka kişiye göre daha kötü biçimde davranılmasıdır. Ayrımcılığın gerekçesi olarak, farklı bir ırk, mezhep, inanç, etnik köken, ulus ya da din gösterilebilir. Ayrımcılığın içerisinde, tehdit, düşmanlık, aşağılayıcı ya da onur kırıcı bir tavır bulunmaktadır. İnsanlar kendilerinden farklı görünenlere ayrımcılık yapmaya ve onları yargılamaya kolaylıkla yönelebilirler. Cinsiyetiniz ya da ülkeniz farklı diye ayrımcılığa uğradığınız oldu mu hiç? Şöyle bir düşünün; sizin de insanları sadece görüşlerine bakarak yargıladığınız oldu mu⁴?

“Ülkemden ayrılana kadar ırkçılığın ne olduğunu bilmiyordum. Ülkem Sierra Leone'den ayrılmak üzere uçağa bindim. Uçak önce Belçika'ya indi, oradan başka bir uçakla Londra'ya uçtum. Daha uçaktan iner inmez, beyazlar yanımdan rahatça geçerlerken, her türlü seyahat belgem tam olmasına karşın pasaportum elimden alınıp, bir köşede sorguya çekildim. Çok şaşırıp ve siyah bir insan olarak kendimi aşağılanmış hissettim.

Bu, bana yönelik bir seri ırkçılığın ilkiydi. Londra'nın kuzeyindeki küçük bir

kasaba olan Buntingford'da bir ailenin yanında kalıyordum. Bir akşam kasabada yürüyüşe çıktım. 45 dakika sonra, bir polis minibüsü yanımda durdu ve polislerden biri dışarı çıkarak bana, 'Etrafta tuhaf birinin dolaştığına dair bir bilgi aldık, ' dedi. Bana yaptığı bu açıklama karşısında şaşırıp kalmıştım. Sonra kendi kendime sordum, 'Bunun nedeni siyah olmam mı?'

İrkçilikle üçüncü kez, Londra'da bir gece evime dönmek için bir taksiye gereksinim duyduğumda karşılaştım. Garip bir biçimde hiçbir taksici durup beni arabasına almıyordu. Cebimde taksi parası vardı ve ben orada buz gibi soğuk bir havada durmuş, evlerine giden beyaz insanları seyrediyordum. Bu gerçek bir ırkçılıktır⁵.

Bir kişiye karşı ayrımcılık demek, o kişinin siyasal, sivil, ekonomik, toplumsal veya kültürel haklarından tam olarak yararlanmasını engellemek demektir. Ayrımcılık temel bir insan hakları ilkesine ters düşer. Tüm insanların insanlık onuru bakımından eşit olması ve aynı temel haklardan yararlanması gerekmektedir⁶. İnsanlar, devlet adına yetki kullananlar, belediye, okul, hastane, yurt ve benzeri diğer kurumların görevlileri çocuklara eşit bir şekilde davranmalıdır. İrk, din, inanç, mezhep ve etnik ayrımcılık yapılmamalıdır.

3. DEMOKRASİ HAKKI

Demokrasi hakkı, toplumun kendi kendisini yönetmesi hakkıdır. Demokrasi bugün için mükemmel bir biçimde işlemiyor olabilir, ama yine de insanların bugüne kadar bulduğu en iyi yönetim şeklidir. Eğer insanlar herhangi bir baskı altında kalmaksızın oylarını diledikleri yönde kullanabilirlerse, bu çoğunluğun yönettiği demokrasiyi güvence altına alacaktır. İyi işleyen demokrasilerde sağlık ve eğitim gibi kamu hizmetlerinden sadece ayrıcalıklı bir azınlık değil, herkes yararlanabilir. İşin umut

verici tarafı, bugün gelişmiş demokrasilerde yozlaşmış liderlerin ve diktatörlüklerin sayısı azalırken demokratik hükümetlerin sayısının giderek artmasıdır⁷. Olması gereken bu ama çağımızda maalesef dünyada ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve ekonomik nedenlerden dolayı birçok ülkede din, milliyet, mezhep üzerinden siyasal politikalar üretilmekte, bu nedenle demokrasi gelişmek yerine gerilemektedir.

Demokratik bir toplum demokratik yollardan seçilmiş bir yönetimin ve ulusal kurumlardan oluşan bir sistemin ötesindedir. Güçlü ve bağımsız yerel yetkililer, ulusal ve yerel ölçekte gelişmiş ve faal bir sivil toplum, işyerlerinde ve okullarda demokratik etişin yerleşmesi demokrasiye inanmış bir toplumun başlıca göstergeleridir. Demokrasi, her gün ve her yerde beslenmesi gereken pratik bir süreçtir. Halkın taleplerini dile getirdiği, baskı oluşturduğu ve hükümetin gidişatını sürekli olarak izlediği durumlarda demokrasi daha etkili biçimde işler ve yurttaşların çıkarlarına daha iyi hizmet eder⁸. Özellikle okullar demokrasinin öğrenildiği ve uygulandığı, demokratik tutum ve davranış biçimlerinin belirlendiği yaşam alanlarıdır. Bu nedenle çocuklar için hukuk ve adalet bilinci eğitiminin zorunlu olması hayati önem arz etmektedir. Çocuklar adaletli olmayı, demokrat olmayı doğuştan öğrenemezler, anne ve babaları, öğretmenleri tarafından çocuklara bu etik değerlerin öğretilmesi ve bu etik değerlere uygun davranışlar sergilemelerinin özendirilmesi gerekir.

Demokrasinin gelişmesini sürdürebilmesi için çocuklara bunu yaşamın bir değeri olarak görmeleri öğretilmelidir. Demokrasinin inşası için gerekli beceriler çocuklarda kendiliğinden gelişmez. Demokrasiyi öğretmek, çocukları, gelecekte demokrasiyi koruyup şekillendirecek yurttaşlar olarak hazırlamak demektir. Dolayısıyla demokrasi mümkün olan en küçük

yaşlardan başlayarak, her tür eğitimin temel bileşenlerinden biri olmalıdır. Avustralyalı bir eğitim danışmanı olan Lianne Singleton'un da ileri sürdüğü gibi, eğitimcilerin, demokrasinin mümkün olduğu, demokratik bir yaşam tarzının toplumda ve çocukların buldukları ortamlarda yaşayabileceği konusunda ikna olmaları gerekir. Eğitimciler hiçbir demokrasinin ve hiçbir hükümetin mükemmel, hiçbir ideolojinin de sorgu kabul etmez yetkinlikte olmadığını anlamalarında çocuklara yardımcı olmalıdır. Sağlıklı bir demokraside yurttaşlar liderlerinin kararlarının gerçek nedenlerini sorgularlar ve eylemlerini izlerler⁹.

Çocuklar için hukuk ve adalet bilinci eğitimi kapsamında demokrasinin önemini ve gerekliliğini özendirmek, tartışmak, eleştirel düşünmek ve yapıcı eleştirilerde bulunmak çok gereklidir. Çocuklar, hareketleriyle ilgili sorumluluk almasını öğrenmelidir. Eğitimle ilgili bu sonuçlar ancak eylemle elde edilebilir. Demokrasinin temel kavramları çocuklar tarafından anlaşılmalıdır; demokratik bir ortamda yaşamak ve eylemde bulunmak tek ve en iyi alıştırmadır. Okullar, kurumlar, çocuk kulüpleri ve kuruluşları, hatta demokratik ilkelere saygılı ve demokratik yapılara sahip aileler bile çocukların demokrasinin ne olduğunu öğrenmede en iyi modeller olarak işlev görürler. Demokratik ilkeler okul yapılarına ve müfredata nüfuz etmeli, okul ilişkilerinde yerleşik standartlar haline gelmelidir. Eğitimciler çocuklara duydukları saygıyı çocukların karar alabilecekleri organlar oluşturarak, akran ilişkileriyle, kendi etkinliklerini organize etmelerinde çocuklara güvenerek; yeni konuları ortaya atmalarında, tartışmalarında, görüş geliştirmelerinde, çatışmaların çözümü için stratejiler geliştirip makul hedeflere ulaşmalarında onlara yardımcı olarak sergilemelidirler. Bu tür katılım deneyimleri çocukları yetkinleştirme, katılımın değerli bir çaba olduğuna onları inandırma

⁴ Hakların İçin Ayağa Kalk, s. 18.

⁵ Sheku Syl Kamara, 22, Sierra Leone, Hakların İçin Ayağa Kalk, s. 18.

⁶ Pusulacık, Çocuklar İçin İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu, İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları, İstanbul 2010, s. 214.

⁷ Hakların İçin Ayağa Kalk, s. 54.

⁸ Pusulacık, s. 232.

⁹ Pusulacık, s. 234.

bakımından çok önemlidir¹⁰.

4. ÖZGÜRLÜK HAKKI

Özgürlük, herhangi bir koşulla sınırlanmama, zorlamaya, kısıtlamaya bağlı olmaksızın düşünme ve davranma durumudur. Diğer bir ifadeyle, insanın her türlü dış etkiden bağımsız olarak kendi istencine, kendi düşüncesine göre karar vermesi halidir, ancak özgürlük sınırsız değildir. Özgürlüğün sınırları başkasının özgürlüğünün başladığı yerdir. Tüm çocukların demokratik toplumun gereklerine uygun bir şekilde özgürlük alanlarını yaşamaları bir haktır.

Özgürlük, hak, insan hakları, hukuksal eşitlik, eşit özgürlük, ayrımcılık yasağı, haysiyet (onur) gibi temel kavramlardan hareketle insan hakları genel kuramı oluşturulur. Bu kuram, “insan haysiyeti” temelinde “özgürlük ve eşitlik” denkleminde dayanır. Özgürlük, herkese tanınmış bir insan hakkıdır. Hukukça yasaklanmamış olan, yasal ve serbest olandır. Özgür olmak, başkasına karşı öne sürülebilen haklara sahip olmaktır. Kişi, şu ya da bu biçimde karar verme ve davranma, iradesi doğrultusunda yapma ya da yapmama yetkisi ile “özgür”dür¹¹.

Özgürlük, bağlı ve bağımlı olmama, dış etkilerden bağımsızlık, engellenmeme ve zorlanmama halini dile getirir. Özgürlük kişinin iradesi ile baskı altında olmadan insan olmasının gereği olan ve insan onuruna uygun düşen isteklerini hayata geçirebilmesi ve buna ilişkin bir ortamda yaşaması ve bunu hissetmesidir. Özgürlüğün varlığı hukuk için gerekli olduğu gibi hukukun varlığı da özgürlük için gereklidir. Hukukun olmadığı yerde herkes kendinde istediğini yapabilme yetkisini görecektir¹². Özgürlük herkes tarafından ulaşılabilir değilse özgürlük yoktur. Hukuki eşitlik, öznelere eşitliğini, serbest bireyler olarak insanların

eşitliğini anlatır. Hukuk, bireylerin tam bir eşitlik içinde işlem görmelerini gerekli kılar. Hukuk önünde sadece özgür insanlar eşit olabilir. Şu halde eşitlik, özgürlüğün gelişimini değerlendirme aracı ve onu ilerletme ilkesidir. Keyfiliği dışlayan ve ayrımlara elden geldiğince izin vermeyen bir toplumda birey ve grupların özgürlüğü daha iyi korunur; hukuksal güvenlikleri de daha kolay sağlanır¹³.

Eşitliği güvence altına almak, hak sahiplerinin ondan yararlanacak konumda olmasını sağlamaktır. Hukuk eşitliği, özgür kişilerin eşitliği, yani özgürlükte eşitlik. Hukukun özünü, dilini ve araçlarını belirleyen bu eşitlik. Dolayısıyla “eşit özgürlük” insan haklarının hem sınırı hem de güvencesidir. Yasa önünde eşitlik, hukuk önünde eşitlik kavramına göre daha dardır. Çocukların hukuk önünde eşit olması, eşit işlem görmesini gerekli kılar¹⁴. Çıkarların çatışması durumunda güçlü olan zayıf üzerinde iradesini kabul ettirecektir. Güçlüler, güçsüzleri ezecektir. Mutlak özgürlük, özgürlüksüzlüktür. Bu nedenle hukuk özgürlükleri tanır, düzenler, çerçevesini çizer ve gerektiğinde demokratik toplumun gerekliliklerine uygun olarak kısıtlar. Ama buradaki sınırlama, kısıtlama herkes için olacağından sürekli özgürlük sağlanır. Özgürlük, başkasının hakkına uymanın ve saygı göstermenin sonucudur. Hukuk hak sahibine hakkını teslim edeceği için, hukuk düzeni özgürlüğü tanır, geliştirir ve her türlü ihlale karşı korur¹⁵. Çocukların özgürlük isteme hakları sevgi ve şefkate ihtiyaç duymaları ve kendilerini güvende hissederek geliştirmelerini sağlamaları açısından çok önemlidir.

Hukuk kuralları, insanlara bir yandan belirli özgürlükler sağlarken diğer yandan da bazı sınırlamalar getirmekte ve özgürlüklerin çerçevesini belirlemektedir. Şayet böyle

olmasaydı herkesin sınırsız özgürlüklere sahip bulunduğu bir yerde, özgürlükler çakişacak ve hiç kimse özgür olamayacaktı. Örneğin, hukuk kuralları sayesinde bir yandan otomobil satın alıp onun sahibi olurken, hukuk kurallarının getirdiği sınırlamalar sebebiyle otomobili dilediğimiz gibi istediğimiz hızda kullanamayız. Aynı doğrultuda olmak üzere, sahip olduğumuz bir topla istediğimiz her yerde oyun oynayamayız, bunun için müsait olan ve başkalarının özgürlüklerine müdahale etmeyeceğimiz alanları seçmek zorundayız¹⁶.

5. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

Hukuk kuralları genel, soyut, sürekli, yayınlanmak suretiyle bilinen, genel olarak geçmişe yürümeyen, açık, birbiriyle çelişmeyen, mümkün olanı düzenleme unsurlarını bünyesinde barındırır. Düzenlemesi içeriğindeki şartları taşıyan herkes için kural olarak uygulanır. Hukuk kuralının kabul edilirdiği aynı durumda olan herkes için geçerliliği özelliğine bağlıdır. Hukuktaki eşitlik kavramında, mutlak eşitlik değil, aynı durum ve koşullara sahip olanların eşit olması kastedilir. Bilimsel, rasyonel bir temele dayanarak farklı statü içerisinde değerlendirme yapmak hukukun eşitlik amacına ters düşmez. Ancak renk, dil, din, cinsiyet, sınıf, zümre gibi ayrımlar getiren düzenlemeler hukukun eşitlik sağlama amacına aykırı düşer¹⁷. Hukuk standart koymak, eşitlik ölçüğünde kategorize etmek demektir.

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet aynı şey değildir. Cinsiyet biyolojik bir olgudur. Hemen hemen tüm insanlar iki farklı halde, kadın veya erkek olarak dünyaya gelirler. Buna karşılık toplumsal cinsiyet sosyal bir durumdur. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından belirtildiği gibi:

“Cinsiyet” kadınları ve erkekleri tanımlayan biyolojik ve psikolojik özelliklerle ilgilidir. “Toplumsal cinsiyet”, belirli bir

toplumun erkekler ve kadınlar için uygun saydığı, toplumsal olarak inşa edilmiş rolleri, davranışları, etkinlikleri ve atıfları kapsar. Başka şekilde söylenirse: “Erkek” ve “dişi” cinsiyet kategorileridir; buna karşılık (eril) ve (dişil) toplumsal cinsiyet kategorileridir. Cinsiyet özelliklerine kimi örnekler: kızlar adet görmeye başlayacaklardır, erkekler ise görmezler; erkeklerin testisleri varken kızların yoktur; Kadınlar bir bebeği emzirebilirler; erkekler emziremez; ergenlikten sonra erkeklerin çoğunda adale gelişimi olur; kızlarda olmaz.

Toplumsal cinsiyet özelliklerine kimi örnekler: Avrupa’da aynı işi yapan kadınlar erkeklerden daha az kazanır; birçok ülkede kızlar daha çok dans ederken erkekler futbol oynar; tüm dünyada kızlar ve kadınlar erkek çocuklara ve erkeklere göre daha fazla ev işi yapar; erkek çocuklara dayak gibi cezalar kız çocuklardan daha yaygın uygulanır.

Kişinin kimliğinin ve bireyselliğinin önemli bir parçası olarak toplumsal cinsiyet rolleri sosyalleşmeyle oluşur. Günümüzde yalnızca aile değil okul ve işyeri, bunların ötesinde medya, yeni bilgi teknolojileri, müzik ve filmler de sosyalleşmeyi etkilemektedir. Gerek geleneksel gerekse yeni sosyalleştirici güçler cinsiyete dair kalıplaşmış yargıların korunmasına ve aktarılmasına hizmet etmektedir¹⁸.

İnsan hakları alanında önemli bir konu olarak toplumsal cinsiyet eşitliği erkeklerle kadınların kamusal ve özel yaşamın tüm alanlarına eşit ölçüde yetkinleştirilmiş şekilde eşit katılımları anlamına gelir. Bu, iki cinsin de aynı olduğu anlamına gelmez; söz konusu olan, iki cinsin insanlık onuru ve hakları açısından eşit olmasıdır. Bütün insan hakları için olduğu gibi toplumsal cinsiyet eşitliği için de sürekli mücadele verilmeli, bu eşitlik korunmalı ve

¹⁰ Pusulacık, s. 234.

¹¹ Kaboğlu, s.57.

¹² Atay, s. 49.

¹³ Kaboğlu, s.59.

¹⁴ Kaboğlu, s.59.

¹⁵ Atay, s. 49.

¹⁶ Ünal/Kılıç / Topçu / Aydın /Çolak / İnan / Aydın / Demir, Hukuk ve Adalet Öğretim Materyali, s. 33.

¹⁷ Atay, s. 49.

¹⁸ Pusulacık, s. 267-268.

özendirilmelidir¹⁹.

20. yüzyıl eskiden oy kullanma ve mülk edinme gibi haklara sahip olmayan kadınların durumlarında büyük ilerlemelere tanıklık etmiştir. Kadın ve erkeklerin eşitsizliği fark etmelerinde kadınlara özgürlük ve eşitlik içeren hareketin 1960'lı yıllarda verdiği mücadele etkili olmuştur. Dünyanın dört bir yanında kadınlar eşit yurttaşlık hakkı için ayağa kalkmışlardır. Kadınları artık parlamentolarda, politikacı ve başbakan olarak görüyoruz. Kadınlar artık yargıç, asker ve pilot olabiliyorlar. Erkeklerle aynı eğitimi alan kız öğrenciler okullarda en az onlar kadar başarılı oluyorlar ve kadınların eğitimi oldukları bölgelerde yaşam standardı yükseliyor; bundan da herkes kazançlı çıkıyor²⁰. Hatta kadınların erkeklerden daha çalışkan ve başarılı oldukları gözlemlenmektedir.

Toplumsal cinsiyet eğitimi, hem kızlara hem erkeklere yönelik olduğunda, çağdaş toplumda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından olumlu bir güç olabilir. Bu eğitim, özel ve kamusal yaşamda erkek ve kız çocukların, kadınların ve erkeklerin oynadıkları rolleri değiştirmeyi amaçlamaktadır. Toplumsal cinsiyet eğitimi, cinsiyete dair kalıplaşmış yargıları geriletirerek kadınların ve erkeklerin işbirliği ve karşılıklı saygı temelinde ilişkilendikleri gerçek bir sivil eşitliğin ortaya çıkarılmasında çocuklara yardımcı olmaktadır. Toplumsal cinsiyet eğitimi toplumsal cinsiyet farkındalığı yaratarak başlar. Bundan kastedilen, cinsiyete dair kalıplaşmış yargıların olumsuz etkilerinin kabullenilmesi ve buradan kaynaklanan eşitsizliklerin ele alınmasıdır. Kızlara yönelik toplumsal cinsiyet eğitiminin sonucu daha fazla özgüven, kararlılık, bağımsızlık ve kamusal alanda kendini ortaya koymaktır. Erkekler açısından elde edilecek sonuç ise başarısızlık korkusunun yenilmesi, daha az saldırgan olma, daha sosyal ve sorumlu hale gelme ve özel alanda daha fazla

görünmedir. Toplumsal cinsiyet eğitiminin önemli bir işlevi de gerçeklerle inançlar veya görüşler arasındaki ayrımın yapılmasıdır. Çocuklar, öyküleri veya kendi etkinliklerini analiz ederek, kızların erkeksi, erkeklerin ise duyarlı ve kırılabilir olabileceklerini, bunların normal sayılması gerektiğini hızla öğrenebilirler. Tüm çocuklar kendilerini çok çeşitli özelliklere sahip, karmaşık ve kendine özgü bireyler olarak kabul etmek durumundadır. Kalıplaşmış yargılar ve toplumsal cinsiyetle ilgili katı beklentiler ise kişisel gelişmeyi, gerek erkeklerin gerekse kızların tam potansiyellerini gerçekleştirmelerini engelleyebilir²¹. Hukuk, adalet ve eşitlik kavramları birbiriyle bağlantılı olup, kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık insan haklarının sağlanması ve toplumsal düzenin gelişmesi açısından şarttır.

Erkek egemen zihniyeti, toplumsal cinsiyete bakış açısından erkekleri kadınların üstünde ve onların sahibi gibi görmekte olup, kadına karşı şiddetin ve ayrımcılığın sebebini oluşturmaktadır. Bunun nedenleri çocukların ailede, okulda, toplumsal yaşamda ve devlet kurumlarında aldıkları eğitim, görgü ve yaşam kültürüdür. Toplumsal cinsiyet eşitliği hukuk ve adalet bilinci eğitiminin yaygınlaşması ile sağlanarak evrensel eşitlik, ahlak ve insan hakları kavramları öğretilerek, bu temel kavramların kızlar ve erkekler açısından içselleştirilmiş davranış ve düşünce biçimleri haline getirilmesi gerekir. Akıl ve bilimsel bilgiye dayalı bir eğitim toplumdaki bireyleri suç işlemekten alıkoyacaktır. Oysa cehalet bireyleri suça sürükleyecek, bu bilgisizliğiyle birey kötülüğü tercih ederek hem kendisine hem de toplumdaki diğer bireylere zarar verecektir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ayrımcılığı kabul etmemekle birlikte bütün insanların onurları ve hakları bakımından eşit ve özgür doğduklarını ve herkesin cinsiyete

dayanan ayrım da dâhil, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde yer alan hiçbir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın haklara ve özgürlüklere sahip olduklarını belirtmektedir. Devletin, erkeklere ve kadınlara ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel ve siyasal haklardan yararlanmaları konusunda eşit haklar sağlama yükümlülüğü bulunmaktadır. Kadınlara karşı ayrımcılık hak eşitliği ve insanlık onuruna saygı prensiplerini ihlal etmekte olup, kadınların erkeklerle eşit bir biçimde ülkenin siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamına katılmalarına engel oluşturmaktadır. Bu durum toplumun ve ailenin refah düzeyinin artmasına engel olmakta, insanlığın hizmetinde bulunan ve doğanın potansiyel olarak en yeteneklisi olan kadınların yeteneklerini tam olarak geliştirmelerini güçleştirmektedir.

6. ADİL YARGILANMA

Herkesin anayasa, uluslar arası sözleşme veya yasa ile kendine tanınmış olan temel haklarını çiğneyen işlemlere karşı yetkili ulusal veya uluslar üstü mahkemeler önünde etkili bir yargı yoluna başvurma hakkı vardır. Bu hakları bilmeyen çocukların bu hakları kullanmaları düşünülemez. Adil yargılanma hakkı, adil bir yargılanmanın minimum gereklerini güvence altına alır. Söz konusu hak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS'nin) 6. maddesinde güvence altına alınmış olup, 2001 yılında yapılan değişiklikle Anayasa'nın 36. maddesinde koruma altına alınmış ve temel haklar arasında sayılmıştır²². Adil yargılanma hakkı bugün ceza muhakemesinin temel ilkesi haline gelmiştir²³. Adil yargılama ve dürüst yargılama aynı şey değildir. Dürüst yargılama, gerek şekli gerek maddi açıdan usul kurallarına uygun yargılama yapmaktır (son sözün sanığa verilmesi gibi). Fakat kanuna uygun davranmak her

zaman yargılamanın da adil olduğu anlamına gelmez. Kanuna uygunlukla hukuka uygunluk aynı anlama gelmez. Hukuka uygunluk kanunlarda yazılı olmasa dahi temel hukuk ilkelerine uygundur. Bir delilin hukuka uygunluğu değerlendirilirken yalnızca kanuna bakmak yeterli olmaz. Kanundaki hüküm hukuka aykırı olabilir. Ceza muhakemesinin amaçlarında özellikle koruma tedbirleriyle ilgili hükümler sanık haklarını korur. Hukuka aykırı deliller göz önünde bulundurulamaz; bu adil yargılanma ilkesinin bir sonucudur. Daha geniş hukuk kuralları göz önünde bulundurulmalıdır. Adil yargılanma ilkesi devlete, adliyede görev yapan soruşturma ve kovuşturma makamlarına görev yükler²⁴. Ceza muhakemesi işlemlerinin kandırma, yanıltma veya zorlama gibi irade serbestisini engelleyen veya savunmayı kısıtlayan yollara sapılmaksızın, hukuk devleti ilkesine uygun olarak, önceden kanunla öngörülmüş bulunan usul ve esaslar çerçevesinde yapılması gerekmektedir.

Şüpheli ya da sanığa yeterli savunma olanağı verilerek ve dürüstçe yapılan muhakeme adil, hakkaniyete uygundur. Adil yargılanma hakkının esasını silahların eşitliği ve dürüst işlem ilkeleri oluşturur. Buna hukuki dinlenilme hakkı da eklenmelidir²⁵. Adil yargılanma hakkı, adalet mekanizmasının sadece işleyişini değil, aynı zamanda örgütlenmesini de ilgilendirir²⁶. Herkes, herhangi bir konudaki davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkemede, adil ve herkese açık olarak görülmesi hakkına sahiptir. İnsanlar her zaman adil bir biçimde yargılanmıyorlar. Biraz dikkatli incellerseniz, bu durumun örneklerine neredeyse bütün dünya ülkelerinde rastlarsınız. Kanunlar

¹⁹ Pusulacık, s. 267.

²⁰ Hakların İçin Ayağa Kalk, s. 21.

²¹ Pusulacık, s. 270.

²² Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, s. 57.

²³ Turan, Hüseyin, Adil Yargılanma Hakkının İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'ndeki Yeri ve Önemi, TBBD, S:84, Ankara 2009, s. 213.

²⁴ Ünver/Hakeri, s. 16.

²⁵ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, s. 58.

²⁶ Gölcüklü, Feyyaz, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Göre Doğru Yargılama, AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları No:11, s 2 -3.

herkesin adil yargılanmasını güvence altına almalıdır²⁷.

7. MASUMİYET KARİNESİ

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6/2. maddesine göre, "Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır". Anayasa'nın 38/4. maddesi de "Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz", diyerek aynı ilkeyi benimsemiştir²⁸. Hukuk devletinin bir gereği olan bu ilke nedeniyle, bir kimsenin suçluluğunun kesinleşmiş yargı kararıyla ispat edilmiş olmasına kadar, o kişinin suçsuz olduğu varsayılacaktır²⁹.

Ceza yargılamalarında amaç, maddî gerçeğin hiç bir kuşkuyla yer bırakılmaksızın ortaya çıkarılmasıdır; kuşkunun bulunması halinde, mahkûmiyet kararı verilmesi ceza hukukunun genel ilkelerine aykırıdır³⁰; kuşkudan sanığın yararlanacağı evrensel bir ceza hukuku ilkesidir ve varsayımlara dayanılarak mahkûmiyet hükmü kurulamaz. Böyle bir ilkenin kabul edilmesinin sebebi, bir suçlunun cezasız kalmasının bir masumun mahkûm olmasına tercih edilmesidir; başka bir ifade ile masumluk karinesidir.

Masumluk karinesi, hakkındaki hüküm kesinleşinceye kadar, şüpheli/sanığın suçlu muamelesi görmemesini ve lekelenmemesini ifade eder. Hüküm kesinleşinceye kadar birey, kamuoyuna suçlu olarak tanıtılmamalıdır³¹. Bir kimsenin suçu işlediğinin ifade edilmesiyle, bir suçtan dolayı şüpheli olduğunun söylenmesi birbirinden farklıdır ve o kişinin suçlu olduğunun kesin yargılarla ifade edilmesi, suçsuzluk karinesini ihlal eder³².

Şüpheden sanığın yararlanacağı ilkesi,

masumiyet karinesinin uzantısı olan evrensel bir kuraldır. Bu ilke, ceza yargılamasında ispat konusunda bir husus şüpheli kaldığında sanık lehine sonuç çıkarmayı ve karar vermeyi gerekli kılan bir prensiptir. Buna göre, sanığın mahkûm edilmesi için, suçluluğu konusunda yargıca yüzde yüz kanaat gelmesi şarttır. Ancak uygulamada delil toplama tekniklerinin yetersizliği, delil toplamakla görevli araştırma ve soruşturma organlarının teknik ve donanım yetersizliği nedeniyle yeterince delil toplanamamakta olup, olayı yargılayan hâkimin bakış açısına göre "şüpheden sanık yararlanır", ilkesi uygulandığı gibi, "şüpheden iddia güçlenir" şeklinde hukuksal bir temeli olmayan fiili bir uygulamaya da yol açılmıştır.

Anayasamızın "Kişi hürriyeti ve güvenliği" başlıklı 19. maddesi, kişilerin aranması, yakalanması, gözaltına alınması ve tutuklanmasına ilişkin kuralları ve güvenceleri sıralamaktadır. Buna karşılık, bu maddenin uygulanması her zaman öngörülen güvencelere uygun olmamaktadır. Örneğin, kaçma olasılığı bulunmayan bir kişinin sabahın köründe evine baskın yapılması, o evde yaşayan çocuklar üzerinde yaşam boyu atlatamayacakları travmalar yaratır. Ya da suçsuzluk varsayımı ilkesi gereği, kişinin tutuksuz yargılanması esastır. Bunlara aykırı uygulamalar madde 19'un kötüye kullanılması anlamına gelir. Yasa ve Anayasaya göre gerekmediği halde tutuklanan kişinin çocuk yakınları da, bu haksız uygulamanın kurbanı haline gelir. Sonuç olarak, kamu makamlarının yetişkinlere yönelik hak ihlallerinin giderilmesine ilişkin düzenlemeler mevcut olsa bile ihlaller, çocuk haklarını da onulmaz bir biçimde zedeler ve çocukların gelişme hakkını engeller³³.

Bir suçu işlediği iddia edilen kişi

(şüpheli), suçlu olduğu yasalara uygun olarak kanıtlanmadıkça masum (suçsuz) sayılır. Bu kişinin kendisini savunabilmesi için gerekli koşullar sağlanmalıdır. Hiç kimse, işlendikleri sırada ulusal veya uluslar arası hukuka göre suç sayılmayan eylemlerinden ötürü mahkum edilemez. Hiç kimseye, suçun işlendiği sırada uygulanmakta olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez. Herkese adil bir şekilde yargılanma olanağı tanınmalıdır. Suçun kim tarafından ilendiğini ortaya çıkarmak genellikle zordur ve polis dünyanın her yerinde hata yapabilir. Bazen hiçbir suç işlememiş insanlar da tutuklanırlar. Bu yüzden bir insanın suçlu olduğu kanıtlanmadan ona suçlu muamelesi yapılması doğru değildir. Hele televizyonların, gazetelerin ve internetin etkisini de hesaba katarsak bu konu daha da önem kazanacaktır. Son yıllarda karşılaştığımız bazı davalarda, tanınmış kişilerin daha mahkemeye ile çıkmadan kamuoyu tarafından yargılanıp mahkûm edilmesine defalarca tanık olduk. Medya genellikle olayların sadece bir yönünü yansıtır ki bu da her zaman doğru olmayabilir³⁴. Kesinleşmiş bir mahkeme kararı olmadan hukuk dışı yayınlarla insanların toplum vicdanında mahkûm edilmesi telafisi imkânsız zararlar meydana getirmektedir.

8.ÖZEL YAŞAM HAKKI

Her insanın kendine ait bir özel hayat çevresi vardır. Bu, bireyin küçük dünyasını oluşturur ve devlet müdahalesine karşı korunmuştur³⁵. Herdemokratik hukuk devletinde bireylere, maddî ve manevî varlıklarını istedikleri gibi geliştirip şekillendirebilecekleri özgür bir yaşam alanı tanınır. Anayasa'nın 20, 21 ve 22. maddelerinde, bireylerin devletin hukuk dışı müdahalelerinden korunmuş özgür ve güvenli bir alana sahip buldukları açıkça ifade edilmiştir.

Anayasamıza göre, herkes özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme

hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz (m. 20); kimsenin konutuna dokunulamaz (m. 21); herkes haberleşme hürriyetine sahiptir, haberleşmenin gizliliği esastır (m. 22). Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş bir hâkim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin yazılı emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kâğıtları, eşyası ve konutu aranamaz; bu eşya ile konutta bulunan eşyaya el konulamaz; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz (m. 20-22). Evde veya işyerinde aramanın (m.116 vd. CMK); el koymanın yani, basit el koymanın, basılmış eserlere el koymanın, yani basılmış eserlere basit el koyma ile toplatmanın, postada el koyma ve PTT ile yapılan haberleşmenin denetlenmesinin ve nihayet gaipilere ilişkin el koymanın kanunlarda ve kanun haline getirilmiş bulunan milletlerarası sözleşmelerde aranan şartları gerçekleşmedikçe bu koruma tedbirlerine başvurulamayacaktır. Bu şartların gerçekleşmiş bulunup bulunmadığı somut olayın özelliklerine göre insan hak ve özgürlüklerinin özüne dokunulmaksızın, yetkililerce hukuk devleti ilkesi esaslarına uygun olarak titiz bir şekilde araştırılacak; arama veya el koyma için yasanın aradığı şartlardan biri gerçekleşmiş değilse, arama ve/veya el koyma yapılamayacaktır.

İnsan hayatının esas itibarıyla iki yönünün bulunduğu kabul edilir. Bunlar hayatın genel ve özel yönleridir; hayatın özel yönü de özel hayat ve hayatın gizli alanı olmak üzere ikiye ayrılır³⁶.

Hayatın genel yanı, herkes tarafından bilinip girilen, en dış ve genel alandır³⁷. Bu nedenle korunacak bir gizliliği veya sırrı bulunmadığından, konumuz bakımından bir özelliği yoktur.

²⁷ Hakların İçin Ayağa Kalk, s. 34.

²⁸ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, s. 64.

²⁹ Ünver/Hakeri, s. 22.

³⁰ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 26.12. 1994 tarihli, 1994/9-295 Esas ve 1994/368 sayılı kararı, www. kazanci. com.tr)

³¹ Centel/Zafer, s. 158.

³² AİHM no:24528/02(4. Daire), 2 Haziran 2009 tarihli kararı (Borovsky v. SLowakei).

³³ Kaboğlu, s. 63.

³⁴ Hakların İçin Ayağa Kalk, s. 35.

³⁵ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, s. 67.

³⁶ Öztürk/Erdem, s. 174.

³⁷ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, s. 67.

Özel hayat ise istenirse ancak en yakın bir veya birkaç kişiyle paylaşılabilen, esasen gizli olan, nispi sınırlar barındıran bir alandır. Özel hayat bedeni ve manevi bütünlüğünü de içerir. Hayatın özel yanı her hukuk devletinde koruma altına alınmıştır. Hayatın gizli alanı ise, kişinin kimseyle paylaşmadığı sır, gizli duygu ve düşünce alanıdır. Bu alana kişinin kendisiyle baş başa kaldığı alan, kişinin son sığınağı da denebilir³⁸.

Hayatın gizli alanı mutlak bir şekilde korunur, hatta dokunulmaz sayılırken, özel hayat nispi olarak korunmuştur. Özel hayat dar bir çerçevede, örneğin bir aile içinde söz konusu olabilirken, hayatın gizli alanı sadece bireyi ilgilendirir ve ondan başkasının bu alana girebilmesi asla kabul edilemez; bu nedenle de dokunulmazdır.

Hayatın gizli alanına girilmesi kişi için yıkıcıdır. Bu nedenle her türlü devlet müdahalesine karşı korunmuştur ve dokunulmazdır. Buna karşılık özel hayat alanı ise, yine devlet müdahalesine karşı korunmuş olmakla birlikte dokunulmaz değildir; bu yönüyle nispi bir korumaya sahiptir. Nihayet, en dış alan olan hayatın genel yanı bakımından herhangi bir koruma söz konusu değildir³⁹.

İnsanın dinî inancı, belli konuda ne düşündüğü vs. hayatın gizli alanı içinde kalır. Anayasa'nın 24. maddesi, "... kimse, ibadete, dinî ayin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz..." ve Anayasa'nın 25. maddesinde "... kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz..." denilmek suretiyle bu husus dile getirilmiştir.

Hayatın gizli alanı mutlak dokunulmaz olması karşısında bualana örneğin, arama koruma tedbiri ile yapılacak müdahale, aramayı hukuka aykırı kılar. Buna göre aramanın konusunu,

kural olarak, kişinin cinsel yaşamını ortaya çıkaracak belgelerin aranması oluşturamaz. Bununla birlikte, devletin suçla mücadelesinin bir gereği olarak hayatın özel alanına bir koruma tedbiri ile müdahale mümkün olmalıdır. Ancak böyle bir tedbire başvururken oranlılık ilkesinin bir gereği olarak, bundan beklenen fayda ile ihlal edilen menfaat arasındaki denge her zaman gözetilmek zorundadır. Denge, ihlal edilen menfaat lehine bozulduğu an hayatın özel alanı ihlal edilmiştir. Bu anlamda örneğin, hiçbir gerekçe yokken kişinin gece yarısı evinin aranması, onun özel yaşam alanının ihlalidir. Devletin suçla mücadele etmek gerekçesi artık burada geçerli değildir⁴⁰.

Hiç kimsenin özel yaşamına, ailesine, konutuna ve haberleşmesine keyfi olarak karışamaz, onur ve ününe saldırılamaz. Herkesin bu tür karışma ve saldırılara karşı yasal korunma hakkı vardır. Özel yaşamları insanların kendilerine aittir ve bunu kimsenin gözü ve baskısı altında olmadan yaşayabilmelidirler⁴¹.

9. BARIŞ İSTEME HAKKI

İnsan haklarına saygı barışın güvencesidir; insan hakları da ancak barış ortamında saygı görebilir. "Barış, uluslar arasında ve uluslar içinde, birlikte var olma ve işbirliği ilişkilerinin itici gücüdür; bu sadece silahlı çatışmaların yokluğu ile değil, fakat aynı zamanda özellikle 1948 Evrensel Bildirgesinde yer alan insani değerlere saygı ile ve en üst düzeyde refah sağlama kaygısı ile nitelendirilen bir bütündür." "Gelecek kuşakları savaş felaketinden korumak (...) ve bu amaçlarla iyi komşuluk ilişkileri anlayışında barış içinde yaşama" iradesini yansıtan Birleşmiş Milletler Şartı (1945), "barış ve güvenliğin korunması" ve (meşru savunma saklı kalmak kaydıyla) "uluslararası ilişkilerde güç tehdidine başvurma veya kuvvet kullanma"

yasağı (Madde 1, 2) önerir. Uyuşmazlıkların barışçı düzenlemeyle giderilmesi, toplu güvenlik sistemi, "uluslararası barışçıl ve dostane ilişkiler kurmak" (Madde 55) için gerekli uluslararası iktisadi ve toplumsal işbirliğini önerir⁴².

Çocuk Haklarına dair Sözleşmenin 19'uncu maddesine göre, taraf devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suiistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dâhil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar. Şiddet, yaralama, zarar verme, sakatlık veya ölümle sonuçlanabilir güç kullanımı veya güç kullanma tehdididir. Şiddet, cezalandırma veya kişiyi arzusunun karşı bir eyleme zorlama gibi amaçlarla uygulanabilir veya sıradan bir kötülük olarak ortaya çıkabilir. Fiziksel, sözlü veya psikolojik biçimler alması da mümkündür. Biçimi ne olursa olsun şiddet bir insan hakları ihlalidir. Çocuk Haklarına dair Sözleşme ve diğer birçok uluslararası ve bölgesel anlaşma çocuğun bedensel bütünlüğünü, güvenliğini ve onurunu güvence altına alsın da, çocuklara karşı şiddet yaygınlığını bugün de korumaktadır. Çocuğa karşı şiddete bütün Avrupa ülkelerinde, halkın kökeni veya sosyal konumundan bağımsız biçimde rastlanmaktadır⁴³.

Her insanın ve toplu olarak bütün insanların ulusal ölçekte olduğu gibi uluslararası ölçekte de sahip olduğu barış hakkı, şu üç öge ile somutlaştırılabilir: Güvenlik hakkı, savaşa karşı çıkma hakkı ve silahsızlanma hakkıdır. Güvenlik hakkı ülke içinde ve devletlerarasında şiddet eylemlerine

karşı korunmadır. Ülke içinde bu iç barış anlamına gelir. Herkes, barışa karşı tehlike oluşturan insan haklarının sistematik, yığınsal ve apaçık ihlallerine tek başına ya da toplu olarak karşı koyma hakkına sahiptir⁴⁴.

Çocuklar açısından barış hakkının yaşamsal önemi, silahlı çatışma ve savaş ortamının en büyük mağdurunun çocuklar olmasından kaynaklanır. Çocuklar, savaş ortamında en ağır özgürlük ve hak ihlallerinin doğrudan mağduru konumunda: öldürülme, yaralanma, sakat bırakılma, askerlik hizmetine alınma, zorla çalıştırılma ve cinsel istismara uğramadır. Şiddetli çatışma bölgelerinde bulunan çocuklar, temel hizmetlere ulaşma hakkından yoksundurlar; besin, su, uygun ortamda barınma, tıbbi yardım ve eğitim hakkı gibi çok sayıda haktan yararlanamazlar. Silahlı çatışmalar sırasında, aile ve yerel topluluk bütünlüğü tehlikeye girer⁴⁵.

Bir barış kültürü, dünya vatandaşları küresel sorunları anladıkları, çatışmalara çözüm bulma becerisi kazandıkları, şiddete başvurmaksızın adalet için mücadele ettikleri, insan hakları ve eşitliğin uluslararası standartlarını yaşadıkları, yeryüzüne ve birbirlerine saygı duydukları zaman gerçekleşebilir. Böyle bir eğitim ise yalnızca sistematik bir barış eğitimiyle elde edilebilir⁴⁶.

İnsan hakları kültürünü oluşturmak barışa ulaşmanın önkoşuludur. Savaş ve şiddet kaçınılmaz biçimde insan haklarının inkârıyla sonuçlanmaktadır. Sürdürülebilir, kalıcı bir barış ve güvenlik yalnızca tüm insan haklarının bütünüyle hayata geçirilmesiyle mümkün olabilir. Barış ve güvenliğin üstündeki silahlı olmayan tehditler de büyümektedir: kuraklık, yoksulluk, açlık, ırkçılık ve hoşgörüsüzlük

³⁸ Özbudun, Ergun, Özel Haberleşmenin Gizliliği, AÜHFİM; 50. Yıl Armağanı, Ankara 1977, s. 266.

³⁹ Öztürk/Erdem, s. 174.

⁴⁰ Özbek ve diğerleri s. 70.

⁴¹ Hakların İçin Ayağa Kalk, s. 36.

⁴² Kaboğlu, s. 69.

⁴³ Pusulacık, s. 256.

⁴⁴ Kaboğlu, s. 70.

⁴⁵ Kaboğlu, s. 70.

⁴⁶ Pusulacık, s. 221.

çatışmanın hem kaynağı hem sonucudur⁴⁷.

10. HUKUK GÜVENLİĞİNİ İSTEME HAKKI

Hukuk devleti, hukuk güvenliğini sağlamanın ve özgürlüğü güvence altına almanın “en ileri eşiği”dir. Kişi güvenliği ile hu-kuksal güvenlik arasında yakın bir ilişki kurulabilir. Bu ilişki, “kişiliğin özü’nün korunması hedefine yönelir⁴⁸.

Toplum içinde yaşayan farklı bakış açıları olan insanları ideolojiyle barış içinde yaşatamazsınız. Ancak hukuk güvenliğini sağlayan evrensel hukuk ilkeleri ile farklı köken, mezhep veya dinden olan insanları barış içinde birlikte yaşatabilirsiniz. Demokrasilerde birlikte yaşayabilme becerisi kendiliğinden ortaya çıkmaz. Demokratik bir hukuk devletinde birlikte yaşayabilmek için, insanların doğuştan sahip oldukları temel hak ve özgürlükler çocuklara öğretilmeli ve hayat boyu beslenerek geliştirilmelidir. Demokratik bir hukuk devletinde çocukların temel hak ve özgürlükleri öğrenmeleri ve içselleştirebilmeleri için en küçük yaşlardan itibaren eğitilmeleri gerekmektedir. Çocuklara, günlük yaşamda karşılaşılabilecekleri hukuk ve adaleti ilgilendiren sorunların çözümüne katkı sağlayacak davranış biçimleri kazandıracak nitelikte, geleneksel usullerden farklı bir eğitim ile toplumsal barışın bozulmamasının temin edilmesi gerekmektedir.

Hukuk devletinin ortak ölçütleri vardır: Yasama başta olmak üzere, bütün resmi makamların ve bireylerin hukuk kurallarına saygı göstermesi, bu kurallara uyulmaması durumunda bağımsız yargıçlar tarafından yaptırım kararı verilmesi; hukuk kuralının açık ve herkes tarafından bilinebilir olma özelliğidir⁴⁹.

Kanunda bir fiil suç olarak

düzenlenmemiş ise, o fiil suç oluşturmaz. Kanunun açıkça yasaklamadığı her fiil meşrudur. Temel hak ve özgürlüklere doğrudan müdahale oluşturan, bazı eylemlerin suç kabul edilmesi ve karşılıklarında ceza öngörülmesi faaliyetinde kişileri keyfiliğe karşı koruyan en önemli güvence suçta ve cezada kanunilik ilkesidir. Bir eylemden dolayı her hangi bir kimsenin cezalandırılabilmesi için o eylemin açık ve seçik bir biçimde yasada suç olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Hangi eylemin suç olduğu açık bir biçimde yasada yazılmalıdır. Bir eylem, ancak eylem gerçekleştirilmeden önce, eylemin suç oluşturduğu ve suçun cezası kanun tarafından belirlenmiş ise cezalandırılabilir⁵⁰. Nitekim TCK’nın 2. maddesinde şöyle denilmektedir:” Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz”. Çağdaş bir hukuk devletinde hukuk güvenliği şarttır.

Hukuk, herkesin haklarının ve yükümlülüklerinin tanımlandığı ve belirlendiği güvenlik ortamında anlamını bulur. Hukuki güvenlik, hukuk kuralının açık ve anlaşılır olması gereğini de ifade eder. Şu halde, güvenlik ile yasaların niteliği arasında sıkı bir bağlantı var. Hukuk güvenliği, kuralların (yasaların) kabul edilmesinden yürürlüğe girmesine kadar uyumlu olmasını gerekli kılar. “Hukuk sistemi” deyimini, anlatımını, düzenli bir bütünlük, düzgün bir “hukuk düzeni” arayışında bulur⁵¹.

11. DÜŞÜNCEYİ İFADE HAKKI

Çocuklar, hak ve özgürlüklerini bildikleri ölçüde kullanabilirler. Bu da, hukuk ve adalete ilişkin sorunları fark etme ve çözüm yolları üzerine düşünme olanağı sağlar. Bu sürecin bir sonraki aşaması da, çocuklara görüşlerini ifade etme olanağının sağlanmasıdır. Kuşkusuz, çocukların hukuk ve adaletin işleyişi ve kendileriyle ilgili konular üzerine düşüncelerini ifade etme özgürlüğüne

sahip olması, genel olarak insan haklarının ve çocuk haklarının güvence altına alınmış olması ölçüsünde mümkündür. Çocuklar, görüşlerini tek başlarına veya toplu olarak söz, yazı ve resimlerle açıklayabilmeli. Açıklama özgürlükleri için gerek okul ortamında gerekse genel olarak toplumsal ortamda buna özgü önlemler alınmalıdır. Bir toplumda çocukları ve gençleri dinlemek, çocuk ve gençlere verilen değer göstergesidir. Çocukları ve gençleri demokrasinin öznesi durumuna getirmek, yetişkin yurttaşlar kadar çocuk haklarına dayalı çocuk politikasının gereğidir. Düşüncesini ifade etme çocuğun da yurttaşlık görevidir⁵².

Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkı vardır; bu hak dinini ya da inancını tek başına veya topluca, açık veya özel olarak öğretme, uygulama, ibadet ve törenlerle açığa vurma özgürlüğünü içerir⁵³. Ancak insanların bunu yaparken başkalarının tercihlerine ve özgürlüklerine saygı duymaları gerekir. Unutmayalım ki, insanların dinleri ve inançları doğdukları yerlere ve kültürlere göre büyük oranda değişmekte olup, bu farklılıklar insan uygarlığının bir zenginliği olarak kabul edilmelidir. Özellikle çağdaş toplumun değerlerini içeren hukukun, dinler, mezhepler ve ideolojiler üstünde tutulması gerekir. Herkesin doğuştan sahip olduğu temel hak ve özgürlüklere saygı duyularak insanların dinlerini, mezheplerini özgürce yaşaması, ırklar, milliyetler, dinler, inançlar ve ideolojiler arasında saygının öğretilerek geliştirilmesi gerekir. İnsanlar doğuştan birbirlerine düşman olamazlar. Düşmanlık egemenlik savaşları kapsamında egemenliği kullanmak isteyen insanlar tarafından insanlara öğretilerek insanlar birbirlerine düşman yapılmaktadır. İnsanların birbirine düşman yapılması insan uygarlığının gelişmesine zarar vermektedir. **İnsanlara düşmanlığı değil, dostluğu öğretmek savaşı değil, barışı özendirilmelidir. İnsanların birlikte yaşama azim ve kararını geliştirecek**

özgürlük alanlarını genişletecek duyarlılıkta politikalar üretilmelidir.

Herkesin fikir ve anlatım özgürlüğü hakkı vardır; bu hak, fikirlerinden ötürü rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın bilgi ve görüşleri her yoldan aramak, almak ve yaymak özgürlüğünü kapsar. “Sen onu yapamazsın.” “Sen bunu söyleyemezsin.” Kim bilir kaç kere biri kalkıp size bunları söylemiştir? Eğer kimsenin kalkıp size böyle şeyler söylemediğini düşünüyorsanız, şanslı biri sayılırsınız. Yüzyıllar boyunca insanların düşündükleri şeyleri ifade etmeleri engellenmişti. Özellikle siyasetçiler, yazarlar ve sanatçılar bundan çok çektiler; yüzyıllar boyunca farklı görüşler dile getiren kitaplar yakıldı, resimler parçalandı, eserler yasaklandı. Her zaman için insanların diledikleri her şeyi ifade etmelerinden yanayız; ancak düşünce ve ifade özgürlüğünün sınırlandırılıp, sınırlandırılmama konusu bugün de yaygın bir tartışma konusudur⁵⁴. Kanaatimizce bu sınırlama demokratik toplumun gereklerine uygun olarak bağımsız ve tarafsız yargı denetimi ile mümkün olmalıdır.

⁴⁷ Pusulacak, s. 221.

⁴⁸ Kaboğlu, s. 62.

⁴⁹ Kaboğlu, s. 62.

⁵⁰ Heinrich, s. 16-17.

⁵¹ Kaboğlu, s. 62.

⁵² Kaboğlu, s. 85.

⁵³ Hakların İçin Ayağa Kalk, s. 48.

⁵⁴ Hakların İçin Ayağa Kalk, s. 50.

ÇOCUKLARIN KATILIM HAKKI

Zeynep MUTLU¹

“Benim dünyam yere göğe sığmaz aslında. Sorsaydınız uzun uzun size anlatırdım. Gelecekte mutlu olmamı istiyorsunuz. Size inanıyorum ama benim için bensiz düşünüyorsunuz.”

Ahmet DOĞUKAN-11 yaş

(1.Türkiye Çocuk Hakları Kongresi)

Giriş

Tarihsel süreçte çocuğu, yetişkinlerin küçük hali olmaktan çıkarak ihtiyaçları, gereksinimleri ve kendilerine özgü özellikleriyle bir birey olduğunu keşfetmemizi sağlayan modern çocukluk kavramı, aynı zamanda çocuğun insan haklarını da fark etmemizi sağlamıştır. Bu hak, çocuğun düşünce, sistem, siyasi, politika, ulusal ve uluslararası üstü olmasını sağlayarak tüm birey, kurum, toplum ve devletlere ortak görev ve sorumluluklar vermektedir.

Ülkemizin Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) 2019 yılı nüfus sonuçlarına göre, çocuklarımızın sayısı 22 milyon 876 bin 798'dir ve toplam nüfusun %27,5'ini oluşturmaktadırlar. Toplum yapımızın, sosyo-kültürel ve ekonomik koşulların değişmesine bağlı olarak ise bu oranın her yıl azaldığı

görülmektedir. Bu sayıya genel olarak baktığımızda, yetişkinler olarak onlar için insan hakları, insanın onuru ve değeri doğrultusunda her tür fırsat eşitliği, koşulu, imkanı, olanağı sunmak ve oluşturmak zorunda olduğumuz çocuk ve gençlerimizin sayısı olduğunu söyleyebiliriz. Bunun gerçekleşebilmesi, çocukların iyilik hallerinin, refahlarının ve yüksek yararlarının korunması için pek çok program, uygulama, düzenleme gerçekleştirilmekte ve politikalar uygulanmaktadır. Bu politika ve düzenlemeler ise çocukları ve onların iyilik hallerini korumak adına, yetişkinler tarafından alınmakta ve çocukların söz, düşünce ve katılım hakkından bahsetmeyi mümkün kılmamaktadır.

Çocuklara rağmen, onların süreçlere katılımını sağlamadan alınan kararlar ve yapılan uygulamaların, onların gereksinimlerine ve ihtiyaçlarına ne ölçüde cevap verebildiği ve

çözüm oluşturabildiği tartışılması gereken bir durumdur. Ayrıca bu durumun çocukların kararlara katılım haklarına aykırı olup bu hakkın yerine gelmesine zarar vermektedir.

Tüm uluslararası sözleşmeler ve uygulanmakta olan çocuk politikalarına rağmen çocuklarayönelik hertür istismarın önlenemediği, yoksunluk ve yoksunluklarının giderilemediği, tam iyilik hallerinden bahsedilemediği ve sağlanamadığı hatırlandığında, çocukların karar süreçlerine katılımının sağlanarak onlarla birlikte uygulama ve politika üretmenin gerekli ve önemli olduğu görülmektedir. Bu durum onların haklarının korunmasını sağlayabileceği gibi çocukların var olan potansiyellerini, beceri ve yeteneklerinin gelişmesine ve kendilerini gerçekleştirme düzeylerine de çok önemli katkılar sağlayarak onların kendileriyle ilgili konularda etkin rol almalarını sağlayacaktır.

Çocuğun Değeri

Çocuklara iyilik hallerini sağlayacak bir gelecek hazırlama iddiası, doğru ve olması gereken zamanlardaki yatırımlar, ciddi emek ve onlara verilecek değere rağmen, çocuklarla birlikte yapılmadığı sürece hiçbir anlam kazanmayacaktır. Çocukları nasıl yönlendirdiğimiz, onlara verdiğimiz destek, saygı, önem ve haklarına olan saygı, çocuklarımıza olan değer ile doğru orantılıdır. Çocukları bağımlı, zayıf, kırılgan, kendisi için doğru olanı bilemeyen, yetersiz ve sürekli yönlendirilmesi gereken bireyler olarak görmek, çocukların edilgen bireyler olmasına ve potansiyellerini kullanabilme becerilerinin zarar görmesine yol açmaktadır.

Çocukları hakları, düşünceleri, istekleri ve beklentileriyle bir birey olarak kabul etme konusunda gösterilen yetişkin direnci, çocukların farklı şekillerde zarar görmesine, örselenmesine, ihmal ve istismara maruz kalmasına ve kendi kişiliklerini oluşturma çabalarının engellenmesine neden olmaktadır. Bu durum, ülkelerin sosyo-kültürel yapısı, dinamikleri, ekonomik göstergeler, çocuğa

yönelik algı, onlara sunulan hizmetlerdeki çocuğa özgünlük, açıklık, şeffaflık ve düşünce ile şekillenip mevcut çocuk politikalarını etkilemektedir.

Çocukları pasif ve sürekli tüketen bireyler yerine toplumsal yaşamda *aktif sosyal aktör* (Karataş,2020:71) olarak görmeye başlayan modern çocuk paradigması, çocukluk döneminin toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasi bir sorun olarak ele alınmasına neden olmaktadır. Bu durum ise çocuğa verilen değerde ideolojilerin, egemen çocuk imgelerinin, modern ve postmodern çocuk tipi ve çocukluk anlayışının tartışılmasına ve pek çok değişkenin etkili olmasına neden olmaktadır. Buna bağlı olarak çocuğa yönelik algı ve değer, çocuğun insan haklarına saygı, gelişimsel ihtiyaç ve gereksinimlerini önceliklendirme ve politikaların çocuğa özgü gerçekleştirilmesiyle biçimlenmektedir. Bir diğer anlamla bakıldığında yetişkin bakış açısıyla çocuklar herkes tarafından sevilen ve önemsenen bireyler olmakla birlikte, bu durum onların düşünce ve görüşlerine saygı duyup kabul etmeye ve kendileriyle ilgili yapılacak iş, işlem, uygulama ve düzenlemelere geldiğinde, yetişkinlerin onlarına adına ve onlara rağmen karar vermeyi bir güç olarak kullanma pratik ve isteklerini değiştirmedini göstermektedir.

Çocuğun Hakları

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 18 yaş altı bireyleri çocuk olarak tanımlamakta ve onların korunmasının, en iyi koşullarda yaşamalarının ve kendilerini gerçekleştirebilme fırsatlarının asgari standartlarını belirtmektedir. Bu sözleşme tüm dünya ülkeleri tarafından imzalanmıştır ve ABD hariç diğer ülkeler tarafından iç hukuklarında da kabul edilmiştir. Ancak ülkemizde olduğu gibi tüm dünyada yaşanan çocuk hakları ihlalleri anımsandığında, çocukları korumak adına bu sözleşmenin şartlarının yerine getirildiğinden bahsetmek pek de mümkün olamamaktadır.

Literatürde ve çocuk koruma alanında bu

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı, Ankara Adliyesi, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü, Ceza Yargılaması Destek Birimi. E-mail: zmutlusu06@gmail.com

sözleşme, temel haklar ve temel ilkeler olarak iki ayrı değerlendirmede ele alınmaktadır. T. Fendoğlu (2014:43)'nun bu sözleşmeyi 1) çocukların hakları, 2) çocukların korunması ve 3) çocukların karar verme süreçlerine katılımı bölümlerine ayırdığı görülmektedir. Genel literatür ve yorumlamalar ise bu sözleşmede çocuk haklarının; "a) yaşama hakkı, b) gelişme hakkı, c) korunma hakkı ve d) katılma hakkı" olmak üzere dört temel sınıflandırma doğrultusunda değerlendirildiği görülmektedir. Bu dört temel sınıflandırmanın dayandığı temel ilkeler ise

- 1) Yaşama ve gelişme hakkı,
- 2) Ayrımcılığın önlenmesi/ ayırım gözetmeme,
- 3) Yüksek yararının korunması ve
- 4) Görüşlerine saygı / katılma hakkıdır (Duyan, V.,2004:31).

Çocuklara tanınan tüm bu haklar, ona verilen özel statünün bir gereği olup bir yandan yetişkinlere, topluma ve devlete görev ve sorumluluklar verirken diğer yandan da ise çocuğu ve haklarını bu sistemlerden korumayı amaçlamaktadır.

Bu açıdan bakıldığında ÇHS'i imzalayan tüm ülkelerden beklenen çocuğun, birey olarak onun "insan haklarına" saygı duyarak, iyilik halinin korunmasının ve bunun güvence altına alınmasının sağlanmasıdır. Akço & Akbulut (2016:7) bunun sağlanması sonucunda çocuğun "örselenmemiş, gelişmek için olanaklardan eşit olarak yararlanmış, dolayısıyla barış, değerbilirlilik, hoşgörü, dayanışma, özgürlük ve eşitlik ruhuna sahip bireyler" olacaklarını savunmaktadır.

Bu ilkeler ve temel haklar, birbirini tamamlayan haklar olup bir diğerinin öncelikli ve ayrı tutulmasından bahsetmek mümkün değildir. Bununla birlikte çocuğa verilen değer değişmesi ve gelişmesiyle birlikte çocuğun kendisiyle ilgili kararlara ve uygulamalara katılım hakkından daha fazla bahsedilir, saygı duyulur ve kabul edilir olmuştur.

Çocuğun katılım hakkına yönelik ÇHS'indeki düzenlemeler; madde 12 "Çocuğun görüşü, kararlara katılma"; madde 13 "İfade özgürlüğü"; madde 14 "Düşünce, din ve vicdan özgürlüğü"; madde 15 "Dernek kurma ve barış içinde toplanma" maddelerinde belirtilmiş olup (Unicef,2004:33-48) 12.madde bu konudaki en somut ve temel maddedir. Buna göre; ÇHS Madde 12: (1) Taraf devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar. (2) Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır (a.g.e:38) demektedir.

Bu maddeye göre çocuklar, yaşları ve gelişimleri doğrultusunda, kendileriyle ilgili her tür işlem ve uygulamada düşünce ve görüşlerini açıkça ve özgürce beyan edebileceklerdir. Ancak çocuklara görüşlerini özgürce paylaşma ve açıklama hakkı veren bu maddeye rağmen, söz konusu madde de yer alan "yaş", "kendi görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip olma" "olgunluk derecesi" kavramları tartışılacak içeriktedir. Çünkü bu kavramlar, her çocuğun, gelişimsel evre ve düzeyinin birbirlerinden farklı olduğu, gelişimsel olarak bunu sağlayacak fırsatlara, olanaklara ve kaynaklara eşit olarak sahip olma tartışmasını da getirmektedir. Bu açıdan bakıldığında aynı madde devletlere, çocuğun kendisine ait bir görüş oluşturabilmesi ve kapasitesini gerçekleştirebilmesi için olanaklar oluşturmaya yönelik sorumluluk yüklemektedir. Çünkü bu sorumluluk, çocuğun katılımını ve katılımının düzeyini belirleyen en önemli unsurlardandır.

Çocuğun Katılımı

Çocuk katılımı olarak tanımladığımız kavram, kendi yaşamlarının aktif belirleyicileri

olan çocukların özgür bireyler olarak kendi gereksinimleri ve ihtiyaçları ile yaşamlarına yönelik bilgi, becerileri ve iç görüye sahip oldukları gerçeğinin kabul edilmesidir. Diğer yandan duygu, düşünce, görüş ve değerlendirme kapasitesi olan bireyler olarak kabul edilip kendilerini etkileyen her konuda görüşlerini beyan ederek topluma aktif olarak katılımlarının sağlanmasıdır. Sürekli büyüme ve gelişme süreci içinde olan çocukların, buna bağlı olarak ihtiyaçları, kapasiteleri ve özellikleri de değişiklik göstererek gelişir. Doğal olarak bu aktif süreç, kendi durumlarını daha iyi tanımlamalarını ve ihtiyaçlarını daha somut tariflemelerini sağlar. Bu durum ise çocukların haklarını tanımlayarak güvence altına alma sorumluluğu ve bu güvenceyi hayata geçmesini sağlama yükümlülüğü olan devletler için önemli bir fırsat ve olanaktır.

Bu açıdan baktığımızda çocuk katılımının, sembolik, göstermelik veya usul gereği yerine getirilmeye çalışılan bir zorunluluk olmaktan çıkarılarak, çocuğun süreçte aktif rol almasını ve katkı vermesini sağlayabilmek gerekmektedir. Bunun gerçekleşebilmesi için ise (Unicef,2018, Öztürk ve vd,2018, Şirin ve vd,2011, Karataş,2018) çocuğun, kendisiyle ilgili iş ve işlemlerde bilgilendirilmesi, rızası ve isteğinin sorulması, onayının alınması, düşüncesinin oluşmasına fırsat verilmesi ve hatta bu konuda ilgili olan bilgilere ulaşımının sağlanması oldukça önemlidir. Ayrıca görüşlerini ifade ettiğinde korunacağı ve saygı duyulacağına anlaşılmaması sağlanarak, kendisini güvende hissetmesi yine görüşlerini ifade etmesini sağlayacak ortam, koşul ve şartların oluşturulması gereklidir.

Burada ise karşımıza çocuğun etkin dinlenerek, onun dikkate alınması, kararlara etki edebildiğini görebilmesi ve aynı zamanda sonuçtan bilgilendirilmesinin önemi çıkmaktadır. Anlamlı ve hak odaklı bir çocuk katılımından bahsedebilmek, ancak bu koşulların sağlanabilmesiyle mümkün olacaktır. Bu durum sadece kendileriyle ilgili değil aynı zamanda akranlarının ve diğer yaş

grubu çocuklarının sorun ve gereksinimlerini, içinde yaşadıkları toplumun ve bu toplumun sorunlarını ve eksiklerini fark ederek, çözümler üretebilmelerini, seçimler yapabilmelerini ve sorumluluk almayı öğrenmelerini sağlar. Şüphesiz bu durum çocukların aktif bireyler olmayı öğrenme ve kendilerini gerçekleştirebilme süreçlerinde oldukça önemli olup aynı zamanda yaşadıkları toplumun bir bireyi olarak onların etkin ve kendilerine güvenli olmalarına da katkı verir.

Çocuğun Katılım Hakları

Çocukların katılım haklarından bahsedebilmek için öncelikle;

- Yetişkinlerle eşit haklara sahip olduklarını,
- Kararlara katılım süreçlerinde yetişkinlerle aralarında eşitlik ilişkisi olduğunu,
- Onların zaten var olan bir potansiyellerine inanılması gerektiği,
- Desteklendikleri ve cesaretlendirildiklerinde kendi yaşamlarını değiştirme ve biçimlendirme gücüne ve yeteneklerine sahip olduklarını,
- Çocuk katılımının onların bir hakkı olduğunu ve
- Bu hakkın tüm çocuklar için geçerli olduğunu
- Ancak istemiyorlarsa görüş bildirmek veya fikirlerini paylaşmak zorunda olmadıklarını kabul etmek ve yetişkinler olarak onlara güvenmek gerekmektedir.

Çocukların katılım haklarına yönelik temel ilke ve maddeler BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme de açık ve net olarak belirlenmiştir. Temel olarak kabul edilen bu sözleşmenin yanında çocukların katılım hakkını önceliklendiren ve pek çok sözleşme, rehber ilkeler ve yorumlar bulunmaktadır. Tüm bu ulusal ve uluslararası mevzuat çocuğun, bir birey olarak insan haklarından kaynaklı haklarının ve kendisinin korunmasını ve kendini gerçekleştirmesini engelleyen tüm unsurların ortadan kaldırılmasını sağlamayı amaçlamış ve hedeflemiştir. İşte bu hedef ve amacın gerçekleştirilmesinin çocuklara rağmen ve onlar adına yapılmasından bahsetmek çocuğun

insan haklarına verilen en büyük zararlardandır.

Çocukların kendileriyle ilgili iş ve işlemlerde katılım haklarının kullanılmasına sağlamak üzere fırsatlar sağlanarak bunun önemsenmesi Karataş'a göre (Karataş,2016:30-34) katılımcı demokrasi ve yurttaşlık kavramlarının kaçınılmaz bir sonucudur ve ancak bu şekilde temsilden değil, katılımdan bahsetmek mümkündür. O halde katılımcı demokrasinin bir koşulu olarak ülkemiz nüfusunun yaklaşık üçte birini oluşturan çocukların, gelecekte kendilerini ilgilendiren uygulamalarda söz sahibi olmalarını ve yine kendileriyle ilgili kararlara dahil olmalarını sağlayarak katılım haklarının güvence altına alınması gerekmektedir.

Bu açıdan bakıldığında çocukların, aile, çevre, eğitim, kültürel yaşam, kapalı kurumlar, sağlık, adalet, yerel yönetimler, sosyal hizmet ve sosyal yardımlar gibi pek çok sistemde, kendilerini ilgilendiren politikalara etkin katılımının sağlanması gerektiği görülmektedir. Tüm bu sistemler için çocuk katılım politikalarının ve stratejilerinin yine çocuklarla birlikte oluşturulması ancak etkin olarak hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu durum, çocukları yetersiz, eksik ve tecrübesiz görmeyi tercih eden yetişkin bakış açısının değiştirilerek, onlar adına karar vermelerinin ve çocuklar üzerindeki tüm söz haklarının kendilerine ait olduğu fikrinin doğru olmadığı gerçeğini anlamalarını sağlayacaktır.

Sonuç;

Çocuk katılımının ve çocuğun katılım hakkının bir lütuf olarak değil, çocuğun insan hakkı olarak mevzuatta yer edinmesi ve uygulamalara yansiyarak eğitim, sağlık, adalet, sosyal hizmet, yerel yönetimler ve koruma sistemlerinde onların görüşlerinin ve katılımının sağlanması önündeki engeller bir an önce kaldırılmalıdır.

Okullarda oluşturulan çocuk/genç temsilci seçimleri, yerel yönetimlerdeki çocuk meclisleri uygulamaları, sosyal

hizmet kurumlarında kurum ve il temsilciliği uygulamaları gibi uygulamalar çocukların kararlara katılım hakkını desteklemekle birlikte eşitlikçi ve demokratik katılım düzeyinde olmadığı sürece, şeklen uygulamalar dışına çıkamayacaktır.

Ülkemizde son yasal düzenlemelerle birlikte Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolunun açılmış olması, yargılama süreçlerinde çocukların görüşlerinin alınmasını sağlayan düzenlemenin uygulamaya geçmesi, Kamu Denetçiliği Kurumunun çocuklar için ayrı bir başvuru mekanizması oluşturması oldukça önemli gelişmelerdir. Bunlarla birlikte;

- Halen anadilde eğitim hakkına sahip olunmaması,
- Çocuk haklarını izlemeye yönelik bağımsız izleme mekanizmalarının ve yöntemlerinin olmaması,
- Yasalarımızda yer alan, yasal evlenme yaşı ve rıza yaşı uygulamalarının, Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Çocuk Koruma Kanunundaki "18 yaş her birey çocuktur" düzenlemesiyle çelişmesi,
- Düşünce özgürlüğü ve dernek kurma hakkına rağmen sendikalar ve sivil toplum kuruluşları dâhil olmak üzere 18 yaş altı bireylerin derneklere üye olmayacağı düzenlemesinin kaldırılmaması,
- Adli sistemde çocukların görüşlerinin alınması veya kararlara katılım hakkına yönelik uygulamaların çocuğu örseleyen, travmasını arttıran ve hatta yaşamı dahi kaybetmesine neden olan uygulamalar olarak devam etmesi,
- Aile ortamından yoksun kalan çocuklara yönelik uygulamalarda veya alternatif bakım hizmetlerinde çocukların görüşlerine önem vermeyip çocuklar adına yüksek yarar değerlendirilmelerinin yapılması,
- Fiziksel ceza, ihmal ve istismar, özgürlüğünden yoksun bırakılma, ergen sağlığı, engellilik, mülteci çocuklar, iç göçe tabi tutulmuş çocuklar, çocukların ekonomik sömürsünün devam etmesi, sokakta yaşayan çocuklar, kültürel ve azınlık hakları ve ceza adalet sistemi sorunlarının devam

etmesi,

- Boş zaman ve kültürel etkinlikler konularında çocukların gelişimini sağlayacak olanakların oluşturulmaması ve kaynakların bunlara göre düzenlenmemesi gibi pek çok sorun güncelliğini korumaktadır.

Çocuk haklarına yönelik duyarlılık, özen ve dikkat artmakla birlikte katılım hakkına yönelik benzer bir kültürden bahsetmek henüz mümkün değildir. Ebeveynlerin, çocuk alanında çalışanların, profesyonellerin, kurumların, siyasi ve politik karar vericilerin, çocuğu aile veya içinde bulunduğu toplumun bir uzantısı olarak görme düşüncesinden vazgeçerek haklarıyla bir birey olduğunu gerçeğini bir an önce kabul etmesi gerekmektedir.

Bu nedenle çocukların haklarını arama ve karar mekanizmalarına katılmalarını sağlayarak, görüş, düşünce ve fikirlerini özgürce, korkmadan ve güven içinde paylaşabilecekleri yasal düzenlemelere, uygulamalara ve koşullara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu şekilde etkin katılmalarını sağlamak için çocuğa ve düşüncelerine saygı duyma, değer verme, etkin dinleme, doğru, açık, eksiksiz ve anlayacağı şekilde bilgilendirme, onu destekleme, ona güven verme, ona güven duyma, ihtiyaç ve gereksinimleri konusundaki bilgi, yetenek ve kapasitelerine inanma ve sorumluluk almalarına fırsat verme temel koşullarının yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu koşulların sağlanması çocukların aktif yurttaşlar olarak yetişkin dünyasında ve toplumda, fark edilmelerini görülmelerini, saygı duyulmalarını, anlaşılmalarını ve korunmalarını sağlayacak ve bir birey olma ve kendilerini gerçekleştirebilme olanağını sağlayacaktır.

ÇOCUKLAR İÇİN BİR DÜNYA MÜMKÜN,
inancıyla...

Kaynakça

Akço,S & Akbulut,B (2016). "BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Hayatımıza Girmesinden Sonra Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemi". **Çocuk Koruma Sistemleri**

(Ed:Dağlı,T) içinde, 1.Baskı. İstanbul:Çocuk Koruma Merkezlerini Destekleme Derneği-ÇOKMED Yayını: 6-18)

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi. (2009). *Birleşmiş milletler çocuk hakları komitesi'nin çocuk haklarına dair sözleşme'ye ilişkin genel yorumları 2008-2011*. Ankara: Uluslararası Çocuk Merkezi ICC Çocuk Hakları Serisi 10.

Erbay, E (2016) (Ed.) **Çocuk Katılımı**. 1.Basım. Ankara:Nobel Yayınevi

Karataş,K. (2016) "Sosyal Hizmet Kuruluşlarında Çocuk ve Gençlerin Katılımı".

Çocuk Katılımı (Ed:Erbay,E.) içinde, 1.Basım. Ankara:Nobel Yayınevi (2-49)

Karataş, Z.(2020) "Çocuklar". **Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Hizmet**. (Ed:Serdar,M) içinde, 1.Basım. Ankara: Grafiker Yayınları (71-111)

Öztürk,A.B (2018).(Ed.) **Çocuk ve Oyun Hakkı-Oyun Örnekleriyle Çocukların Oyun Hakkını Gerçekleştirmek**. 1.Baskı. Ankara: Nika Yayınevi

Sosyal Hizmet ve Çocuk Hakları (2004) (Çev:Duyan,V.) Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayın No:007. Ankara T.Fendoğlu,H. (2014) **Çocuk Hakları Hukuku**. Ankara :Yetkin Yayınları.

TÜİK, İstatistiklerle Çocuk 2019. Haber Bülteni UNİCEF (2004). **Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeler ve İlkeler**. "Türkiye'de Çocuklar İçin İyi Yönetişim, Koruma ve Adalet Doğru AB Programı" Kaynak Belge: 33-70, Ankara UNİCEF (2018). **Çocuk Dostu Hukuki Yardıma İlişkin Rehber İlkeler**. UNİCEF ECARO, Ankara: Ekim

UNICEF. (2004). **Çocuk haklarına dair sözleşme**. Türkiye: UNICEF.

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?jsessionid=22CbpcpL2RpTcZJhsvyhy78vJ8nVgc0fMRp4kfnhyphGVpVTIJL1!-1061711234?id=33733> (18.04.2020)

Webb,N.B (2011) **Çocuklarla Sosyal Hizmet Uygulaması**. (Çev.Ed:Erbay,E) 1.Baskı. Ankara:Nika Yayınevi

CEZA İNFAZ KURUMLARINDA BULUNAN ÇOCUKLARIN SAĞLIK HAKKI

Stj.Av. Melek ŞARALDI

*“Çocuğun en temel hakkı,
çocuk olma hakkıdır.”-V. Tarzie Vittachi*

Sağlık hakkı en temel insan haklarından biri olarak sosyal haklar statüsünde yer almaktadır. Bu hak kişinin hem beden sağlığını hem de ruh sağlığını koruyarak yaşamlarını sürdürmesini sağlamaktadır. Sağlık hakkı demokratik toplumlarda ulusal yasalarla ve uluslar arası sözleşmelerle güvence altına alınmıştır. Ülkemiz de anayasal düzenlemelerin yanı sıra taraf olduğu sözleşmelerle bu hakkın korunmasını güçlendirmiştir. Her insanın dini görüşü, ırkı, kökeni, siyasi görüşü ve diğer tüm değerleri açısından ayrıma tabii tutulmaksızın sağlık hakkından yaralanabilmesi gerekmektedir. Çocuklar, yetişkinlere nazaran daha savunmasız konumda bulunmakla birlikte ceza infaz kurumlarında bulunan küçükler söz konusu hakka erişim konusunda daha

dezavantajlı konumdadır.

Çocuk mahkûmların haklarından ve hak ihlallerinden söz edebilmek için öncelikle bilmemiz gereken husus; çocuklar için tutuklama kararının başvurulacak en son tedbir olmasıdır. Çünkü şartlar her ne kadar iyi olsa da küçüğün aile ortamından ve dış dünyadan koparılması çocuğun yetişkinliğe geçiş sürecinin sağlıklı bir hal izlemesi anlamına gelmektedir. Çocuk haklarının birçoğu sağlık hakkı ile bağlantılı olup; bu hakların ihlali aynı zamanda sağlık hakkını da ihlal etmektedir. Ceza evlerinde çocukların istekleri doğrultusunda hem para kazanmak hem de meslek öğrenmek amacıyla çalıştırılmaları söz konusu olmaktadır. Tüm bunlar çocuğun dış dünyadan kopmaması

ve kişisel becerilerini geliştirmesi açısından elbette faydalı etkinliklerdir. Ancak çalışma koşullarının çocuğun sağlığını etkilemeyecek düzeyde olması zorunludur. Küçük, hiç bir şekilde çalışmaya zorlanamaz ve küçüğü çalıştırmak cezai yaptırım olarak kullanılamaz.

Ceza infaz kurumlarında bulunan küçüklerin sağlık hakkına erişimlerinin en üst düzeyde olması gerekmektedir. Gerek iç hukukta gerekse uluslararası sözleşmelerde küçüğün cezaevinde hangi şartlar ve koşullarda tutulabileceği ayrıntılı bir şekilde ifade edilmiştir. Ne yazık ki söz konusu standartlar küçükler için sağlanmamaktadır. Bu kurumlarda 3 binden fazla çocuk mahkûmun olduğu bilinmekte olup; bu da cezaevi kapasitesinin üzerinde tutuklamanın olduğunu göstermektedir. Bu şartlar altında küçüğün kalacağı yer kişi sayısının fazla olması nedeni ile standartlara uygun olmamaktadır. 3 kişilik odalarda 9-10 kişi kalınması, zaman zaman yer yatağında yatmak durumunda bırakılması ve hatta yer olmadığı gerekçesi ile yetişkin koşullarında, yetişkinlerle kalmak zorunda bırakılmaları çocuğun kişisel alanını zedelemekten öte bu koşullar küçüğün hem beden hem ruh sağlığını derinden etkilemektedir. Ceza evindeki sağlık koşulları dikkate alındığında kişinin hastalandığı zaman tedavi imkânlarına ulaşabilirliği akla gelmektedir. Ancak sağlık hakkı bundan ibaret değildir. Kişinin sağlığının bozulmaması için gereken tüm koşullar sağlanmalıdır. Sağlığının bozulması durumunda ise derhal hasta doktor mahremiyeti ve güveni de göz önüne alınarak, cezaevi içerisinde bulunan revirde, revirin yetersiz kalması ya da sakıncalı olması durumunda da derhal bağımsız bir sağlık kuruluşunda tedavisinin gerçekleşmesi gerekmektedir.

Çocuklar için kurulmuş 3 tip cezaevi vardır. Bunlar ;

- 1-Çocuk Kapalı İnfaz Kurumları,
- 2-Yetişkin Ceza İnfaz Kurumları İçerisinde Yer Alan Çocuk Koşulları
- 3-Çocuk Eğitim Evleri

Çocuk Kapalı İnfaz Kurumlarında sadece erkek çocuklar bulunmaktadır. Kız çocukları ise yine Kadın Kapalı İnfaz Kurumları içerisinde yer alan çocuk koşullarında kalmaktadır. Cezaevi kapasiteleri ve standartları tutuklu çocukların kalması açısından elverişli değildir.

Cezaevi personelinin çocuğa yaklaşımı konusunda eğitimi olması gerekmektedir. Çocuk adalet sisteminde çocuk, suçlu olarak değil suça sürüklenen çocuk olarak ele alınır ve küçüğün cezaevinde tutulma amacı; küçüğü rehabilite etmek ve topluma yeniden kazandırmaktır. Ancak koşulların sağlanamaması ve çocuğun bedensel olmasa da ruhsal olarak zarar görmesi amacın dışında bir suç oluşturmaktadır ve devletin sorumluluğu söz konusu olmaktadır. Rehabilite ve topluma kazandırmak bir yana yapılan araştırmalar sonucu tahliye olan çocuk mahkûmlarının suç işlemek suretiyle cezaevine dönme oranı %60 civarındadır.

Cezaevi koşulları açısından en temel olanı küçüklerin kalacak yeri ve beslenme düzeyidir. Uluslar arası sözleşmeler kalacak yeri mümkün olduğunca ayrı bir oda ve mutlaka ayrı bir yatak olacak şekilde düzenlenmiş, beslenmede ise küçüğün terciği hatta kültürel alışkanlıkları da göz önüne alınacak şekilde sağlıklı besinlerden oluşması gerektiği yönünde düzenlenmiştir. Ayrıca küçüğün bulunduğu alan içerisinde küçüğe kendiliğinden zarar verecek ya da küçüğün bundan yararlanarak kendisine ya da bir başkasına zarar verebilecek herhangi bir madde bulunmaması gerekmektedir. Sözleşmeler ve yasalar bir yana somut koşullar ve olaylara bakacak olursak; Sincan cezaevinde çocukların gerek barolara gerekse tabipler odasına yazdıkları mektuplar sonucu içme suyunun yetersiz olduğu, çocuklara yeterli içme suyu verilmemesi nedeni ile küçüklerin ya kantinden para ile ya da musluktan içmek sureti ile ihtiyaçlarını karşılamak durumunda kaldıkları anlaşılmıştır. Maddi imkânı yetersiz olan çocukların en temel ihtiyaç olan suya erişiminin kısıtlandığı görülmektedir. Yine

bu şikâyetler üzerine inceleme yapmak isteyen tabipler birliği su sıkıntısının yanı sıra çocukların, disipline edilmek adı altında işkence ve kötü muameleye maruz kaldıklarını da tespit etmiştir.

Bir diğer olay ise 2016 yılında Şırnak'ta, 2017 yılında ise Adana Çocuk İnfaz Kurumunda çocuklar tarafından çıkarılan yangın olaylarıdır. Bu olayın soruşturması, yangını kimin çıkardığı yönündeki araştırmayla kalmış, neden çıkarıldığı yönünde herhangi bir araştırma yapılmamıştır. Baroların çocuk hakları ve insan hakları merkezinin araştırmaları ve çocuklarla yaptıkları görüşmeler sonunda; küçüklerin ceza amaçlı tek kişilik hücrelere konulması ve burada kötü muamele ve işkenceye maruz kalmaları nedeni ile oradan kurtulmak ve arkadaşlarının yanına dönebilmek amacı ile yangını çıkardıkları ortaya çıkmıştır. Burada cezaevi koşullarının yanı sıra cezaevi görevlilerinin küçüklere karşı tutumlarının artık sağlık hakkını tartışmanın ötesinde bir hal aldığı görülmektedir. Küçükün yangını nasıl çıkardığının sorgulanması üzerine ise florasan lambasının kullanıldığı, görevlilerin yangın için küçüğe yardım etmediği savunulmuş ve cezaevi yönetimi; tüm mahkûmlar tarafından florasandan yangın çıkarılabileceği bilinmekte şeklinde bir savunma getirmiştir. Bu bilinen gerçek doğrultusunda küçüğü korumak, kendisine ve bir başkasına zarar vermesini önlemek amacı ile herhangi bir tedbir alınmadığı da ortada olmasına karşın cezaevi yönetiminin de yangından sorumlu olduğu gerçeği göz ardı edilerek tek suçlu olarak çocuklar gösterilmiştir. Küçükün cezaevinde geçirdiği süre zarfında maruz kaldığı her türlü fiziksel ve psikolojik şiddet demokratik toplumlarda cezai yaptırıma tabii olmaktadır. Bu yaptırım icrai davranışları kapsadığı gibi ihmali davranışları da kapsamaktadır.

Cezaevindeki çocuklar sadece çocuk mahkûmlardan oluşmamaktadır. Yaş küçüklüğü ve annesinden ayrılmasının mümkün olmaması nedeni ile kadın kapalı infaz kurumunda anneleri ile kalan çok sayıda çocuk bulunmaktadır. Bu çocuklar yetişkin infaz

kurumlarında kalmalarından dolayı çocuklara yönelik etkinliklerden mahrum kalmakta ve arkadaşı olmadan, bir çocuğa bakıp da kendini tanımlayamadan yani çocuk olduğunu hiç bilmeden büyüyorlar. Dış dünyayı, sokakları, dışarıda çocuk olmayı yaşamadan... Tüm bunların yanında bir de küçük, annesi ile uyumak sadece annesine gelen yemeği annesi ile paylaşarak beslenmek durumunda kalıyor. Ulusal ve uluslar arası tüm düzenlemeler maalesef cezaevinin dışında kalıyor. Baroların, tabipler birliğinin ve sivil toplum kuruluşlarının çabaları ile bu ihlaller ortaya çıkarılmaya ve çözümlenmeye çalışılıyor.

ULUSLARARASI DÜZENLEMELERDE ÇOCUĞUN SAĞLIK HAKKI:

Çocuk mahkûmların sağlık hakkına yönelik yapılması gerekenleri ve uygulamaları ele alan ülkemizin de tarafı olduğu sözleşmelerden ilgili maddelerle uluslararası hukukta çocuğun sağlık hakkının ne şekilde işlendiğine bakmakta fayda var. Nitekim uluslararası bir sözleşmeye taraf olmak; gerek devlet gerekse vatandaş tarafından sözleşme maddelerine aykırı davranışların yaptırıma tabii tutulması anlamına gelmektedir.

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme :

Madde 24 /1: Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.

24/2-b :Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;

c :Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanı sıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını göz önüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi:

Madde 27/1: Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.

Madde 32 /1: Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitime zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler

Çocuk Haklarını Komitesi Genel Yorumları:

Temel İlkeler -79: Özgürlükten yoksun bırakmanın kullanımına yönelik öncülükler şunlardır: (a) bir çocuğun tutuklanma, gözaltı veya hapsi, kanunlara uygun olacak ve sadece son çare olarak ve mümkün olan uygun en kısa süre için uygulanacaktır ve (b) hiçbir çocuk yasadışı veya keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır.

Muamele ve Koşullar - 85: Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk yetişkinlerden ayrı tutulmalıdır. Özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuk yetişkinlere yönelik bir cezaevine veya başka bir yetişkin tesisine yerleştirilmemelidir. Çocukların yetişkinlerin kaldığı cezaevlerine veya hapisanelere yerleştirilmesinin söz konusu çocukların temel güvenliklerini, esenliklerini ve gelecekte suçtan uzak kalmalarını ve yeniden toplumla bütünleşmelerini tehlikeye düşürdüğü yönünde çok sayıda kanıt vardır. ÇHS madde 37(c)de belirtilen şekliyle çocukların yetişkinlerden ayrılmasında izin verilen bir istisna olan "kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe" ifadesi dar bir kapsamda yorumlanmalıdır; çocuğun yüksek yararı taraf devletlerin rahatı için anlamına gelmemektedir. Taraf devletler, özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocuklar için, özel, çocuk-odaklı personel, politika ve uygulamaları içeren ayrı tesisler kurmalıdır.

- Her çocuk, gözaltı/ıslah tesisine kabul edilir edilmez bir hekim tarafından muayene olma hakkına sahiptir ve tesiste kaldığı süre boyunca yeterli tıbbi bakım hizmetlerini

alacaktır; bu hizmetler, mümkün olan yerlerde sağlık tesislerince ve toplum hizmet birimlerince sağlanmalıdır;

- Disiplin tedbirleri çocuğun doğuştan sahip olduğu saygınlığın korunmasıyla ve kurum bakımının temel amaçlarıyla tutarlı olmalıdır; bedensel ceza, karanlık hücreye kapatma, tecrit veya tek başına oda hapsi ya da çocuğun bedensel veya zihinsel sağlığını veya esenliğini bozabilecek diğer cezalar dâhil olmak üzere, ÇHS madde 37'yi ihlal eden disiplin tedbirleri kesin olarak yasaklanmalıdır;

Havana kuralları :

31. Özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların insan onurunun ve sağlığının gerektirdiği bütün imkan ve hizmetlerden yararlanma hakları vardır.

49. Her çocuğa diş, göz ve ruh sağlığı bakımı da dahil, hem önleyici ve hem de tedavi edici nitelikte yeterli sağlık hizmetleri ile, çocuğun sağlığı bakımından gerekli görülen ilaçlar verilir ve gerekirse özel beslenme rejimi uygulanır. Tutulan çocuklara bütün bu sağlık hizmetleri, çocuğun damgalanmışlık hissini engellemek ve çocuğun özsaygısını ve toplumla bütünleşmesini ilerletmek için, mümkün olduğu takdirde, tutma kurumunun bulunduğu çevredeki uygun sağlık kurumu veya kuruluşu vasıtasıyla verilir.

50. Her çocuk, tutma kurumuna girişinden hemen sonra, girişten önce görmüş olabileceği kötü muamelenin belgelenmesi ve tıbbi özen gerektiren fiziksel veya ruhsal rahatsızlığı olup olmadığının tespiti amacıyla, doktor tarafından muayene edilme hakkına sahiptir.

51. Çocuklara verilen sağlık hizmetleri, çocuğun fiziksel veya ruhsal bir rahatsızlığını, istismar edilmesini veya çocuğun toplumla bütünleşmesini engelleyen diğer bir durumu teşhis ve tedavi etmeye çalışır. Her kurumda kalan çocukların sayısı ve ihtiyaçları ile orantılı, hemen ulaşılabilecek yeterli tıbbi imkan ve donanım ile, önleyici sağlık hizmetlerinde

eğitim görmüş ve acil tıbbi durumlara müdahale edebilecek sağlık görevlileri bulunur. Hasta olan, hastalıktan şikayet eden veya fiziksel veya ruhsal sıkıntıların belirtilerini gösteren her çocuk, derhal bir sağlık görevlisi tarafından muayene edilir.

52. Sürekli tutulmanın, bir açlık grevinin veya tutma şartlarından birinin çocuğun fiziksel veya ruhsal sağlığına zarar verdiğine veya zarar verebileceğine inanmak için nedenleri bulunan bir sağlık görevlisi, bu durumu hemen o kurum müdürüne ve çocuğun sağlığını korunmasından sorumlu olan bağımsız yetkililere haber verir.

53. Ruhsal hastalıktan şikayeti bulunan bir çocuk, sağlık açısından bağımsız bir şekilde yönetilen uzman bir kuruluştaki tedavi görür. Salıverildikten sonra çocuğun ruhsal sağlığı konusunda gerekli bakımın devam etmesini sağlamak üzere ilgili kuruluşların işbirliği yapması için tedbirler alınır.

54. Tutma kurumlarında uyuşturucu bağımlılığını engellemek ve bağımlı olanları rehabilite etmek için, nitelikli personelin uygulayacağı özel programlar düzenler. Bu programlar bağımlılığı olan çocukların yaşına, cinsiyetine ve diğer ihtiyaçlarına göre uyarlanır; -uyuşturucu veya alkol- bağımlısı çocuklara, bu konunun eğitimini almış personel tarafından toksinlerden arındırma imkanları ve hizmetleri verilir.

55. Çocuklara sadece sağlık hizmetleriyle ve tedavi amacıyla ilaç verilir; bu ilaçlar mümkünse, çocuk bilgilendirilip rızası alındıktan sonra verilir. Özellikle çocuktan bilgi alma veya itiraf edinme amacıyla, veya cezai bir uygulamanın veya çocuğu kısıtlamanın vasıtası olarak ilaç verilmez. Hiçbir zaman uyuşturucu ilaçlarının denenmesinde veya tedavide çocuklar birer denek olarak kullanılamaz. Çocuğa uyuşturucu ilaç verilmesi her zaman nitelikli sağlık personelin iznine tabidir ve bu ilaçlar bu personel tarafından kullanılır.

67. Fiziksel ceza, karanlık bir hücreye

konulma, kapalı veya tek kişilik bir odaya hapsedilme veya çocuğun fiziksel veya ruhsal sağlığını bozabilecek türden zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele oluşturabilecek herhangi bir disiplin tedbirinin uygulanması kesinlikle yasaktır. Hangi sebeple olursa olsun, verilen yemeğin azaltılması ve aile üyeleriyle ilişki kurmanın kısıtlanması veya kaldırılması yasaktır. Çocuğun çalıştırılması, her zaman çocuğun aldığı eğitiminin bir aracı ve kendisini toplum içine dönüşe hazırlarken özsaygısını geliştirmesinin bir vasıtası olarak görülür; çalışma, bir disiplin tedbiri olarak uygulanamaz. Hiçbir çocuk bir disiplin suçundan dolayı bir kereden fazla cezalandırılmaz. Toplu cezalandırma yasaktır.

73. Denetim makamına veya halk sağlığı servislerine bağlı nitelikli sağlık görevlileri kurumun fiziksel çevre, temizlik, kalınan yer, beslenme, sağlık hizmetleri ve ayrıca çocukların fiziksel ve ruhsal sağlığını etkileyen kurumdaki yaşamın diğer bütün şartları ile ilgili Kurallar'a uyulup uyulmadığı konusunda yapılan denetimlere ve değerlendirmelere katılırlar. Her çocuğun bir müfettiş ile özel olarak görüşme hakkı vardır.

CEZAEVİNDE COVID-19

Cezaevi koşullarının hayatın normal seyrinde dahi iyi şartlar altında olmadığı bilinmekle birlikte, içinde bulunduğumuz günlerde olağandışı durumlar yaşamaktayız Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan koronavirüsün (COVID-19) neden olduğu hastalık ülkemizde ve tüm dünyada artarak yayılmaya devam etmektedir. Ülkemizde Sağlık bakanlığı ve bilim kurulu ve dünyadaki tüm bilim insanları, yoğun tedbirler içeren uyarılarını yinelemektedir. Bulduğumuz yerin ve kişisel temizliğimizin önemi, sosyal mesafe, risk grupları ve diğer hastalardan kendimizi izole etmemizin hayati önem taşıdığı şu günlerde infaz yasası ile birçok suç türüne gelen ceza indirimleri, denetimli serbestlik koşulu ile salıverilme söz konusu iken küçükler için, yetişkinlere nazaran daha ileri tedbirler alınması gerekmektedir. Küçüklerin özellikle

bu salgın döneminde yaşam standartlarının çok altında olan cezaevi koşullarında tutulmaması gerekir. Buna yönelik tedbirler ve atılması gereken adımlar vakit kaybetmeksizin derhal gerçekleştirilmelidir.

Küçüklerin salgın hakkında bilgilendirilmesi ve takip edilmesi normal koşullarda dahi zor olmaktadır. Toplu yerlerde yapılan dezenfekte işlemlerinin de yeterli olmadığı göz önündedir. Kalabalık olarak kalınan odalar ve bu odaların temizliğinin yetersiz olması ve küçüklerin kişisel temizliklerini cezaevi kantininden aldıkları temizlik malzemeleri ile kendileri sağlamak zorunda oldukları için temizlik ve izolasyondan söz etmek mümkün olmamaktadır. Bu da yine maddi durumu olmayan küçüklerin temizlik malzemelerine erişiminin kısıtlanacağı ve hijyenini sağlayamayacağı anlamına gelmektedir.

Adalet Bakanlığı'nın koronavirüs kapsamında aldığı bir takım tedbirler mevcut olmakla birlikte bu tedbirler küçükler için yetersiz kalmakta ve yeni hak ihlalleri yaratmaktadır. Bunlardan bir tanesi acil durumlar dışında avukat- müvekkil görüşlerinin kapalı yapılmayacağı yönündeki kuraldır. Bu durumda acil durumu saptayacak olanın kim olacağı ve ne şekilde karar vereceği konusunda bir netlik mevcut değildir. Küçüğün, avukatına baskı altında kalmadan problemlerini ve isteklerini aktarmasında büyük ölçüde kısıtlamalar getirilmiş olmaktadır. Küçük, cezaevi memurlarının önünde, cezaevi memurları ya da akranları ile yaşadığı problemleri aktaramayacak ve bu sebeple yaşanan sorunlardan haberdar olunamayacağından, buna yönelik tedbirler de alınamayacaktır. Diğer bir tedbir de buna benzer şekilde aileyle görüşün kısıtlanması durumudur. Olağanüstü koşulların dışında çocuğun aile bireyleri ile görüşmesinin önemi vurgulanmakta iken, yetişkinler için bile ağır psikolojik travmaya sebebiyet veren yakınlarıyla görüşememe ve dış dünyadan kopma; çocuklar için çok daha büyük travmaya sebebiyet verecektir.

Söz konusu salgın için en yüksek risk grubunda olanlardan biri de çocuklardır. Bu sebeple de 20 yaşından küçüklerin evden çıkmaları yasaklanmış olup; evde de tedbirler alınması yönünde uyarılarda bulunulmuştur. Bu risk dışarıda bulunan çocuklara nazaran cezaevinde bulunan çocuklarda daha fazladır. Bu sebeple cezaevindeki çocukların tümü için son çare olan tutuklama tedbiri yerine diğer güvenlik tedbirlerinin alınması yönünde bir düzenleme yapılması gerekmektedir.

ÇOCUK HAKLARI, GÖÇMEN ÇOCUKLAR VE EĞİTİM HAKKI

Av. İbrahim CİNBAŞ

*“ve bir çocuk,
çömelmiş yıkıntılar üzerine, göğüs
kafesinden uçan sevgiyi tutmaya
çalışmaktadır.”
Şükrü Erbaş*

Çocuk Hakları Kavramının Dünyada Ve Ülkemizde Tarihsel Gelişimi

Ulusal ve ulusal üstü yasalar ile Birleşmiş Milletlerin kabul ettiği genel tanıma göre 18 yaşını doldurmamış her birey çocuk olarak kabul edilmektedir. Çocuk hakları kavramı ise Milletler Cemiyetinin 1919 yılında kurulması ile uluslar arası bir boyut kazanmıştır. İlk çocuk hakları bildirgesi bu dönemde yayınlanmıştır. Bu hareket, toplumun temel taşları olan çocukların her türlü ihmal ve istismardan öncelikle korunma haklarını vurgulamak ve onların her koşulda yetişkinlerden daha özel olarak ele

alınmaları düşüncesinden doğmuştur. “Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi” adıyla yayınlanan bu bildirme 26 Eylül 1924 yılında Milletler Cemiyeti Genel Kurulunda kabul edilmiştir. Bu bildirme, çocukların yaşatılmaları, gelişmeleri ve korunmalarının uluslararası bağlamda ilk kez temel ilke olarak alındığı bir bildirmedir. Bildirme Türkiye Cumhuriyeti tarafından da benimsenmiş ve 1931 yılında imzalanmıştır.

İkinci Dünya savaşının ertesinde, savaş koşullarında çocukların yaşadığı büyük yıkımların da etkisiyle, 20 Kasım 1959

tarihinde “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi” kabul edilmiştir. Bu bildirme, 10 maddeden oluşmaktadır ve bildirgenin hiçbir bağlayıcılığı ve yaptırımını bulunmamaktadır. Ancak Birleşmiş Milletlere üye devletler Bildirgeye taraf olduklarını bildirmiştir. Zaman içerisinde bildirmede kararlaştırılan maddelerin genişletilmesi ihtiyacı doğmuş, çocuk haklarının tanınması, korunması ve uygulanmasına ilişkin tedbirlerin alınması ve politikalar yürütülmesi önem kazanmıştır. Bu ihtiyaç ve taleplerden hareketle 20 Kasım 1989’da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda oybirliğiyle kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi, katılımı en çok katılımlı sözleşme niteliğindedir. 1998 yılı itibarıyla 191 ülke tarafından onaylanmıştır. Türkiye, ilk imzalayan devletler arasında olmakla birlikte 3 maddesine çekince koymuş ve 27.01.1995 tarihinde kabul etmiştir. Tarihsel süreci hakkında kısaca bilgi verilen Çocuk Hakları kavramının teorik gelişimine ve dünya üzerinde verilen mücadelelere dair çokça şey söylenebilir de günümüz vahşi kapitalizm koşullarında, milyonlarca çocuğun yeterli ve dengeli beslenme hakkından bile mahrum olduğunu söylemek mümkündür. Yazımızın konusu ise çocuk hakları kavramının en temel unsurlarından olan çocuğun eğitim ve eğitime erişim hakkının sağlanması bağlamında göçmen çocukların durumu, tespitler ve önerilerdir.

Zorunlu Göç Mağduru Çocukların Durumu

Dünyada her yıl on binlerce çocuk savaşlar, doğal afetler ve ekonomik sebeplerle ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmaktadırlar. Ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan çocukların, başta yaşam hakkı olmak üzere birçok hakkı ihlale uğramakta, her yıl yaşanan düzensiz göçler nedeniyle binlerce çocuk göç yollarında hayatını kaybetmekte ya da kaybolmaktadır.

Uluslararası Göç Örgütünün 2019 yılında açıkladığı rapordaki verilere göre, 2014-2018 yılları arasında yaklaşık bin 600 çocuk

göç yolunda ya yaşamını yitirdi ya da kayboldu, ölen ya da kaybolan birçok çocuk ise kayıtlara bile geçmedi.¹

Ülkemizde ise özellikle Suriye iç savaşının başlaması ile başlayan ve dönem dönem oldukça yoğunlaşan ve denetimsiz şekilde kabul edilen göç dalgaları sonucu ciddi bir Suriyeli göçmen nüfusu bulunmaktadır. Bu nüfusun yaklaşık yarısı ise çocuklardan oluşmaktadır. Türkiye’de geçici koruma altındaki kayıtlı Suriyeli sayısı 19 Mart 2020 tarihi itibarıyla bir önceki aya göre 513 kişi artarak toplam 3 milyon 587 bin 779 kişi oldu. Bu kişilerin 1 milyon 657 bin 936’sını (%46,61) 0-18 yaş arası çocuklar oluşturuyor. 0-18 yaş arası çocukların ve kadınların toplam sayısı ise 2 milyon 530 bin 547 kişi. (%70,53)²

Türkiye’deki Çocukların Durumu Ve Eğitim Hakkı İle Eğitime Erişimde Yaşanan Sorunlar

Suriye iç savaşının başlamasıyla ciddi bir göç almış olan ülkemizin, göçmenlere ve özellikle de dezavantajlı gruplardan olan çocuklara yönelik politikaları ise maalesef yetersiz, zayıf ve sürdürülebilir olmaktan uzaktır. İnsan Hakları İzleme Örgütünün Kasım 2015 tarihli raporunda, göçmen çocukların eğitim hakkının önündeki temel engeller; dil engeli, ekonomik zorluklar ve toplumsal uyumsuzluk olarak sıralanmıştır. Gerçekten özellikle ileri yaşlarda okula başlamak zorunda kalmış olan çocukların Türkçeyi öğrenmekte zorlandıkları, zorunlu dil eğitimi almadan okula başladıkları ve çoğu zaman yaşına yahut ülkesinde okuduğu sınıfa göre sınıflara yerleştirildikleri bilinmektedir. Bu sebeple de dil öğrenimi çok zor olmakta ve çocukla ailesinin çabasına bırakılmaktadır. Entegrasyon probleminin önündeki en büyük engel olan dil öğretimi başarılı şekilde gerçekleştirilememekte, yaşanan sorunlar sebebiyle de Suriyeli göçmenler gettolar oluşturmakta ve burada kapalı hayatlarına devam etmektedirler.

¹ (<https://www.mansetturkiye.com/olumcul-yolculuk-kaybolan-gocmen-cocuklar/4141/>)

² Mülteciler Derneği- <https://multeciler.org.tr/>

Yine çocukların çoğunun çalışmak zorunda kaldığı, ailesinin geçimini sağlamak amacıyla güvencesiz işlerde çalıştırıldıkları bilinmektedir. Her ne kadar ülkemizde temel eğitim ücretsiz ise de en temel kırtasiye gereçlerinin temini dahi büyük zorluklar doğurmaktadır. Ekonomik sorunlar sebebiyle eğitim hayatını devam ettirmek ailelerin bir kısmı için mümkün görünmemektedir. Başta Suriyeliler olmak üzere göçmen çocukların yaşadıkları en büyük sorunlardan birisi de zorbalığa maruz kalmalarıdır. Özellikle Suriyelilerin refah içerisinde yaşadıkları, kamunun hizmetlerinden neredeyse sınırsız faydalandıkları şeklinde algı oluşturulmakta ve toplumsal yaşamın hemen her alanında ırkçı tavırlar yoğun şekilde gözlenebilmektedir. Bu tavırlar nedeniyle de uyum sorunu yaşanmakta, dışlanma duygusu ile birlikte yukarıda da anlatıldığı üzere gettolaşmalar ve bunun etkisiyle de uyumdan kaçınma davranışları gözlenmektedir.

Yukarıda anılan 2015 tarihli rapora göre “son dört yıl içinde Türkiye’ye gelen 700,000 okul çağındaki Suriyeli çocuğun üçte birinden azı okula gidiyor – yani, yaklaşık 485,000 çocuğun eğitime erişim olanağı hâlâ yok.” Türkiye’de Göçmenlerin Eğitimi: Mevcut Durum ve Çözüm Önerileri isimli 3 Şubat 2018 tarihli makalede yapılan tespitlerde ise 2014 yılında yapılan yasal değişiklikler sonucu konunun kısmen çözüme kavuştuğu belirtilmiştir. Buna göre: Türkiye mevcut durumda göçmen çocuk ve gençlerin yaklaşık %60’ını okullaştırmayı başarmıştır. Türkiye’de 608.135 göçmen öğrenci eğitim almaktadır. Bu öğrencilerin %61’i devlet okullarında yerli akranları ile Türkiye müfredatında, %39’u Geçici Eğitim Merkezlerinde (GEM) Arapça müfredat ile eğitimlerine devam etmektedir. Resmi rakamlara istinaden hazırlanan raporlardaki rakamlarda dahi okullaşmaya ilişkin en yüksek oran %60 olarak bildirilmiştir. Kaldı ki okullaşmanın tek başına çözüm olmadığı, okullaşan çocukların da büyük zorluklar yaşadığı açıktır. Ülkemizde göçmen çocukların eğitim hakkından yeterince faydalanamadıkları

yapılan araştırmalar ve mevcut veriler ışığında açıkça ortaya çıkmaktadır.

Çözüm Önerileri ve Sonuç

Yukarıda kısaca özetlendiği üzere ülkemizde halen binlerce göçmen çocuk eğitim hakkından mahrum yahut eğitim hakkına sağlıklı erişimden uzak durumdadır. Çocukların eğitim hakkından mahrum kalmasının sonuçları kuşkusuz kısa, orta ve uzun vadede büyük problemler yaratacaktır. Ülkenin yanlış dış politikalarının da bir sonucu olarak milyonlarca insan birkaç yıl içerisinde ülkeye kabul edilmiş ancak kabul edilen insanların en temel insan haklarına ulaşımı meselesi çözümlenememiştir. O halde göçmen çocukların eğitim hakkına dair çözüm önerileri nelerdir, ülkemizin yakın gelecekte en büyük sorunlarından birisi haline gelecek olan göçmenlerin çocuklarının eğitimi meselesi nasıl çözülebilecektir?

2015 yılı Eylül ayında Ezgi Koman tarafından hazırlanan ve <https://tr.boell.org/> internet sitesinde yayınlanan **Suriyeli Mülteci Çocuklar ve Engellenen Eğitim Hakkı başlıklı makale ile** İlim Kültür Eğitim Derneğinin(İLKE) Şubat 2018 tarihli, İpek Coşkun ve Müberra Nur Emin tarafından hazırlanan makalesine göre çözüm önerileri kısaca şöyle sıralanabilir:

*Konunun çözümü için yalnızca Milli Eğitim Bakanlığı değil, İç İşleri Bakanlığı, Yerel Yönetimler, Üniversiteler, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, STK’lar görev almalıdır.

*Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde müstakil olarak göçmen çocukların eğitimi meselesine dair mekanizma oluşturulmalıdır.

* Tüm Suriyeli çocuklar ve refakatçilerinin sınır geçiş ya da geçici kayıta eğitim hizmetlerine erişime dair bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır.

* Devlet okullarına kayıtlı Suriyeli öğrencilere dil engeli nedeniyle yaşadıkları sorunları aşmalarını sağlayacak önlemler

(hazırlık sınıfı, dil kursu vb.) alınmalıdır.

* Öğretmenlerin ve yöneticilerin Suriyelilerin zorlu yaşam koşulları, hakları, faydalanabilecekleri hizmetler ve mekanizmalar hakkında bilgi sahibi olmaları ve Suriyeli çocuklara yönelik hak temelli bir yaklaşım içinde olmaları sağlanmalı.

* Okullarda Suriyeli ve Türkiyeli öğrencilerin ve ailelerinin bir arada barışçıl bir şekilde yaşamasını kolaylaştıracak, iki toplum arasındaki olası önyargıların kırılmasını sağlayacak etkinlik ve programlar planlanmalı ve konuya dair bilgilendirici broşürlerin hazırlanarak evlere dağıtılmalıdır.

* Öğretmenlerin savaş ve göç travmasına uğramış çocuklarla çalışma ve öğrenciler arasındaki olası ayrımcı ve zorbaca davranışlarla baş etme konusundaki donanımları artırılmalı.

* Refakatsiz, engelli ve yüksek risk grubuna mensup göçmen çocukların tespiti ve özel olarak desteklenmesi gerekmektedir.

* Göçmenlerin hak ve sorumluluklarının yazılı olduğu Arapça ve Türkçe materyallerin yazılı ya da görsel olarak dağıtımının yapılması gerekmektedir.

* Engelli çocuklara yönelik Rehberlik Araştırma Merkezlerinin (RAM) kapasitesi artırılmalı ve özel eğitim öğretmenleri engelli göçmen öğrenciler için görevlendirilmelidir.

* Savaş ve göç travmasına maruz kalmış olan Suriyeli çocuklar için kendi dillerinde desteklenebilecekleri bir rehberlik sistemi oluşturulmalı.

* Çocukların eğitim hizmetlerinden yararlanabilmeleri için gereksinim duydukları defter, kitap, kırtasiye ve diğer okul malzemeleri ücretsiz karşılanmalı.

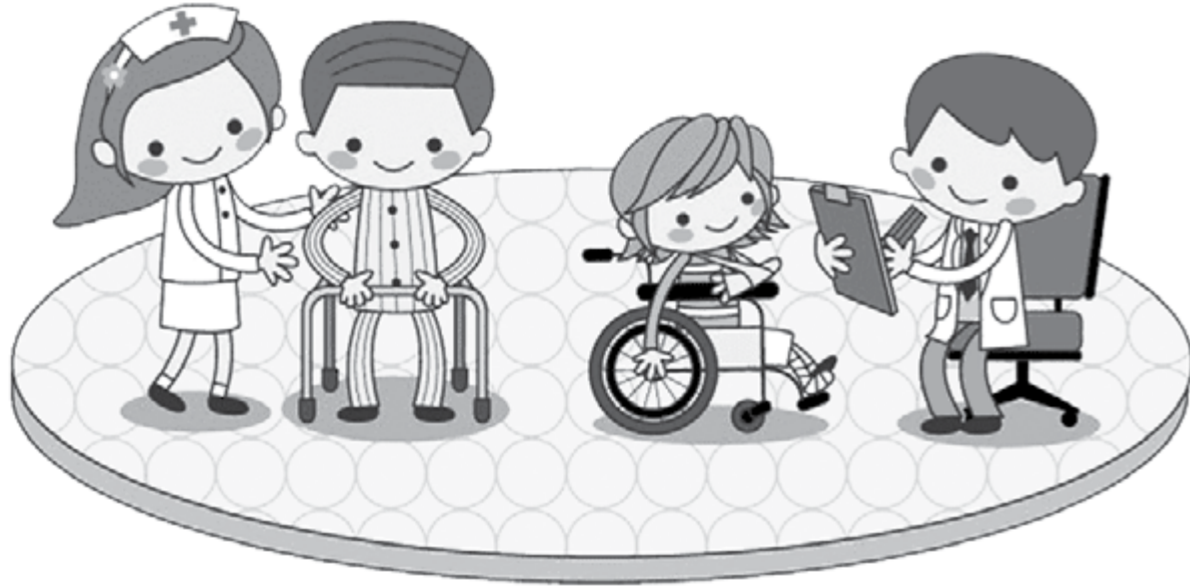
* Çocukların eğitime erişiminde bölgesel farklılıklar en aza indirilmeli ve tüm Suriyeli öğrencilerin eğitim destek hizmetlerinden eşit

biçimde faydalanmaları sağlanmalıdır.

Sonuç olarak, göçmenlerin ülkemizdeki durumu ve özel olarak da çocukların eğitim meselesi bugünden yarına ülkenin tamamını etkileyebilecek kapasitede ciddi bir meseledir. Meseleye dair köklü çözümlerin bulunması ise konunun bütün tarafları ve özellikle uzmanlarının fikirlerinin alınması ve ciddi politikalar yürütülmesi ile mümkün olacaktır. Kanaatimizce öncelikle Türkiye toplumundaki Suriyeli/Göçmen algısının değiştirilmesine yönelik politikalara önem verilmesi, göçmenlerin savaş mağduru olduğu ve korunması gerektiğine yönelik toplumsal algının güçlendirilmesi gerekmektedir. Yine göçmenlerin entegrasyonu kapsamında gerekli bütün tedbirler alınmalı ve göçmenlerin yaşayacağı uyum sorunları ciddi politikalar yürütülerek minimize edilmelidir. Göçmen çocuklarının toplumun bir parçası haline getirilmesi, aydınlık yarınların beraber inşası için öz benliklerini koruyarak çağdaş dünyanın birer parçası olmalarının sağlanması gerektiği kanaatindeyiz.

Kaynaklar:

1. <https://www.mansetturkiye.com/olumcul-yolculuk-kaybolan-gocmen-cocuklar/4141/>
2. <https://multeciler.org.tr/>
3. İnsan Hakları İzleme Örgütü-Türkiye’deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişiminin Önündeki Engeller Raporu (https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1115tu_web.pdf)
4. Türkiye’de Göçmenlerin Eğitimi: Mevcut Durum ve Çözüm Önerileri(İpek Coşkun-Müberra Nur Emin/İLKE Politika Notu Şubat 2018)
5. Suriyeli Mülteci Çocuklar ve Engellenen Eğitim Hakkı(Ezgi Koman-<https://tr.boell.org/>)

ENGELSİZ YAŞAM İÇİN YAPABİLECEKLERİMİZ

Uzman Fizyoterapist Murat EVİRGEN

Herkesin yeni yeni şanslar elde etmesi kendi gelişimini ve toplumsal umutları canlı tutar. Engeli olan ya da olmayan bütün çocuklar bir arada yaşayabilmeli, hiç bir çocuk toplumdan dışlanmamalı...

Ulu önder Mustafa Kemal Atatürk'ün söylediği gibi **“Bir milletin ilerlemesindeki temel taş çocuklardır! Çocuklara gereken değeri verirseniz, ilgiyi, şefkati gösterirseniz, onlar da bir gökkuşağı edasıyla geleceği renklendireceklerdir.”** Bizde bu doğrultuda yoluna devam etmeye çalışan bireyler olarak çocuklarımızın fiziksel, ruhsal ve davranışsal herhangi bir sorununda onların yanlarında olmalı ve elimizden gelen bütün desteği, geleceğimizin teminatı olan bu genç kardeşlerimize sağlamalıyız. Onların gelişimi için bütün imkânlarımızı sonuna kadar kullanmalı; her birinin bütün insanlığa sağlayabileceği faydaları aklımızdan çıkarmamalıyız.

Ulu önderimizin çocuklarımıza

armağan ettiği 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı bizim için olukça önemlidir. Bu doğrultuda Atatürk bize çok öncelerden yolumuzu göstermiş **“Çocuklar geleceğimizin güvencesi, yaşama sevincimizdir. Bugünün çocuğunu, yarının büyüğü olarak yetiştirmek hepimizin insanlık görevidir”** demiştir. Çocuklarımızın hiç birini diğerinden ayırmamız gerektiğini ve herkes elinden geldiği kadarıyla bu konuya özen göstermesini temenni ederek uzmanlık alanım olan engelli çocuklar ve bireylerle ilgili bu yazımı sizlerle paylaşmak istiyorum.

ENGELLİ BİREY KAVRAMI VE İSTATİSTİKLER

Engelli birey, doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeni ile toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlüğü olan; korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık

ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak şunu varsayabiliriz ki, engelli bireylerin günlük hayatta karşılaştıkları zorluklar belirlenerek, özel gereksinimleri karşılandığında ve ihtiyaç duydukları hizmetler ve eşit erişim hakkını hedefleyen düzenlemeler sunulduğunda, toplumsal yaşama uyumları artacak ve “engellilik” durumu, “engellenmişlik” durumuna dönüşmeyecektir.

Türkiye Engelliler Spor Yardım ve Eğitim Vakfı kişilerin engel durumlarını, görme engelliler, konuşma engelliler, işitme engelliler, ortopedik engelliler, duygusal, sosyal ve ruhsal sorunu olanlar, sürekli hastalığı olanlar, zihinsel engelliler ve klinik bakıma ihtiyaç duyanlar olmak üzere farklı gruplara ayırmaktadır. Tabi ki bu gruplarda bulunan bireyler aynı anda farklı rahatsızlıklara sahip olabileceğinden karma engel oluşturabilmekte yani aynı anda hem ortopedik hemde zihinsel engeli ya da hem işitsel hem görme bozuklukları gibi birden fazla engel grubunu bünyesinde bulundurabilmektedir.

Bireyin engel grubu ne olursa olsun toplumumuzda ve hatta dünya genelinde resmi rakamlara göre nüfusların yaklaşık yüzde 15'i engelli bireylerden oluşmakta olduğundan bu bireylerin hayata katılımları, hayatlarının kolaylaştırılmaları, eğitim almaları, istihdam edilmeleri, birey olduklarının farkında olmalarının sağlanması gerekmektedir.

Engelsiz Yaşam Derneğinin sitesinde yer alan, OECD-AB ve Türkiye verilerine göre, dünya nüfusunun yaklaşık %15'i engelli bireylerden oluşuyor. Yani dünyada 1 milyar engelli var. Bu nedenle, dünyadaki “en büyük azınlık” olarak nitelendiriliyorlar. Türkiye’de ise Ulusal Engelli Veri Tabanı’na göre engelli birey sayısı 1.559.222. (Ancak resmi olmayan rakamlara göre %13 düzeyinde, 9 milyon olduğu söyleniyor) Bunların %27’si 0-21 yaş, %36’sı 22-49 yaş, %37’siyse 50-64 yaş arasında... Yaşla birlikte engellilik oranı artıyor: OECD ülkelerinde 20-34 yaş arasındaki engelli birey oranı %6. Bu oran 35-49 yaş arasında iki katına

çıkıyor. 50-64+ yaş arasında ise %24’ü buluyor.

NELER YAPMALIYIZ

Peki, hayatımızın bu kadar merkezinde olan, eşimiz, dostumuz, akrabamız, komşumuz olabilecek olan engelli bireylerle alakalı neler yapmamız gerekmektedir? Bu sorunun cevabını 2 başlıkta vermekte fayda görüyorum.

1.Devletlerin Yapması Gerekenler:

Her şeyden önce engellilerin haklarına ilişkin çağa ve ihtiyaçlara uygun yasal düzenlemeler yapılmalı, adil olmayan ve eşitlik ilkesine aykırılık teşkil eden kanunlar değiştirilmelidir. Engellilerin eşitlik hakkının bütün politikalarda yer alması sağlamalıdır. Yine engellilerin barınma, eğitim ve sağlık gibi hizmetlere eşit şekilde ulaşabilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalı, engellilere yardımcı olmak için yeni teknolojiler kullanılmalı ve geliştirilmelidir.

Devletler uluslararası mevzuat uyarınca da engellilerin hayatın her alanına daha iyi ulaşabilmesini sağlamalı; hastane, okul gibi herkesin kullandığı binalara ve ulaşım araçlarına giriş – çıkış daha kolay hale getirilmeli, engellilerin yaşayabileceği bütün olumsuz durumlara karşı gerekli maddi ve manevi tedbirleri alınmalıdır. Böylece engellilerin de herkes gibi kendi hayatlarını yaşamak için aynı şanslara sahip olması sağlanmalıdır. Tabi ki yerel yönetimler de bu konularda gerekli özeni göstermeli ve uygun çalışmalarını yapmalıdırlar.

2.Kişilerin yapması gerekenler:

Engelli bireyler açısından bireylerin yapması gereken en temel şey engelli bireyler ile empati kurulmasıdır. Kendimizde bir engelli adayı olduğumuzu bilerek attığımız her adımda engelli bireyleri düşünmek zorundayız. Asansörlerin zemin kattan başlaması, engelli rampaları, maddi, manevi ve psikolojik destek, araçların engelli yollarına park edilmemesi başlıca yapmamız gerekenler olarak sıralanabilir.

Engelli bireylerin hayata katılımıyla alakalı yapmış olduğum **“Çalışan Ve Çalışmayan**

Serebral Palsili Yetişkinlerin Fonksiyonel Bağımsızlık, Yaşam Kalitesi Ve Depresyon Düzeylerinin Karşılaştırılması” isimli uluslar arası yüksek lisans tezinde; bir işte çalışan Serebral Palsi hastası bireylerin, çalışmayanlara oranla yaşam kalitelerinde, fonksiyonel bağımsızlıklarında ve depresyon seviyelerinde olumlu şekilde anlamlı farklar görüldüğü gözlemlenmiştir. Engelli bireylerin çalışmaya teşvik edilmelerinin kendi bağımsızlıkları ve hayata katılımları açısından son derece önemli olduğu da elde edilen sonuçlar arasındadır.

ENGELLİ BİREYLERİN SIKLIKLA KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

Engelli bireyler özellikle sağlık hizmetlerinde karşılarında çıkan zorluklardan yakınmakta olup, engelli kurul raporları konusu şikâyetlerin temelini oluşturmaktadır. Örneğin yüzde 80-85 arasında engelli kurul raporuna sahip olan bir kişi bile ortalama her yıl raporunu yenileyebilmek adına hastanelere müracaat etmek zorunda kalmaktadır. Bu süreç hem ailesi hem de kendisi için son derece yıpratıcı olmakta; günlerce hastanelerde 8-10 doktor gezmek zorunda kalmaktadırlar. Bu açıdan engelli bireyler hem psikolojik olarak ve hem de beden yorgunluğu anlamında oldukça zorlanmaktadır.

Ayrıca engelli bireylerin faydalanabileceği devlet destekli rehabilitasyon kuruluşlarına gitmek istemeleri halinde; elinde engelli kurul raporu olması durumunda bile Rehberlik Araştırma Merkezlerinde zorluklarla karşılaşmakta ve bireyin ihtiyacı olması durumunda bile öyle bir kural olmamasına rağmen yaşı gereği ya da modül yetersizliği gereği eğitim alamamaktadır.

Modül yetersizliği konusu şu şekilde gerçekleşmektedir; Mesela destekli oturamayan bir bireye Rehberlik Araştırma Merkezleri ; “destekli oturmanız gerekiyor, bunu çalışın ve 1 sene ya da 6 ay sonra gelin kontrol edelim” demektedir. Bu süre sonucunda kişi bu modülde bağımsızlık kazandığı takdirde- yani destekli oturabildiği takdirde – uygulanan modül

sistemden düşüyor ve bir daha açılmıyor. Yani bu bireyin 1-2 sene sonra herhangi bir nörolojik ya da ortopedik rahatsızlık geçirmesi durumunda, tekrar destekli oturma çalışması gerektiğinde bu modül daha önce çalışılmış olduğundan tekrar rapor verilemiyor ve kişi rehabilitasyon merkezinde birebir almış olduğu bireysel eğitiminden mahrum bırakılıyor.

Bir başka problem olan psikolojik problemler de engelli bireylerin hayatlarını zorlaştırmaktadır. Engelli bireylerin hayatlarında yaşayabilecekleri ufak değişimler bile onların psikolojik problemler yaşamasına neden olmaktadır. Yeni olan kardeşleri, değişen çevreleri, aile içindeki problemler, ergenlik çağına girilmesi, okulun değiştirilmesi, öğretmen değişiklikleri ve hatta yemek şeklinin ya da saatinin değişmesi bile özellikle zihinsel engeli olan bireylerin gelişimini olumsuz etkilediği gibi ebeveynin psikolojisini de olumsuz etkilemektedir.

Türkiye’de yaklaşık 2,5 milyon ortopedik engelli bulunmaktadır. Bu veri bize ortopedik engellilerin, bütün engel grupları arasında en fazla yere sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca ortopedik engel sonradan oluşabilecek engel grupları sıralamasında da yine en başta. Bu konu asıl uzmanlık alanım olduğundan sıklıkla karşılaşmaktayım. En çok karşılaştığım sonradan oluşan engel grupları arasında motorsiklet kazaları en tepede yer alıyor. Ameliyat sonrası rehabilite etmeye çalıştığımız bu grupta yer alan bireylerde, araç kazaları sonrası oluşan engellerden çok daha ağır engellilik durumuyla karşılaşmaktayız.

SONUÇ OLARAK....

Her bireyin aslında bir engelli adayı olduğu düşüncesini aklımızdan çıkarmadan bütün engelli bireylere gerekli yardımı yapmalıyız. Sadece engelli bireylere değil; birinci derece bakıcısına, yardımcısına hatta ona destek olan sağlık ve eğitim personellerine de gerekli desteği sağlamalıyız. Kendimiz, eşimiz, çocuklarımız, arkadaşlarımız, çevremizde kim varsa mutlaka engelli bireylerle ya da

onların rehabilite gördüğü merkezleri gezmeli sonradan oluşabilecek engel durumlarına karşı alınabilecek tedbirler konusunda bilgi edinmeli ve verilen tavsiyelere uymalıyız.

Herkesin daha öncede dediğim gibi aslında bir engelli adayı gerçeğini unutmadan, empati kurarak yaşamayı öğrenelim. Bütün okurlara sağlıklı günler dilerim.

Görsel [https://www.star.com.tr/cumartesi/medyada-kusak-catismasi-haber-1247227/ sayfasından](https://www.star.com.tr/cumartesi/medyada-kusak-catismasi-haber-1247227/sayfasından) alınmıştır.

MEDYADAKİ ÇOCUĞA, ÇOCUK HAK TEMELLİ BİR BAKIŞ

Emir OKUL¹

Çocuk... Melek, geleceğimizin teminatı, minik şeytan, haylaz, yaramaz gibi pek çok tanımla karşımıza çıkan, toplum tarafından ne giydirilirse o olan bir küçük insan. Çocuğa yüklenen tanım, çağdan çağa, coğrafyadan coğrafyaya değişen ve birbirinden çok zıt anlamlar içerebilmekte. Çocukluk algısı da buna göre şekillenirken çocuğa da bu algıya göre muamele gösterilir. Örneğin Hristiyanlıkta kirli doğan ve temizlenmesi gereken çocuk bu amaçla vaftiz edilirken diğer bir taraftan İslamiyet'te ise çocuk, Tanrı için kurban edilebilecek kadar temizdir. Ancak günümüzde, çocuk kavramı üzerinde uzlaşılmış bir tanım vardır. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair

Sözleşme'nin birinci maddesine göre; yine bu sözleşme uyarınca uygulanabilecek yasalarda çocuğun erken yaşta ve bazı şartlara bağlı erginliği durumu söz konusu olmadığı sürece on sekiz yaşına kadar her insan, çocuktur. Her ne kadar çoğu zaman gözden kaçırırsak da biyolojik bir süreç olan ergenliğe girmiş insanlar da aynı şartları sağladığı sürece çocuktur.

Çocuklar; toplumsal algı neticesinde ebeveynlerinin bir uzantısı, onların hiyerarşileri altında bulunan ve her söyleneni eksiksiz yerine getirmesi gereken varlıklar olarak algılanırlar. Bu kapsamda akıllarda ideal bir çocuk resmi bile getirilebilecektir. Her zaman uslu duran,

çok hareketli davranışlar sergilemeyen, kendisinden yaşça büyük insanların sözlerini sorgulamaksızın onlara itaat eden çocuk ideal ve makbul çocuktur. Her çocuktan her zaman aynısı beklenir. Maalesef her insanın olduğu gibi her çocuğun da kendi rengi, kendi sesi olduğu unutulur. Dünya üzerinde ten ve göz renkleri, konuştukları dil, saç ve göz şekilleri, yaşadıkları ülke birbirlerinden farklı olan milyarlarca çocuk vardır ve bunların hepsi birbirinden farklı, hepsi biriciktir. Çocuklar da biz yetişkinler gibi birer bireydir, üremeleri sonucunda meydana gelmiş olsa da ebeveynlerinden ya da bakım veren yetişkinlerinden farklı birer insandırlar. Kendi seçimleri, kendi beğenileri, kendi tarzları olabilir. Çocuk haklarını daha iyi anlayabilmek, çocuk hak temelli bir yaklaşım sergileyebilmek için çocuğun kim olduğunu kabullenmek büyük bir önem taşır.

Çocuklar çok tatlı olabilir, yanaklarını sıkıp, sarılıp, öpüp sevgimizi belli etmek istiyor ve bunu herkesle -başta sosyal medyada olmak üzere- paylaşmak istiyor olabiliriz. Özellikle bizimki gibi bir kültürde bu isteklerin varlığı ve faaliyete geçirilmesi çok yaygındır. Ancak bunların hepsini dilediğimiz gibi yaparken, çocuğun bunu isteyip istemediğini veya rahatsız olup olmadığını gözetmezken unuttuğumuz bir şey var: Çocuğun bedensel söz hakkı². Her insanın olduğu gibi çocuğun bedensel söz hakkı da saçlarından başlayan ve ayak parmaklarının ucuna kadar uzanan tüm bedeni üzerindedir ve bedeni ile ne yapması gerektiğine karar verme yetkisinin çocukta olduğunun bir tür ifadesidir. Çocuğun bedeniyle ilgili bir şey yapılmak istendiğinde, onun buna onayının olup olmadığını bilmek için çocuğa bunu sormak gerekir. "Seni öpebilir miyim? Sana sarılabilir miyim? Saçımı kestirmek ister misin?" gibi soruları çocuğa yöneltebilir ve ondan gelecek cevabı dinleyerek bu cevaba göre hareketlerimizi şekillendirebiliriz. Bazen çocuklar, bu soruları anlayabilecek ya da cevaplandırabilecek durumda olmayabilirler. Örneğin, altı aylık bir bebekten bezini

değiştirmek için onay alamayabiliriz ancak bu, çocukların bedensel söz haklarının olmadığı anlamına gelmez çünkü bedensel söz hakkı, bir bedenin var olduğu andan itibaren başlayan bir haktır. Eğer çocuk, sorulan soruyu anlayamayacak ya da cevaplandıramayacak bir durumdaysa da onun çıkardığı seslerden, yüz ifadesinden, verdiği tepkilerden; yapılan harekete onayı olup olmadığını anlayabiliriz. Örneğin bezini değiştirdiğimiz sırada çocuk bizim bir hareketimize ağlayarak tepki veriyorsa bu, o harekete onayı olmadığı, canının yandığı ya da rahatsız olduğu anlamına gelebilir. Algılarımızı bu tür uyarılara açmak, çocuğun kendi sınırlarını çizmesine katkı sağlayabileceği gibi hayatı boyunca kişisel ilişkilenmelerinde başkalarının sınırlarını gözetmesi gerektiği bilincini de çocuğa aşılayacaktır.

Bazen, çocukların çok tatlı oldukları, onları çok sevdiğimiz gibi gerekçelerle çocukların fotoğraflarını çeker ve bu güzelliklerden kimsenin mahrum(!) kalmamasını istediğimiz için sosyal medya hesaplarımızda paylaşırız. Bunları çocuğun annesi, babası, öğretmeni, dayısı, halası gibi sıfatlarla yaparız. Bazen de hiç tanımadığımız bir çocuğun fotoğrafını çekerek paylaşırız. Birazcık bilinçli bir insansak çocuğun o an yanında bulunan yetişkinlerden izin almayı akıl edebiliriz ama bu izni çocuktan almak asla aklımıza gelmez. Halbuki biz, istemediğimiz bir anımızda ya da pozumuzda fotoğrafımız çekildiğinde tepki gösteririz. Bir de sosyal medyada bizden izinsiz bir fotoğrafımız paylaşıldıysa çılgına döneriz. Kendi bedensel söz hakkımız kapsamında bizim fotoğrafımızın çekilip çekilemeyeceği, sosyal medyada paylaşılıp paylaşılmayacağına dair söz söyleyebiliriz. Ancak unuttuğumuz nokta bedensel söz hakkına, çocukların da sahip olduğudur. Bu kapsamda eğer bir çocuğun fotoğrafını çekmek ya da sosyal medyada paylaşmak istiyorsak yukarıda bahsedildiği gibi bunu, ona sormak ve ondan gelecek cevaba göre hareket etmek en doğrusu olacaktır.

¹ 9 Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi 3. Sınıf Öğrencisi

² <https://www.youtube.com/watch?v=E2QZNrTcf9w> ;Çocuklar için onay, bedensel söz hakkına dair Cinsel Şiddetle Mücadele Derneğinin hazırladığı videolu anlatım.

Çocukların, haberlere en çok konu olduğu olaylar maalesef çocuğun maruz bırakıldığı cinsel istismar veya erken yaşta zorla evlendirme konularında meydana gelir. Çok çarpıcı olması adına bazen gelinlik giymiş bir kız çocuğu ya da oyuncak bir bebek resmi koyulur. Bazen, eli isle ve kirle kaplanmış birisi bir kız çocuğunun ağzını kapatmış bir şekilde tasvir edilir ve buldukları ortam da karanlık bir ortamdır. Ayrıyeten haber metni yazılırken pek çok ifade kullanılır: Bazen failin pedofili olduğu söylenir. Faile canavar, sapık nitelendirmelerinde bulunulur. Ya da çocuğun masum, zavallılık olduğu söylenir. Tatlılığına, gözünün renginin güzelliğine vurgular yapılır. “Nasıl kıydınız şu yavrucağa?” cümlesi kullanılarak çocuğun çok tatlı olduğu ifade edilen resme gönderme yapılır. Bu tür uygulamalarla toplum içerisinde birçok mit üretir dururuz ve bunlardan asla rahatsız olmayız.

Haber için koyulan görseller ile aslında bizde birçok algı uyandırılır. Örneğin cinsel istismar haberlerinde sadece kız çocukları istismara maruz bırakılmış gibi genellikle kız çocuğu görselleri kullanılır ki bu son derece yanlıştır. Oğlan çocukları da cinsel istismara maruz bırakılabilirler. Çocuğun ağzını kapatan, kirli bir erkek elini sıkça görürüz. Bu görselin uyandırabileceği algı şudur: Cinsel istismarın faili bir erkektir. Hem de gelir düzeyi düşüktür ve vücudunun kirlenmesine sebep olan bir işte çalışmaktadır. Bu da yanlış bir algıdır. Fail, bir erkek olabileceği gibi bir kadın da olabilir. Gelir düzeyi düşük bir meslek çalışanı olabileceği gibi çok yüksek geliri olan birisi, örneğin bir avukat, doktor, CEO da olabilir. Bir de karanlık ortam betimlemesi vardır. Ağzı kapalı çocuk ve fail görselinin arka planı her zaman siyahtır. Sanki çocuklar sadece ara sokaklarda, gece vakti, kimsenin göremeyeceği ve yardım edemeyeceği vakit ve yerlerde bu saldırıya maruz bırakılırlar. Hâlbuki aslında güven uyandıran yerlerde, evlerde, okulda, hastanede de bunlar yaşanabilir. Çünkü buralarda bu hadisenin gerçekleşmeyeceğine çok güvenimiz

ve gözümüzü bu gerçekliğe tamamen kapatırız.

Görseller ile birlikte, kullanılan dilin de çok önemli bir yeri vardır. Bazen haber materyallerinin kullanılış biçim ve tercihleri çocuğu zayıf ve muhtaç gösterebilir, failin işlediği suça da bir kılıf uydurur nitelikte olabilir. Örneğin, yüzünü koluna ya da dizine gömerek ağlayan çocuk görselleri görürüz. Sanki hata çocuktur da çocuğun utanması gerekiyormuş gibi bir algı oluşturulur. Ya da çocuğun yüzü buzlanır. Yine gizlenmesi gereken çocuktur. Halbuki biz hukukçular her ne kadar mağdur kelimesini, suçtan zarar gören kişiye yönelik kullanırken suç tipi ayırt etmesek de sivil alanda, çocuk ya da yetişkin fark etmeksizin bir cinsel istismar, taciz, tecavüz gerçekleştiğinde buna maruz bırakılan kişi hakkında “hayatta kalan³” ifadesinin kullanılması; daha güçlendirici bulunur. Aynı zamanda “maruz kalan” ile “maruz bırakılan” arasında bile bir fark görülür. “Maruz bırakılan” derken bu suçu işleyen faile bir işaret vardır. Oklar; maruz bırakılan kişiden, faile yönelir. Burada yeri gelmişken değinilmesi gereken noktalardan bir tanesi de medyanın haricindeki kullanımlardan birisidir: TCK m.103'teki “Çocuğun Cinsel İstismarı” suçu düzenlemesi. Kulağa, fail çocukmuş gibi yansıyan bu suç tipinin isminin “Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar” ya da -muhtemelen daha doğru olacaktır- “Çocuğun Maruz Bırakıldığı Cinsel İstismar” olması, okları maruz bırakılan çocuktan kaldırıp faile çekebilecektir.

Yukarıda değinildiği gibi fail hakkında “sapık, canavar, pedofili” gibi nitelendirmeleri gazetelerde veya sosyal medyada sıkça görebiliriz ama bazen fark etmeden işlenen suçu, farklı noktalara çekiyor olabiliriz. Örneğin pedofili olma durumu, bu suçun faili olma durumu ile çok farklı şeylerdir. Her failin, pedofili olduğunu iddia etmek, işlenen bu suça bir kılıf uydurmak için bir adımdır çünkü faile bir bahane verilmiş olunur. Halbuki bu suçun faileri pedofili olmak zorunda değildir ve her pedofili, bu suçu işleyecek diye bir

kaide de yoktur. Aynı zamanda failin, bu suçu gayet sakin bir şekilde işleyebileceği ihtimali olsa da ona canavar demek ya da tamamen merak ve kendini tatmin etmek gibi sebeplerle işleyen failere de sapık demek, aynı sonuçları doğuracaktır. Bu suçu işleyenlerin, yaptıklarına kılıf uydurmamak, suça ve suçu işleyen kişiye işaret etmek için kullanılması önerilen kelime “fail” olur. Aynı zamanda hukuk literatürüne de oldukça uygundur.

Çocukluk algısı konusunda konuşulurken, henüz on sekiz yaşını doldurmuş olmayan ergenlerin de çocuk olduğundan bahsedilir ancak bu pek çok kez birçoğumuzun gözünden kaçır. Cinsel istismara maruz bırakılan çocuğun, ergenlik çaığında olduğu öğrenildiğinde akıllarda hemen çocuğun faili ayartmış olabileceği ya da çeşitli şekillerde onun da bu fiillerin gerçekleştirilmesinde katkısı olmuş olabileceği ima edilir. Halbuki yine her zaman unuttuğumuz bir şey vardır ki sorumluluk yetişkindedir. Bir çocuk, bir yetişkine aşık olabilir ancak burada da her zaman olduğu gibi sınırı çizmesi gereken kişi, yetişkindir. Buna maruz bırakılan çocuk daha makbul, bazıları ise daha suçlu bulunabilmektedir. Hâlbuki bu suça maruz bırakılan her çocuğa eşit mesafeden yaklaşmak, çok önemlidir⁴. Aynı zamanda bu noktada bunun aksi bir tutum, BMÇHS m.2'ye de aykırılık oluşturur⁵. Bu

maddede hiçbir çocuğun sahip olduğu farklı statülerle alakalı olarak ayrımcılığa maruz bırakılmaması gerektiği düzenlenir. Maddede sınırlayıcı değil örnekseyici bir sayım olduğu için bu suça maruz bırakılan çocuklara da farklı bakış açılarıyla bakılmasını, bu maddenin ihlali olarak değerlendirmek mümkündür.

Özetle 0-18 yaş aralığındaki her insan çocuktur ve her çocuk, bakım veren yetişkininden farklı bir bireydir. Bu yüzden haklarının varlığının bilinmesi ve buna uygun olarak hareket edilmesi gerekir. Özellikle BMÇHS'nin temel ilkelerinden olan çocuğun yüksek yararı ilkesi (m.3'te düzenlenir⁶) gözetilmek suretiyle sosyal medyadaki paylaşımlar kurgulanmalı, haber metinleri yazılmalı ve görseller kullanılmalıdır. Haber metinlerinde işlenmiş bir suç varsa oklar çocuğu değil faili göstermelidir. Kullanılan görsellerde de ilk tercih olarak çocukların fotoğrafları kullanılmamalıdır. Eğer kullanılacaksa da çocuğu güçsüz göstermeyen, toplumsal mitleri beslemeyen fotoğrafların tercih edilmesi gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki çocuk, haklarını arayabilecek ve koruyabilecek bir bireydir. Onlara haklarını biz vermeyiz. Onların hakları zaten vardır. Bizim yapabileceğimiz tek şey onlara köstek olmayı bırakmaktır.

⁴ Çocuğun maruz bırakıldığı cinsel istismar ve bunun medyada yansımaları ile birlikte aynı zamanda maruz bırakılan bazı çocukların makbul kabul edilirken bazılarının suçlu olarak görülmesi hakkında bkncz: <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/sorumlu-cocuk-degil-yetiskindir-934553>

⁵ BMÇHS m.2:

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanırlar ve taahhüt ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırımı veya cezaya tabi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemleri alırlar.

⁶ BMÇHS m.3:

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların; hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

³İngilizcedeki “survivor” kelimesinden çevrilmiştir.

Her bireyin
kendi kişisel
verilerinin
geleceğini
belirleme
hakkı
vardır.

ÇOCUKLARA AİT KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI

Av. Özge ÜSTÜN¹

Kürselleşme ile birlikte günümüzde geçmişe göre daha fazla değer atfedilen bir konu haline gelen kişisel verilerin korunması, bugün bütün toplumlar için olduğu kadar, bütün bireyler için de önemlidir. Kişisel verilerin korunması yetişkinler için ne kadar önemli ise, toplumun temel yapı taşlarını oluşturan çocuklar için de oldukça önem teşkil etmektedir. Özellikle otomatik yollarla işlenen kişisel verilerin uzun süre aranabilir, saklanabilir ve paylaşılabilir oluşu, çocuklara ait verilerin korunamaması halinde; onların ruhsal, psikolojik ve fiziksel gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilecektir. Bu sebeple birçok ülke tarafından çocuklara ait kişisel verilerin korunmasına, yetişkinlerinkine göre, daha fazla önem verilmekte ve bu kapsamda çocuklara ait kişisel veriler, yetişkinlerinkine kıyasla, daha fazla korunaklı hale getirilmektedir. Ülkemiz açısından ise, 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nda çocuklara ait kişisel verilerin korunmasına ilişkin özel bir düzenleme yer almamaktadır.

Ancak bu husus, çocuklara ait kişisel verilerin korunmasının, yetişkinlere kıyasla daha korunaklı bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği gerçeğini değiştirmemektedir. Bu sebeplerle, bu çalışmada, uluslararası sözleşmeler ve yasal mevzuat çerçevesinde çocuklara ait kişisel verilerin korunması konusu ele alınacaktır.

GİRİŞ

Küreselleşmenin beraberinde getirmiş olduğu teknolojik gelişmeler sosyo-ekonomik değişime sirayet ettiği kadar toplumsal değişime de sirayet etmiştir. Bu değişim ile birlikte, birçok disiplin açısından inceleme konusu olan olguların yeniden ele alınması gerekmektedir. Örneğin, geçmişte ağırlıklı olarak vücut dokunulmazlığının ihlal edilmesi üzerinden tartışılan cinsel suçlara, teknolojik iletişim araçlarının kullanılması yoluyla işlenen cinsel suçlar eklenmiştir. Özellikle fotoğraf ve video görüntüleri başta olmak üzere, çocuklara ait kişisel verilerin; internette uzun süre saklanabilir, aranabilir ve paylaşılabilir oluşu

onlara ait kişisel verilerin daha fazla önem verilerek korunması gerektiğini göstermektedir. Günümüzde internette çocuklara ait fotoğraf ve videoların kontrolsüzce herkese açık bir şekilde paylaşıldığında, bu görüntülerin üçüncü kişilerce ele geçirilebildiği ve cinsel suçlara konu olan sitelerde kullanıma açılabilirdiği görülmektedir. Keza, özellikle sosyal medya aracılığıyla paylaşım yapıldığı durumlarda, çocukların adres ve iletişim bilgileri, üçüncü kişilerce ele geçirilebilmekte ve çocuklar istismara daha açık bir hale gelebilmektedir. Bu kontrolsüz paylaşımların diğer bir boyutu ise, çocukların fotoğraf ve videolarının anne ve babaları² ya da üçüncü kişiler tarafından paylaşıldığı takdirde; çocukların öznelliklerinin yetişkin davranışları hâkimiyeti altında olumsuz yönde etkilenmesidir. Diğer yandan; suça sürüklenen çocuklara ait fotoğraf ve videoların gerek medya gerekse sosyal medya aracılığıyla paylaşılması, onların ömür boyu atılı suç ile anılmalarına sebep olarak unutulma haklarını ihlal edeceği gibi benliklerinde belki de ömür boyu izler bırakacak yaralara sebebiyet verebilecektir.

Günümüzde her ne kadar çocuklara atfedilen değer, onların geleceğin yetişkinleri olarak görülmesinden kaynaklı gibi görünse de esas olan, onların biricik ve korunmaya değer olmalarından kaynaklanmaktadır. Nitekim çocukların benlikleri, onlar, ayırt etme gücü kazanana kadar yetişkinlerin hâkimiyeti altında şekil almaktadır. Bu sebeple, çocukların ayırt etme gücü kazanana kadar korunması ne kadar gerekli ise; bu gücü kazandıklarında da onların katılma haklarına, üstün yararlarını gözetecek ölçüde öncelik verilmesi de en temel haklarıdır. Çocukların bütün bu özelliklerinden kaynaklı olarak bu çalışmada çocuklara ait kişisel verilerin korunması ele alınacaktır.

I. Kişisel Veri, Kişisel Verilerin İşlenmesi, İlgili Kişi ve Veri İşleyen Kavramları

² Ayrıntılı bilgi için bkz: Özge Üstün, "Sosyal Medyada Çocuk Hakları İhlali: Paylaşanebeveynlik", Legal Hukuk Dergisi, Cilt No: 18, Sayı: 206, 2020, s. 701-724.

³ RG: 07.04.2016 tarih, 29677 sayı.

Kişisel veri kavramına yasal mevzuatımızda 6698 sayılı Kişisel Verileri Koruma Kanunu'nda³ (KVKK) yer verilmiştir. Buna göre; kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgi kişisel veridir (m. 3/1-d). Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin 2013/9043 Esas, 2014/151 Karar, 13.01.2014 Tarihli kararına göre ise; kişisel veriden, kimliği belirleyen veya belirlenebilir kılan, kişiyi toplumda yer alan diğer bireylerden ayıran ve onun niteliklerini ortaya koymaya elverişli, gerçek kişiye ait her türlü bilginin anlaşılması gerekmektedir.

KVKK kapsamında, kişisel verisi işlenen gerçek kişi, "ilgili kişi" olarak tanımlanırken (m. 3/1-ç); kişisel verilerin işleme amaçlarını ve vasıtalarını belirleyen, veri kayıt sisteminin kurulmasından ve yönetilmesinden sorumlu olan gerçek veya tüzel kişi "veri sorumlusu" olarak tanımlanmış (m. 3/1-ı); kişisel verilerin tamamen veya kısmen otomatik olan ya da herhangi bir veri kayıt sisteminin parçası olmak kaydıyla otomatik olmayan yollarla elde edilmesi, kaydedilmesi, depolanması, muhafaza edilmesi, değiştirilmesi, yeniden düzenlenmesi, açıklanması, aktarılması, devralınması, elde edilebilir hale getirilmesi, sınıflandırılması ya da kullanılmasının engellenmesi gibi veriler üzerinde gerçekleştirilen her türlü eylem "kişisel verilerin işlenmesi" olarak (m. 3/1-e) ve bu eylemleri gerçekleştiren gerçek ya da tüzel kişiyi ise "veri işleyen" olarak tanımlanmıştır (m. 3/1-ğ).

II. Türk Hukukunda Çocuklara Ait Kişisel Verilerin Korunmasını Düzenleyen Kaynaklar

A. Uluslararası Kaynaklar

Kişisel verilerin korunması hakkının hukuki niteliği, Amerika Birleşik Devletleri'nde ekonomik bir hak olarak nitelendirilerek mülkiyet hakkı çerçevesinde değerlendirilirken; Kıta Avrupası'nda bağımsız bir hak olduğu

¹ Giresun Barosu; Yüksek Lisans Öğrencisi, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çocuk Hakları Anabilim Dalı, av.oustun@gmail.com, ORCID ID: orcid.org/0000-0001-6722-2132

tartışılmakla birlikte özel hayata saygı hakkı içerisinde değerlendirilmektedir.⁴ Türkiye açısından ise; kişisel verilerin korunması hakkı, ilk olarak 28 Ocak 1981 tarihinde Avrupa Konseyi tarafından imzaya açılan 108 numaralı Kişisel Verilerin Otomatik İşlemeye Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi ile gündeme gelmiştir. 1 Ekim 1985 tarihinde Avrupa Konseyi tarafından yürürlüğe konulan sözleşme, Türkiye tarafından 28 Ocak 1981 tarihinde imzalanmıştır. Ancak sözleşme, 17 Mart 2016 tarihinde 29656 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan onay kanunu ile birlikte resmi olarak yürürlüğe girebilmiştir. Sözleşmenin yürürlüğe girmesinin ardından, 07.04.2016 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan KVKK yürürlüğe konulmuştur.

KVKK, 95/46/EC sayılı Kişisel Verilerin İşlenmesi ve Serbest Dolaşım Bakımından Bireylerin Korunmasına İlişkin Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi Direktifi (Direktif) ile uyumlu olarak hazırlanmakla birlikte, Anayasa Mahkemesi tarafından kanunun iptal talebiyle mahkemeye taşınan dosyalarda da direktif hükümleri, gerekçe olarak gösterilmiştir. Bu husus, direktifin, kişisel verilerin korunmasına ilişkin olarak yapılan iç hukuk düzenlemelerinde esas alındığını göstermektedir. Ancak, belirtmek gerekir ki Avrupa Parlamentosu tarafından mezkûr direktifin birlik sağlayamaması ve yeterli gelmemesi sebebiyle, 24.05.2016 tarihinde Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü⁵ (ABGVKT) (General Data Protection Regulation – GDPR) yürürlüğe konularak söz konusu direktif yürürlükten kaldırılmıştır. Diğer yandan; 108 numaralı Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi de Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından modernize edilerek 18.05.2018 tarihinde 108 + olarak yenilenmiştir. Türkiye açısından ise 108+ sözleşmesinin geçerli olabilmesi

için, imzalanarak usulüne uygun bir şekilde yürürlüğe konulması gerekmektedir.

Avrupa Parlamentosu tarafından ABGVKT’nün yürürlük alanı, direktifin aksine, daha geniş tutulmuştur. Buna göre, ABGVKT, Avrupa Birliği (AB) üye vatandaşlarına ve AB’de ikamet eden, ürün, hizmet veya denetim gibi herhangi bir nedenle AB’ye üye ülkelerle temas eden kişisel veriler açısından bağlayıcı olacaktır.⁶ Şu halde; Türkiye açısından kural olarak geçerli olmayan ABGVKT’nün, işlenen verilerin AB’ye üye ülkelerle temas eden kişisel veriler olması halinde, geçerli olması gerekecektir.

09.11.1982 tarihli Anayasa’ya, 07.05.2010 tarihinde 5982 sayılı kanunun 2’nci maddesi ile eklenen fıkra ile, kişisel verilerin korunması hakkı, özel hayatın gizliliği maddesinin üçüncü fıkrasında yer almıştır. Bu düzenleme ile birlikte, Türkiye açısından, şimdilik, kişisel verilerin korunması hakkının Anayasal düzlemde özel hayata saygı hakkı içerisinde yer aldığına ilişkin bir şüphe kalmamıştır. İlgili maddeye göre; herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunla öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir (m.20/3).

1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Kıta Avrupası’nda, kişisel verilerin korunması hakkı, ayrı bir hak olduğu tartışılmakla birlikte özel hayata saygı hakkı içerisinde değerlendirilmektedir. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin (AİHM)

Uzun-Almanya kararında da bahsettiği üzere; özel hayat bir tanımla söylenip bitirilemeyecek kadar geniş bir terimdir. Özel hayata saygı hakkı; sekizinci maddenin yanı sıra, kişilik ve kişisel gelişim hakkını ve diğer insanlarla ve dış dünyayla iletişim kurma ve geliştirme hakkını teminat altına almaktadır.⁷ Buna göre; herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir (m. 8/1). Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir (m. 8/2). Buradan da anlaşılacağı üzere; özel hayata saygı hakkının korunması kural, bu hakkın sınırlandırılması ise istisnadır. Bu bağlamda; kişisel verilerin korunması ve dolayısıyla işlenmemesi kural olup, kişisel verilerin korunması hakkının sınırlandırılması ve dolayısıyla kişisel verilerin işlenmesi istisnadır.

2. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS) 1994’te 22138 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan kabul kanunu ile yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeye göre; taraf devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinin, hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için bakım ve korumayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar (m. 3/2). Taraf devletler, çocukların bakım veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin, özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler (m. 3/3). Taraf devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda, görüşlerini, serbestçe

ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen göstermek suretiyle tanırlar (m. 12/1). Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz (m. 12/2). Ana ve baba ile yasal vasiler; her şeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket ederler (m. 18). Taraf devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suiistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dâhil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar (m. 19/1). Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermektedir (m. 19/2). Taraf devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar (m. 36). Görüldüğü üzere; çocuğun özel hayatına saygı hakkı ve bu hak çerçevesinde devletin yükümlülükleri ile ana ve babanın velayet haklarının sınırları sözleşmede açık bir şekilde belirtilmiştir.

Belirtmek gerekir ki, BMÇHS; çocukların özel hayatına saygı hakkını düzenlerken, AİHS ile paralel bir şekilde düzenleme yaparak, ana ve babanın velayet hakkını kullanırken, çocuğun yüksek yararını göz önünde bulundurmalarını zorunlu kılmıştır. Velayet hakkı; çocuğun başkaları tarafından kötü etkilenmesini ya da istismar edilmesini engelleyici tedbirler de alınarak çocuğun

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Murat Volkan Dülger, Kişisel Verilerin Korunması Hukuku, 2. Baskı, İstanbul, 2019, s. 16-24.

⁵ <https://www.eugdpr.org/eugdpr.org.html>.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Ayrıntılı bilgi için bkz: Murat Volkan Dülger, Kişisel Verilerin Korunması Hukuku, 2. Baskı, İstanbul, 2019, s. 41.

⁷ Uzun v. Almanya, No: 3563/05, 2010, para. 43.

bu anlamda denetim ve gözetim altında tutulmasını da kapsamaktadır.⁸ Aynı zamanda kişisel verilerin korunması hakkı içerisinde de değerlendirilen gözetleme kavramının, David Lyon'a göre iki yönü vardır:

*“Sizden çocuğumun sokağa çıkıp bir araba altında kalmamasını garantilemek için çocuğuma göz kulak olmanızı isteyebilirim. Bu durumda, aklımda asıl olarak çocuğumun gelişebilmesini sağlayacak bir bağlamda korunması vardır. Ya da sizden aynı çocuğun yaramazlığa karışmaması için ona göz kulak olmanızı isteyebilirim. Şu an başka etmenler de resme eklendiğinde yönetme, yasaklama hatta kontrol için ahlaki kriterlere değiniyorum. Aynı işleme gözetleme, hem imkân tanıyor hem de sınırlandırıyor, hem koruma hem kontrol içeriyor.”*⁹ Kanaatimizce velayet hakkı içerisinde yer alan gözetleme kavramının da bu şekilde değerlendirilmesi gerekir; çocuğun üstün yararını her daim gözetirken aynı zamanda da çocuğun katılım hakkının sağlanmasına imkân tanıyan, gerekli olduğu ölçüde çocuğu sınırlandıran, koruma ve kontrol içeren.

B. Ulusal Kaynaklar

1. Anayasa

Özel hayatın gizliliği, yukarıda da açıkladığımız üzere, Anayasa'da düzenlenmekle birlikte kişisel verilerin korunması hakkı, özel hayata saygı hakkının altında düzenlenmiştir. Buna göre; herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir. (m. 20/3)

Anayasa, kişisel verilerin korunması hakkını özel hayatın gizliliği maddesinin ilgili fıkrasında düzenlemekle birlikte; hakkın sınırlandırılması olarak kabul edilen verilerin işlenmesi halinin, ancak kanun ile gösterilen hallerde veya kişinin açık rızası ile mümkün olduğunu kabul etmiştir. Şu halde; kişisel verilerin korunması hakkının, henüz ayrı bir hak kategorisi olarak düzenlenmemekle birlikte, kendine özgü kuralları olan bir hak olarak olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

Anayasa'da düzenlenen kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığının korunması ve geliştirilmesi hakkına göre ise; herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir (m. 17). Diğer yandan; ailenin korunması ve çocuk haklarını düzenleyen hükme göre ise; aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır (m. 41/1). Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar (m. 41/2). Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir (m. 41/3). Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır (m. 41/4). Çocuklara ait kişisel verilerin hukuka aykırı işlenmesinin ise; çocuğun özel hayatını ihlal etmesinin yanı sıra, aynı zamanda çocuğun üstün yararını ihlal ettiği ölçüde, çocuğun maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkını da ihlal edeceği açıktır. Şu halde; çocuğa ait kişisel verilerin hukuka aykırı olarak işlenmesi ve bu eylemin çocuğun üstün yararını ihlal etmesi halinde; birden fazla hak ihlali Anayasa Mahkemesi'nin önünde gündeme getirilebilmesi mümkün olacaktır.

2. 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu

KVKK'na göre; kanunun amacı, kişisel verilerin işlenmesinde, başta özel hayatın gizliliğini olmak üzere, kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumak ve kişisel verileri işleyen gerçek ve tüzel kişilerin yükümlülükleri ile uyacakları usul ve esasları düzenlemektir (m. 1). Kişisel veriler, ancak KVKK'nda ve diğer kanunlarda öngörülen usul ve esaslara uygun olarak işlenebilir (m. 4/1). Kişisel verilerin işlenmesinde; hukuka ve dürüstlük kurallarına uygun olma, doğru ve gerektiğinde güncel olma, belirli ve meşru amaçlar için işlenme, işlendikleri amaçla bağlantılı, sınırlı ve ölçülü olma, ilgili mevzuatta öngörülen veya işlendikleri amaç için gerekli olan süre kadar muhafaza edilme ilkelerine uyulması zorunludur (m. 4/2). Görüldüğü üzere; KVKK'da, kişisel verilerin korunması, Anayasa'da ve AİHS'nde düzenlenen özel hayata saygı hakkına ilişkin hükümler ile uyumlu bir şekilde düzenlenmiştir.

KVKK'na göre, kanunlarda açıkça öngörülmemiş ise, fiili imkânsızlık nedeniyle rızasını açıklayamayacak durumda bulunan veya rızasına hukuki geçerlilik tanınmayan kişinin, kendisinin ya da bir başkasının hayatı veya beden bütünlüğünün korunması için zorunlu olması, bir sözleşmenin kurulması veya ifasıyla doğrudan doğruya ilgili olması kaydıyla sözleşmenin taraflarına ait kişisel verilerin işlenmesinin gerekli olması, veri sorumlusunun hukuki yükümlülüğünü yerine getirebilmesi için zorunlu olması, ilgili kişi tarafından alenileştirilmiş olması, bir hakkın tesisi, kullanılması veya korunması için veri işlenmesinin zorunlu olması, ilgili kişinin temel hak ve özgürlüklerine zarar vermemek kaydıyla, veri sorumlusunun meşru menfaatleri için veri işlenmesinin zorunlu olması halinde ilgili kişinin açık rızası olmaksızın kişisel verisi işlenebilecektir (m. 5/2). Diğer hallerde kişisel verilerin işlenmesi, ancak ilgili kişinin açık rızası ile mümkün olabilecektir (m. 5/1).

Kişilerin ırkı, etnik kökeni, siyasi düşüncesi, felsefi inancı, dini, mezhebi veya diğer inançları, kılık ve kıyafeti, dernek, vakıf ya da sendika üyeliği, sağlığı, cinsel hayatı,

ceza mahkûmiyeti ve güvenlik tedbirleriyle ilgili verileri ile biyometrik ve genetik verileri ise özel nitelikli kişisel verilerdir (m. 6/1). Özel nitelikli kişisel verilerden sağlık ve cinsel hayat dışındaki kişisel veriler, kanunlarda öngörülen hallerde ilgili kişinin açık rızası aranmaksızın işlenebilecektir. Sağlık ve cinsel hayata ilişkin kişisel veriler ise ancak kamu sağlığının korunması, koruyucu hekimlik, tıbbi teşhis, tedavi ve bakım hizmetlerinin yürütülmesi, sağlık hizmetleri ile finansmanın planlanması ve yönetimi amacıyla, sır saklama yükümlülüğü altında bulunan kişiler veya yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından ilgilinin açık rızası aranmaksızın işlenebilecektir (m. 6/3). Diğer hallerde ise; özel nitelikli kişisel veriler ancak ilgili kişinin açık rızası olması halinde işlenebilecektir (m. 6/2).

KVKK'nda, kanun hükümlerinin uygulanmayacağı istisna halleri sayılmıştır. Buna göre; kişisel verilerin, üçüncü kişilere verilmemek ve veri güvenliğine ilişkin yükümlülüklerle uyulmak kaydıyla, gerçek kişiler tarafından, tamamen kendisiyle veya aynı konutta yaşayan aile fertleriyle ilgili faaliyetler kapsamında işlenmesi kanundan istisna tutulmuştur (m. 28/1-a). Diğer yandan; ilgili kişinin kendisi tarafından alenileştirilmiş kişisel verilerinin, üçüncü kişiler tarafından işlenmesi halinde, kanunun amacına ve temel ilkelerine uygun ve orantılı olmak kaydıyla, ilgili kişi, veri sorumlusunun aydınlatma yükümlülüğü ve zararın giderilmesini talep etme hakkı hariç olmak üzere, KVKK'ndan kaynaklanan diğer haklardan faydalanamayacaktır. Şu halde; kişiler, aynı konutta yaşadığı aile fertleriyle ilgili kişisel verileri, genel ilkelere uygun olmak koşuluyla, veri güvenliğine ilişkin yükümlülüklerle uyarak işleme ve bu verileri üçüncü kişilerle paylaşmaması halinde, KVKK kapsamında sorumlu tutulmayacaktır. Ancak kişilerin, aynı konutta yaşadığı aile fertleriyle ilgili kişisel verileri, genel ilkelere veya veri güvenliğine ilişkin yükümlülüklerle aykırı olarak işleme halinde, veri işleyen, bu eyleminden, KVKK kapsamında sorumlu tutulabilecektir. Diğer yandan, kişiler, aynı konutta yaşadığı

⁸ Ali İhsan Özüğür, Türk Medeni Kanununun Değişen Yeni Düzenlemeleri İle Açıklamalı İçtihatlı Velayet Vesayet Soybağı Evlat Edinme Hukuku Diğer Eşin Rıza ve Onamına Bağlı İşlemler, Ankara, 2007, s. 575.

⁹ David Lyon, Günlük Hayatı Kontrol Etmek, Gözetlenen Tolum. Çev: Gözde Soykan, İstanbul, 2006, s.13, 14.

aile fertleriyle ilgili verileri, veri güvenliğine ve genel ilkelere uygun olarak işlemiş olsa bile, bu verileri üçüncü kişilere aktarması durumunda, KVKK kapsamında sorumlu tutulabilecektir.

Belirtmek gerekir ki KVKK'nda çocuklara ait verilerin işlenmesine ilişkin özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla çocuklara ait verilerin korunmasının değerlendirilebilmesi için KVKK'nu, Türk Medeni Kanunu ile birlikte değerlendirmek gerekecektir. Bu sebeple; çalışmanın devamında, çocuklara ait kişisel verilerin korunmasına ilişkin olarak, Türk Medeni Kanunu düzenlemelerine değinilecektir.¹⁰

3. 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'na¹¹ (TMK) göre; her insanın hak ehliyeti vardır (m. 8/1). Buna göre; bütün insanlar, hukuk düzeninin sınırları içerisinde, haklara ve borçlara ehil olmada eşittirler (m. 8/2). Dolayısıyla; kişinin hak ehliyetine haiz olabilmesi açısından kanunda yaşına bir önem atfedilmemiş olup, çocuklar da tıpkı yetişkinler gibi hak ehliyetine haizdir.

Kişinin yaşı, TMK'nda fiil ehliyeti açısından önem arz etmektedir. TMK'na göre; fiil ehliyetine sahip olan kimse, kendi fiilleriyle hak edinebilir ve borç altına girebilir (m. 9). Ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişinin, fiil ehliyeti vardır (m. 10). Erginlik ise, kişinin on sekiz yaşını doldurmasıyla başlar (m. 11/1). Diğer yandan, evlenme, kişiyi ergin kılar (m. 11/2). Bunun yanında, on beş yaşını dolduran küçüğün, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilmesi mümkündür (m. 12). Buradan da anlaşılacağı üzere; TMK'na göre, kişinin ergin kabul edilebilmesi için, on sekiz yaşını doldurması, on sekiz yaşından küçük olmakla birlikte evlenmiş olması veya mahkemece ergin kılınması gerekmektedir.

Ayırt etme gücü, fiil ehliyeti bakımından önem arz etmektedir. TMK'na göre; yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ya da bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes, ayırt etme gücüne sahiptir (m. 13). Ayırt etme gücü bulunmayanların, küçüklerin ve kısıtlıların fiil ehliyeti yoktur (m. 14). Diğer yandan; kanunda gösterilen ayırık durumlar saklı kalmak üzere, ayırt etme gücü bulunmayanların fiil ehliyetleri hukuki sonuç doğurmaz (m. 15). Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremezler, ancak karşılıksız kazandırmada ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakların kullanılmasında bu rıza gerekli değildir (m. 16/1). Buradan da anlaşılacağı üzere; ayırt etme gücüne haiz çocuklar, yasal temsilcilerinin rızası gerekmeyen, kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanabilirler, ancak ayırt etme gücüne sahip olmayan çocukların, kişiye sıkı sıkıya bağlı olan hakları kullanabilmeleri için yasal temsilcilerinin rızası gerekmektedir.

Hukuk öğretisinde, hayat alanı, özel hayat, kamuya açık hayat ve gizli hayat olmak üzere üçe ayrılmaktadır.¹² Gizli hayat, kişinin güvendiği kişilere paylaştığı, bu kişiler dışında kalan kişilere kapalı olmasını arzu ettiği, onların bilmesini, öğrenmesini istemediği olaylar ve hareketlerden oluşur. Özel hayat, kişinin gizli hayatına dâhil olmayan fakat ailesi, yakınları ve arkadaşları gibi sıkı ilişkiler içinde bulunduğu sınırlı sayıdaki kişilerle paylaşmak istediği olayları ve hareketleri kapsar. Kamuya açık hayat ise, kişinin başkalarının bilmesinden rahatsız olmadığı, herkese açık, serbestçe ifşa edilmesinde bir sakınca olmayan olayları ve hareketleri içerir; ancak kamuya açık her hayat, yayımlanabilir değildir. Belirtmek gerekir ki; özel hayatın korunması ilkesinde, vasiinin genel sır saklama yükümlülüğü söz konusudur. Bu

sebeple, vasiinin, vesayeti altındaki kişinin sırt niteliğindeki bilgilerini öğrenmesi çok doğal olsa bile, bunları ifşa etmemesi gerekir. Şu halde; TMK'nda yer alan kişilik hakkının, KVKK kapsamında düzenlenen kişisel verilerin korunması hakkının iç içe geçmesi halinde, birlikte yorumlanabileceklerinden şüphe yoktur. Kişilik hakkının konusunu ise; kişilerin doğumlarından ölümlerine kadar sadece var olmaları nedeni ile ayrılmaz biçimde sahip oldukları hukuken korunan değerler oluşturur.¹³ TMK'nda düzenlenen kişilik hakkına göre; kişilik hakkı saldırıya uğrayan kişinin rızası, hukuka aykırılığı ortadan kaldırır. Bunun için kişinin iradenin olması, rızanın aydınlatılmış olması ve ahlaka aykırı olmaması gerekmektedir. Rıza gösterme ise; kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olması sebebiyle, ayırt etme gücüne sahip küçükler kural olarak tek başlarına rıza gösterebilirler. Ancak saldırının önemine göre küçük, vereceği rızanın tüm sonuçlarını öngörebilecek durumda değil ise, o zaman kanuni temsilcisinin onayına gereksinimi olduğu sonucuna varılacaktır. Küçük, ayırt etme gücüne sahip değil ise; kanuni temsilcisinin rıza vermesi gerekecektir.¹⁴

TMK'na göre; ergin olmayan çocuk, ana ve babasının velayeti altındadır (m. 335/1). Ortak hayata son verilmiş veya ayrılık hali gerçekleşmişse, hâkim, velayeti eşlerden birine verebilir (m. 335/2). Hâkim vasi atanmasına gerek görmedikçe, kısıtlanan ergin çocuklar da ana ve babanın velayeti altında kalırlar (m. 335/3). Evlilik devam ettiği sürece ana ve baba, velayeti birlikte kullanırlar (m. 336/1). Ortak hayata son verilmiş veya ayrılık hali gerçekleşmiş ise, hâkim velayeti eşlerden birine verebilir (m. 336/2). Velayet, ana ve babadan birinin ölümü halinde sağ kalana, boşanmada ise çocuk kendisine bırakılan tarafa aittir (m. 336/3). Ana ve baba evli değilse, velayet anaya aittir (m. 337/1). Ana, küçük, kısıtlı veya ölmüş

veya velayet kendisinden alınmışsa, hâkim, çocuğun menfaatine göre, vasi atar veya velayeti babaya verir (m. 337/2). Diğer yandan; ana ve baba, olgunluğu ölçüsünde çocuğa, hayatını düzenleme olanağı tanır; önemli konularda olabildiğince onun düşüncesini göz önünde tutarlar (m. 339/3). Belirtmek gerekir ki; çocuğun menfaati ve gelişmesi tehlikeye düştüğü takdirde, ana ve baba duruma çare bulamaz veya bunlara gücü yetmezse hâkim, çocuğun korunması için uygun önlemleri alır (m. 346). Şu halde; çocuğun ayırt etme gücünün bulunmaması halinde; çocuğun kanuni temsilcisi, çocuğun kişisel verilerini korunması hakkını kullanırken, çocuğun korunması için uygun bütün önlemleri almakla yükümlüdür. Bu kapsamda çocuğun kanuni temsilcisi, olabildiğince çocuğun düşüncesini göz önünde tutmak zorundadır. Diğer yandan, çocuğun ayırt etme gücünün bulunmasına rağmen, veri işleme eyleminin sonuçlarını tam olarak algılayamayacak durumda olması halinde ise; çocuğun üstün yararının da göz önünde tutularak, rıza hakkının kanuni temsilcisi tarafından kullanılması gerekecek ve hatta gerekli görülmesi durumunda, uygun önlemlerin alınması için, hâkim müdahalesine başvurulması gerekecektir. Bütün önlemlere rağmen; çocuğa ait kişisel verilerin korunamaması halinde ise; çocuğun kanuni temsilcisi ile birlikte kanundan kaynaklanan yasal haklarını kullanabilmesi mümkündür. Belirtmek gerekir ki çocuğa ait kişisel verilerin korunmasında, velayet hakkına sahip ana ve/veya babanın iradesinin çocuğun iradesi ile çatışması halinde, çocuğun üstün yararına uygun düştüğü ölçüde, ayırt etme gücü bulunan çocuklar bakımından, çocuğun iradesine üstünlük tanınması gerekecektir.¹⁵

4. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu

Küreselleşmenin beraberinde getirdiği teknoloji kullanımı ile birlikte, internetin yaygınlaşması, bütün insanlar ve iş kolları

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Kemal Atasoy, "Kişilik Hakkı Kapsamında Sosyal Medyada Kişisel Verilerin Korunması ve Veri Sahibinin Rızası", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi, 2016, s. 269-301.

¹¹ RG: 08.12.2001 Tarih, 24607 Sayı.

¹² Üç hayat teorisi.

¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Serap Helvacı, Gerçek Kişiler, 2. Bası, İstanbul, 2007, 69-74.

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Ayrıntılı bilgi için bkz: Serap Helvacı, Gerçek Kişiler, 2. Bası, İstanbul, 2007, 69-131.

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Özge Üstün, "Sosyal Medyada Çocuk Hakları İhlali: Paylaşanebeveynlik", Legal Hukuk Dergisi, Cilt No: 18, Sayı: 206, 2020, s. 701-724.

kapsamında sonuç doğurduğu gibi, çocuklar ve çocukların eğitim ve öğretim gördüğü okular kapsamında da sonuç doğurmuştur. Özellikle son yıllarda ağırlıklı olmakla birlikte, çocukların eğitim ve öğretim faaliyetleri ve/veya boş zamanlarında çekilmiş olan fotoğraf ve videolarının, karnelerinin ve hatta sınav sonuçlarının dahi internet ortamında paylaşıldığı görülmektedir. Bu husus; kimi zaman okul yöneticileri tarafından, okul faaliyetlerinin duyurulması amacıyla gerçekleşmekle birlikte, kimi zaman ün, itibar ya da başka kaygılarla gerçekleşebilmektedir. Bu paylaşımlar, çoğu zaman masumane görünse bile, özellikle herkese açık bir şekilde yapıldığı durumlarda, çocukları istismara açık hale getirmektedir. Nitekim pedofili, geçmişten günümüze çocuklar için çok büyük bir tehlike olmakla birlikte; günümüzde yaygın internet kullanımıyla, çocuklara dair yapılan bu paylaşımların, kolaylıkla ulaşılabilir ve çocukların okul ile adres bilgilerinin bu paylaşımlardan kolaylıkla tespit edilebilir olması sebebiyle; çocuklar açısından çok büyük bir tehlike teşkil etmektedir. Diğer yandan; çocuklara dair paylaşılan bu verilerin, internet ortamında değiştirilerek, müstehcen sitelere konu edilebilmesi de mümkündür. Bu kapsamda; çocukların kişisel verilerinin, eğitim ve öğretim yaşamlarında da korunmasına, önem gösterilmesi gerektiği açıktır. Bütün bu hususların değerlendirilebilmesi amacıyla, çalışmanın devamında, çocuklara ait verilerin korunmasına ilişkin eğitim ve öğretime ilişkin mevzuat düzenlemeleri değerlendirilecektir.

Türk milli eğitiminin düzenlenmesinde esas olan amaç ve ilkeler, eğitim sisteminin genel yapısı, öğretmenlik mesleği, okul bina ve tesisleri, eğitim araç ve gereçleri ve devletin eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluğu ile ilgili temel hükümleri bir sistem bütünlüğü içinde kapsayan, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na¹⁶ (METK) göre;

Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçlarından bir tanesi de çocukları; beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmektir (m.2/2). Bu kapsamda insan hakları kapsamında değerlendirilen kişisel verilerin korunması hakkının; çocuklara aşılanmanın en etkili yolu çocukların kişisel verilerin korunmasının farkında olan bireyler olarak yetişmelerini sağlamaktır. Bu, devletin yükümlülüğü¹⁷ olduğu kadar Milli Eğitim Bakanlığı'nın, okulların ve öğretmenlerin de yükümlülüğüdür.

Milli Eğitim Bakanlığı, okullarda eğitim-öğretim ve/veya serbest zamanlarında çocukların fotoğraf ve videolarının sosyal medyada paylaşılmasının artması sebebiyle; 2017 yılında, Milli Eğitim Bakanlığı Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 07.03.2017 tarihli, 2017/12 numaralı ve 14168703-10.06.02-E.2975829 sayılı "Okullarda Sosyal Medya Kullanılması" konulu genelgesini yayınlamıştır. Söz konusu genelgede, yukarıda da değinilen, Anayasa'nın 20'nci ve 41'nci maddeleri, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 19'ncü maddesi, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 2'nci maddesi, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 135, 136, 147 ve 138'nci maddeleri ilgi tutulmuştur. Buradan da anlaşılacağı üzere; Milli Eğitim Bakanlığı, yayınlamış olduğu genelgede, her ne kadar KVKK'na atıfta bulunmamış ise de Anayasa, METK ve TCK'nda kişisel verilerin korunmasına değinilen maddelere atıf yaparak çocuklara ait kişisel verilerin korunmasına ehemmiyet gösterdiğini ortaya koymuştur. Mezkûr genelgede şu ifadeler yer verilmiştir:

"Bakanlığımıza bağlı okul ve kurumlarda yönetici, öğretmen ve öğrenciler tarafından okulda ders sırasında veya serbest zamanlarda yapılan faaliyet, eylem ve durumların görüntüsünün alındığı, sesinin kaydedildiği veya videosunun çekildiği; daha sonra bunların internet sitelerine yüklendiği veya sosyal medya ortamlarında paylaşıldığına ilişkin bilgiler Bakanlığımıza ulaşmaktadır.

Anayasa'nın 20'nci ve 41'nci maddeleri, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 19'ncü maddesi, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 2'nci maddesi, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 135, 136, 137 ve 138'nci maddeleri doğrultusunda il, ilçe, okul ve kurum yöneticileri tarafından, okul veya kurumlarda görev yapan tüm personel ile öğrenim gören öğrencilerin, kişilerle ilgili her türlü ses, yazı, görüntü, video kayıtlarının ortamda hukuka aykırı şekilde paylaşılmasının Anayasa'ya, uluslar arası sözleşmelere ve 1739 sayılı kanuna aykırı olduğu; bu fiillerin Türk Ceza Kanunu'nda suç olarak düzenlenmiş olduğu hususunda bilgilendirilmesi sağlanacak ve bu durumların önüne geçilmesi için gerekli önlemler alınacaktır.

Ayrıca, kişilerin psikolojik ve sosyal yönlerine olumsuz etki yapacak her türlü ses, görüntü ve video kayıtlarının genel ağ ortamlarına yüklediği ve paylaştığı tespit edilenler hakkında ilgili mevzuatı çerçevesinde gerekli asal işlemler başlatılacak ve sonucundan Bakanlığa bilgi verilecektir."

Milli Eğitim Bakanlığı; 2017/12 sayılı genelgesi ile birlikte, çocuklara ait kişisel verilerin korunmasına ehemmiyet verdiğini, çocuklara ait kişisel verilerin sosyal medyada paylaşılmasının hukuka aykırı olduğunu ve bu kapsamda gerekli önlemlerin idari makamlarca alınması gerektiğini vurgulamıştır. Diğer yandan; aynı Milli Eğitim Bakanlığı, 29.01.2020 tarihinde, "Kişisel Verilerin İşlenmesi Ve Korunması" konulu 83203306-

10.03-E.2099889 sayılı yazısını bütün okullara dağıtımlı olarak yayınlamıştır. Mezkûr yazıda 1739 sayılı METK, 6698 sayılı KVKK ve Milli Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlik Yönetmeliği ilgi tutulmuştur. Mezkûr yazıda şu ifadeler yer verilmiştir:

"...Kişisel verilerin işlenmesinde başta özel hayatın gizliliği olmak üzere kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumak ve kişisel verileri işleyen gerçek ve tüzel kişilerin yükümlülükleri ile uyacakları usul ve esaslar düzenlenmektedir.

Bu kapsamda, ilgili 1739 sayılı kanunda belirtilen Türk milli eğitiminin genel ve özel amaçları doğrultusunda temel ilkelere bağlı olarak Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği hükümleri çerçevesinde yürütülen her türlü sosyal etkinlikler ile eğitim öğretim süreçlerinde; yönetici, öğretmen, öğrenci ve velilerin birinci derece yakınlarının 6698 sayılı KVKK'nda belirtilen kişisel verileri alınmakta ve işlenmektedir. Bu husus söz konusu bilgileri alanlar ile işleyenler ve belli bir süre sonra elde edilen verilerinin yok edilmesinde yetki ve sorumluluğu bulunanların adı geçen ve kanunda belirtilen yükümlülüklerle karşı karşıya getirmektedir.

KVKK'nın 5'nci maddesinin 2'nci fıkrasının a bendinde ifade edilen kanunlarda açıkça öngörülmesi hükmüne bağlı olarak 1739 sayılı METK hukuki olarak dayanak sağlayacak ve kişisel verilerin işlenmesine kolaylaştıracak bir düzenlemeye gidilmesi yönünde çalışma yapılmasına yönelik ön hazırlıklar tamamlanmıştır.

1739 sayılı METK ve yönetmelikte gerekli düzenlemeler yapıncaya kadar, öğrencilerin aynı eğitim kurumlarında öğrenimine devam ettiği süreye kadar geçerli olmak üzere, şubat ayı sonuna kadar ilgililere ek-1'de yer alan aydınlatma metni okutularak ve yazılı ek-2 açık rıza onayı alınarak

¹⁶ RG: 24.06.1973 Tarih, 14574 Sayı.

¹⁷ Çocukların kişisel verilerin korunması hakkına ilişkin farkındalıklarının artırılması amacıyla, Kişisel Verilerin Korunması Kurumu tarafından, düzenli olarak çeşitli illerde "veri tayfa" etkinlikleri düzenlenmektedir. <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/6566/Cocuklara-Yonelik-Veri-Tayfa-Rafadan-Tayfa-Isimli-Etkinligimiz-Sergilenmeye-Baslandi>.

kişisel verilerin gerekli yerlere işlenmesi yönünde ilgili personel ile öğrencilerin ve velilerinin bilgilendirilmesi, görev, yetki ve sorumluluklarının bilincinde olmalarının sağlanması, ileride karşılaşılabilecek sorunlara neden olabilecek yanlış ve hatalı davranışlara yol açılmaması yönünde gerekli önemlerin alınması gerekmektedir.

Bu nedenle, il ve ilçe milli eğitim müdürlüklerinin ilgili personeli ile her tür ve derecedeki eğitim kurumu müdürlüklerinin konu hakkında bilgilendirilmesi, gerekli önlemlerin alınması hususunda bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.”

The image shows two pages of a document. The top page is titled 'MILLİ EĞİTİM BAKANLIĞI Aydınlatma Metni' and contains text about data processing and consent. The bottom page is titled 'AÇIK RIZA ONAYI' and contains a form for consent with fields for name, address, and contact information.

KVKK’nda veri sorumlusunun aydınlatma yükümlülüğü açıkça düzenlenmekle birlikte, Kişisel Verilerin Korunması Kurumu tarafından verilen kararlarda da açık rızanın hangi şekil ve şartlarda olması gerektiği açık bir şekilde belirtilmiştir. KVKK’na göre; kişisel verilerin elde edilmesi sırasında veri sorumlusu veya yetkilendirdiği kişi, ilgili kişilere; veri sorumlusunun ve varsa temsilcisinin kimliği, kişisel verilerin hangi amaçla işleneceği, işlenen kişisel verilerin kimlere ve hangi amaçla aktarılacağı, kişisel veri toplamanın yöntemi ve hukuki sebebi, 11’nci maddede sayılan diğer hakları konusunda bilgi vermeye yükümlüdür

(m.10). Kişinin açık rızasına dayanılarak veri işlenebilmesi ise, ancak veri işlemenin kanuna dayanmaması ve gerçekten hür iradeye dayandığı durumlarda mümkündür. Kanundan kaynaklı olarak bir verinin işlenmesi gerekiyor ise, o verinin işlenmesi için ayrıca açık rızaya dayanılması hukuka aykırıdır. Nitekim kişinin bir verinin işlenmesi için açık rıza göstermesi, bu rızasından vazgeçtiği takdirde, o verinin işlenmemesi gerekliliğini doğuracaktır. Şu halde, kanunen işlenmesi gereken bir verinin işlenmesi için ayrıca açık rızaya başvurulması halinde, kişi, verinin işlenmesinden vazgeçerse, kanunen o veri işlenmeye devam edeceği için, gerçek bir açık rızadan bahsedilemeyecektir.

Milli Eğitim Bakanlığı’nca dağıtılan aydınlatma metninde, öncelikle verilerin, düzenlenen faaliyetlerin kamuoyu ile paylaşımı ve tanıtım amacıyla açık rızasının alınması suretiyle işleneceğini; paylaşılan verilerin sadece hukuki uyumazlığın giderilmesi veya ilgili mevzuat gereği talep edilmesi halinde adli makamlar/ilgili kurum ve kuruluşlara aktarılacağı belirtilmiştir. Ancak, aydınlatma metninde veri işlenmesi için gösterilen amaç, faaliyetin kamuoyu ile paylaşımı ve tanıtım olarak gösterilmiş; diğer yandan verilerin sadece adli makamlar ile ilgili kurum ve kuruluşlara aktarılacağı hususları belirtilmiştir. Ancak, aydınlatma metninde veri işlenmesi için gösterilen amaç, faaliyetin kamuoyu ile paylaşımı ve tanıtım olarak gösterilmiş; diğer yandan verilerin sadece adli makamlar ile ilgili kurum ve kuruluşlara aktarılacağı hususları belirtilmiştir. Belirtmek gerekir ki, burada, veri işleme amacı ile veri aktarım amacı birbiri ile örtüşmemektedir. Nitekim öğrencilerin verileri kamuoyu ile paylaşılacak ise, bu halde veriler adli makamlar dışında herkese açık bir şekilde kamuoyuna da aktarılmış olacaktır. Şu halde aydınlatma metninin, açık, net ve kanunen gerekli bütün unsurları, soru işaretine yer vermeyecek bir şekilde taşınması gerekirken; çelişkili hususlara yer vermesi ve kanunda zorunlu olarak taşınması gereken unsurları taşıyor oluşu, aydınlatma metninin, hukuka aykırı olması sonucunu doğurmuştur. Diğer yandan, açık rıza metninde ise; alternatif olarak “onay vermiyorum” seçeneği tanınmasına rağmen bu husus gerçek bir alternatif olarak sunulmamıştır.

Kurul kararlarında da açıkça belirtildiği üzere, bir rızanın geçerliliğinden bahsedebilmek için, kişinin o hizmetten faydalanabilmesi; o rızayı vermek zorunda olmamasına bağlı olup, kişiye hizmetten faydalanabilmesi için alternatif bir yol sunulması gerekmektedir.¹⁸ Burada ise; açık rızası olmayan öğrencilerin düzenlenen faaliyetlerden nasıl faydalandırılacağı belirtilmemiştir. Diğer yandan; açık rıza bütün faaliyet ve etkinlikleri kapsayan geniş bir ölçüde belirtilmiştir. Faaliyet ve etkinlik kavramları ile kamuoyu ile paylaşılması çok geniş kavramlar olup, net ve belirlenebilir ifadeler değildir.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın 04.09.2008 tarihli, B.08.0.TTK.0.01.02.06 sayılı ve “Kameralı İzleme Sistemi Uygulanması” konulu genelgesine göre; anaokulu, ana sınıfı, kreş, yuva ve diğer okul öncesi eğitim kurumlarındaki eğitim etkinliklerinin kameralı sistemle izlenilmesinin uygun olmayacağı; ancak güvenlik amacıyla öğretim etkinlikleri yapılan bölümlerin dışında kalan yerlerin kamerayla izlenebileceği belirtilmesine ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın, yukarıda da bahsedilen, 2017/12 sayılı genelgesine rağmen talep edilen açık rıza hususunun geçerliliği ise; ayrı bir tartışma konusudur.

Açık rıza metninin altında rıza verecek kişi olarak velinin yanında “1. Derece Yakını” ibaresi kullanılması ise; açık rıza metnini tartışmalı hale getirmiştir. Nitekim çocuğa ait verilerin paylaşılmasına ilişkin rıza verilmesi durumu, yukarıda da açıkladığımız üzere, çocuğun kanuni temsilcisine ait olup kurumlar, bu rızayı alırken kişinin yetkili olup olmadığını değerlendirmekle yükümlüdür. Çocuğun kanunen temsil etmeyen bir kişinin, çocuğun sırf birinci derece yakını olması sebebiyle, çocuğa ait bir verinin işlenmesine ve dolayısıyla kişisel verilerinin korunması hakkın kısıtlanmasına rıza

verebilmesi mümkün değildir. Diğer yandan; çocuğun ayırt etme gücüne sahip olması halinde çocuğun rızasının bizzat alınması gerekecektir. Şu halde; çocuğun katılım hakkının da ön plana çıkartılarak, çocuğun kanuni temsilcisinin rızasının yanında çocuğun rızasına da yer vermek gerekirken bu hususun gözetilmemesi, yerinde olmamıştır.

Belirtmek gerekir ki Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen faaliyetler kapsamında çocuklara ait verilerin nasıl işleneceğine dair Anayasa’nın aradığı şekilde ne 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ne de 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Eğitim Kanunu’nda özel ve doğrudan bir hüküm bulunmamaktadır. Bu sebeple; bütün bu hususların düzeltilebilmesi ve eksikliklerin tamamlanabilmesi için çocuğun üstün yararını göz önünde bulunduracak şekilde kanuni düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

III. Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü ve Çocukların Çevrimiçi Gizliliğini Koruma Kanunu Kapsamında Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletlerinde Çocuklara Ait Kişisel Verilerin Korunması Örnekleri

Avrupa Birliği üye devletlerinde geçerli kabul edilen, ABGVKT, gerçek kişilere ait verilerin işlenmesine ilişkin usul ve esasları belirlerken; çocuklara ait verilerin işlenmesini, belirli şartlar dâhilinde, ayrı hükümlere tabi tutmuştur. ABGVKT’ne göre, doğrudan bir çocuğa bilgi toplama hizmetlerinin sağlanması ile ilgili olarak, çocuğun en az 16 yaşında olması halinde, ilgili çocuğun kişisel verilerin işlenmesi hukuka uygundur; ancak bu halde de çocuğun spesifik amaca yönelik olarak kişisel verilerinin işlenmesine onay vermesi gerekmektedir (m. 16/1). Çocuğun 16 yaşından küçük olması halinde ise çocuğun kişisel verilerinin işlenmesi ancak çocuk üzerinde velayet hakkı bulunan

¹⁸ “Rıza göstermeyen veri öznesi, olumsuz sonuçlara katılmak zorunda kalacaksa veyahut gösterilen rıza baskının bir sonucuysa “gerçek bir seçim” imkanı tanınmamıştır.” (Article 29 Working Party, Guidelines on Consent Under Regulation 2016/679, 10.04.2018, s. 5)

kişi tarafından rıza verilmesi veya onaylanması ve verildiği rıza veya onay ölçüsünde hukuka uygun olacaktır (m. 16/1). Tüzüğe göre, üye devletlerin 13 yaştan küçük olmamak kaydıyla, bu amaçlara yönelik olarak kanunla daha küçük bir yaş belirleyebilmesi mümkündür. Diğer yandan çocuklara ait kişisel verilerin işlenmesi halinde, kontrolörlerin¹⁹, mevcut teknolojiyi dikkate alarak rızanın çocuk üzerinden velayet hakkı bulunan kişi tarafından verildiğini doğrulamak amacıyla makul çaba sarf etmesi gerekmektedir (m. 16/2). Belirtmek gerekir ki Avrupa Birliği, çocuklara ilişkin kişisel verilerin korunmasında çocuğun üstün yararına öncelik vermekte; bu kapsamda yayınlamış olduğu görüşlerinde de bu hususu vurgulamaktadır. Buna göre; çocuğun üstün yararı ilkesi ile çocuğun mahremiyet hakkı bazı durumlarda yarış halinde olabilir. Örneğin, çocuk ile velinin menfaatleri çatırsa kişisel verilerin işlenmesine veli tarafından gösterilen rıza geçersiz kabul edilebilir. Keza bir öğretmen çocuğun fail/ mağdur olduğu bir suçtan ötürü fiziksel ve psikolojik olarak korunabilmesi için sosyal hizmet görevlisine çocuğun kişisel verilerini açıklayabilir. Çocuğun üstün yararı ilkesi bunu gerektirir. Ek olarak, çocuğun istismara veya kötü muameleye maruz kalıp kalmadığını tespit edebilmek için sağlık mensubu görevlilerine bazı bilgilerin açıklanmasında da aynı durum söz konusudur.²⁰

Amerika Birleşik Devletlerinde 21.10.1998 tarihinde kabul edilen Çocukların Çevrimiçi Gizliliğini Koruma Kanunu'na (Children's Online Privacy Protection Act – COPPA) göre; on üç yaşından küçüklerin kişisel verilerinin toplanmasına ilişkin internet siteleri ve çevrim içi hizmet veren operatörlere bazı yükümlülük sınırları getirilmiştir. Buna göre; on üç yaşından küçükler sosyal medya sitelerine

üye olmaları yasaktır. Diğer yandan, internet siteleri, çocuk kullanıcılarının kişisel bilgilerini toplaması veya kullanması için ebeveynlerinden rıza almak zorundadır.²¹

SONUÇ

Çocuk ile çocukluk farklı kavramlar olmakla birlikte; çocukluk tarihi boyunca, çocukluğa, farklı toplumlar tarafından ve hatta aynı toplumun farklı kesimleri tarafından farklı anlamlar yüklendiği görülmektedir. Çocukların çok büyük bir çoğunluğu, en eski çağlardan bu yana, çocukluklarını olması gerektiği gibi yaşayamamışlardır. Kimi zaman üretime katkı sağlamak zorunda kalmış, kimi zaman ise çok büyük acılara maruz kalarak, çok küçük yaşlardan itibaren yetişkin gibi davranmak zorunda kalmışlardır. Bu süreçte yitip giden çocukluk değerleri arasına küreselleşme ile birlikte yeni kavramlar eklenmeye başlamıştır. Neil Postman 1995 yılında kaleme aldığı “Çocukluğun Yok Oluşu” (The Disappearance of Childhood) adlı kitabında, çocuk oyunları ve çocuk kıyafetlerinin nasıl yok olmaya başladığını şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Eskiler, çocuklarla yetişkinlerin giysileri arasında önemli bir fark olduğu zamanları da anımsayacaktır. Son on yıl içinde çocuk giyim sanayi öyle hızlı bir değişim geçirdi ki çocuğa yönelik giyim ortadan kalktığını söyleyebiliriz. Erasmus tarafından öne sürülen ve daha sonra 18. yüzyılda tümüyle benimsenen düşünce, yani çocuk ve yetişkinlerin farklı giyim biçimlerine gereksinim duydukları, artık günümüzde her iki kesim tarafından da kabul edilmemektedir.”

Farklı giyim biçimleri gibi bir zamanlar kasaba ve kentlerimizin sokaklarında

görebildiğimiz çocuk oyunları, giderek ortadan kaybolmaktadır. Çocuk oyunları düşüncesi bile zihnimizden giderek silinmektedir. Ünlü çocuk oyun tarihçileri İngiliz Peter ve Iona Opie, artık günümüzde Amerikan çocuklarının hemen hiçbirinin düzenli biçimde oynamadığı yüzlerce geleneksel oyun saptamışlardır. İki bin yıldan daha uzun bir süre önce, Perikles döneminde Atinalıların oynadığı saklambaç oyunu bile, günümüzde kendiliğinden örgütlenen çocuk eğlenceleri repertuarından tümüyle silinmiştir. Diğer bir deyişle, çocuk oyunlarının soyu giderek tükenmektedir.”²²

Çocukluk olgusu, küreselleşme ile birlikte yok olmaya başlamıştır. 1990'lı yıllarda, çocuk kıyafetleri ve çocuk oyunlarının yok olduğuna dair yukarıda yer verdiğimiz yazı, bunun en somut örneğidir. Günümüzde, çocuk kıyafetleri yerini minyatür yetişkin kıyafetlerine bırakmış, çocuk oyunları ise unutulmaya yüz tutmuştur. Çocukların, tıpkı yetişkinler gibi küresel gelişime ayak uydurması, onların medeni çağdan geri kalmalarını önleyecek bir olgu olmakla birlikte; bu ayak uydurmanın, çocuğun gelişimini olumsuz etkileyecek ve yetişkin ile arasında bir fark bırakmayacak ölçüde olmaması, çocuğun üstün yararınıdır.

Küreselleşmenin, kişisel verilerin korunmasına atfettiği değer de tıpkı yukarıda bahsettiğimiz çocukluğun yok oluşundaki gibi, kişilerin özel hayatlarının yok oluşunu önlemeye yöneliktir. Her şeyin mahrem olduğu bir çağdan, her şeyin kamuya açık olduğu bir çağa geçiş yapılması; çocuğa ait kişisel verilerin korunmasının önemini arttırmaktadır. Özellikle sosyal medya kullanımının artması ile birlikte ortaya çıkan mikro ünlülük kavramı; bireylerin, masumane görünse bile, çoğu zaman ün, itibar ve para kazanma kaygısıyla kendisine ait kişisel verileri paylaşırken, çocuklarına dair kişisel verileri de paylaşmasına yol açmaktadır.

Sosyal medya anneleri olarak bilinen paylaşınebeveynlik konusu da bunun en somut örneğidir. Ebeveynler; çocuklarına ait fotoğraf ve videoları herkese açık bir şekilde paylaşarak daha fazla takipçi elde etmeye, sponsorlu anlaşmalar yapmaya başlamışlar ve çocuklarını adeta birer marka haline getirmişlerdir. Birkaç sene öncesine kadar sette çalıştırılan işçi çocukların sömürülmesi konuşulurken, günümüzde, çocukların bütün özel hayatları, bizzat ebeveynleri tarafından kamuya açık hale getirilmiştir. Benlikleri yetişkinlerin hâkimiyeti altında olumsuz etkilenen çocuklar ise; bu durumdan rahatsız olduklarını, ilerleyen yaşlarında vermiş oldukları tepkiler ile birlikte somut bir şekilde ortaya koymuşlardır. İngiltere ve İtalya'da bir kısım çocukların, ebeveynlerine sosyal medyada paylaşılan fotoğraflarının kaldırılması için dava açtıkları görülmüş; Türkiye'de ise, çocuğun üstün yararını zedeleyecek biçimde yapılan ebeveyn paylaşımlarının boşanma davalarında velayetin değiştirilmesine konu olduğu görülmüştür.²³ Ebeveynlerin, çocuklarına dair sosyal medya paylaşımları, günümüzde öyle bir hal almaya başlamıştır ki; “pillow challenge” adı altında başlatılan akımda çocukların makyajlı, yetişkin görüntüsüne büründürülerek, kıyafetsiz ve sadece minik bir yastık ile fotoğrafları, herkese açık bir şekilde, sosyal medyada ebeveynleri tarafından paylaşılmıştır. Çocukların bir kısmının çekilen bu fotoğraflarda çok utandıkları ve vücudunu kapatarak poz vermeye çalıştıkları görülmüştür. Belirtmek isteriz ki; yapılan bu ve benzer paylaşımlar çocuğun cinsel istismara uğraması riskini arttırmaktadır. Nitekim pedofili, çocuklar için çok büyük bir risk oluşturmaktadır. Üstelik bu risk, günümüzde internet kullanımının artması ile birlikte daha da tehlikeli bir hale gelmiştir. Kız ve erkek çocukların müstehcen görüntüleri, internet sitelerinde dark web gibi kullanım alanlarında sunulmaya başlanmıştır. Çocuklara

¹⁹ “Kontrolör; yalnız başına veya başkalarıyla birlikte kişisel verilerin işlenmesine ilişkin amaçlar ve yöntemleri belirleyen gerçek veya tüzel kişi, kamu kuruluşu, kurumu veya diğer herhangi bir organı ifade eder.” (Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü; m. 4/7)

²⁰ Article 29 Working Party, Opinion 2/2009 On The Protection of Children's Personal Data, 11.05.2009, s. 5, 6.

²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Nevzat Ali Anı, “Kişisel Verilerin İlenmesi ve Açık Rıza”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diss, 2018, s. 51-55.

²² Neil Postman, Çocukluğun Yokluğu, Ankara, 1995, Çev: Kemal İnal, s. 7-10.

²³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Özge Üstün, “Sosyal Medyada Çocuk Hakları İhlali: Paylaşınebeveynlik”, Legal Hukuk Dergisi, Cilt No: 18, Sayı: 206, 2020, s. 701-724.

dair masumane görünen bu paylaşımların, ekran görüntülerinin alınmak suretiyle, benzer kullanım alanlarında sunulması ise; kaçınılmazdır. Bu paylaşımların başka bir riski ise; ilgili sosyal medya kullanıcılarının hesaplarından adres bilgilerinin kolaylıkla tespit edilebilir olmasıdır. Çocukların; bu paylaşımlar doğrultusunda kimliklerinin kolaylıkla tespit edilebilir ve ev, okul gibi adreslerine kolaylıkla ulaşılabilir oluşu, onlar için büyük bir risk oluşturmaktadır. Keza, müstehcen boyutlara gelmemekle birlikte, öğretmenler tarafından öğrencilere dair yapılan paylaşımların, sosyal medya aracılığıyla yapılması da öğrenciler açısından, benzer riskleri oluşturmaktadır. Nitekim öğretmenlerin çalıştığı okulların kolaylıkla tespit edilebilir oluşu, çocuğun istismara maruz kalma riskini de arttırmaktadır. Diğer yandan, sosyal medya kullanan çocuklar ile kötü niyetli kişilerin iletişime geçerek istismara maruz bırakmaları olasıdır. Nitekim son yıllarda internetin, çocukların istismarı suçlarında aracı olarak kullanımının arttığı bilimsel çalışmalarla da tespit edilmiş bir olgudur. Bütün bu sorunların önüne geçilebilmesi ise; ancak çocuklara ait kişisel verilerin özel düzenlemelerle daha korunaklı hale getirilmesi ile mümkündür.

Çocuklara ait kişisel verilerin korunmasına ilişkin mevcut yasal mevzuatımızda özel bir düzenleme yer almamaktadır. Bu kapsamda, çocuklara ait kişisel verilerin işlenmesinde; usulüne uygun şekilde kabul edilerek yürürlüğe giren uluslararası sözleşmeler ile 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ile 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu hükümlerinin uygulanması gerekmektedir. Buna göre; çocuğa ait kişisel verilerin işlenmesinde, çocuğun ayırt etme gücünün varlığı büyük rol oynamaktadır. Çocuğun ayırt etme gücünün olmaması halinde, çocuğun yasal temsilcisi, kişisel verinin işlenmesine rıza verecek olup, kanundan kaynaklanan yükümlülükler ile hakların da çocuğun yasal temsilcisi tarafından kullanılması gerekecektir.

Çocuğun ayırt etme gücünün olduğu hallerde ise; çocuğun katılım hakkının da göz önünde bulundurularak, çocuğun üstün yararı ölçüsünde, çocuğun rızasına öncelik verilmesi gerekecektir. Buna göre; çocuğun rızası, çocuğun üstün yararı ile çatışıp çatışmadığının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Diğer yandan, çocuğun rızası ile ebeveynin rızasının çatıştığı durumlarda ise; çocuğun üstün yararı ölçüsünde, yine çocuğun rızasına öncelik verilmesi gerekecektir. Örneğin; kendisine ait fotoğrafların ebeveyni tarafından sosyal medyada paylaşılmasını istemeyen bir çocuğun, rızasına öncelik tanınarak, sosyal medyada paylaşım yapılmaması ve/veya yapılmış paylaşımların kaldırılması gerekirken; çocuğun istismara uğradığının çocuğa ait işlenen kişisel verilerle ispatlanabileceği durumlarda, çocuğun ve/veya kanuni temsilcisinin rızası olmasa bile, gerekli tedbirler alınması suretiyle, çocuğa ait kişisel verilerin adli makamlara aktarılması gerekecektir.

Belirtmek gerekir ki, Milli Eğitim Bakanlığı faaliyetleri çerçevesinde çocuğa ait kişisel verilerin korunmasına ve işlenmesine ilişkin özel bir yasal düzenleme bulunmaması sebebiyle, kanunen boşluk bulunmaktadır. Uygulamada, açık rıza ile doldurulmaya çalışılan bu boşluk yeterli olmadığı gibi hukuka aykırılıklar da barındırmaktadır. Battaniye rıza olarak adlandırılan geniş bir rıza alınması, çocuğa ait kişisel verilerin korunmasını zorlaştırdığı gibi, mevcut haliyle de geçerli bir rıza olarak değerlendirilemeyecektir. Çocuğun üstün yararının, çocuğa dair yapılan her faaliyette göz önünde bulundurulması gerekir. Örneğin; çocuğun okul faaliyeti kapsamında kavga ederken bir görüntüsünün, bu rızaya dayanılarak, sosyal medya aracılığıyla yetkililerle paylaşılması çocuğun unutulma hakkını ihlal edecektir. Diğer yandan; çocuğun okul faaliyetleri kapsamındaki kişisel verilerinin okulun tanıtımı amacıyla paylaşılmasının, demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığı ile bu hususun, kanunen yapılması gereken

bir düzenleme ile değil de açık rıza kavramı ile gerçekleştirilmeye çalışılması ise; ayrı bir tartışma konusudur. Bu sebeplerle; çocukların okul faaliyetleri çerçevesinde işlenen kişisel verilerinin korunmasına ilişkin yasal boşluğun biran önce doldurulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Anı Nevzat Ali, “Kişisel Verilerin İlenmesi ve Açık Rıza”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diss, 2018, s. 51-55.
- Atasoy Kemal, “Kişilik Hakkı Kapsamında Sosyal Medyada Kişisel Verilerin Korunması ve Veri Sahibinin Rızası”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi*, 2016, s. 269-301.
- Dülger Murat Volkan, *Kişisel Verilerin Korunması Hukuku*, 2. Baskı, İstanbul, 2019, s. 16-24, 41.
- Helvacı Serap, *Gerçek Kişiler*, 2. Bası, İstanbul, 2007, 69-131.
- Lyon David, *Günlük Hayatı Kontrol Etmek, Gözetlenen Tolum*. Çev: Gözde Soykan, İstanbul, 2006, s.13, 14.
- Özüğür Ali İhsan, *Türk Medeni Kanununun Değişen Yeni Düzenlemeleri İle Açıklamalı İçtihatlı Velayet Vesayet Soybağı Evlat Edinme Hukuku Diğer Eşin Rıza ve Onamına Bağlı İşlemler*, Ankara, 2007, s. 575.
- Postman Neil, *Çocukluğun Yokoluğu*, Ankara, 1995, Çev: Kemal İnal, s. 7-10.
- Üstün Özge, “Sosyal Medyada Çocuk Hakları İhlali: Paylaşanebeveynlik”, *Legal Hukuk Dergisi*, Cilt No: 18, Sayı: 206, 2020, s. 701-724.
- Uzun v. Almanya, No: 3563/05, 2010, para. 43.
- Article 29 Working Party, Guidelines on Consent Under Regulation 2016/679, 10.04.2018, s. 5
- Article 29 Working Party, Opinion 2/2009 On The Protection of Children’s Personal Data, 11.05.2009, s. 5, 6.
- <https://www.eugdpr.org/eugdpr.org.html>.
- <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/6566/Cocuklara-Yonelik-Veri-Tayfa-Rafadan-Tayfa-Isimli-Etkinligimiz-Sergilenmeye-Baslandi>

SOSYAL MEDYA VE ÇOCUĞA OLAN ETKİSİ

Sosyal Medya Uzmanı Deniz UNAY

Teknolojinin hızlı gelişimi ile beraber sadece arama ve mesaj atma için kullanılan telefonlar birden akıllı cihazlar haline dönüştü, doğal olarak tüm sanal dünya cebimize kadar girdi.

Cebimize giren ve sınırları dahi çizilmeyen sanal dünyayla beraber birçok yenilik günlük yaşantımızı derinden etkiledi ve etkilemeye devam etmektedir. Bu etkilerin en gözle görünen kısmı Sosyal Medya Platformları oldu.

“Sosyal Medya”

Sosyal medya platformları çıkış ve insanların ona meyiletme nedenlerinin en başında sosyal bir varlık olan insanın, doğası gereği sosyalleşme güdüsüyü. Bir süre sonra sosyal medya hızlı gelişime uğrayarak temel maksadı dışında kullanılmaya başladı. İnsanın olduğu her yerde muhakkak suistimaller vardır ve de oldu. Sosyal medyanın bilinçsiz ve aşırı kullanımı başta Teknoloji Bağımlılığı olmak üzere ruhsal ve fiziksel rahatsızlıklar hazla toplumda boy göstermeye başladı.

“Ekran Hapis Olduk”

Bugün gelinen noktada, sosyal hayatı bahçelerden, sokaklardan, parklardan alarak ceplere, odalara, 35 cm mesafeden 7” den 22” ekrana kadar sığdırdık daha doğrusu hapsettik. Türkiye’de 80 milyon nüfusun 48 milyonu internete bağlı ve bu kullanıcıların tamamı sosyal medya kullanmaktadır ayrıca sosyal medyaya mobil cihazlarla erişen kullanıcı sayısı ise 42 milyondur. Buradan çıkan sonuç günlük hayatımızın tam ortasına yerleştirdiğimiz sosyal medya, yaptığımız kullanım hataları sonucu yaşantımıza ve değerlerimize büyük hasarlar vermektedir.

“Çocuklarımıza Dikkat”

Hasarın en büyüğünü, zihinsel ve fiziksel gelişim sürecinde olan çocuklarımız almaktadır. Yapılan araştırmalarda sosyal medya kullanımının 7-10 yaş aralığına kadar düşmüş olması tehlikenin boyutunu gözler önüne sermektedir. Geniş bir alan olan bu platformlar mahremiyet ve güvenlik konusunda daha yetkin olmayan çocuklarımız açısından büyük bir risktir.

“Sosyal Medya Zararları”

Günümüzde Yeşilay ve dünya sağlık örgütleri tarafından; alkol, Sigara ve madde kullanımıyla aynı katagoride yer alan, teknoloji bağımlılığı, birey üzerinde çok olumsuz etkilere sebep olmaktadır. Kişiyi sosyal hayattan koparmaktan başlayıp, aşırı ekrana bakma ve ekran başında durmaktan dolayı, göz, boyun ve duruş bozukluklarının yanında aşırı yeme güdüsüyle obeziteye kadar fiziksel olarak, asosyal hale gelen birey aile, arkadaş ve okul ilişkilerinin bozulmasıyla beraber başarısızlık en çok rastlanan olgudur.

“Ekranın Ardında Zorbalık ve İstismar”

Fiziksel ve ruhsal sıkıntıların yanında bellide en tehlikeli olan bir diğer unsur zorbalık ve istismardır. Çocuklarımızı kandırmak için yalan ve sahte bir gösteriş sunan zorba olarak nitelendireceğimiz kişiler emellerine ulaşabilmek için sosyal medya platformlarından faydalanıyorlar. Sahte bir profil, sahte bir hayat ile çocuğa manipülatif duygusal hamleler yaparak güven sağlıyorlar. Önce çocuğa arkadaş gibi yaklaşıyor sonra hediyeler, vaatlerle tuzak kuruyorlar. Çocuklarımız büyüme sıradında sevgiye olan ihtiyacı anne, baba, arkadaş, öğretmen vs. şekilde gidermeye çalışır ve en çok manipülasyona açık olduğu zaman dilimidir. Çocuk yeterli ilgiyi aileden, çevreden, okuldan ve toplumdan göremediği zaman yalnızlık hissi yaşar. Bu yalnızlık çocuğu içine kapanık bir bireye dönüştürdüğü gibi ilgi ve alakayı giderecek bir alan aramaya iter. Sosyal medya bu alan için biçilmiş kaftandır, sonuçta biri bu kapıyı aralar ve kendini önemli hissettirdiğinde arka tarafta hiçbir kural tanımadan çocuk artık her türlü istismara hazır haldedir.

“Aileler Dikkat”

Aileler üzerine düşen görevlerini en iyi şekilde yerine getirmek zorundadırlar. Özellikle çocuklarımıza zaman ayırmak daha doğrusu kaliteli zaman ayırmak gerekmektedir. Kaliteli zamandan kasıt, çocuğunuzun ne kadar değerli olduğunu ona hissettirecek, sevginizi sadece sözlerle değil fiili olarak göreceği, beraber

eğlenceli ve öğretici geçecek zaman olarak anlamak gerekmektedir. Çocuklarımıza 5, 6 yaşından önce akıllı cihazlardan uzak tutmak, 15 16 yaşından önce sosyal medya hesabı açmamak onun güvenliği için elzemdir.

“Teknoloji Okur Yazarlığı”

Teknoloji okuryazarlığı açısından aileleri irdelediğimizde İki farklı durum ortaya çıkıyor, biri teknolojiyle alakası olmayan ya da olmadığını söyleyenler bunlar, teknolojiyle alakalarını kesmişler. Fakat teknoloji okuryazarlığı muhakkak ki ebeveynlerde olması gerekmektedir çünkü çocuğumuz için öğrenmeliyiz onu kontrol edebilmek için en azından sosyal medya kullanımı hakkında bilgi sahibi olunmalı eğer bir konuda yardımcı olacaksınız bu ancak bilmekten geçer. Bir kısım insanlarda, “ biz görmedik çocuğumuz görsün” mantığı güdenler. Bu tarz insanlar kontrolü tamamen çocuğa verdikleri için çocuk her alanda rahat ve kontrolsüz hareket ediyor.

“Çocuklarımıza Mahremiyet Duygusu Verilmeli”

Çocuklarımıza mahremiyet olgusunu öğretmemiz gerekiyor. Yıllar önce akıllı cihazlar ve bu platformlar olmadan önceki gibi aile yapımızı ve değerlerimize göre hareket etmeliyiz ve bunu sosyal medyaya taşımamız. Bizler aile albümümüzü herkese göstermezdik. Şimdiyse her şey ortada, bu durum mahremiyet duygusunu ters yüz ediyor. Bunu gören çocuk kendince sınırları zorlar, yapılanları daha ileri taşır ve istemediğimiz sonuçları beraberinde getirir. Bu anlamda mahremiyet duygusunun çocuğa verilmesinin son derece önem arz ettiğini bir kez daha yenilemek gerekir.

Sosyal medya sosyal bir platform olarak görüp doğru şekilde kullanmalıyız sadece beğeni alma, etkileşim kurma ve izlenme sayısını yükseltmek için topluma ve değerlerine ters şeylerden kaçınmalıyız. Bu konu sıradan ve basit bir durum değildir. Aileden başlayarak tüm toplum olarak bu konuda farkındalığı geliştirip, çok dikkatli olmak artık bizler için kaçınılmaz bir durumdur.

MAHREMİYETİNE **SAYGI DUY,**
İSTİSMARA **ORTAK OLMA.**
#yapmayın

SOSYAL MEDYADA
UNUTULMA HAKKININ
EN ETKİLİ YOLU **HİÇ**
HATIRLANMAMAKTIR.

NEDEN İNTERNETTE UNUTULMAK İSTİYORUZ?

Av. Kamil EKİNCİ

Teknolojiyle beraber bilgiyi saklama, paylaşma ve ona ulaşabilme isteğiyle ortaya çıkan ve hayatımızın vazgeçilmezi olan, her bilginin saklandığı devasa bir okyanus olan İnternette yeni bir kavram ortaya çıktı “Unutulma Hakkı” Peki giderek yaygınlaşan bu

yeni hak nedir?

Unutulma Hakkı Nedir?

Yeni bir kavram olarak karşımıza çıkan ve birçok hukuki yönü de bulunan “Unutulma Hakkı”, internet ortamında dijital hafıza

olarak adlandırılan alanda geçmişe dair olay ve paylaşımların silinmesini talep etme olarak ifade edebiliriz. Yargıtay unutulma hakkını Hukuk Genel Kurulu Kararında Unutulma hakkı; üstün bir kamu yararı olmadığı sürece, dijital hafızada yer alan geçmişte yaşanan olumsuz olayların bir süre sonra unutulmasını, başkalarının bilmesini istemediği kişisel verilerin silinmesini ve yayılmasının önlenmesini isteme hakkı olarak ifade edilebilir. “ şeklinde tanımlamıştır. Bu hakkın özünde bireyin kişilik haklarının korunması ve kişisel verileri üzerinde özgürce tasarruf etme yetkisinin kişiye tanınması yatmaktadır.

Peki, Neden Unutulmak İstiyoruz?

Tüm dünyada, internet ortamında unutulma olarak bilinen ve giderek olgunlaşan bir hak olan Unutulma Hakkı, Yalnızca ülkemizde değil tüm dünyada eskiyi silme ve ondan kurtulma için bir çözüm yolu olarak görülmektedir. İnsanlığın sürekli olarak bir değişim ve gelişim sürecinde olduğunu düşünürsek, birey olarak insanın da durağan bir yapıya sahip olmadığı ortadadır. Birey olarak geçmişimizde aldığımız kararları, o döneme ait fikirlerimizi ve hatta çok beğenerek giydiğimiz kıyafetleri dahi bugün beğenmeyebilir ve hatta bunlardan büyük pişmanlıklar duyabiliriz. Teknoloji çağından önce bu tür pişmanlıkları söylem ve eylemlerimizi değiştirerek aşabilirken şu anda bu mümkün olamamaktadır. Çünkü, biz kendimizi ve çevremizi ne kadar değiştirsek de sanal ortamda her şeyin kayıt altında olduğu ve saklandığı gerçeği değişmez. Bu durumda insanlar bu sanal ortamda yani big data da var olan izlerinin silinmesini istemek gibi haklı bir talep içerisindedir. Düşünün ki, geçmişinde suça karışmış birisi cezasını çekmiş ve ıslah olarak topluma entegre olmuş, bir kariyer sahibi olmuş, ya da olmaya çalışıyor, aile kurmuş çocukları olmuş ama hala internette kişinin olumsuz geçmişi orada duruyor. Bu durumda kişinin unutulma, diğer bir deyişle silme hakkını kullanmak istemesi en doğal hakkıdır.

Çocuklar açısından bu hakkı değerlendirdiğimizde durum biraz daha

farklılıklar arz etmektedir. Zira yetişkinlerin bu hakkı talep etmelerinin gerekçesi geçmişte yaptıkları yanlışlar ile anılmak istememeleri iken çocuklar için durum ebeveynlerinin yaptıkları yanlış paylaşımlar ile yaşamak istememeleri şeklinde tezahür etmektedir. Hepimizin sosyal medyadan da bildiğimiz üzere, ebeveynlerin çocuklarının doğumundan itibaren ve hatta bazen doğum anı dâhil olmak üzere çocuklarının her halini paylaşma yarışı içerisinde olduklarını üzümler gözlemliyoruz. Bu öncelikle çocuğun kişilik haklarının hiçe sayılmasıdır. Henüz kendi haklarını talep etme ve koruma durumunda olmayan çocuğun kişilik haklarını korumak bakım ve gözetim yükümlülüğü bulunan ebeveynlere düşmektedir. Bu nedenle ebeveynlerin çocuğun bir birey olduğunu ve onun da sağ ve tam doğmakla ana rahmine düştüğü tarihten başlamak üzere kişilik haklarına sahip olduğunu unutmamaları ve sorumsuzca yapacakları paylaşımların ileride çocukları yetişkin olduğunda ne tür zararlar vereceğinin bilincinde olmaları gerekmektedir. Ebeveynlerin paylaşımlarının yol açabileceği bir diğer tehlike ise çocuğun cinsel istismarına kadar varabilecek pedofili vakalarına kapı aralıyor olmasıdır. Zira ebeveynler maalesef paylaşımında sınır tanımıyorlar. Çocuğun banyoda küvette ya da başka yerlerde yarı çıplak ve hatta çıplak resimlerini yayınladıklarını maalesef üzümler takip ediyoruz. Birçok ebeveyn yapılan uyarılara benim sosyal medya hesabımda sadece yakın tanıdıklarım var yabancı yok şeklinde karşılık verse de maalesef tüm dünyada çocuğun cinsel istismarı suçunun çok büyük oranda çocuğun ve ailenin tanıdığı kişiler tarafından işlendiği açık ve acı bir gerçektir. Ayrıca birçok pedofili sitesinde, sosyal medyada ebeveynler tarafından paylaşılan çocuk resimlerinin kopyalanarak kullanıldığı maalesef kriminal araştırmalara konu olmuştur.

Bu anlamda unutulma ve/veya silme hakkı kavramı ele alınırken çocukların gerek kişilik haklarının ve cinsel dokunulmazlıklarının ebeveynler ve devlet eliyle korunması noktasında ayrı ve daha büyük bir titizlikle ele alınması gerekmektedir.

İnsanlarımız Böyle Bir Haklarının Olduğunu Biliyorlar mı? Ülkemizdeki Durum Nedir?

Unutulma hakkı ile ilgili olarak ülkemizdeki durumuna bakınca, yakın dönemde ülke gündemine gelmiş bir kavramdır. Dünya da ise ciddi anlamda ilk defa Avrupa Birliği'nin 95/46/EC sayılı Bireylerin Kişisel Verilerinin İşlenmesi ve Serbestçe Dolaşımı Karşısında Korunmasına İlişkin Direktif 'in 2/a ve Kişisel Nitelikteki Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Şahısların Korunmasına Dair 108 sayılı Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin 2(a) maddelerinde yer almış sonrasında 2012 yılında Avrupa komisyonu üyesi Viviane Reding'in "insanların kendi verileri üzerinde kontrol sahibi oldukları duygusunu kuvvetlendirmemiz gerekiyor..." şeklinde başlayan ve devam eden açıklaması ile gündeme gelmiş olan unutulma hakkı 2014 yılında Avrupa birliği Adalet divanı tarafından verilen bir karar ile literatürdeki yerini almıştır.

Ülkemizde unutulma hakkı adı altında özel olarak bir yasal düzenleme bulunmamakla birlikte mevzuatımızda 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu 5846 sayılı fikir ve sanat eserleri Kanunu, 5651 sayılı internet ortamında yapılan yayınların düzenlenmesi ve bu yayınlar yoluyla işlenen suçlarla mücadele edilmesi hakkında kanun ve anayasamızın özellikle 5,17,20 maddelerinde, kısacası dağınık olarak mevzuatımızda yer alan hükümler bulunmakla birlikte, unutulma hakkı olarak pozitif hukuk literatürümüze ilk kez 17.06.2015 tarihli 2014/4-56 E 2015/1679 K sayılı Yargıtay Hukuk genel kurulu kararı ile girmiştir. Kararda özetle "*davacı, geçmişte yaşadığı kötü bir olayın toplum hafızasından silinmesini istemektedir. Unutulma hakkı ile geçmişindeki yaşanan talihsiz bir olayın unutulmasıyla geleceğini serbestçe şekillendirmek, diğer bir deyişle hayatında, yeni bir sayfa açma olanağı istemektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde; 4 yıl önce gerçekleşen bir olayın mağduru olan kişinin adının açık bir şekilde yazılarak kitapta yer alması halinde unutulma hakkının, bunun sonucunda*

da davacının özel hayatının gizliliğinin ihlal edildiği kabul edilmelidir." Denmek suretiyle unutulma hakkına vurgu yapmıştır. Ülkemizde unutulma hakkının çok bilinen ve aranan bir hak olduğunu bugün için söylemek çok zor. Bu hakkın bilinirliğinin artırılması ve toplumun bilinçlendirilmesi ile yakın gelecekte yaygınlaşmasını umuyoruz.

Beğeni Alma Uğruna Çocuklara Bunu Yapmayın!

Tüm dünya ile birlikte ülkemizde de sosyal medyada fenomen olma, daha fazla beğeni alma uğruna bilinçsizce gelişen bir ve her geçen gün dozu daha da artan sosyal medya çılgınlıkları, bir kasırğa gibi insanlığın tüm akli melekeleri ve değerlerini yok edecek şekilde, sonuçları belirsiz bir yöne doğru hızla ilerlemekte. Birçok insan görüntüleme ve beğeni sayısını kontrol etmenin verdiği anlamsız hazzın etkisinden kurtulup, söz konusu paylaşımların nedeni ve sonuçları üzerine hatta bu akıma neden katıldığını dahi düşünmeye fırsat bulamamaktadır. Bu sözüm ona akımlara son örnek ise Korona virüs salgını sebebiyle eve kalıp can sıkıntısı bahane edilerek, yayılan pillow challenge-yastık challenge isimli akımdır. Her ne kadar insanlığın bilim ve teknolojik ilerlemesine ters yönde akıllara zarar bir durum olsa da burada işin bizleri ilgilendiren kısmı bu akımlarda çocukların kullanılıyor olmasıdır. Değilse yetişkin bireylerin yaprak, yastık ya da nü tercihleri bizim ilgi alanımız dışındadır. Çocukların ileriye dönük olarak kişilik haklarının korunması ve gerekse de istismara açık hale gelmelerinin önüne geçmek için bu gibi konularda ebeveynler olarak dikkatli olmamız gerektiği gibi toplum olarak gerektiğinde bu tür durumlarda çocuk yararına tepkimizi cesurca göstermeliyiz.

Ülkemizdeki yargısal boyuta bakarsak çocuğun bu tür sosyal medya fenomenlerinden korunması konusunda İstanbul Beykoz Aile Mahkemesi 2017 yılında emsal bir karara imza atmıştır. Haber kaynaklarına göre;¹ Sosyal medya fenomeni anneye karşı boşanma davası

açan eş, aynı zamanda annenin takipçi sayısını arttırmak için çocuklarının resimlerini reklam malzemesi olarak kullandığını ve istismara açık hale getirdiğini ileri sürerek, çocuklarının fotoğraflarının kaldırılmasını talep etti. Mahkeme verdiği ara kararlarla annenin çocukların fotoğraflarını paylaşmasına yasak getirdi.

Dünyadaki Örnekler

Bu konuda dünyada en önemli öncü bir karar, ABAD'ın Google kararıdır. Davaya konu olay, İspanyol bir avukatın arama motoruna adını yazdığına günlük bir gazetenin iki farklı tarihli sayısına link vermesi ve bu sayılarla söz konusu kişinin sosyal güvenlik borçları nedeniyle mülkünü satmak zorunda kaldığına dair bilgiler içermesi olup, İspanyol Mahkemesince verilen kararı Google'nin temyize taşıması neticesinde İspanya Yüksek Ulusal Mahkemesi konu hakkında görüş bildirmesi için davayı ABAD'a taşımışlardır. ABAD kararında; Kişinin ismine dayalı olarak üçüncü kişilerce internet ortamında yasal olarak işlenmiş kişisel verilerin "geçersiz, eksik, tamamen ilgisiz veya sonradan ilgisiz hale gelmiş ise işlenmesi amacını aşan ve arama motorları tarafından internet ortamına yüklenen kişisel verilerin ve sonuç listesinde yer alan bilgilerin silinmesi gerektiğini belirtmiştir. İtalya'da 2018 yılında, 16 yaşındaki bir çocuk fotoğraflarını sosyal medyada paylaşan annesine karşı açtığı davayı kazandı. Başkent Roma'da görülen davada mahkeme, çocuğun kişilik haklarının korunması amacıyla annenin şikâyete konu olan paylaşımları silmesine, annenin mahkeme kararına uymaması ya da gelecekte yeni fotoğraflar yayımlaması durumunda oğluna 10 bin euro tazminat ödemesine hükmetti.²

İnternette Tamamen Unutulmak Mümkün Mü?

İnternet ortamında verilerin tamamen kaybolması her zaman mümkün olamayabilir. Unutulmamalıdır ki bir verinin internet ortamında kullanıcılar tarafından her zaman kopyalanması ve yeniden paylaşılması mümkündür. Fakat arama motorlarından

paylaşımın kaldırılması unutulma açısından büyük oranda amaca hizmet edecektir. Google gibi arama motorlarının AB ülkeleri dışındaki ülkelerin taleplerini yerine getirmemekte direnmeleri büyük bir sorun teşkil etmektedir. Oysa Google AB ülkesi vatandaşlarının taleplerini dava açmalarına dahi gerek kalmadan çoğu durumda karşılamakta ve unutulma hakkını kullanmalarına olanak sağlamaktadır. Bu çifte standardın ülkemiz açısından önüne geçilmesi için daha etkin bir mücadele izlemek gerektiği ortadadır. Özellikle kişinin kendi paylaşımları ve ebeveynlerin çocuklarına dair paylaşımları açısından konuşacak olursak en garanti yol en baştan hatırlanmamaktadır.

Kendimize Ait Bir Haberi Veya Bir Fotoğrafi Kaldırabilir Miyiz?

İnternet ortamında istemediğimiz bir fotoğrafımızı kaldırtmak alakalı olarak Ulusal mevzuatımızda özel olarak unutulma hakkı adı altında bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu 5846 sayılı fikir ve sanat eserleri Kanunu, 5651 sayılı internet ortamında yapılan yayınların düzenlenmesi ve bu yayınlar yoluyla işlenen suçlarla mücadele edilmesi hakkında kanun ve anayasamızın özellikle 5, 17, 20 maddelerindeki düzenlemeler ışığında, kişilik hakkı ihlali niteliğindeki haber ve paylaşımların kaldırılması mümkündür. İlgililerin talepleri ile bu tür paylaşımlar kaldırılabilir. Elbette bu hakkın kullanımı da sınırsız olmayıp, basın ve haber alma özgürlüğü, kamu yararı gibi diğer kavramlarla çatıştığı durumlar olabilir. Bu gibi durumlarda her olayı ayrı ayrı değerlendirilerek bir karar verilecektir.

Bu soruyu çocuklar için özel olarak değerlendirecek olursak, özellikle çocuğu yetişkin olduğunda utandıracak olan ya da başka şekilde kişilik haklarını ihlal eden ve-veya çocuğun istismarı tehlikesi yaratan fotoğraf ve paylaşımların haber alma ya da başka bir hakla çatışma içinde olamayacağı bu nedenle tartışmasız olarak kaldırılabilceğinin kabul

¹ <https://www.haberler.com/blogger-anneye-cocuk-istismari-suclamasi-9779616-haberi/>

² <https://www.sabah.com.tr/teknoloji/2018/01/09/cocugunun-fotograflarini-izinsiz-olarak-sosyal-medyada-paylasan-anne-suclu-bulundu>

edebiliriz. Kaldı ki; Çocuk hakları sözleşmesi 19. maddeye göre taraf devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken. Bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmâl ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dâhil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alır şeklinde açıkça belirtilmiştir.

Şunu belirtmekte fayda var ki unutulmanın en garanti yolu hiç hatırlanmamaktır. Bu doğrultuda Milli Eğitim Bakanlığı'nın, okullarda sosyal medyanın kullanılması konusunda, 07.03.2017 tarihinde yayınlamış olduğu 2017/12 sayılı genelge ile facebook, twitter, YouTube gibi sosyal medya kanallarında öğrenci resimleri, öğrenci videoları, öğretmen resimleri ve videolarının paylaşılması konusunda açıklama yapılmıştır. Hukuka aykırı yapılan paylaşım yapanlar hakkında yasal işlem başlatılacağı belirtilmiştir.

Unutulma hakkı konusunda bireysel olarak bir farkındalığa ihtiyaç vardır. Bunun yanında yasa koyucuların açıkça Unutulma Hakkı konusunda tanım, kullanım ve sınırlarını belirten, ayrıca çocuğun üstün yararına resen korunmasını da içeren bir yasal düzenlemenin hayata geçirilmesi ve engellerin acilen kaldırılması için çalışma yapması, günümüz şartlarında gerekliliktir.

ÇOCUKLARA YÖNELİK CİNSEL İSTİSMAR VE CİNSEL SÖMÜRÜ

Av. Şahin ANTAKYALIOĞLU¹

Çocuklara Yönelik Ticari Cinsel Sömürüyle Mücadele için 40'ı aşkın Baro, Üniversite ve STK'dan oluşan Çocuklara Yönelik Ticari Cinsel Sömürüyle Mücadele Ağı 2008 yılında ECPAT International desteğiyle Türkiye'de kuruldu. 2019'da ise Kısa adı 'ECPAT' olan Çocuklara Yönelik Cinsel Sömürüye Son adında bir dernek kurularak ağ'a tüzel kişilik kazandırılmıştır.

Dünyada konu hakkında mücadele vermek üzere 100'den fazla ülkede örgütlenen ECPAT International bize ışık tutacak birçok dilde materyal oluşturmuştur. ECPAT, sadece çocukların cinsel sömürüsüne son vermeye odaklanan tek çocuk hakkı örgütüdür. Bugün, 100'den fazla ülkede 110'dan fazla sivil toplum örgütünden oluşan büyüyen bir ağıdır. Birlikte çocukları korumak için daha güçlü bir yasal ortam savunuyor; bu konuda halk arasında farkındalık yaratır; hizmetlerinin kötüye

kullanılmasını önlemek için özel sektörle ortaklık yapar; bu suçu daha iyi anlamak için araştırma yapar ve hayatta kalanlara ve mağdurlara başlarına gelenleri anlamalarına ve haklarını daha iyi anlamalarına yardımcı oluyor.

Çocuklara Yönelik Cinsel Sömürü hakkında dünyada Kuruluşlar Arası Çalışma Grubu tarafından 2016 yılında Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismardan Korunmasıyla İlgili Terimler ve Kavramlar Kılavuzu Lüksemburg'da kabul edilmiştir.

Bu kılavuz Türkçeye çevrilmiş olup telif hakları ECPAT International, ECPAT Türkiye ve Uluslararası Çocuk Merkezine aittir. Bu kılavuz bize Cinsel Sömürüyle mücadelede önemli bir yol göstermektedir. Bu yazıda kılavuzdan birkaç terime değinilecektir.

Kuruluşlar Arası Çalışma Grubu

¹ECPAT Türkiye Başkanı, ÇAÇAv. Genel Koordinatörü

şağıda belirtilen kuruluşların temsilcilerinden oluşmaktadır.

- Afrika Çocuk Hakları ve Refahı Komitesi
- Avrupa Konseyi Sekreteryası - Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi - Birleşmiş Milletler Çocuk Satışı, Çocuk Fuhşu ve Çocuk Pornografisi Özel Raportörü - Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) - Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği Çocuklara Yönelik Şiddet Özel Temsilciliği - Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR)
- Çocuk Hakları Ağı (Child Rights Connect)
- ECPAT - Europol - INHOPE Uluslararası İnternet Bağlantıları Derneği - Instituto Interamericano del niño, la niña y adolescentes (OEA) - INTERPOL - Plan International - Save the Children International - Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) - Uluslararası Kayıp ve Sömürülmüş Çocuklar Merkezi (International Center for Missing and Exploited Children) - Uluslararası Telekomünikasyon Birliği.

Kılavuz “Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismardan Korunması Terimler & Kavramlar Kılavuzu” çocukların cinsel şiddetten daha etkili korunmasında bir araç olarak kullanılabilir bir dizi yönergeyi oluşturmaktadır.

Kılavuzda belirtildiği üzere; Sözcükler önemlidir; çünkü sözcükler sorunları nasıl kavramsallaştırdığımızı, konulara hangi önceliği tanıdığımızı ve yanıtlarımızı etkiler. Dilin ve terimlerin tutarsız kullanımı aynı konuya ilişkin birbirleriyle tutarsız yasal düzenlemelere ve politikalara yol açar. Çocuklara karşı işlenen bir dizi cinsel suça ilişkin hukuksal tanımlar olmakla birlikte yine de çocukların cinsel sömürüsü ve cinsel istismarı söz konusu olduğunda farklı bir terminolojinin kullanımı karmaşaya neden olmaktadır. Aynı terimlerin kullanıldığı durumlarda bile çoğu kez bunların gerçek anlamına dair anlaşmazlıklar baş göstermekte, bu da aynı sözcüklerin farklı eylemler ya da durumlar için kullanılmasına yol açmaktadır.

Bu durum, politika ve program geliştirme, yasal düzenlemeler ve veri toplama gibi alanlarda önemli sorunlar yaratmıştır ve sonuçta etkinin ölçülmesinde ya da hedeflerin belirlenmesinde hatalı yönelimlere, sınırlılığa ve yetersizliğe neden olabilmektedir. Çocuğun cinsel istismarı ve sömürüsü uluslararası boyut kazandığında ise bu güçlükler daha da artmaktadır.

Terminoloji konusunda uluslararası düzeyde bir mutabakatın bulunmayışı, çocukların cinsel sömürüsü ve istismarı alanında veri toplanması ve farklı biçimlerinin belirlenmesi için yürütülen küresel ölçekteki çabaları etkilemiştir. Kavramların ve terimlerin kullanımındaki karmaşa, bu alandaki savunuculuk çalışmalarını, hükümetler ve kuruluşlar arasındaki işbirliğini olumsuz etkileyebilmektedir. Terimlerin farklı dillere tercümesi de yeni güçlükler ortaya çıkarmaktadır. Anlamları hakkında net bir uzlaşma olmadıkça terimlerin çeşitli dillere doğru biçimde çevrilmesi külfetli ve fazla kaynak gerektiren bir iş haline gelmektedir. Dolayısıyla, dünyanın her yerinde ve tüm dillerde daha güçlü ve tutarlı savunuculuk çalışmaları, politikalar ve yasal düzenlemeler için, o alanın bilgisine ilişkin kavramların net olması gerekir.

Ayrıca, çocukların cinsel sömürüsü ve istismarı alanındaki kavramsallaştırmalar, tanımlar ve çevirilerde netlik için gerekli olan bir başka şey de her düzeyde ilgili çok sayıda aktörün sesinin duyulabildiği çok paydaşlı bir diyalogdur. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki (BİT) hızlı gelişim çocukların cinsel sömürüsü ve istismarında yeni biçimlerin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dolayısıyla çocuk hakları ihlallerine son vermeye yönelik küresel çabalar açısından ortak bir anlayış geliştirilmesinin önemi daha da artmaktadır.²

Çalışma Grubu tarafından öncelikle ‘çocuk’ ve cinsel aktivite’ ele alınmıştır. “Çocuk” teriminin Çocuk Haklarına dair

Sözleşmeye (ÇHS)³ uygun olarak 18 yaşından küçük herhangi bir kişi olarak anlaşılması gerektiğinde anlaşmışlardır. “Cinsel aktivite” terimi, cinsel anlam taşımak üzere gerçek ya da sanal, açık ya da örtük herhangi bir davranış ya da fiili anlatır. “Cinsel aktivite” terimi çocuğun cinsel istismarı ve sömürüsü tanımları çerçevesinde sıkça kullanılmakla birlikte bunun tam kapsamı nadiren belirlenmiştir. Ne ÇHS (1989) ne de onun Çocuk Satışı, Çocuk Fuhşu ve Çocuk Pornografisiyle ilgili İhtiyari Protokolü (OPSC) (2000)⁴ “cinsel aktivite” terimini net biçimde tanımlamaktadır. OPSC, sadece açık olan cinsel aktivitelerden bahsetmekte, sanal ortamda gerçekleşen cinsel aktivitelerden söz etmemekte ve bu kavramın tam olarak neyi kapsadığına açıklık getirmemektedir. Bu yüzden uluslararası hukukta “açık olmadığı” düşünülen cinsel aktivitelere ilişkin bir boşluk ortaya çıkmaktadır. “Açıkça cinsel davranış” teriminin hukuksal tanımı, Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismardan Korunması Sözleşmesi (“Lanzarote Sözleşmesi”)⁵ ile bu sözleşmenin 2007 yılındaki açıklayıcı raporunda yapılmıştır. Buna göre söz konusu davranışın en azından şu gerçek ya da temsili fiilleri içermesi gerekir:

- a) aynı ya da karşı cinsten olmak üzere çocuklar arasında veya bir yetişkinle çocuk arasında genital-genital, oral-genital, anal-genital ya da oral-anal şekiller dâhil cinsel ilişki;
- b) hayvanlarla cinsel temasta bulunma;
- c) mastürbasyon;
- d) cinsel bağlamda sadistçe ya da mazoşistçe istismar; ya da
- e) çocuğun bulunduğu kamusal alanda cinsel

organların şehvet amaçlı sergilenmesi. Burada davranışın gerçek ya da temsili olmasının önemi yoktur.⁶

Ayrıca, Lanzarote Komitesi Aralık 2015’te benimsenen ilk uygulama raporunda “Tarafları yasal düzenlemelerini gözden geçirerek çocuğun cinsel dokunulmazlığına yönelik ciddi her zararı ele almaya, suç oluşturan eylemleri cinsel ilişki ya da eşdeğer eylemlerle sınırlandırmamaya çağırılmaktadır.”⁷

Günümüzde, penetrasyonun söz konusu olduğu her tür cinsel davranışın “cinsel aktivite” kapsamına girmesi gerektiği konusunda herhangi bir kuşku yoktur. Ancak, yukarıda da gösterildiği gibi, hukuksal tanımlamalar mastürbasyonu çocuğun cinsel organlarının şehvet hissi uyandıracak şekilde teşhirini de açıkça cinsel davranış saymaktadır. Çocukların cinsel sömürü ve cinsel istismardan korunmalarında çocuğun cinsel dokunulmazlığına zarar veren eylemlere odaklanmanın büyük önem taşıdığı görülmektedir. Bu belgenin amaçları açısından “cinsel aktivite” kavramı böyle bir zarara yol açan hem açık hem de açık olmayan cinsel aktiviteleri kapsamaktadır.

Lanzarote Sözleşmesi cinsel istismarla ilgili 18. Maddede “cinsel aktiviteler için yasal yaşa” atıfta bulunmakta ve bir çocukla cinsel aktivitelerin yasak olacağı yaş sınırının belirlenmesini Sözleşmeye taraf devletlere bırakmaktadır. Türk Ceza Kanunu’nun 104. Maddesi, reşit olmayanla cinsel ilişki durumunda öngörülen ceza sınırlarını belirtmekte, 15 yaşını

² ECPAT, 2019, Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismardan Korunmasıyla İlgili Terimler ve Kavramlar Kılavuzu S. XIII

³1 BM Genel Kurulu (BMGK), “Çocuk Haklarına dair Sözleşme”, 20 Kasım 1989 tarihinde New York’ta benimsenmiştir. <http://www.un.org/documents/ga/res/44/a44r025.htm>

⁴ BMGK, “ÇHS’nin Çocuk Satışı, Çocuk Fuhşu ve Çocuk Pornografisiyle ilgili İsteğe Bağlı Protokolü”, 25 Mayıs 2000 tarihinde benimsenmiştir. <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPSCCRC.aspx>

⁵ Avrupa Konseyi, Bakanlar Komitesi tarafından benimsenen “Çocukların Cinsel Sömürüye ve Cinsel İstismara Karşı Korunmaları Sözleşmesi”, Avrupa Konseyi Anlaşmalar Dizisi (CETS) 201, Lanzarote, 25 Ekim 2007 <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/201>

⁶ Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismara karşı Korunmaları Sözleşmesi Taraflar Komitesi, “İlk Uygulama Raporu: Çocukların Güvenilen Çevrede Cinsel İstismardan Korunmaları”, 2015 benimsendiği tarih: 4 Aralık 2015 <http://www.coe.int/en/web/children/lanzarote-committee>

⁷ Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismara karşı Korunmaları Sözleşmesi Taraflar Komitesi, “İlk Uygulama Raporu: Çocukların Güvenilen Çevrede Cinsel İstismardan Korunmaları”, 2015 benimsendiği tarih: 4 Aralık 2015 <http://www.coe.int/en/web/children/lanzarote-committee>

bitirmiş çocuklarla cinsel ilişkide bulunan kişilerin ceza alması için şikâyet şartını ortaya koymaktadır.

Çocuğun Cinsel İstismarı

Kılavuzda bağlayıcılığı olan temel belgeler dikkate alınarak tanımlara yer verilmiştir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Lanzarote sözleşmesinde yer alan tanımlar hakkında çalışma grubu tarafından mutabakat sağlanmıştır.

ÇHS 34. Maddesinde “cinsel sömürü ve cinsel istismarın her biçimine” atıfta bulunulmakta, Taraf Devletlerin çocukları cinsel sömürü ve istismardan koruma zorunluluklarını şöyle ifade etmektedir: “Bu amaçla Taraf Devletler özellikle: (a) Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını; (b) Çocukların, fuhuş ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurulması; (c) Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.”

Lanzarote Sözleşmesi ise çocukların hem “cinsel sömürüsüne” hem de “cinsel istismarına” atıfta bulunmaktadır. Sözleşmenin Giriş bölümünde “Çocukların cinsel istismarının her biçimi, ülke dışında gerçekleştirilen fiiller dâhil olmak üzere, çocuğun sağlığı ve psikososyal gelişimi açısından yıkıcı etkiler yaratır.” denmektedir.”

Madde 3(b)’de “çocukların cinsel sömürüsünün ve cinsel istismarının bu Sözleşmenin 18’den 23’e kadar olan maddelerinde atıfta bulunulan davranışları kapsadığını” belirtmektedir. Bunlar, cinsel istismar, çocuk fuhşunu oluşturan fiiller, çocuk pornografisi, çocukların pornografik gösterilere (malzemelere) dâhil edilmeleri, çocukların kötü yola sevk edilmesi ve çocukların cinsel amaçlara yönelik olarak azmettirilmesidir. Madde 18(1) özel olarak “cinsel istismara” atıfta bulunmakta ve suç sayılması bağlamında cinsel istismarı şöyle tanımlamaktadır:

“(a) ulusal yasanın ilgili hükümlerine göre cinsel aktivite için yasal yaşa ulaşmamış bir çocukla cinsel aktivitelerde bulunulması”

“(b) çocukla aşağıdaki koşullarda cinsel aktivitelerde bulunulması: baskı, zorlama, tehdit kullanılması ya da aile içi de dâhil olmak üzere, tanınmış bir güven, otorite veya nüfuzun suiistimal edilmesi ya da çocuğun, zihinsel veya fiziksel bir engeli ya da bağımlı durumda olması nedeniyle, özellikle güçsüz durumunun kötüye kullanılması.” şeklindedir.

2011/93 sayılı AB Direktifi 3. Maddede cinsel istismarla ilgili suçların özlü bir tanımını yapmakta ve bu tanımda bir çocuğun cinsel aktivitelerine ya da cinsel istismara tanıklık etmesine neden olma, çocukla cinsel aktivitelerine girme ve çocuğu üçüncü bir tarafla cinsel aktivitelerine girmesi için zorlama ya da tehdit etme gibi fiillere yer vermektedir.

Türk Ceza Kanunu 103.maddesinde cinsel istismar tanımına ve ağırlaştırıcı nedenlere yer vermiştir.

Maddeye göre (1) (Yeniden düzenlenen birinci ve ikinci cümle: 24/11/2016-6763/13 md.) Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(Ek cümle: 24/11/2016-6763/13 md.) Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması hâlinde verilecek ceza, istismar durumunda on yıldan, sarkıntılık durumunda beş yıldan az olamaz.

Sarkıntılık düzeyinde kalmış suçun failinin çocuk olması hâlinde soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdurun, velisinin veya vasisinin şikâyetine bağlıdır.

Cinsel istismar deyiminden; (1) a) On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan

çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış, b) Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar anlaşılır.

DSÖ “çocuğun cinsel istismarının ayrıntılı bir tanımını vermektedir: “Çocuğun cinsel istismarı, çocuğun, tam olarak anlamadığı, onay vermesinin mümkün olmadığı ya da gelişimsel olarak henüz hazır olmadığından onay veremeyeceği ya da toplumun yasalarını veya sosyal tabularını ihlal eden bir cinsel aktivite içinde yer almasıdır. Bir çocukla bir yetişkin ya da başka bir çocuk arasında çocuğun cinsel istismarı anlamına gelen bu durum çocuk, yaşı ve gelişim düzeyi açısından kendi sorumluluğunu taşıyan, güven ya da güç ilişkisi içinde olduğu başka bir kişi tarafından cinsel eyleme yöneltilir.”⁸

Çocuğun cinsel istismarının çoğu biçimi temas içerirken, bu istismarın fiziksel temas olmadan da gerçekleşebileceği (“temassız istismar”) unutulmamalıdır. “Temasın olmadığı cinsel istismarın” yaygın örnekleri arasında, istenmeyen cinsel içerikli yorum ve değerlendirmelerle sözel taciz olmak üzere çocukların cinsel tacizi yer alır.⁹

Konu hakkında terimler sözlüğünde sonuç olarak şu hususlara yer verilmiştir; “Çocuğun cinsel istismarının herhangi bir şey karşılığında gerçekleşmesi zorunlu değildir; bu durum failin salt cinsel tatmini ya da güç gösterisi amacıyla gerçekleşmiş olabilir. Bu tür bir istismar açık güce başvurmadan da gerçekleşebilir ve otorite, güç ya da manipülasyon gibi öğeler belirleyici etkenler olabilir.

Ayrıca, çocuğun cinsel rıza yaşına gelmediği durumlarda bu öğelerden herhangi birinin var olmasının hukuksal bir zorunluluk

olmadığını da unutmamak gerekir. Salt cinsel etkinliğin gerçekleşmiş olması bile istismar durumunun oluşmasında yeterlidir. Dahası, çocuğun cinsel istismarı hem temaslı hem de temasın gerçekleşmediği biçimlerde olabilir. Çocuğun cinsel istismarı geniş bir kategoridir ve ne olup bittiğinin farkında olsunlar olmasınlar, terim özünde onu cinsel etkinliğe zorlayarak çocuklara verilen zararı tanımlar. Bu içeriğiyle terim, bu belgede atıfta bulunulan terimlerin çoğunu kapsayan uygun bir şemsiye terimdir. “Çocuklarda cinsel istismar” ya da “çocukların cinsel istismarı” terimleri İngilizcede birbirinin yerine kullanılabilir ve bu özel bir sorun yaratmamaktadır.

Bu bağlamda bir sözcük olarak “istismar” esasen bir başkasına kötü muameleyi ima etmektedir ve kendi başına herhangi bir karışıklığa meydan vermeyecek kadar nettir. Dolayısıyla hem “çocuklarda cinsel istismar” hem de “çocukların cinsel istismarı”, açık biçimde başka birinin çocuğu istismara maruz bıraktığı gerçeğine işaret eder”

Cinsel Şiddet

DSÖ 2002 yılında cinsel şiddeti şöyle tanımlamıştır: “Cinsel bir eylem gerçekleştirmeye, istenmeyen cinsel sözler söylemeye, cinsel yaklaşım ve tekliflerde bulunmaya ya da bir kişiyi ticari amaçla cinsel olarak kullanmaya yönelik eylemlerin tümünü kapsamakta olup, mağdurla fail arasındaki ilişki her ne olursa olsun, mağdurun evinde ya da işyerinde sınırlı kalmaksızın her koşulda bir kişinin cinselliğine karşı dolaylı ya da doğrudan ve zorlamayla yapılan cinsel bir eylemi içermektedir.”¹⁰ Ayrıca, “zorlamanın”, “çeşitli derecelerde güç kullanımını içerebileceği” belirtildikten sonra şöyle denmektedir: “Fiziksel güçten ayrı olarak psikolojik sindirme, şantaj ya da başka tehditler de bu kapsama girer.”¹¹ BM Genel Sekreterinin “Çocuklara Yönelik Şiddet Araştırması” ve ona eşlik eden

⁸ DSÖ Kılavuzları http://www.who.int/violence_injury_prevention/resources/publications/en/guidelines_chap7.pdf

⁹ ECPAT, 2019, Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismardan Korunmasıyla İlgili Terimler ve Kavramlar Kılavuzu

¹⁰ E. Krug et al., Şiddet ve Sağlık Dünya Raporu, yukarıda 50. Bölüm 6, s. 149.

¹¹ Ibid.

“Çocuklara Yönelik Şiddet Dünya Raporu”, çocuklara yönelik cinsel şiddete ilişkin söylemi BM düzeyinde pekiştirmekte¹² ve çıkış noktası olarak ÇHS’yi (özellikle Madde 19) ve DSÖ’nün şiddet tanımını almaktadır. Araştırma cinsel şiddete sistematik biçimde atıfta bulunmakta, bunu cinsel istismar, cinsel sömürü, cinsel taciz ve internet bağlantılı cinsel suçlar bağlamına oturtmaktadır. Giderek artan BMGK ve BM İHK kararları çocuklara yönelik cinsel şiddete atıfta bulunmuş,¹³ pek çok örnekte de çocuğun cinsel sömürüsü ve cinsel istismarını özel olarak ele almıştır. Son yıllarda ise çocuk koruma alanındaki söylem “şiddet temelli” bir dile doğru kaymıştır (örneğin çocuk istismarı yerine çocuğa yönelik şiddet denmesi gibi).¹⁴

Çocuğa Yönelik Cinsel Taciz

“Taciz”, “üzerinde baskı oluşturarak, hoş olmayan şeyler söyleyerek ya da yaparak bir kişinin canını sıkmak ya da kişiyi endişeye yöneltmek” fiilini anlatır.¹⁵ İstanbul Sözleşmesi “cinsel tacizi”, bir şahsın onurunu ihlal etme etkisi yaratan veya bu maksatla gerçekleştirilen ve özellikle de aşağılayıcı, düşmanca, hakaretamiz, küçük düşürücü veya saldırgan bir ortam yaratırken, her türlü istenmeyen, cinsel mahiyette sözlü veya sözlü olmayan veya fiziksel davranış olarak tanımlar (Madde 40). Bu tür fiiller yaygın biçimde toplumsal cinsiyet temelli şiddetin bir biçimi olarak görülmeyle birlikte İstanbul Sözleşmesi halen “cinsel tacizin” uluslararası hukuksal tanımını yapan ilk belgedir.¹⁶

Türk Ceza Kanunu 105.madde ‘Bir kimseyi cinsel amaçlı olarak taciz eden kişi hakkında, mağdurun şikâyeti üzerine, üç aydan iki yıla kadar hapis cezasına veya adli

para cezasına fiilin çocuğa karşı işlenmesi hâlinde altı aydan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.’

Suçun; a) Kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin ya da aile içi ilişkisinin sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle, b) Vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından, c) Aynı işyerinde çalışmanın sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle, d) Posta veya elektronik haberleşme araçlarının sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle, e) Teşhir suretiyle, işlenmesi hâlinde yukarıdaki fıkraya göre verilecek ceza yarı oranında artırılır. Bu fiil nedeniyle mağdur; işi bırakmak, okuldan veya ailesinden ayrılmak zorunda kalmış ise verilecek ceza bir yıldan az olamaz

Çocuğun Cinsel Sömürüsü

ÇHS Madde 34 “cinsel sömürünün ve cinsel istismarın her biçimine “ve açık olarak da şunlara atıfta bulunur: “(b) Çocukların, fuhuş ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurulması; (c) Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesi.” 1999: ACRWC cinsel sömürü ve cinsel istismarın tüm biçimlerine atıfta bulunur ve Madde 27’de açık olarak şöyle der: “(a) çocuğun herhangi bir cinsel aktivite için tahriki, zorlanması ya da teşviki; (b) çocukların fuhuşta ya da başka cinsel aktivitelerde kullanılması; (c) çocukların pornografik aktivitelerde, gösterilerde ve materyallerde kullanılması.” 2000: OPSC Madde 3 cinsel sömürüden söz etmektedir ve burada Taraf Devletlerden OPSC’de çocuk satışı olarak tanımlanan çocuğun cinsel sömürüsünü suç saymaları istenmektedir. (Madde 3.1(a)

(i)a). 2007: Lanzarote Sözleşmesi, yukarıda belirtildiği gibi, Maddeler 18-23’te tanımlanan çocuğun cinsel sömürüsünü ve cinsel istismarını oluşturan davranışlara atıfta bulunmaktadır. Giriş bölümü sömürüye “özellikle çocuk pornografisi ve fuhuş olmak üzere çocukların cinsel sömürüsü” şeklinde değinmektedir. 2011: 2011/93 sayılı AB Direktifi Madde 4’te cinsel sömürü oluşturan fiilleri tanımlamakta ve bu tanımda çocuğun pornografik gösterilere ve fuhuşa dâhil edilmesine, çocukların cinsel aktiviteler içine girilmesine yer vermektedir.

Cinsel aktivitelerde üçüncü bir tarafın failin ya da çocuğun yarar sağladığı ya da yarar sağlama vadinin olduğunu durumlar da olabilir. Çocuk, değişimin ya da çıkarın söz konusu olduğu bir durumda cinsel aktivitede yer alırsa cinsel sömürü mağduru sayılır. Bir çocuk, fiziksel güç ya da tehdit sonucunda cinsel sömürülme durumuna zorlanabilir. Bununla birlikte çocuk, insani ya da durumsal olmak üzere daha karmaşık ve farklı etmenler sonucunda bu tür cinsel aktivitelerde yer almaya ikna da edilebilir, burada mağdur ile fail arasındaki güç eşitsizliği de rol oynayabilir. Herhangi bir çocuk cinsel sömürüye maruz kalabilecekken, çocuklar kendilerini bu tür bir sömürüye karşı risk altında da bulabilirler (örneğin yoksulluk, istismar/ihmal, yanlarında kimsenin bulunmaması, evsizlik gibi). Ayrıca, çocuğun yaşı da cinsel sömürüye daha açık hale gelmesi sonucunu verebilir; çünkü yaşları daha büyük olan çocuklar, yanlış biçimde, kendi istismarlarına onay vermiş ya da korunma ihtiyaçları yokmuş gibi değerlendirilebilir.¹⁷

Çocukların Ticari Amaçlı Cinsel Sömürüsü

Uluslararası hukukta “çocukların ticari amaçlı cinsel sömürüsü” (ÇTCS) için yapılmış bir tanım bulunmamaktadır ve bu terim giderek daha yaygın biçimde yukarıda sözü edilen “çocuğun cinsel sömürüsü” ile aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır. Bu durum, örneğin çocukların cinsel sömürüsüne

karşı gerçekleştirilen üç Dünya Kongresi sonuç belgelerinde görülebilir. 1996 yılında Stockholm’de yapılan bu kongrelerden ilkinin sonuç belgesi olan Stockholm Bildirgesi ve Eylem Planı ÇTCS’ye atıfta bulunarak bu olguyu şöyle tanımlamaktadır: “(ÇTCS) çocuğa ya da üçüncü bir kişiye ya da kişilere aynı veya nakit ödeme yapılarak çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel istismara maruz bırakılmasıdır. Burada çocuğa cinsel ve ticari bir nesne gibi davranılır. Çocukların ticari amaçlı cinsel sömürüsü çocuklara yönelik bir zorlama ve şiddettir; zorla çalıştırma ya da köleliğin çağdaş bir biçimi anlamına gelir.”¹⁸

Çocukların Çevrim İçi Ortamda Cinsel Sömürüsü

Çocuğun çevrim dışı cinsel istismarı ve sömürüsü nasıl çeşitli biçimlerde olabiliyorsa çevrim içi istismar ve sömürüde de öyledir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta “çocuğun çevrim içi ortamda cinsel sömürüsünde” çocukların cinsel sömürüsünde internetin bir araç olarak kullanılmasıdır. Nitekim bu tür olayların tanımlanmasında alternatif olarak zaman zaman “BİT yoluyla” ve “siber ortamda” çocuğun cinsel sömürüsü gibi terimler de kullanılmaktadır.

“Çocuğun çevrim içi ortamda cinsel sömürüsü”, cinsel açıdan sömürücü nitelikte olup çocuğa yönelik, belirli bir aşamada çevrim içi ortamla bağlantılı tüm fiilleri içerir. Cinsel sömürü ile sonuçlanan, çocuğun cinsel sömürüsüne yol açan ya da cinsel sömürü görüntülerinin ya da başka bir materyalinin üretilmesine, alınıp satılmasına, bulundurulmasına, dağıtılmasına ve iletilmesine yönelik herhangi bir BİT kullanımı bu kapsamda yer alır. Dolayısıyla bu kavram (bunlarla sınırlı kalmamak kaydıyla) aşağıdakileri içerebilir:

Mağdur çevrim içi iken gerçekleştirilen cinsel sömürü (örneğin çocuğun ekran başındayken cinsel fiillerde bulunmaya tahrik

¹² P.S. Pinheiro, Çocuklara Yönelik Şiddet Dünya Raporu, New York, UN, 2006

¹³ Örneğin bakınız, BMGK Kararları 66/140 (2011), 66/141 (2011), 68/146 (2013)

¹⁴ ECPAT, 2019, Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismardan Korunmasıyla İlgili Terimler ve Kavramlar Kılavuzu

¹⁵ Bakınız, Oxford Advanced Learner’s Dictionary

¹⁶ Örneğin bakınız, WAVE (Şiddete Karşı Kadınlar Avrupa) ve BM Nüfus Fonu (UNFPA) Doğu Avrupa ve Orta Asya Bölge Ofisi, “Doğu Avrupa ve Orta Asya’da Sağlık Sistemlerinin Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete Karşı Konununun Güçlendirilmesi-Kaynak Paketi”, Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Tanımı <http://www.health-genderviolence.org/training-programme-for-health-careproviders/facts-on-gbv/defining-gender-based-violence/21>

¹⁷ ECPAT, 2019, Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismardan Korunmasıyla İlgili Terimler ve Kavramlar Kılavuzu s.22

¹⁸ Stockholm Bildirgesi ve Eylem Gündemi, Stockholm, 1996, Paragraf 5.

edilmesi, bu amaçla manipüle ya da tehdit edilmesi Cinsel sömürü amacıyla potansiyel çocukları çevrim içi belirleme ve/veya "hazırlama" (daha sonraki fiillerin çevrim içi ya da çevrim dışı gerçekleşmesinden bağımsız olarak) Çocukların cinsel sömürsünü içeren materyalinin çevrim içi dağıtılması, yayılması, ithal ve ihraç edilmesi, sunulması, satılması, bulundurulması ya da bilinçli olarak bunlara ulaşılması (materyalde yer alan cinsel istismar çevrim dışı gerçekleşmiş olsa bile)¹⁹.

TCK, CMK ve ÇKK İlgili Bazı Düzenlemeleri

Ceza Muhakemesi Kanunu 234. Maddesine göre mağdur/şikâyetçinin vekili bulunmaması halinde, cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteme, davaya katılmış olma koşuluyla davayı sonuçlandıran kararlara karşı kanun yollarına başvurma hakkı vardır. Mağdur, on sekiz yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malûl olur ve bir vekili de bulunmazsa, istemi aranmaksızın bir vekil görevlendirilir.

236. Madde kapsamında ise 'işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdur, bu suça ilişkin soruşturma veya kovuşturmada tanık olarak bir defa dinlenebilir. Maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunluluk arz eden haller saklıdır' hükmüne yer verilmiştir.

Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından ifade ve beyanının özel ortamda alınması gerektiği ya da şüpheli veya sanık ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen çocuk veya mağdurların ifade ve beyanları özel ortamda uzmanlar aracılığıyla alınır. Türk Ceza Kanununun 103 üncü maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen suçlardan mağdur olan çocukların soruşturma evresindeki beyanları, bunlara yönelik hizmet veren merkezlerde Cumhuriyet savcısının nezaretinde uzmanlar aracılığıyla alınır. Mağdur

çocuğun beyan ve görüntüleri kayda alınır. Kovuşturma evresinde ise ancak, maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından mağdur çocuğun beyanının alınması veya başkaca bir işlem yapılmasında zorunluluk bulunması hâlinde bu işlem, mahkeme veya görevlendireceği naip hâkim tarafından bu merkezlerde uzmanlar aracılığıyla yerine getirilir.

Mağdur çocuk yargı çevresi ve mülkî sınırlara bakılmaksızın en yakın merkeze götürülmek suretiyle bu fıkra da belirtilen işlemler yerine getirilir. Beyan ve görüntü kayıtları dava dosyasında saklanır, kimseye verilmez ve gizliliği için gerekli tedbirler alınır. Beşinci ve altıncı fıkra kapsamında alınan beyan ve görüntü kayıtları, yazılı tutanağa dönüştürülür. Bu tutanak, talepte bulunan şüpheli, sanık, müdafii, mağdur, vekil veya kanuni temsilciye verilir. Beyan ve görüntü kayıtları bu kişilere soruşturma ve kovuşturma makamlarının gözetiminde gizliliği korunmak suretiyle izletilebilir.

Yukarıda belirtilen düzenlemeler dikkate alındığında cinsel istismar mağduru her çocuk bu özel merkezlerden yararlandırılamayacaktır, çocuklar bakımından sadece TCK 103. maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen davranışların mağduru çocuklar bu hizmeti alabilecektir. Birinci fıkra da yer alan eylemler ile Reşit Olmayanla Cinsel İlişki, Cinsel Taciz, Müstehcenlik, İnsan Ticareti, Fuhuşa Teşvik kapsam dışında bırakılmıştır. Yani Ticari Cinsel Sömürü (Çocuk Fuhuşu, Çocuk Pornografisi, Cinsellik Amaçlı Turizm, Erken ve Zorla Evlilikler, Cinsellik Amaçlı Çocuk Ticareti) mağduru çocuklar zorunlu kapsama alınmamış gerek duyulup duyulmayacağı savcının inisiyatifine bırakılmıştır.

CMK 236. Maddesinin 3. Fıkrası ise kaldırılmış çocuğun üstün yararına aykırı bir tutum sergilenmiştir. 'Mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurların tanık olarak dinlenmesi

sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulur' hükmü ortadan kaldırılmıştır. Bu çocuk odaklı bir yaklaşımdan uzaklaşılması olup kazanımların yok edilmesidir.

Gerek ÇİM genelgesi gerekse Adli Görüşme Odaları Yönetmeliğinin kapsamına bakıldığında asıl amacın ikincil örselenmenin önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Cinsel suç mağduru çocuğun hangi madde kapsamına girecek bir davranışa maruz kaldığının tespiti bakımından uygulamada ÇİM ve AGO'yu kullanmadan Polis Merkezleri veya Savcılıklar ifade alabilmektedir. Bu da yasa maddesinin getiriliş amacına aykırıdır. Ayrıca çocuk psikolojisi, yaşanan travmanın etkisi de göz ardı edilmiştir. Mağdur, konu hakkında donanımlı ve eğitimle olmayan bir merkezde sağlıklı ifade veremeyebilir, Polis Merkezinde gösterilebilecek yanlış bir tutum veya davranış mağdurların şikâyetten vazgeçmesine, doğru bilgiyi aktarmamasına veya istese de ruh hali elvermediği için konuşamamasına neden olabilir. Her türlü baskı ve tehditten uzak, kaygılarından arındırılmış şekilde mağdurların beyanı alınmalıdır. Bunu sağlayacak kişi ve birimler polis merkezlerinde bulunmamaktadır.

Sağlıklı bir ortamda beyanda bulunma imkânı sağlamak davanın inşası bakımından çok önemlidir. Ayrıca polis merkezlerinde alınan çoğu beyan Çocuk Koruma Kanunu 31., CMK 52 ve 236. maddeye aykırı alınmaktadır. CMK 52 (3) Tanıkların dinlenmesi sırasındaki görüntü veya sesler kayda alınabilir. Ancak; a) Mağdur çocukların tanıklığında bu kayıt zorunludur. Polis Merkezleri ve Savcı odaları bu tür ekipmanlarla yeterli sayıda donatılmamıştır.

Örnek vermek gerekirse bu tür bir kaydın yapılması bir Çocuk Şube Müdürlüğünden istenildiğinde Çocuk Şube Memuru köşe tavandaki güvenlik kamerasını göstermektedir. Peki, bu kameranın kaydı CD'ye aktarılıp dosyaya konulacak mı diye sorulduğunda ise Savcı talimat verir ise koyarız, yoksa koymayız demiştir. Hâlbuki yasal bir zorunluluk karşısında

kolluk kuvvetinin veya savcının tutumu bu olmamalıdır.

Pratikte gözlemlediğimiz bir diğer husus ise bir kısım savcılıkların suçu nitelirmede farklılıklar göstermesidir. TCK 103. maddede cinsel davranışın temaslı, temassız olmasından bahsedilmemiş olmasına rağmen fiili olarak bu ayırımı gidilmekte ve ÇİM kullanımı bununla bağlandırılmaktadır. Hâlbuki bütün cinsel suçlar bakımından ÇİM kullanılmalıdır. İş yükü, yoğunluk gözetilerek ÇİM'in kapasitesi artırılmalı ve kimse için iş yükü bahane olmamalıdır. Cinsel Davranış temas edilmeden gerçekleşmişse vaka ÇİM'e yönlendirilmemektedir. Bu durumda TCK 103 yerine 105. Madde kapsamında soruşturma yürütülmektedir. Hatta bazı savcılıklar bu durumda Çocuk Şube Müdürlüğü yerine Polis Merkezlerine talimat verip ifade alınması istenmektedir. Bu durum açıkça ÇKK 31. maddeye aykırılık teşkil etmektedir. Polis Merkezlerinde istihdam edilen uzmanlar da mevcut değildir. Hatta Çocuk Şube Müdürlüklerinde bile Sosyal Çalışma Görevlisi sayısı yeterli değildir, bu durum bazı ifadelerin uzman olmadan alınmasına neden olmaktadır.

CMK'da yapılan değişiklikle getirilen yeni düzenlemede 'özel ortam' kavramı kullanılarak çocukların özel ortamda beyanları alınacağı belirtilmiştir. Lakin bu özel ortamların tanımı yapılmamıştır ve bu ortamların nereler olduğu kanunda açık ve net değildir. Yasa uygulayıcısı kendince uygun bulduğu her yeri özel ortam olarak niteleyip çocukların beyanını alabilir. Elbette uygulamada bu özel ortamların Çocuk İzlem Merkezi, Adli Görüşme Odaları olduğunu söyleyebiliriz, ancak aksini iddia edebilecek uygulayıcıya karşı kanuni bir dayanağımız olamayacaktır.

Beyan ve görüntülerin avukatlara verilmemesi ise avukatlık yasasıyla çelişmektedir. Avukatların dosyanın ve içerisinde yer alan delillerin bir örneğini almaya hakları vardır. Avukatı duruşma salonu yada kalemde belki birkaç saat sürecek kaydı

¹⁹ ECPAT, 2019, Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismardan Korunmasıyla İlgili Terimler ve Kavramlar Kılavuzu

izlemeye mahkum etmek avukatlık mesleğiyle bağdaşmayacağı gibi sac ayaklarından biri olan avukatı dolayısıyla iddia ve savunmayı kısıtlamaktadır, bu durum hak aramaya hürriyetini de zedeleyebilecektir. CD üzerinde kendi ofisinde rahat çalışma ortamı yerine bir adliye personelinin gözetim ve denetimine bırakmak son derece düşündürücüdür. Bu aynı zamanda silahların eşitliği ilkesine de aykırıdır. Savcı, hâkim bu kayda sahip olabilirken avukata verilmemesi kabul edilemez. Bu düzenleme ile her ne kadar gizlilik sağlanmaya çalışılsa da burada güvenilmeyen taraf avukat olmaktadır. Bugüne kadar böyle bir düzenlemeyi gerektirecek sayıda bir ihlal gözlemlenmemiştir. Avukatlar açısından böyle bir ihlalin gerçekleşmesi durumunda zaten görevi kötüye kullanma suçunda adli bir soruşturma açılabilir, bunun yanı sıra mesleki etik ve kuralların çiğnenmesi söz konusu olacağından disiplin cezası verilebilecektir. Varsayım üzerinden hareket edilerek avukatların bu konuma sokulmasından derhal vazgeçilmelidir.

Çocuk İzlem Merkezleri

2012/20 sayılı Başbakanlık Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) Genelgesinde belirtildiği üzere Mağdur çocukların; kolluk kuvvetleri, adli merciler ve sağlık kurumları tarafından ayrı ayrı değerlendirilmesi ve bu süreçte yaşadıklarını defalarca dile getirmek zorunda bırakılması, gizliliğin yeterince sağlanamaması, ilgili kurumlarda çocukla görüşme yapanların; çocuğun ruhsal durumunu gözeterek görüşme yapabilecek yeterlilikte eğitime sahip olmaması halinde, çocuğun uğradığı travma şiddetlenmektedir.

Bu hususlar dikkate alınarak; çocuk istismarının önlenmesi ve istismara uğrayan çocuklara bilinçli ve etkin bir şekilde müdahale edilmesi amacıyla, öncelikli olarak cinsel istismara uğramış çocukların ikincil örselenmesini asgariye indirmek, adli ve tıbbi

işlemlerin bu alanda eğitilmiş kişilerden oluşan bir merkezde ve tek seferde gerçekleştirilmesini temin etmek üzere; Sağlık Bakanlığına bağlı hastaneler/kurumlar bünyesinde Çocuk İzlem Merkezlerinin (ÇİM) kurulması ve bu merkezlerin işleyişinin Sağlık Bakanlığınca koordine edilmesi gerekli görülmüştür. 6 Mart 2020 tarihi itibarıyla Türkiye’de açılan ÇİM sayısı 40 olmuştur.²⁰

Adalet Bakanlığı, çocuklara ve kadınlara yönelik cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlara karşı 7 maddelik bir genelge yayımlamıştır. Genelgede, adli işlemlerin titizlikle yerine getirilmesi gereğine vurgu yapılmaktadır.

Adalet Bakanı Abdülhamit Gül imzasıyla yayımlanan genelgeyle²¹, cinsel suçların etkilerine değinilen genelgede adli işlemlerin titizlikle yerine getirilmesi vurgulandı. Genelgede çocuğun yararının gözetilmesinin altı çizilirken, 7 maddelik genelge şöyle:

1- Cinsel dokunulmazlığa karşı bir suç işlendiğinin öğrenilmesi halinde, Cumhuriyet savcısınca derhal soruşturmaya başlanması ve bu konuda mutlaka Cumhuriyet başsavcısına bilgi verilmesi,

2- Cumhuriyet savcısınca; maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için araştırmaya başlanması, tüm delillerin hızlı bir şekilde toplanması, adli kolluk birimlerine gerekli emir ve talimatların gecikmeksizin iletilmesi ile kolluk tarafından yerine getirilecek işlemlerin takip ve denetiminin yapılması,

3- Cinsel istismara uğramış çocukların ikincil örselenmelerinin önüne geçilebilmesi için ifadelerin uzmanlar eşliğinde, zorunlu haller dışında tek seferde ve mümkün olduğu ölçüde Çocuk İzlem Merkezleri kullanılarak bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından alınması,

4- Cinsel dokunulmazlığı ihlal edilen suç mağdurlarının ifade alma işlemlerinde gerektiği ve mümkün olduğu ölçüde Adli Görüşme Odalarının kullanılması,

5- Cinsel suç soruşturmalarında, delillerin toplanması sırasında yaşanabilecek eksiklik veya gecikme nedeniyle koruma tedbirleri hakkında birbirinden farklı değerlendirme ve uygulamalara gidilmesinin, mağdur ve yakınları kadar toplumun da adalete olan inancını olumsuz etkileyebileceği hususunun göz önünde bulundurulması,

6- Bu soruşturmalarda, mağdur ve çocuğun mahremiyetinin korunması, soruşturma konusu eylemin onların geleceği üzerinde olumsuz etkiler bırakmasının önüne geçilebilmesi ve masumiyet karinesinin korunabilmesi açısından soruşturmanın gizliliği ilkesine riayet edilmesi,

7- Soruşturma dosyasına ilişkin delil veya görüntüleri usulüne aykırı olarak paylaşan ya da buna sebebiyet verenler hakkında kanuni gereğine tevessül edilmesi, konularında gerekli dikkat ve özenin gösterilmesi istenmiştir.

Genelgede, cinsel istismar suçlarında, çocukların tekrar tekrar dinlenilmesinin ikincil örselenmeye neden olduğuna değinilen genelgede şöyle denilmiştir:

“32 ilde 35 hastane/kurum bünyesinde Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) kurularak adli işlemlerin bu merkezlerde uzmanlar aracılığıyla yerine getirilmesi sağlanmıştır. Bu kapsamda, Cumhuriyet başsavcılıkları tarafından da mümkün olduğu ölçüde cinsel suç mağduru çocuk ifadelerinin bu merkezlerde alınması belirtilen sakıncaları ortadan kaldıracaktır.”

Ayrıca Çocuk İzlem Merkezlerinin (ÇİM) bulunmaması halinde, mağdurun ifadesi alınırken uzman bulundurulması ve işlemin görüntülü ve sesli kayıt altına alınması gereği belirtilmiştir.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (Sayı: B.03.1.HSK.0.70.12.04-010.07.02-1-2012/144/8134 11/02/2012) Üniversitelerin Çocuk koruma

Birimleri ve Merkezleri konulu genelge ile şu hususlara yer verilmiştir;

“Bilindiği üzere, Kurulumuzun 18/10/2011 tarihli ve (10) No’lu “Soruşturma usul ve esasları” konulu Genelgesinin sonuç bölümünün 48’inci bendi uyarınca, özellikle cinsel istismar suçunun mağduru olan çocukların etkin bir şekilde korunmalarının sağlanması, ikincil mağduriyetlerinin önlenmesi, adli ve tıbbi işlemlerin bu alanda eğitilmiş kişiler tarafından tek seferde yapılması ve istismarı önleyici tedbirlerin alınması amacıyla Sağlık Bakanlığına bağlı hastaneler/kurumlar bünyesinde kurulan çocuk izlem merkezlerinde soruşturma işlemlerinin yapılmasının sağlanması istenilmiştir.”

Konuya ilişkin olarak İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dekanlığından alınan 13/12/2011 tarihli ve B.30.2.İST.0.30.71.00/45048 sayılı yazı ve ekinde bulunan aynı Fakültenin Adli Tıp Ana Bilim Dalı Başkanlığının 06/12/2011 tarihli ve 51510 sayılı yazısında; “Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde Çocuk Psikiyatrisi, Psikiyatri, Çocuk Hastalıkları Ana Bilim Dalı, Nöroşirürji ve gerektiğinde bütün anabilim dallarının katkısı ve Adli Tıp Anabilim Dalı Başkanlığının organizasyonu ile aynalı muayene odası, görsel ve işitsel kayıt cihazları, gerekli tıbbi yardımcı madde ve inceleme aparatları ile donatılmış ve gerekli fizik muayene koşulları uygun bir şekilde düzenlenerek oluşturulmuş olan Çocuk Koruma Birimi ve adli tıbbi muayene odalarında anabilim dalı öğretim üyeleri ve uzmanları tarafından adli tıbbi raporlama ve tüm adli amaçlı muayenelerin yapıldığı, bu amaçla çeşitli Cumhuriyet başsavcılıkları ve mahkemelerden gelen taleplerin karşılandığı; bu ve benzeri hizmetlerin sadece Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalında değil, İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi Adli Tıp Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı, Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı ve Dokuz Eylül Üniversitesi

²⁰ÇİM Sayısı’ <https://khgmsaglikhizmetleridb.saglik.gov.tr/TR,54569/cocuk-izlem-merkezi-cim-sayisi-40-oldu.html> (Erişim Tarihi 25.04.2020)

²¹İstismara karşı 7 maddelik genelge’ <https://www.haberturk.com/adalet-bakanligi-ndan-cinsel-istismara-karsi-7-maddelik-genelge-2225902> (Erişim tarihi 25.04.2020)

Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı gibi bir çok yerde de verildiği” belirtilerek, (10) No’lu “Soruşturma usul ve esasları” konulu Genelgemizin 48’inci bendinde belirtilen uygulamanın üniversite hastanelerinin Sağlık Bakanlığının mevzuatı doğrultusunda yönetilen birimler olması sebebiyle üniversite hastanelerine de teşmil edilmesi yönünde teşkilata bir duyuru yapılması talep edilmiştir.

Bu itibarla; Anılan Genelgemizin ilgili bölümünün referans alınmak suretiyle takdir ve değerlendirmesi Cumhuriyet başsavcılığına ait olmak üzere, üniversitelerde kurulan ve Sağlık Bakanlığı tarafından Sağlık Bakanlığı Çocuk İzlem Merkezlerinin işleyişine dair usul ve esaslar (afiliasyon-işbirliği) dikkate alınarak tamamlanmış özelliklere haiz bulunan çocuk koruma birimleri veya merkezlerinde de soruşturma işlemlerinin yapılmasının uygun olacağı hususunun Genel Kurulun 18/1/2012 tarihli ve (30) sayılı kararı ile tüm teşkilata duyurulmasına karar verilmiştir.

Adli Görüşme Odaları

Adli Görüşme Odaları, 2012-2014 yılları arasında Adalet Bakanlığı ve UNICEF işbirliğiyle yürütülen Çocuklar İçin Adalet Projesinin çıktısı olarak kurulmuş olan ve görüşme yapılacak kişilerin ikincil mağduriyetlerinin önlenmesini sağlamak üzere “Bekleme Odası”, “Görüşme Odası” ve “Gözlem Odası” şeklinde üç odadan oluşan özel alanlardır.

05/01/2017 tarihli bakan oluru ile bu odaların, özel ortamlarda ifade ve beyanlarının alınması gerektiği veya fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen, öncelikli olarak mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocukların, cinsel suç ve aile içi şiddet suçu mağdurları ile diğer kırılgan gruba mensup mağdurların ifade ve beyanlarının alınmasında kullanılmasına karar verilmiştir.

Adli Görüşme Odaları Yönetmeliği

24/02/2017 tarihinde imzalanarak yürürlüğe girmiş ve sonrasında 23 il, 26 adliyede 29 adli görüşme odası gerekli hazırlık çalışmaları tamamlanarak 03/04/2017 tarihinde faaliyete başlamıştır. Adli görüşme odalarının faaliyete geçmesinden sonra alınan olumlu geri bildirimler de değerlendirilerek uygulamanın ülke geneline hali hazırda 55 ilde, 63 adliyede 66 adli görüşme odası faaliyette bulunmaktadır. Bu odalarda Nisan 2017 den beri 14.234 görüşme gerçekleştirilmiştir.²²

ÇOCUKLARA ÖZGÜ GÜVENLİK TEDBİRLERİ

Av. Nida GAMSIZ

Türk Hukukunda çocuk hakları çalışmaları 90’lı yıllarda başlamış olsa da iç hukuka aktarımı 2000’li yılları bulmuştur. 2005 yılında yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile çocuk yargılaması bir nebze çerçeveye kavuşmuştur. Ancak bizce yeterli olmayan bu kanun, özellikle suça sürüklenen çocuklar yönünden yargılama aşamasında uygulamada yer bulamaması yahut verilen tedbirlerin uygulayıcılarının takipten imtina etmesi nedeniyle açıkları bulunan bir sistem daha yaratmıştır.

Güvenlik tedbirleri, Çocuk Koruma Kanunu madde 11 ile düzenlenmiştir. Kanun bizi “Suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından” ibaresi kullanılarak koruyucu ve destekleyici tedbirlere yönlendirmektedir. Bu makalede koruyucu

destekleyici tedbirlerin suça sürüklenen çocuklara yönelik güvenlik tedbiri olarak nasıl uygulanabileceğinin incelemesini ve ayrımını ele alacağız.

A. Güvenlik Tedbirleri Kavramı ve Niteliği

Genel anlamda güvenlik tedbirleri, kanunlarla öngörülen ve toplum için tehlike oluşturan suçun işlenmesinden sonra hâkim tarafından hükmedilen yaptırımlardır¹. Burada amaçlanan güvenlik tedbirine tabi tutulmanın rehabilite olması ve topluma kazanımıdır. Nitekim ÇKK madde 5 içerisinde yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirler aynı zamanda mağdur çocuk için de öngörülmüştür.

Güvenlik tedbirleri niteliği itibariyle bir cezalandırma amacı gütmeyen ancak yaptırım öngören bir uygulama olarak karşımıza

²² ‘Adli Görüşme Odaları’ (Erişim tarihi 25.04.2020) <http://www.magdur.adalet.gov.tr/ago-nedir-01587>

¹ ARTUK Mehmet Emin, Güvenlik Tedbirleri, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XII, Y. 2008, s. 461-492, syf. 466.

çıkılmaktadır. TCK'nın "yaptırımlar" başlıklı üçüncü kısmın ikinci bölümünde cezalar gibi bir yaptırım türü olarak düzenlenmiştir. Güvenlik tedbirinin yaptırım olmasının sonucu olarak Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun ve buna bağlı olarak çıkarılan tüzük hükümlerine göre ve devlet zoru ile infaz edilirler².

Güvenlik tedbiri uygulanması kararı için; bir suçun varlığı, toplumda tehlikeli bir hal yaratmış olması³, kanun tarafından öngörülmüş olması, mahkeme tarafından hükmedilmesi, cumhuriyet savcısı tarafından talep edilmesi ve orantılı olması gerekmektedir. Bu şartlara yazımız içeriğinde sırasıyla yer verilecektir. Öncelikle inceleyecek olursak; Suçun varlığı şartıyla kastedilenin ne olduğudur. Örnek verecek olursak TCK m. 53/6 da kanun, suçun tamamlanma şartını aramamıştır. Ancak fiilin kasten veya taksirle işlenmesi halinde TCK kapsamında bir ayırım gözetilmişken⁴ çocuklar yönünden ÇÇK ve TCK' da bir ayırma gidilmemiştir. Bu noktada her iki durumda da çocuklara özgü güvenlik tedbirine karar verilebileceği görüşündeyiz⁵. Bizce önemli olan kanunların ve uygulayıcıların çocuklar üzerinde nasıl bir tasarruflarının bulunduğu. Güvenlik tedbiri ile uluslararası sözleşmelerle hayatımıza giren ilke, çocuğun üstün yararını ne derece korumaktadır? Hem TCK hem de ÇÇK yönünden oldukça düzenlemenin oldukça eksik olduğu açıktır.

B. 5393 Sayılı Kanun Kapsamında Güvenlik Tedbirleri

ÇÇK kapsamında çocuğa özgü güvenlik tedbirlerinin ayrıca belirtilmemiştir. Madde 11'de "Bu Kanunda düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılır." denilerek koruyucu ve destekleyici

tedbirlere atıf yapmıştır. Bu tedbirler ÇÇK'da sınırlı şekilde sayılmıştır.

ÇÇK m. 5 ; (1) *Koruyucu ve destekleyici tedbirler; çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. Bunlardan;*

a) *Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,*

b) *Eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine,*

c) *Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,*

d) *Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına,*

e) *Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya, Yönelik tedbirdir.*

Güvenlik tedbirleri genel olarak toplumu korumayı amaçlayan yaptırımlardır. Çocuğu özgü güvenlik tedbirleri ile koruyucu ve destekleyici tedbirleri aynı kefeye koymak ile kanun koyucunun çocuğu mu yoksa toplumu

mu korumaya çalıştığı da açık değildir⁶. Elbette amaç çocuğun cezalandırılması olmamalı ancak çocuk yaptığı fiilin bir ceza yaptırımına tabi olup olmadığı dahi bilmezken bu güvenlik tedbirleri ile karşılaştığında o fiilin suç olduğunu da anlamayacağı kanaatindeyiz.

B.1. Çocuk Kavramı

Hukuki yönden çocuk kavramı, kanunlarımızda da tanımlanmıştır. TCK' da Tanımlar kısmında m. 6/b de "henüz onsekiz yaşını doldurmamış kişi" olarak; ÇÇK'da Tanımlar kısmında m. 3/a 'da "Daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişi" olarak tanımlanmıştır. TMK kapsamında tam bir çocuk tanımlaması yapılmasa da kişiliğin tam ve sağ doğumla başladığını belirttikten sonra çocuğun hak ehliyetine ilişkin düzenleme öngörmüştür. TMK'nın bir diğer özelliği çocuk kavramını bir hısımlık ilişkisi olarak görmesidir ki kanun içerisinde "ergin olmayan çocuk" kavramını da görmekteyiz. Elbette çocuğun ceza sorumluluğu açısından burada özellikle vurgulamak istediğimiz nokta çocuk olma ve ergin olma arasındaki çizgidir. Oldukça karıştırılan bu hususa ÇÇK tarafından bir netlik getirilmiştir. Çocuk, evlenme veya mahkeme kararıyla ergin kılınmış olsa dahi çocuğa özgü adalet sisteminden faydalanacaktır.

B.1.1. Korunma İhtiyacı Olan Çocuk ve Suça Sürüklenen Çocuk Kavramları Sorunu

Korunma ihtiyacı olan çocuk, ÇÇK'da "Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal ve istismar edilen ya da suç mağduru olan çocuk" olarak tanımlanmaktadır. Yine aynı kanun içerisinde suça sürüklenen çocuk tanımı da yapılmış olup "Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk" denilmiştir.

Özünde her çocuğun onsekiz yaşına kadar korunma ihtiyacı olduğu açıktır. Yasal

düzenleme ile sınırlarını çizilen "korunması gereken çocuk", "temel bakımı, yetiştirilmesi, esirgenmesi ve gözetilmesindeki yetersizlik ve aksama nedeniyle sosyal, fiziksel, ruhsal ve ahlaki yönden sağlıklı bir yetişkin olmasının önünde çeşitli engeller bulunan çocuk"lardır⁷. Bir diğer korunma ihtiyacı olan çocuk kavramı tanımını SHK madde 3/b tanımlayarak "beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup; 1. Ana veya babasız, ana ve babasız, 2. Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan, 3. Ana ve babası veya her ikisi tarafından terkedilen, 4. Ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuğu," olarak ifade etmiştir. Aslında SHK da bir suça sürüklenen çocuk tanımı yapmıştır ve bu noktada karşımıza suça sürüklenen çocuk olarak ifade ettiğimiz çocukların da korunma ihtiyacı olan çocuk olduğu çıkmaktadır. Bu ayırımın yargılama faaliyeti boyunca aslında hem çocuk alanında çalışan ve hassasiyet gösteren meslektaşların, hem de yargılanan çocukları oldukça rahatsız eden bir husus olduğu da açıktır. Çocuğa özgü adalet sisteminde amaçlanan, çocuğun yargılama faaliyeti boyunca örselenmemesidir. Bizler tarafından bir çırpıda söylenen "SSÇ" ifadesinin açılımını duruşmada öğrenen ve özellikle yargı ile ilk defa karşılaşan çocuğa "Beni suçlu olarak görüyorlar demek ki?" cümlesini kurdurmadan, yargılanan çocuğa da korunduğunu hissettirerek yargı faaliyetinin gerçekleştirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

B.2. Güvenlik Tedbirlerinin Uygulanması

Çocuklara özgü güvenlik tedbirinin hangi çocuklar hakkında uygulanacağına dair hem 5237 sayılı TCK'da hem de 5395 sayılı ÇÇK'da hükümler bulunmaktadır. Bu düzenlemelere göre şartlar oluştuğu takdirde aşağıda belirtilen dört grup çocuk hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanabilecektir.

- Suç işlediği tarihte 12 yaşından küçük

² TOPALOĞLU, Mahir, Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri, Yüksek Lisans Tezi, 2008, İstanbul syf.41.

³ ARTUK, syf. 467.

⁴ Bknz. TCK m. 53.

⁵ TOPALOĞLU, syf 43.

⁶ TOPALOĞLU, Mahir, Çocuk Koruma Kanunundaki Tedbirler Sorunu, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt 2 S. 12, 2007, s. 71-81, syf. 73.

⁷ YAZICI, Ergün, Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 9, S. 18, s. 499-525, syf. 501.

olan çocuklar yönünden, işledikleri iddia edilen suç nedeniyle soruşturma ve kovuşturma yapılamayacağından TCK m. 31/1 düzenlemesine açıkça belirtildiği üzere çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilecektir.

- 12 ile 15 yaş arasında olan çocuklar (TCK m.31/2).

- 18 yaşından küçük sağır ve dilsiz çocuklar (TCK m.33) ve akıl hastası olan çocuklar (ÇKK m.12). Bu dört grup dışında kalan çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanamayacaktır. TCK m. 31/2'de 15-18 yaş arası çocuk suça sürüklenen çocuğun ceza sorumluluğu varsa indirimli ceza uygulanması öngörülmüştür. Yine 12-15 yaş arasında olan suça sürüklenen çocukların ceza sorumluluklarının varlığı tespit edildiği takdirde de güvenlik tedbiri uygulanmayacak indirimli ceza uygulanacaktır. Yani çocuklara özgü güvenlik tedbirleri "suça sürüklenmiş ancak ceza sorumluluğu olmayan" çocuklar hakkında uygulanabilecektir⁸.

Tedbirlerin uygulanıp uygulanmadığının kontrolüne yönelik olarak ÇKK m. 45'te mahkeme veya hakim tarafından verilecek danışmanlık ve barınma tedbir kararları, ilgisine göre il millî eğitim müdürlükleri, ilçe veya il sosyal hizmetler müdürlükleri ya da yerel yönetimlere, eğitim tedbiri kararı, ilgisine göre il millî eğitim müdürlüklerine veya Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Bölge Müdürlüklerine, bakım tedbiri kararı, ilçe veya il sosyal hizmetler müdürlüklerine, sağlık tedbiri kararı, il sağlık müdürlüklerine gönderileceği öngörülmüştür. Yine Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmelik madde 18'de mahkemenin tedbir kararlarının uygulanmasını, tedbirden beklenen sonucun gerçekleşip gerçekleşmediğinin ve uygulanan tedbirin çocuğun gelişimini hangi yönde etkilediğini en geç üçer aylık sürelerle sosyal çalışma görevlilerine incelettireceği belirtilmiştir.

ÇKK m. 36'da denetim altına alma kararı verilmesi şartları düzenlenmiştir. Buna göre "Hakkındakoruyucuve destekleyici tedbir kararı verilen, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı onanan, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen" çocuğun denetim altına alınmasına karar verilebilecektir. Kanun koyucu yine burada güvenlik tedbirlerine dair net bir ifadeye yer vermediği gibi maddenin lafzından anlaşıldığı üzere emredici bir hükme de yer vermemiş, hâkimin takdirine bırakmıştır. Yine denetimi sağlayacak olanın mesleki yeterliliği belirtilmemiştir. Yalnızca Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik m. 19/2 (b)'de mahkemenin sosyal çalışma görevlisini denetim görevlisi olarak atayabileceği öngörülmüş ancak aynı maddenin 4. Bendinde bizce ilginç bir nedenle bu görevlilerin de yetkisi sınırlandırılmıştır. Zira söz konusu çocuk iken "meslek sırrı" ile ne demek istediği de hükümden anlaşılamamaktadır.

B.2.1.Tedbir Talep Edebilecekler

Koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının, kimler tarafından talep edilebileceği ÇKK m 7/1 düzenlenmiştir.

Bu maddeye göre, çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı alınmasını talep edebilecek kişiler: Çocuğun anası, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu olan kimse, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısıdır. Ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin CMK m. 170/6 gereğince sadece Cumhuriyet savcısı tarafından talep edilebilir.

B.2.2.Görev ve Yetki

ÇKK m. 7/1 ve m. 8/1' de korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının çocuk hâkimince verileceği, 26/3 maddesinde de mahkemeler ve çocuk hâkiminin bu kanunda ve diğer kanunlarda yer alan tedbirleri almakla görevli olduğu belirtilmiştir. Buna göre, korunma ihtiyacı olan

çocuklar hakkında çocuk hâkimi, koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verebilecektir. Bir suç nedeniyle hakkında soruşturma yapılan, suça sürüklenen çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı çocuk hâkimince verilecektir. Hakkında kovuşturma yapılan suça sürüklenen çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararları ise kovuşturmayı yapan mahkemece verilecektir. Ancak koruyucu ve destekleyici tedbir kararları, güvenlik tedbiri olarak verilecekse CMK m. 223/6 gereğince bu kararlar hüküm niteliğinde olduğundan sadece mahkemeler verebilecektir.

ÇKK m. 26/3 kapsamında suça sürüklenen çocuklar hakkında, soruşturma aşamasında suç nedeniyle yetkili olan mahkeme veya hâkim, kovuşturma aşamasında da suç nedeniyle yetkili olan mahkeme koruyucu ve destekleyici tedbirleri almaya yetkili oldukları gibi savcılığın talep etmesi halinde güvenlik tedbirlerini almaya da yetkilidir.

C. Çocuğun Cezai Sorumluluğunun Tedbirlere Etkisi

Çocuk suçluluğu, suçu işlediğinde belirli bir yaşın altında olan kişileri ifade etmek için kullanılmaktadır. En önemli unsurlarından biri ülkelerin kişileri çocuk olarak kabul ettikleri yaş sınırıdır. Ülkemizde bu yaş sınırı 18 olarak belirlenmiş olup bu kişiler çocuklara özgü bir yargılama faaliyeti içine girerler. Ancak 12 yaşın altındaki çocuklar bu sürece dahil edilmezler. TCK m. 31 kapsamında 12 yaşından küçük çocuklar için kovuşturma yasağı öngörülmüştür. Buradaki sorun çocuğa yönelik bir yargılama faaliyeti yapılmaksızın tedbirlere tabi tutulması sorunudur. Güvenlik tedbirlerinin uygulanması için hâkimin bir suçun varlığını tespit etmesi gerekmektedir⁹. Ancak kovuşturma yasağı nedeniyle hâkimin isnat edilen suça dair delillerin toplanmasını istemesi, tarafların huzurunda delilleri değerlendirmesi mümkün olmayacaktır. Bu açıdan verilen tedbirleri neye istinaden verileceği, gerçekten çözüm getirip getirmeyeceği muallak bir durumdur.

SONUÇ

Çocuk Koruma Kanunu kapsamında, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin açık şekilde yer almamasının hem teoride hem de uygulamada oldukça ciddi sorunlara ve karmaşaya neden olduğunu gördük. Koruyucu ve destekleyici tedbirler üzerinden güvenlik tedbirleri yaratılmaya çalışılması hem çocuk suçluluğunun önüne geçmeyeceği gibi, çocukların suça daha da itilmesine neden olmaktadır.

Verilen tedbirlerin uygulanması sorunu da aslında bu iki tedbirin hukuki niteliğinin birbirinden çok farklı oluşu nedeniyle içinden çıkılmaz hali daha da zora sokmaktadır. Nitekim kurumlara ve gerçek kişilere verilen sorumluluk da açık düzenlemediği için ilgililerin bu sorumlulukları üzerlerinden rahatlıkla atabilmekte ve tedbirlerin uygulamada yer bulamadığını da görmekteyiz.

Sonuç itibariyle çocuk hakkında verilen koruyucu ve destekleyici tedbir ya da güvenlik tedbiri olsa da, kağıt üstünde kalmasına sebep olunmadan esas meselenin çocuklarımız olduğu gerçeğine uyanılmalıdır. Aksi halde herkes, bu sakat ilerleyişin acı sonuçlarını görmeye mahkûmdur.

KAYNAKÇA

-ARTUK, Mehmet Emin, Güvenlik Tedbirleri, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XII, Y. 2008, s. 461-492.

-TOPALOĞLU, Mahir, Çocuk Koruma Kanunundaki Tedbirler Sorunu, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt 2 S. 12, 2007, s. 71-81.

-TOPALOĞLU, Mahir, Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008.

-YAZICI, Ergün, Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 9, S. 18, s. 499-525.

⁸ TOPALOĞLU, syf. 53.

⁹ ARTUK, syf. 469.

ÇOCUK TUTUKLULAR VE HÜKÜMLÜLER HAKKINDA UYGULANAN DİSİPLİN TEDBİRLERİ VE DİSİPLİN CEZALARI

Av. Burcu DÜZEN

Ne yazık ki toplumda, suça karışmasını önleyemediğimiz birçok çocuk var. Bu çocuklar devam eden soruşturma/yargılama tutukluluk hallerinde ve yapılan yargılama sonunda hükmün kesinleşmesi halinde çocuk ceza kapalı infaz kurumlarında veya çocuk eğitim evlerinde bu süreleri geçirmekte...

Çocuklar, toplumun en güçsüz, savunmasız ve korunmaya gereksinim duyulan bireyleridir. Yine istismar ve şiddete uğrama

riski en yüksek olan kesimi oluşturmaktadır. Bu nedenledir ki; infaz kurumlarında bulunan çocuklar bakımından en önemli düzenleme şüphesiz ki; çocukların ceza infaz kurumlarında yetişkinlerden ayrı bir şekilde tutulmalarıdır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Çocuk Adaletinin İcrasına Dair Birleşmiş Milletler Minimum Standart Kuralları "Pekin Kuralları 13/4. Maddesi" ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Ceza İnfaz Alanındaki Tavsiye Kararlarından 2 Sayılı Tavsiye Kararı'na ek

olarak düzenlenmiş 11,1 ve 11,2 maddeleri de bu ilkeye ilişkindir. Çocuk kapalı ceza infaz kurumları, 5275 Sayılı Kanunun 11. maddesinde düzenlenmiştir. Yine aynı kanunun 15. Maddesinde çocuk eğitim evleri düzenlemesine yer verilmiştir.

Özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocukların, özgür çocuklar karşısında içinde buldukları durum sebebiyle aynı psikolojiye ve ruh haline sahip olmadıkları bir gerçektir. Özgürlüğünden yoksun bırakılmış olma durumu ve yaşadıkları olaylar karşısında farklı davranışlar da sergileyebilmektedirler. Bu davranışların bazıları disiplin tedbirleri ve disiplin cezaları uygulanmasına neden olmaktadır.

5275 Sayılı İle Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ve Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük incelendiğinde çocuklar ve yetişkinlerin disiplin hükümleri bakımından ayrı hükümlere tabi olduğu açıkça görülmektedir. Yine çocuklar bakımından kanun ve tüzükte yaptırımlar disiplin tedbirleri ve disiplin cezaları bakımından ayrıma tabi tutulmuştur. Burada belirtilmesi gereken bir husus da her ne kadar kanun ve tüzük disiplin yaptırımları bakımından "çocuk hükümlüler"den bahsetmiş ise de; bu kavramın eğitim evlerinde bulunan çocuk hükümlüler ve çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan çocuk tutukluları da içerdiği açıktır. Bu yazıda ceza infaz kurumlarında ve eğitim evlerinde bulunan çocuklarla ilgili disiplin tedbirleri, disiplin cezaları, bunlar ile ilgili itiraz usulüne yer verilecektir.

1. Çocuk Tutuklular ve Hükümlüler Hakkında Uygulanabilecek Disiplin Tedbirleri

Çocuklar hakkında uygulanabilecek disiplin tedbirleri 5275 Sayılı yasanın 45. Maddesi ve Ceza ve İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük'ün 156. maddesinde belirtilmiştir.

Söz konusu düzenlemelerde disiplin tedbirlerinin çocuğun disiplin cezası gerektiren eyleminin gerçekleşme riskinin bulunması hâlinde bu riski ortadan kaldırmak veya soruşturma sürerken giderilmesi güç ve imkânsız zararların doğmasını önlemek amacıyla uygulanan ve ceza niteliği taşımayan koruma ve önleme amaçlı tedbirler olduğu belirtilmiştir. Buradaki amaç;

I. Çocuğun disiplin cezasını gerektiren eylemleri gerçekleşme riskinin mevcudiyeti halinde bu riski ortadan kaldırmak

II. Disiplin Soruşturması geçiren çocuk tutuklular ve hükümlüler ile ilgili telafisi zor olan ve mümkün olmayan zararların doğma olasılığını önlemektir.

5275 Sayılı yasanın 45. Maddesinin 2. Fıkrasında ise çocuklar hakkında uygulanabilecek disiplin tedbirleri açıkça belirtilmiştir. Bu tedbirler;

a) Teşvik esaslı ayrıcalıkları ertelemek; bu madde ödüllendirmelerin ertelenmesi ile ilgilidir. Ödüllendirme konusu aşağıda ayrıntılı şekilde işlenecektir.

b) Kaldığı odayı ve yatakhaneyi değiştirmek; çocuk tutuklular ya da hükümlülerin kaldıkları birim içerisinde, diğer çocuklarla sorun yaşama ihtimalleri bulunmaktadır. Bu ihtimal, çocuk tutuklu ya da hükümlü için disiplin cezası gerektiren bir eylemin gerçekleşme riskinin bulunması anlamına gelebilecektir. Bu disiplin cezasını gerektiren eylemin gerçekleşmemesi ve çocuğun disiplin cezası almaması için kaldığı oda ve ya yatakhane değiştirilmesi tedbirinin uygulanmasına karar verilebilir.

c) Bulunduğu kurumun başka bir kısmına nakletmek; oda ve yatakhane değiştirilmesi tedbirindeki gibi çocuğun risk durumunun bulunması halinde yahut hakkında bir disiplin soruşturması devam etmekte ise çocuğun korunması açısından bu tedbir de çocuk hakkında uygulanabilir.

d) Meslek eğitiminin bütünlüğünü ve sürekliliğini bozmayacak şekilde çalıştığı

işyerini veya atölyeyi değiştirmek; 5275 sayılı kanunun 29. Maddesinde çocuk hükümlülerin çalıştırılması düzenlenmiştir. Çocuk hükümlüler yalnızca meslek eğitimine yönelik olarak çalıştırılabilir. Buradaki amaç çocuğun ceza infaz kurumundan ayrıldıktan sonra yeni yaşamına hazırlanmasıdır.

e) Belli yerlere girmesini yasaklamak; Çocuğun yukarıda belirttiğimiz amaçlar nedeniyle cezaevi içerisinde bulunan kütüphane, sosyal/sportif etkinlik alanı gibi yerlere girmesinin yasaklanmasıdır.

f) Bazı eşyaları bulundurmasını veya kullanmasını yasaklamak; Tutuklu ve hükümlülerin cezaevlerinde bulundurabilecekleri eşyalar, Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik'in 4. maddesinde mutfak teşkilatı olan cezaevlerinde mahpusların bulundurabilecekleri gıda maddeleri, 5. maddesinde mutfak teşkilatı olmayan infaz kurumlarında mahpusların bulundurabilecekleri gıda maddeleri, 6. maddesinde yeme ve içmede kullanabilecek malzemeler, 7. maddesinde mahpusların cezaevlerinde bulundurabilecekleri giyim eşyalarının neler olduğu, 8. maddede bulundurabilecekleri süreli ve süresiz yayınlar ile kitaplar, elektrikli eşyalar 9. Maddede elektrikli eşyalar, 10. Maddede müzik aletleri, 11. maddede dini ihtiyaçlar, 12 ve 13. maddelerde sağlık ve temizlikleri ile ilgili eşyaları, 14. maddede el işi faaliyetlerinde kullanabilecekleri eşyalar, 15. maddede, ise bulundurabilecekleri hayvanlar ve diğer eşyalar belirtilmiştir.

Çocuklar ile ilgili disiplin cezası gerektiren bir eylemin gerçekleşme riskinin bulunması ya da hakkındaki disiplin soruşturması ile ilgili telafisi güç ve mümkün olmayan zararların doğmasını engellenmesi amacıyla belirtilen bu eşyaların bulundurulması yahut kullanılması tedbiren yasaklanabilecektir.

2. Çocuk Tutuklular ve Hükümlüler Hakkında Uygulanabilecek Disiplin Cezaları

Ceza infaz kurumu içerisinde düzenli bir yaşamın sürdürülmesi, güvenliğin ve disiplinin sağlanabilmesi için bu hususları bozanlar hakkında disiplin cezaları uygulanabilecektir. Çocuk tutuklular ve hükümlüler hakkında uygulanabilecek disiplin cezaları 5275 Sayılı CGTİHK'in 46. ve Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük'ün 151. maddelerinde açık bir şekilde düzenlenmiştir.

Çocuk tutuklular ve hükümlüler hakkında uygulanabilecek disiplin cezaları ağırlık derecelerine göre;

- Uyarma
- Kınama
- Onarma, Tazmin Etme, Eski Hale Getirme
- Harcamalarına Sınır Koyma
- Bazı Etkinliklere Katılmaktan Alıkoyma
- Teşvik Esaslı Ayrıcalıkları Geri Alma
- İzin Erteleme veya Ziyaretlerin Kapalı Şekilde Yaptırılması
- Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna İade
- Odaya Kapatma Cezası, şeklindedir.

2.1.Uyarma

Tutuklu ve ya hükümlü çocuğa eyleminin niteliğinin kötü ve uygunsuz olduğunun açıklanması ve tekrarı durumunda doğuracağı sonuçlara dikkatinin çekilmesidir.

Uyarma cezasını gerektiren eylemler şunlardır:

- a) Yatakhane, atölye, etüt salonu, kütüphane ve buna benzer yerlerde sigara içmek.
- b) Aynı alanı veya etkinliği paylaştığı arkadaşlarının rahatsız olmasına neden olacak biçimde gürültü yapmak veya davranışlarda bulunmak.
- c) Yattığı odayı ve yatma yerlerini izinsiz değiştirmek.
- d) Yatma ve kalkma zamanına uymamak.
- e) Sayımı geciktirmek veya geç çıkmak.
- f) İzin alması gereken durumlarda diğer odalara izinsiz gitmek.

g) Yemek yeri varken odalarda yemek yemek, yiyecek bulundurmak.

h) Kurum görevlilerine, kurumu ziyaret eden kişilere, kurum dışında katıldığı faaliyetlerin görevlilerine ve arkadaşlarına kaba veya saygısız davranmak.

i) Kişisel durumu, adresi ve buna benzer konularda kurum görevlilerini yanlış bilgilendirmek, yalan söylemek.

j) Kılık ve kıyafetine, kişisel temizliğine dikkat etmemek.

k) Katıldığı etkinlikler ve derslerle ilgili olarak bulundurması gereken araç ve gereçleri yanında bulundurmamak.

l) Kurum içinde katılması gereken faaliyetlere katılmamak, geç katılmak veya katıldıktan sonra izinsiz ayrılmak.

m) Siyasî partilere, bu partilere bağlı yan kuruluşlara ait amblem, rozet, yazı, slogan, bildiri, ilân, broşür ve buna benzer eşyaları bulundurmak, asmak, teşhir etmek ya da üzerinde taşımak.

2.2.Kınama:

Tutuklu ve ya hükümlü çocuğa çocuğun, daha önce uyarı cezası verilmesine sebep olan davranışı ikinci kez tekrarlaması hâlinde, davranışının sonuçlarına ikinci kez dikkatinin çekilmesi; aslında çocuğun ikinci bir kez uyarılmasıdır. Uyarma cezası verilmesini gerektirecek eylemlerin her birinin ikinci kez işlenmesi halinde kınama cezası verilecektir.

2.3.Onarma, Tazmin Etme Ve Eski Hâle Getirme:

Disiplin cezası gerektiren eylemin sonuçlarının, istekli olması koşulu ile çocuk tarafından onarma, tazmin etme veya eski hâle getirme suretiyle giderilmesidir. Diğer disiplin cezalarından farklı olarak bu ceza; çocuk tutuklu ve hükümlülere - kendi rıza ve isteklerinin bulunması koşuluyla- eylemlerinin zararlı sonuçlarını giderme imkanı tanınmaktadır. Bu disiplin cezasının verilmesini gerektirecek eylem nedeniyle çocuk tutuklu ve

ya hükümlünün vermiş olduğu zararı giderme yönünde herhangi bir isteği, rızası ve iradesi yok ise çocuktan zorla onarma, tazmin etme ya da eski hale getirme gibi bir eylemde bulunması istenemeyecek; yani bu disiplin cezası uygulanamayacaktır.

Bu disiplin cezasını gerektiren eylemler şunlardır:

- a) Başkasına ait eşyayı izinsiz almak, kullanmak.
- b) İdarece alınan sağlık önlemlerine uymamak.
- c) Çevre temizliğine dikkat etmemek, kurumu ve çevresini kirletmek.
- d) Kişisel temizliğini veya kendi yaşam alanının temizliğini yapmamakta ısrar etmek.¹

e) Kurum içindeki iş ve eğitim yerini izinsiz terk etmek.

f) Kuruma ait eşyayı usulüne uygun olmayan şekilde almak veya kullanmak.

g) İşini kasten kötü yapmak veya çalışması gerekirken çalışmamak.

h) İyileştirme ve eğitim faaliyetlerinde kendisine verilen ödev ve görevleri yapmamak.

i) Resmî kurumlardan, kurum kitaplığından, atölye ve derslik gibi yerlerden aldığı kitap, araç ve gereçleri zamanında geri vermemek, eksik vermek ve bunlara zarar vermek.²

j) Dikkatsizlikle kurumun bina, eklenti ve donanımları ile kuruma ait taşınır ve taşınmaz malları veya başkasına ait herhangi bir eşyayı yakmak, kırmak veya hasara uğratmak.

k) Üzerinde bulundurulmasına izin verilmeyen veya bulundurabileceğinden fazla eşya veya para bulundurmak.

l) Yasaklanmış her tür yayını kuruma veya kuruma bağlı yerlere sokmak veya yanında bulundurmak.

m) Kurum eşyasına, kendisinin veya arkadaşlarının araç ve gereçlerine ahlâk dışı, ideolojik veya siyasî amaç taşıyan resim,

¹ 14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanununun 26 ncı maddesiyle, "temizliğini" ibaresinden sonra gelmek üzere "veya kendi yaşam alanının temizliğini" ibaresi eklenmiştir.

² 14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanununun 26 ncı maddesiyle "Kurum" ibaresi "Resmî kurumlardan, kurum" şeklinde değiştirilmiştir.

amblem ve benzerlerini yapmak, yazılar yazmak ve asmak.

2.4.Harcamalarına Sınır Koyma

Hükümlü ve tutukluların cezaevlerindeki harcamaları, Hükümlü ve Tutukluların Emanete Alınan Kişisel Paralarının Kullanımına Dair Yönetmelikte düzenlenmiştir. Buna göre; müdürü bulunan kurumlarda kalmakta olan hükümlü ve tutukluların yapacakları harcamalar, nakit hareketi olmaksızın tutulan kayıtlar üzerinden gerçekleştirilecek ve Bakanlıkça haftalık gereksinimler göz önünde tutularak belirlenen haftalık limit dâhilinde yapılabilecektir.

Bu disiplin cezasında tutuklu ve ya hükümlü çocuğun daha önce onarma, tazmin etme ve eski hâle getirme cezası verilmiş olan davranış ikinci kez tekrarlama hâlinde çalışması karşılığında aldığı ücret ve ailesinden gelen paranın haftalık harcama limitinin üçte birinin otuz gün süre ile kesilmesi görülmüştür.

2.5. Bazı Etkinliklere Katılmaktan Alıkoyma

Tutuklu ve ya hükümlü çocukların infaz kurumlarındaki boş zamanlarını; eğitim, öğretim, sosyal ve kültürel, sportif ve sanatsal aktiviteler ile değerlendirilmesi, bu şekilde rehabiliteleri, gelişimlerinin sağlanması ve yeniden topluma kazandırılması amaçlanmıştır. Tiyatro, konser, sinema gösterimi, el sanatları, müzik, sergi, futbol turnuvaları gibi etkinlikler bu kapsamdadır. Aşağıda belirteceğimiz eylemleri gerçekleştiren çocuklar hakkında otuz güne kadar sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlere katılmaktan yoksun bırakma şeklinde bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma cezası verilebilir.

Söz konusu eylemler;

- a) Kumar oynamak.
- b) Kavgaya katılmak.

c) Dikkatsiz davranışı sonucu başkalarının güvenliğini veya sağlığını tehlikeye düşürmek.

d) Katıldığı kurum dışı faaliyetlerden zamanında dönmek ve uyması gereken koşullara uymamak.

e) Kullanması için kendisine verilen bir şeyi satmak veya başkasına vermek.

f) Kurum veya dış güvenlik görevlilerine rüşvet vermek.

g) Suç örgütlerine ait her türlü yayın, bez afiş, pankart, resim, sembol, işaret ve benzeri eşyayı kurumun herhangi bir yerine asmak veya teşhir etmek ya da bulundurmak.³

h) Katıldığı faaliyetlerin akışını ve düzenini engelleyici ve bozucu nitelikte kastî davranışlarda bulunmak, faaliyeti yürüten kişinin uyarısına rağmen bu davranışlarına devam etmek.

ı) Arkadaşlarının verilen görevleri yapmasına engel olmak.

j) Başkasına ait eşyaya kasten zarar vermek.⁴

2.6. Teşvik Esaslı Ayrıcalıkları Geri Alma:

Teşvik esaslı ayrıcalıklar hem yetişkin hem de çocuk tutuklu ve ya hükümlülere için ortak düzenlenmiştir. Ancak yapılan değişiklikler ile çocuk tutuklu ve hükümlülere hakkında yeni düzenlemeler getirilmiştir.

Tutuklu ve hükümlü çocukların kurum içindeki ve dışındaki genel durumları, eğitim ve iyileştirme faaliyetlerine etkin katılımları, kurum düzenine karşı tutumları ve kendilerine verilen işlerdeki gayretleri dikkate alınarak İdare ve Gözlem Kurulu tarafından teşvik esaslı ödüller verilebilecektir. Bu ödüllerin neler olduğu 5275 sayılı Kanunun 51. Maddesinde, Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük'ün 159 ve 162. maddelerinde ve Hükümlü ve Tutukluların Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmeliğin 7. Maddesinde düzenlenmiştir.

Verilecek ödüller şu şekildedir;

1)Kapalı ceza infaz kurumlarında bulunanların evli olmaları halinde, en geç üç ayda bir kez olmak üzere, üç saatten yirmi dört saate kadar eşleri ile kurum veya eklentilerinde ceza infaz kurumu personelinin yakın nezareti olmaksızın mahrem şekilde görüştürülebilir

2) Çocuk hükümlülere, en geç ayda bir kez olmak üzere, üç saatten yirmi dört saate kadar ana ve babasıyla veya vasisiyle ya da ana veya babasıyla birlikte kardeşiyle kurum ya da eklentilerinde ceza infaz kurumu personelinin yakın nezareti olmaksızın aile görüşmesi yaptırılabilir.⁵

3)Haftalık ziyaret süresi iki saate kadar uzatılabilir.

4)Kapalı ziyaret yerine açık ziyaret yaptırılabilir.

5)Üst üste kullanılmayan en fazla üç haftalık ziyaret süresi toplu olarak kullanılabilir.

6)Haftalık telefonla görüşme süresi veya sayısı iki katına kadar artırılabilir.

7)Sosyal, kültürel veya sportif etkinliklerden öncelikli veya daha uzun süreli yararlanmaları sağlanabilir.

8)Haftalık harcama miktarı yarı oranında artırılabilir.

9)Tek kişilik odalarda televizyon bulundurma imkânı verilebilir.

10)Hediye verilebilir.

11)Takdir belgesi veya tavsiye mektubu verilebilir.

12)Çocuk hükümlülere için kurum bünyesinde gerçekleştirilen tören veya anma günü ya da doğum günlerinde çocukların ailelerinin de etkinliklere katılması sağlanabilir.⁶

13)Çocuk hükümlünün yanında kalacağı bir yakınının olmaması nedeniyle kullanmadığı özel izinler yerine kurum idaresinin uygun

gördüğü gün kadar eğitim evinin bulunduğu il sınırları içinde gündüzleri iznini geçirmesi ve gece eğitim evinde kalması imkânı verilebilir.⁷

14)Çocuk eğitim evinde kalan hükümlünün hafta sonunda bir gün, kurum idaresinin uygun gördüğü süre kadar, kurum dışına çıkmasına izin verilebilir.⁸

15)Çocuk eğitim evinde kalan hükümlü, kamu kurum ve kuruluşlarının gençlik kampı veya gençlik merkezi gibi imkânlarından yararlandırılabilir.⁹

Söz konusu disiplin cezasında tutuklu ve ya hükümlü çocuğun, daha önce bazı faaliyetlere katılmaktan alıkoyma cezası verilmiş olan davranış ikinci kez tekrarlama hâlinde, yukarıda saydığımız teşvik esaslı ayrıcalıkları –yani ödüllendirmeleri- otuz gün süre ile geri alınmasına karar verilmektedir.

2.7.İznin Ertelenmesi Veya Ziyaretlerin Kapalı Şekilde Yaptırılması:

Tutuklular ve hükümlülere verilebilecek izin türleri 5275 sayılı kanunun 92 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler göre; yüksek güvenlikli ceza infaz kurumlarında bulunanlar dışındaki hükümlülere mazeret izni, özel izin veya iş arama izni verilebilir.

2.7.1.Mazeret İzni:

Hükümlülük süresinin onda birini iyi hâle geçirmiş olanlara hükümlünün isteğiyle; ana, baba, eş, kardeş veya çocuğunun ölümü nedeniyle ceza infaz kurumu en üst amirinin önerisi ve Cumhuriyet Başsavcılığının onayı ile, bu yakınardan birisinin yaşamsal tehlike oluşturacak önemli ve ağır hastalık hâllerinin veya depresyon, su baskını, yangın gibi felâketler nedeniyle zarara uğradıklarının belgelendirilmesi koşuluyla kurum en üst amirinin görüşü, Cumhuriyet Başsavcılığının

³ 14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanunun 26 ncı maddesiyle, “teşhir etmek” ibaresinden sonra gelmek üzere “ya da bulundurmak” ibaresi eklenmiştir.

⁴ 14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanunun 26 ncı maddesiyle eklenmiştir.

⁵ 14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanunun 29 uncu maddesiyle “iki” ibaresi madde metninden çıkarılmış, bende “vasisiyle” ibaresinden sonra gelmek üzere “ya da ana veya babasıyla birlikte kardeşiyle” ibaresi eklenmiştir. Böylece iki ayda bir olan aile görüşü ayda bir kez şeklinde düzenlenmiş, aile görüşlerine kardeşler de dahil edilmiştir.

⁶ 14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı yasanın 29. Maddesi ile eklenmiştir.

⁷ 14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı yasanın 29. Maddesi ile eklenmiştir.

⁸ 14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı yasanın 29. Maddesi ile eklenmiştir.

⁹ 14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı yasanın 29. Maddesi ile eklenmiştir.

önerisi ve Adalet Bakanlığının onayı ile, yol dışında on güne kadar mazeret izni verilebilir.

Yine ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası almış olan hükümlüler hariç olmak üzere; yüksek güvenlikli ceza infaz kurumunda bulunanlar da dâhil olmak üzere, güvenlik bakımından sakınca oluşturmaması koşuluyla tehlikeli olmayan hükümlünün, dış güvenlik görevlisinin refakatinde bulunmak şartıyla, talebi ve Cumhuriyet Başsavcısının onayıyla; ikinci derece dâhil kan veya kayın hısımlarından birinin ya da eşinin ölümü nedeniyle cenazesine katılması için yol süresi dışında iki güne kadar ve yine Sağlık Kurulu raporu ile belgelendirilmesi şartıyla ana, baba, eş, kardeş, çocuk ile eşin anne veya babasından birinin yaşamsal tehlike oluşturacak önemli ve ağır hastalık hâllerinin bulunması nedeniyle bunlardan her biri için asgari bir ay arayla toplam iki defaya mahsus olmak üzere hasta ziyareti amacıyla yol süresi dışında bir güne kadar, izin verilebilir.

2.7.2. Özel İzin:

Açık ceza infaz kurumlarında bulunanlarla kapalı ceza infaz kurumunda olup da açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaya hak kazananlara, aileleriyle bağlarını sürdürmelerini veya güçlendirmelerini ve dış dünyaya uyumlarını sağlamak amacıyla kurum en üst amirinin önerisi ve Cumhuriyet Başsavcılığının onayı ile üç ayda bir, yol hariç yedi güne kadar izin verilebilir.¹⁰

2.7.3. İş Arama İzni :

Ceza infaz kurumlarında hükümlülük sürelerinin en az altı ayını kesintisiz geçirmiş ve koşullu salıverilmelerine bir ay kalmış hükümlülere olağan yaşantılarına döndüklerinde uyum sorunu ile karşılaşmamaları ve iş bulma olanakları sağlanmak üzere kurum en üst amirinin önerisi ve Cumhuriyet Başsavcılığının onayı ile çalışma günleri içinde sekiz saate kadar izin verilebilir.

14.04.2020 tarihli ve 7242 sayılı kanunun 26. Maddesi ile Çocuk tutuklular ve ya hükümlüler hakkında izinlerin ertelenmesi cezasının yanı sıra çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında açık ziyaretlerin kapalı şekilde yapılması şeklinde yeni bir düzenleme getirilmiştir. Budisiplincezasının uygulanmasını gerektirecek eylemler şu şekildedir;

a) Diğer çocuklar üzerinde nüfuz kurmak ve husumet hislerini tahrike çalışmak, imtiyaz ve menfaat hırsları yaratmak.

b) Her türlü bağımlılık yapıcı maddeyi kuruma getirmek, kullanmak, buldurmak, satmak, kullanmış olarak kuruma gelmek.

c) Başkalarına ait para ve eşyayı almak için zor kullanmak, haraç almak.

d) Taarruz ve firara yarayacak ve gerektiğinde bu işler için kullanılacak madde ve aletleri yapmak, saklamak, buldurmak.

e) İdareye ait olup kendisine verilmemiş bulunan yatak, battaniye, karyola ve dolap gibi eşyayı zapt etmek veya satmak ya da maddi menfaat karşılığı diğer çocuklara kullandırmak.¹¹

f) Kurum görevlilerine hakaret etmek, karşı gelmek.

g) Başkalarının güvenliğini veya sağlığını tehlikeye sokan davranışlarda bulunmak.

h) Mazeretsiz olarak izinden dönmesi gereken zamandan geç dönmek ve uyması gereken koşullara uymamak.

i) Kuruma yasak eşya sokmak, başkasına vermek veya satmak.

j) Okul, işyeri gibi gitmesi gereken bir yere gitmemek, katılması gereken faaliyetlere katılmamak.

k) Hakaret veya iftira etmek, alçaltıcı söz söylemek veya davranışta bulunmak, başkalarını bu tür davranışlara kışkırtmak.

l) Suç örgütlerinin propaganda ve eğitim faaliyetlerini yapmak veya yaptırmak.

m) Kurum dışına izinsiz çıkmak.

n) Kurumca verilen kimlik kartında

veya kendisine verilen her tür belgede tahrifat yapmak, sahte belge düzenlemek, kullanmak.

o) İyileştirme ve eğitim faaliyetlerinin yapılmasına engel olmak, katılanları faaliyetleri terk etmeye zorlamak veya kışkırtmak.

p) Kasten başkasını yaralamak.

r) Kurumda güvenlik amacıyla oluşturulan teknik, mekanik veya elektronik cihaz ya da sistemleri kasten etkisiz veya çalışmaz hâle getirmek yahut amacı dışında kullanmak.¹²

Yukarıda sayılan eylemlerin niteliği ve ağırlık derecesine göre çocuk tutuklu ve ya hükümlünün izninin altmış güne kadar ertelenmesine veya kapalı ceza infaz kurumlarında açık ziyaretlerin altmış güne kadar kapalı şekilde yaptırılmasına karar verilebilecektir.

2.8. Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna İade:

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzüğün 13 ve 14. Maddeleri birlikte değerlendirildiğinde; hakkında yapılan kovuşturma sonucunda hapis cezası alan ve bu cezası kesinleşen hükümlü çocuklar, çocuk eğitim evlerinde barındırılmaktadır. Söz konusu disiplin cezası çocuk hükümlülerin eğitim evlerinden, çocuk kapalı ceza infaz kurumuna iade edilmesi ile ilgilidir. Çocuk hükümlüler, kanunda sayılan eylemlerin niteliklerine ve ağırlık derecelerine göre çocuk kapalı ceza infaz kurumlarına, çocuk kapalı ceza infaz kurumları bulunmadığı takdirde, kapalı infaz kurumlarının çocuklara ayrılan bölümlerine 6 ay süre ile iade edilecektir. Yine 14.04.2020 tarihli 7242 sayılı yasa ile yapılan değişiklik ile bu disiplin cezasını gerektiren eylemlerin ikinci veya daha fazla tekrarı hâlinde hükümlü çocuklar bir yıl süre ile iade edilecektir.¹³

Kapalı ceza infaz kurumuna iadeye ilişkin disiplin cezasını gerektiren eylemler;

a) Kurum içinde veya dışında başkasını neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış şekilde yaralamak ya da yaralayıcı, öldürücü her türlü âlet, silâh ve patlayıcı madde kullanmak suretiyle herhangi bir kimseyi yaralamaya teşebbüs etmek, yaralamak.¹⁴

b) Bir kimseyi rızası hilafına alıkoymak.

c) Şiddet ve tehdit ile kurum görevlilerinin görevini engellemek.

d) Firara teşebbüs etmek veya firar etmek.

e) Kasten kurumun bina, eklenti ve donanımları ile taşınır ve taşınmaz mallarını yakmak veya yakmaya teşebbüs etmek, ağır hasar vermek.

f) Hükümlü ve tutukluları idareye karşı kışkırtmak, isyan çıkartmak veya isyana teşebbüs etmek.

g) Adam öldürmek veya öldürmeye teşebbüs etmek.

h) Cinsel saldırı, çocukların cinsel istismarı ve cinsel tacizde bulunmak veya bunlara teşebbüs ve bu tür davranışlara kışkırtmak.

i) Görevlilere, diğer çocuklara işkence yapmak veya yaptırmak.

2.9. Odaya Kapatma Cezası:

Çocuğun kapalı ceza infaz kurumuna iadesine ilişkin disiplin cezası alması sebebiyle kapalı infaz kurumunda bulunduğu sırada tekrar kapalı ceza infaz kurumuna iadesini gerektiren eylemlerde bulunması hâlinde - beş güne kadar açık havaya çıkma hakkı saklı kalmak üzere - gece ve gündüz tek başına bir odada tutulmasıdır.

Bu cezanın çocuğun kurum görevlilerine istediği zaman ulaşmasına engel olunmayacak şekilde uygulanması gerektiği gibi; disiplin cezasının infazı sırasında çocuğun; ailesi,

¹⁰ 14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanununun 39 uncu maddesiyle, "üç güne" ibaresi "yedi güne" şeklinde değiştirilmiştir.

¹¹ 14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanununun 26 ncı maddesiyle "ve yeni gelenlere satmak." ibaresi "veya satmak ya da maddi menfaat karşılığı diğer çocuklara kullandırmak." şeklinde değiştirilmiştir.

¹² 14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı yasanın 26. Maddesi ile eklenmiştir.

¹³ 14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanununun 26. maddesiyle yeniden düzenlenmiştir.

¹⁴14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanununun 26 ncı maddesiyle "dışında" ibaresinden sonra gelmek üzere "başkasını neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış şekilde yaralamak ya da" ibaresi eklenmiştir.

avukatı ve yasal temsilcisiyle görüşmesine izin verilir. Ancak diğer her türlü temastan yoksun bırakılacaktır. Odaya kapatma cezasının infazı sırasında çocuk, günde üç saat açık havada bulunabilme hakkından mutlaka yararlandırılır ve kitap okumasına izin verilir.

3. Disiplin Soruşturması

Çocuk tutuklu ve hükümlüler bakımından disiplin cezalarının soruşturulması hususunda kanda ayrıma gidilmiştir. Bu ayrıma göre “uyarma, kınama ve bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma” cezaları kurumun en üst amiri tarafından verilir ve uygulanır.

Onarma, tazmin etme eski hale getirme, Harcamalarına sınır koyma, Teşvik esaslı ayrıcalıkları geri alma, İznin ertelenmesi, Kapalı ceza infaz kurumuna iade, Odaya kapatma cezalarında ise disiplin cezasını gerektiren eylemlerin öğrenilmesinden itibaren derhâl ve en geç beş gün içinde kurum en üst amirince atanan bir görevli tarafından soruşturmaya başlanır.¹⁵ Başlatılan bu soruşturma, görevlendirilen yetkili kişi tarafından en geç 15 gün içerisinde tamamlanıp raporlanacak ve bu rapor ekleriyle birlikte Disiplin Kurulu’na sunulacaktır. Şayet firar hâli söz konusu ise; soruşturmanın tamamlanmasındaki 15 günlük süre hükümlünün yakalandığının öğrenildiği tarihte başlayacaktır. Soruşturmanın süresi, eylemin ve soruşturmanın genişliğine göre İnfaz Hâkiminin yazılı onayı ile 7 güne kadar uzatılabilecektir.

Disiplin soruşturması hükümlünün barındırıldığı ceza infaz kurumu disiplin kurulu tarafından yapılır. Hükümlünün ceza infaz kurumu dışındaki eylemleri nedeniyle yapılacak disiplin soruşturması, hükümlünün eylem öncesi en son barındırıldığı ceza infaz kurumu disiplin kurulu tarafından yapılır.¹⁶

Hakkında disiplin soruşturması yürütülen tutuklu veya hükümlü çocuklara, isnat

olunan eylemin niteliği ve sonuçları ile ilgili 3 gün içerisinde savunmalarını vermeleri, aksi halde bu haklarından vazgeçmiş sayılacakları yazılı olarak bildirilecektir. Çocuk tutuklu veya hükümlüler bu süre içerisinde savunmalarını tutanağa geçirilmek suretiyle sözlü bir şekilde yapabilecekleri gibi yazılı bir şekilde de yapabileceklerdir. Türkçe bilmeyen ya da sağır ve dilsiz olan çocukların savunmaları ise tercüman aracılığı ile alınacaktır. Savunması alınmadan çocuğa hiçbir şekilde disiplin cezası verilemeyecektir.

Disiplin cezaları disiplin kurulunca evrak üzerinden görüşülerek en geç üç gün içinde karara bağlanır. Disiplin kurulu, yasada yazılı disiplin cezası uygulanmasına veya disiplin cezası verilmesine yer olmadığına karar verebilir. Disiplin kurulu kararları gerekçeli olarak yazılır, kararda şikâyet mercii ile şikâyet süresi açıkça gösterilir ve haklarında soruşturma yapılanlara yönetim tarafından derhâl tebliğ edilir.

Kurumun iç düzenini ve hükümlülerin yaşam ve beden bütünlüklerinin ciddî tehlike altında bulunması nedeniyle derhâl tedbir alınması zorunlu olan hâllerde, kurumun en üst amiri bir takım tedbirler almakla beraber soruşturmayı başlatabilir. Böyle bir durumda infaz hâkimine bilgi verir. Bu tedbirlerin alınması, disiplin cezası verilmesini engellemez. Yönetim tarafından alınabilecek tedbirler şu şekildedir;

1) Disiplin soruşturması yapılan tutuklu veya hükümlü çocuğun odasını, iş ve çalışma yerini değiştirebilir, çocuğu kurumun başka kesimine nakledebilir veya diğer tutuklu/ hükümlü çocuklardan ayırabilir.

2) Yönetim tarafından kurumun düzeninin ve kişilerin güvenliklerinin ciddî tehlikeyle karşı karşıya kalması hâlinde, asayiş ve düzeni sağlamak için Kanunda açıkça belirtilmeyen diğer tedbirler de alınabilir.

İkinci maddedeki düzenlemeden de

anlaşılacağı üzere, cezaevi yönetimine tedbir alma konusunda ucu açık bir sınır tanınmıştır. Ancak bu ucu açık sınır insan onuru ve haysiyeti ile bağdaşmayan ve işkence niteliğinde olan tedbirleri alma hakkı vermemektedir. Kanunda da açıkça belirtildiği üzere; hiçbir hâlde zincir ve demire vurmak tedbir olarak uygulanamaz. Çocuk hükümlüler için kelepçe ve bedensel hareketleri kısıtlayıcı araçlar sadece;

1. Hekimin talimat ve gözetiminde olmak üzere tıbbî nedenlerle,

2. Diğer kontrol usullerinin yetersizliği hâlinde hükümlünün kendisine veya başkalarına zarar vermesine veya eşyayı tahrip etmesine engel olmak için kurum en üst amirinin emriyle, kullanılabilir

4. Disiplin Cezalarının Kaldırılması ve Disiplin Cezasını Gerektiren Eylemlerin Tekrarı

Tutuklu veya hükümlü çocuk hakkında verilen disiplin cezası kesinleştikten sonra;

- Uyarma ve kınama cezaları kararlarla birlikte,
- Onarma, tazmin etme ve eski hale getirme cezası yedi gün sonunda,
- Harcamalarına sınır koyma cezası otuz gün sonunda,
- Bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma cezası otuz gün sonunda,
- Teşvik esaslı ayrıcalıkları geri alma cezası otuz gün sonunda,
- İznin ertelenmesi cezası altmış gün sonunda,
- Kapalı ceza infaz kurumuna iade cezası altmış gün sonunda,
- Odaya kapatma cezası doksan gün sonunda, Kendiliğinden kalkmış sayılır ve cezanın infazı gerçekleşmiş olur.

Kanun maddesinden de anlaşılacağı üzere çocuklar hakkında hükmolunan disiplin cezalarının kaldırılması için herhangi bir kurumun kararına gerek duyulmamaktadır. Kanunen belirtilen süreler geçtiği takdirde, bu cezalar kendiliğinden kalkmış sayılacaktır. Ancak çocuğun bulunduğu kurumun disiplin

kurulu, kurum kurallarına uyma, iyileştirme programında ilerleme veya verilen ceza ile amaçlanan sonucun gerçekleşmesi durumunda, çocuk hakkında verilen disiplin cezasını süre koşulu aranmaksızın her zaman kaldırabilir.¹⁷

Uyarma ve kınama disiplin cezası hariç olmak üzere; diğer disiplin cezalarındaki süreler karar tarihinden, firar hâlinde infaz tarihinden itibaren işlemeye başlayacaktır.

Yukarıda belirtilen süreler içinde yeniden disiplin cezasını gerektiren bir eylemde bulunan tutuklu ve ya hükümlü çocuk hakkında, her defasında bir üst ceza uygulanır.

5. Disiplin Cezalarının İnfazı

Çocuk hakkında verilen odaya kapatma disiplin cezası haricinde kesinleşen diğer disiplin cezalarının infazına derhâl başlanır. Çocuk hakkında birden fazla disiplin cezası verilmiş olması hâlinde, bu cezalar kesinleşme tarihleri sırasına göre ayrı ayrı infaz edilecektir. Bir cezanın infazı tamamlanmadan diğerinin infazına başlanmaz.

Tutuklu ve ya hükümlü çocuklar hakkında verilen odaya kapatma cezasının infazına, infaz hâkiminin onayı ile başlanır. Disiplin cezalarının infazı, hükümlünün koşullu salıverilme müessesinden yararlanması için bir ön koşul olarak kabul edilmektedir. Zira hükümlü hakkında hükmedilen disiplin cezalarının tamamı infaz edilip kaldırılmadıkça, hükümlünün lehine olan koşullu salıverilme işlemi gerçekleştirilemeyecektir. Bu durumun tek istisnası ise, hükümlünün hak ederek yani bihakkın salıverilme tarihi ile ilgilidir. Zira cezaların infaz edilip kaldırılma süreci hak ederek tahliye tarihini geçecek nicelikte ise, infaz ve kaldırılma süresi beklenilmeksizin hükümlünün tahliye edilmesi gerekmektedir.¹⁸

6. Disiplin Cezalarına İtiraz

5275 Sayılı kanunun 52. Maddesinde

¹⁵ 14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanunun 27. maddesiyle, “iki gün” ibaresi “beş gün” şeklinde değiştirilmiştir

¹⁶ 14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanunun 27. Maddesiyle eklenmiştir.

¹⁷14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanunun 28. maddesiyle, “Disiplin kurulu,” ibaresi “Çocuğun bulunduğu kurumun disiplin kurulu,” ve “vermiş olduğu cezayı” ibaresi “verilen disiplin cezasını” şeklinde değiştirilmiştir

¹⁸ Çağrı Hançer, 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunda Belirtilen Disiplin Cezaları ve Tedbirleri, sf.114

tutuklu ve hükümlüler hakkında verilen disiplin cezalarına ve alınan disiplin tedbirlerine karşı itiraz ve şikâyetin İnfaz Hâkimliği'ne yapılacağı ve İnfaz Hâkimliği Kanununun uygulanacağı belirtilmiştir.

İnfaz Hâkimliği Kanununun 4. Maddesinde "Hükümlü ve tutuklular hakkında alınan disiplin tedbirleri ve verilen disiplin cezalarının kanun veya diğer mevzuat hükümlerine aykırı olduğu iddiasıyla yapılan şikâyetleri incelemek ve karara bağlamak." Denilmek suretiyle verilen disiplin cezalarına ve alınan disiplin tedbirlerine karşı yapılan itiraz ve şikâyetlerin infaz hâkimliğince karara bağlanacağı hüküm altına alınmıştır.

6.1. İnfaz Hâkimliğine Şikâyet Ve Usul

İnfaz Hâkimliği Kanununun 5. Maddesinde İnfaz Hâkimliğine şikâyet ve usulü düzenlenmiştir. Buna göre tutuklu veya hükümlü çocuklar haklarında alınan disiplin tedbirleri veya verilen disiplin cezalarına karşı kanun veya diğer mevzuat hükümlerine aykırı olduğu gerekçesiyle işlemin öğrenildiği tarihten itibaren onbeş gün, herhalde yapıldığı tarihten itibaren otuz gün içinde şikâyet yoluyla infaz hâkimliğine başvurulabilir. Şikâyet yazılı bir şekilde yapılabileceği gibi sözlü bi,r şekilde de yapılabilir. Şikâyetin sözlü yapılması halinde şikâyet bir tutanağa bağlanarak bir sureti şikâyet edene verilecektir. Şikâyet, dilekçe ile doğrudan doğruya infaz hâkimliğine yapılabileceği gibi; Cumhuriyet başsavcılığı veya ceza infaz kurumu ve tutukevi müdürlüğü aracılığıyla da yapılabilir. İnfaz hâkimliği dışında yapılan başvurular hemen ve en geç üç gün içinde infaz hâkimliğine gönderilir. Yine şikâyet tutuklu ve ya hükümlü çocuğun bizzat kendisi tarafından yapılabileceği gibi; eşi, anası, babası, kardeşi, müdafii, kanunî temsilcisi veya ceza infaz kurumu ve tutukevi izleme kurulu başvurabilir.

Şikâyet yoluna başvurulması alınan disiplin tedbirleri veya verilen disiplin cezasının infazını durdurmaz. Ancak infaz hâkimi giderilmesi güç veya imkansız sonuçların doğması ve disiplin cezasının açıkça hukuka aykırı olduğu koşullarının birlikte gerçekleşmesi

durumunda disiplin cezasının veya disiplin tedbirinin ertelenmesine veya durdurulmasına karar verebilecektir.

6.2.İnfaz Hâkimliği'nin Vereceği Kararlar

Disiplin Cezalarına yapılan itirazlara karşı İnfaz Hâkimliği'nin vereceği kararlar kanun 6. Maddesinde düzenlenmiştir. Öncelikle belirtmek gerekirse; yasal süresi geçirildikten sonra ve ya yetkisiz kişilerce yapılan şikâyetler esası incelenmeden reddedilecektir.

Disiplin cezasına karşı yapılan şikâyet üzerine infaz hâkimi, hükümlü veya tutuklu çocuğun savunmasını aldıktan ve talep edilen diğer delilleri toplayıp değerlendirdikten sonra kararını verir. Hükümlü veya tutuklu çocuk, savunmasını, hazır bulunmak ve vekâletnamesini ibraz etmek koşuluyla avukatıyla birlikte veya avukatı aracılığıyla yapabilir. İnfaz hâkimi gerekli görmesi durumunda hükümlü veya tutuklu çocuğun savunmasını ceza infaz kurumunda da alabilir.

Şikâyet başvurusu üzerine infaz hâkimi gerek gördüğünde karar vermeden önce şikâyet konusu işlem veya faaliyet hakkında re'sen araştırma yapabilir, ilgililerden bilgi ve belge isteyebilir; ayrıca cezaevi savcısının da yazılı görüşünü alır. Yazılı görüş talebi üzerine cezaevi savcısı, disiplin cezasına konu olayı, disiplin cezası kararını, itiraz dilekçesini var ise hükümlü veya tutuklu çocuğun ifadesini de inceleyerek yazılı görüşünü bildirir. İnfaz Hâkimliği, yapacağı incelemeler neticesinde, tutuklu veya hükümlü çocuğun şikâyetini yerinde görürse verilen disiplin cezasının iptaline; yerinde görmez ise şikâyetin reddine karar verecektir.

İnfaz hâkiminin kararlarına karşı şikâyetçi veya ilgili Cumhuriyet savcısı tarafından, tebliğden itibaren yedi gün içinde Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre itiraz yoluna gidilebilir. İtiraz, infaz hâkimliğinin yargı çevresinde bulunduğu ağır ceza mahkemesine yapılır. İnfaz hâkimi aynı zamanda bu mahkemenin üyesi olduğu takdirde itirazla ilgili karara katılamayacaktır.

BİR EĞİTİM ÇALIŞMASININ ANATOMİSİ

Av. Tülay Sevgi CAN

Suç Sayılan Söz ve Davranışlarımızın Neler Olduğunun Öğretilmesi ile Çocuk Suçluluğu Sona Erer mi?

Wilson ve Kelling adında iki Amerikalı teorisyen tarafından 1980'lerin başında ortaya atılan teori şöyledir: Birkaç camı kırık olan bir bina düşünün. Eğer camlar tamir edilmezse, kimi insanlar başka camları da kırmakta bir sakınca görmeyecektir. Bu şekilde devam ettiği görüldüğünde, binaya daha büyük zararlar vereceklerdir ve sonunda bina ve devamında o sokaktaki diğer binalar, yaşanmaz hale gelecektir. Bu teoriye dayanarak en küçük sorunlara ve kural ihlallerinin çözümüne öncelik vererek çok daha büyük sorunların çözülebileceğini öngören yetkililer, sonraki 20 yılda New York gibi kimi büyük şehirlerde suç oranının daha düşük seviyelere inmesini sağladılar. Kırık camlar

teorisi ile 'önemsiz görünen sorunları hızla çözmek, benzeri hataların tekrarlanmasını ve bu ufak sorunlardan güç alan daha büyüklerinin oluşmasını önlemek' esas alınmıştır.

Suç, toplumsal bir sorundur. Sosyal bir varlık olan insan, gün içerisinde etrafındaki insanlarla sürekli iletişim halindedir. Kırık camlar teorisinden yola çıkarak, suç sayılan ama pek çok kişinin suç olduğunu bilmediği, önemsemediği söz ve davranışlarımız konusunda bilinçlendirme çalışmaları yaparak suçun oluşumuna engel olmak olası mıdır? Bu bilinçlendirme çalışmalarını "Ağaç yaşken eğilir" atasözümüzden ilhamla 12

yaşını bitirdiklerinde cezai ehliyete haiz olan çocuklarımızla yapmak suç oranlarını düşürür mü?

Çocuklar, adam öldürmenin, hırsızlık yapmanın suç olduğunu küçük yaşlarından beri öğreniyorlar, biliyorlar. Fakat günlük yaşam içerisinde kullandıkları ve sıradan olarak gördükleri birçok sözün, yaptıkları birçok davranışın suç teşkil ettiğinin farkında değiller.

Bu durumu davalarımızda da gözlemleyebiliyoruz: Sırf şaka olsun diye mizansen hazırlayıp bir arkadaşlarının gözlerini ve ellerini bağlayarak tehdit eden, örgü şişini karnına değdirip cebindeki parasını alan çocukların yağma suçu nedeniyle Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanmaları ve ceza almaları, bu davranışlarının suç olduğunu bilmeleri halinde engellenemez miydi?

Gece vakti mahallede dolaşırken susayan çocukların kilitli olan manavın darabasından ellerini sokmak suretiyle çakı ile karpuzları kesip eğlenerek yemelerinin kamerada kaydedilmesi sonucu ertesi gün hırsızlıktan tutuklanmaları ve yargılanarak ceza almaları olayında bu davranışlarının suç teşkil ettiğini bilselerdi acaba yine aynı davranış sergilerler miydi?

Kız meselesi yüzünden aralarında uyuşmazlık olan gençlerin kavgasında bir kişinin bileğinin kırılması nedeniyle yargılanarak ceza alan çocuklar daha önceden eğitilmiş olsalardı bu suç yine işlenir miydi?

Sınıf arkadaşlarından oluşan whatsapp grubunda bir öğretmenine ithafen “şerefsiz” yazan ve arkadaşlarından biri tarafından bu durumun ilgili öğretmene bildirilmesi ve öğretmenin şikâyetçi olması nedeniyle yargılanarak ceza alan çocuk bu sözün suç olduğu konusunda eğitilemez miydi? Benzer şekilde, arkadaşına “geri zekâlı, terbiyesiz, ahlaksız” diyen ve savunmasında dahi suç işleme kastı bulunmadığını, bu sözleri bir anda, o anki kızgınlığıyla söylediğini ifade eden çocuğun bu

sözlerin hakaret suçunu oluşturduğu konusunda hiçbir bilgisinin olmadığı açık değil mi?

2017 yılında yaşanan olayda olduğu gibi, 16 yaşındaki çocuklar, yargılanacaklarını ve ceza alacaklarını bile bile kendilerinden küçük çocuklara sırf oyun olsun diye keçi pisliği yedirirler miydi? Bu örnekleri çoğaltmak mümkün. Gerçek olaylardan aktarılan bu örneklerde, Ceza Kanununda suç olarak tanımlanmasına rağmen bu söz ve davranışların suç olarak algılanmadığı görülmektedir.

Davalarımızda alınan Sosyal İnceleme Raporlarından çocuk suçluluğunun ortaya çıkmasına neden olan faktörlerin çocuğun yaşantıları yani aile, çevre, eğitim ve ekonomik nedenler olduğu gözlemlenmekle birlikte suç kavramı ve hangi eylemlerin suç oluşturduğu konusundaki eğitimin suç işlenmesinin kısmen de olsa önüne geçeceği düşünülmüştür.

Tam olarak bu noktadan hareketle, ‘çocukları suç ve suçluluk konularında bilinçlendirerek suç işleme oranı azaltılabilir’ hipotezinden yola çıkarak çocuk suçluluğu konusunda çözüm önerileri üretmek amacıyla 2012 yılında Mersin Barosu Çocuk Hakları Komisyonu çatısı altında “Türk Ceza Yasası ve Yargıtay Kararları Işığında Suç Sayılan Söz ve Davranışlarımız” isimli eğitim çalışması yapılmaya başlanmıştır.

Mersin ili ve ilçelerinde bulunan ortaokul, lise ve dengi okullarda yapılan bu çalışmada suç kavramı üzerinde durulmakta, meslektaşlarımızın bizzat girdikleri davaların örnekleri ile Yargıtay kararları paylaşarak tehdit, şantaj, hakaret, hırsızlık, cinsel suçlar, kasten yaralama, taksirle yaralama, kişilerin özel hayatının gizliliği gibi birçok suç türü konusunda yaşanmış olaylar aktarılmaktadır. Sunum yıllar içerisinde okulların rehber öğretmenlerinin önerileri doğrultusunda bugünkü şeklini almakla birlikte sürekli bir gelişim ve değişim göstermektedir. Eğitim verilen okullarda spesifik olarak o okulda yaşanan olumsuz durumlar tespit edilerek

özellikle o konudaki örnekler çoğaltılmakta, filin suç oluşturduğu konusunda bir bilinç oluşması sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmalarda bazı okullarda bilişim suçlarının, bazı okullarda hakaret suçunun, bazılarında özel hayatın gizliliğini ihlalin, birçoğunda kasten yaralamanın suç olarak algılanmadığı görülmüştür. Çocukların ilgi ile izledikleri, aktif katılım sağladıkları eğitimlerde genel olarak herhangi bir suç işlendiğinde ne tür bir yaptırımla karşılaşılacağını/nasıl bir ceza alınacağını bilmedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Geribildirimlerden, eğitimler sonrasında okullarda suç işleyen öğrencilerin sayısında düşme olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra özellikle cinsel suçların tespiti ve kovuşturulması bakımından çocuklarda güven oluşturulması neticesinde gizlenen bazı olaylar ortaya çıkmış ve suçun/suçlunun takibine girilmiştir.

Sonuç olarak şunu söylemek gerekir ki; suçu, yasayı ve cezai yaptırımları tanıyan çocuklar suç olarak nitelendirilen davranış yapmaktan kaçınabilir ve böylelikle çocuk suçluluğu oranı azalabilir. Mersin Barosu Çocuk Hakları Merkezi olarak tüm iyi niyetli çabalarımıza rağmen yetersiz olduğu bilinciyle eğitim çalışmalarımıza devam edeceğiz. Bu eğitimin, yetkin avukat meslektaşlarımız tarafından düzenli aralıklarla ülkenin tüm okullarında devam etmesi ve zorunlu hale getirilmesi çok daha verimli sonuçlar doğuracak ve ufak sorunlardan güç alan daha büyüklerinin oluşması önlenmiş olacaktır.

BİR TÜRKİYE GERÇEĞİ: ÇOCUK İŞÇİLER

Stj. Av. Mert FIRAT - Stj. Av. Bengisu ÖZCAN

Herkesin bir çocukluk çağı vardır. Kimisinin oyuncaklar diyarında, kimisinin de mücadeleler diyarında... Ancak ne olursa olsun tüm çocukların eşsiz hayalleri vardır. İşte bütün çabamız da bu hayalleri gerçekleşmesi mümkün umutlara çevirebilmektir.

Çocuk Ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 4. maddesinde, 15 yaşını tamamlamış ancak 18 yaşını tamamlamamış çalışanın genç işçi olduğu; 14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış çalışanın ise çocuk işçi olduğu düzenlenmiştir. Bu yazımızda asıl üzerinde duracağımız konu çocuk işçiler olacaktır.

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ KAVRAMI

Gündelik yaşantının pek çok alanında, kimi zaman bir işyerinde, kimi zaman

ekranlarda, kimi zamansa gözlerden uzak birçok zorluk içerisinde çeşitli nedenlerle çalışma hayatında bulunan çocuklar görebilmek mümkündür. Çocuk işçiler ailelerinin geçimini ya da ekran veya basılı yayınlarda kendi yaş gruplarının amaca uygun görüntüsünü sağlamak amacıyla çalışabilmektedirler. Mevzuatımızda düzenlenmiş koşullar kapsamında, çocukların, eğitimlerine, kişisel gelişimlerine, beden ve ruh sağlıklarına mani olmayacak bir şekilde çalışması yasal çerçevede kalmaktadır. Bizim inceleyeceğimiz çocuk işçiliği konusu ise daha çok çalışma ortamının, çocuk bireyin haklarına aykırılık oluşturduğu durumlar hakkında olacaktır.

Bir esnaftan telefon ile sipariş verdiğimizde, siparişimizi getiren kişi yüzde kaç ihtimalle bir çocuk olacaktır? İşlek bir caddede yürürken mendil ihtiyacımızı

sokak satıcılarından gidermek istediğimizde karşımıza çıkan ilk satıcının çocuk olma ihtimali ne kadardır? Bir çöp konteynerinin yanına karton kutular bıraktığımızda bu kutuyu oradan alıp götürken kişi bu kartonları toplayıp gelir sağlamaya çalışan bir çocuk mu olacaktır? Bir marangozda, oto tamircide, kuaförde ve sayısız birçok alanda çalışmaya devam eden bu çocukların çalışma nedeni acaba nedir? Yoksulluk mu, ailelerinin ihmalkârlığı mı, okuldan uzaklaşmaları mı yoksa bu alanda oluşan bir ihtiyaç mı? İşte bu yazımızda bu sorular gibi birçok sorunun cevabını bulmaya çalışacağız. Sebepler, bahaneler, bu konuda yol yaratmalar, ne olursa olsun önemli olan nokta şudur ki; bir çocuk, eline bulaşmış kimyasal boya ile değil sonsuz renkler içeren hayal dünyasını bir kâğıda yansıtmak kırtasiye boyaları ile çocuktur.

2019 YILI TÜİK 5-17 YAŞ GRUBU ÇOCUK İŞGÜCÜ ANKETİ SONUÇLARINA GÖRE DEĞERLENDİRMELER

İnanabiliyor musunuz, 5-17 yaş grubunda ekonomik faaliyette çalışan çocuk sayısı 720 bin kişi oldu.

Ülkemiz genelinde 5-17 yaş grubundaki çocuk sayısı 16 milyon 457 bin kişi olarak tahmin ediliyor. Bu 16 milyon 457 bin çocuk sayısının için 720 bin çalışan çocuk sayısı az gibi gözükebilir. Ancak öyle gözüküyor olması bunun az bir oran olduğu anlamına gelmemektedir. Azalması gerekirken bu oran her geçen yıl artmaktadır. Bu yaş grubundaki çocuklar, kurumsal olmayan nüfusun %20,3'ünü oluşturuyor. Yaş grupları itibariyle, 5-11 yaş grubundaki çocuk sayısı 9 milyon 12 bin, 12-14 yaş grubundaki çocuk sayısı 3 milyon 796 bin, 15-17 yaş grubundaki çocuk sayısı ise 3 milyon 649 bin kişi olarak tahmin ediliyor.

Bir ekonomik faaliyette çalışan 5-17 yaş grubundaki çocuk sayısı 720 bin kişi ancak ankete göre çalışan çocuklar arasında 5 yaşında çocuk gözlenmedi. "Ama bu olmadığı anlamına gelmiyor. Bakın bir çevrenize mendil satan, su satan, araba camı silmeye çalışan çocuklardan

hiç mi görmediniz 5 yaşında olanını? Hiç mi görmediniz 5 yaşından bile küçük çocukları para kazanabilmek için insanların vicdanıyla oynayarak kullanan ebeveynleri?"

Çalışan çocukların %79,7'sini 15-17 yaş grubundakiler oluşturdu. Bu yaş grubu çocuklarımızın da önemi tabii ki çok büyük. Eğitimlerine devam etmeleri gerekirken çoğu devam edememektedir. Ancak kanun koyucular onlar için birtakım düzenlemeler yapmıştır. Ayriyeten bazı meslek gruplarının devamlılığı için belli bir yaşta eğitim almaları gerekmektedir. Çıraklıkla başlayıp kalfalığa daha sonra ustalığa yükselmektedirler. Bu da kanun çerçevesinde yapılarak birçok meslek faaliyetinin devamlılığını sağlamaktadır.

Çalışan çocukların %15,9'unu 12-14 yaş grubundakiler, %4,4'ünü ise 5-11 yaş grubundaki çocuklar oluşturduğu tahmin edilmektedir. Cinsiyete göre incelendiğinde, çalışan çocukların %70,6'sını erkek çocukların, %29,4'ünü ise kız çocukların oluşturduğu görüldü. Kız çocuklarının daha güçsüz olduğunu düşünerek onları daha az çalışmaya yönlendiriyorlar. Ancak bilmiyorlar ki "ÇOCUKLARIN CİNSİYETİ OLMAZ". Cinsiyete göre incelendiğinde; kız çocuklarının ev işlerine daha fazla zaman harcadığı görüldü. Erkek çocukların %16,3'ü, kız çocukların ise %28,3'ü ev işlerinde haftada 8 saat ve daha uzun süre katkı sağladı. Çocuk çocuktur, kız veya erkek olması hiçbir şeyi değiştirmemektedir. Hepsinin çocukluklarını yaşamaya, eğitimlerine devam etmeye, kurdukları hayallerin peşinden gitmeye hatta öncelikle hayal kurmaya hakkı vardır. Çocuklarımızın hayallerini ellerinden alıp onların sırtına koca bir yükleyerek hayata devam etmelerini beklemek bu kadar kolay olmamalı. Kaç çocuk çalışırken hayata gözlerini yumuyor? Onları çalışmaya zorlayan insanlardan korkarak bir dilim ekmek bile yemeden çalışarak yorgun düşerek uykuya daldığını düşünüp kaç çocuğumuz gözünü yumdu hayallerine...

Çalışan çocukların %65,7'si aynı

zamanda eğitime devam etti. Peki, geri kalan %34,3'lük kısmı kapsayan çocuklarımız neden eğitimlerine devam edememektedir? Çünkü çalışan çocukların %35,9'u hane halkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak için çalıştı. Tabii ki kimse bilemez yaşamadan, belki de o çocuğumuz çalışmasa evlerine yemek dahi giremeyecek belki kalacak yerleri bile olmayacak ama bu durumda bu duruma düşen ve eğitime devam edemeyen veya eğitime devam eden ama bu durumda olan çocuklarımıza yardımcı olmak için elimizden geleni yapmalıyız.

Çocukların %34,4'ü "iş öğrenmek, meslek sahibi olmak" için çalışmaktadırlar. Bu çocuklarımız için yasal düzenlemeler vardır. Bu yasal düzenlemeler çerçevesinde çalışıp çalışmadıklarını iyi takip ederek onların hayatlarına yapılan suiistimali engelleyebiliriz.

Çalışan çocukların %30,8'i tarım, %23,7'si sanayi %45,5'i ise hizmet sektöründe yer aldı. Yaş grubuna göre incelendiğinde; 5-14 yaş grubunda çalışan çocukların %64,1 ile tarım sektöründe, 15-17 yaş grubunda çalışan çocukların ise %51,0 ile hizmet sektöründe ağırlık kazandığı görüldü. İşteki durumuna göre çalışan çocukların %63,3'ü ücretli veya yevmiyeli, %36,2'si ücretsiz aile işçisi, %0,5'i ise kendi hesabına olarak çalıştı.

Çalışma ortamında fiziksel sağlığı olumsuz etkileyen faktörler incelendiğinde; çalışan çocukların %12,9'unun aşırı sıcak/soğuk ya da aşırı nemli/nemsiz bir ortamda çalıştığı, %10,8'inin kimyasal madde, toz duman veya zararlı gazlara maruz kaldığı görüldü. Çalışan çocukların %10,1'i zor duruş şekli veya harekete maruz kaldı veya ağır yük taşıdı, %10,0'ı ise gürültü veya şiddetli sarsıntıya maruz kaldı. Çalışan çocukların %6,4'ünün çalıştığı ortamda kaza riski ile karşı karşıya kaldığı, %4,6'sının ise çalıştığı işyerinde göz yorgunluğu veya görsel odaklanma konusunda risk altında olduğu belirlendi. Peki, bu çalışma ortamları

bir çocuğun fiziksel özelliklerine uygun mudur? Her çocuk çalışabilir mi? Çocuğun hastalığı var mı, alerjisi var mı, bu iş için dayanıklı mı? Buna benzer unsurlara bakılmaksızın çoğu çocuğumuz yaşamını devam ettirebilmek için kendine uygun olmayan işlerde çalışmaktadır. Öne sürdüğüm düşünceyi destekleyen TÜİK verileri de bulunmaktadır.

Çalışma ortamlarında fiziksel sağlığı olumsuz etkileyen faktörler:

1- Çalışan çocukların %1,3'ü çalıştığı yerde bir yaralanma veya sakatlanma yaşadı.

2- Çalışan çocukların %1,3'ü çalıştığı yerde bir yaralanma veya sakatlanmaya maruz kaldı.

3- %4,4'ü çalıştığı yerde yaralanma veya sakatlanma durumuna tanık oldu.

4- Çalışan çocukların %0,1'i çalıştığı yerde fiziksel, sözlü şiddet veya kötü muameleye maruz kalırken, bu duruma tanık olanların oranı ise %1,5 oldu.¹

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ İLE İLGİLİ MEVZUATIMIZDA BULUNAN DÜZENLEMELER

Anayasamızın 50. maddesinde düzenlenen, "Kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz; küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar." ifadesi ile konumuz hakkında en temel yasal dayanak oluşturulmuştur. Çalıştırma yaşı ve çocukları çalıştırma yasağı başlığı ile 4857 sayılı İş Kanunu'nun 71. maddesinde düzenlemeler bulunmaktadır. Bu maddede:

On beş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılmasının yasak olduğu, ondört yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocukların bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabileceği düzenlenmiştir.

Ayrıca çocuk işçilerin işe

yerleştirilmelerinde ve çalıştırılabilecekleri işlerde güvenlik, sağlık, bedensel, zihinsel ve psikolojik gelişmeleri, kişisel yatkınlık ve yetenekleri dikkate alınacağı, çocuğun gördüğü işin onun okula gitmesine, mesleki eğitiminin devamına engel olmadan, onun derslerini düzenli bir şekilde izlemesine zarar veremeyeceği hususu yasal düzenleme ile koruma altına alınmıştır.

Temel eğitimini tamamlamış ve okula gitmeyen çocukların çalışma saatleri günde yedi ve haftada otuz beş saatten fazla olamaz. Ancak, on beş yaşını tamamlamış çocuklar için bu süre günde sekiz ve haftada kırk saate kadar artırılabilir. Okula devam eden çocukların eğitim dönemindeki çalışma süreleri, eğitim saatleri dışında olmak üzere, en fazla günde iki saat ve haftada on saat olabilir.

Bu maddenin haricinde İş Kanunu'nun 72. maddesinde maden ocakları ile kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi yer altında veya su altında çalışılacak işlerde on sekiz yaşını doldurmamış erkek ve her yaşta kadınların çalıştırılması yasak olduğu, 73. maddesinde ise sanayiye ait işlerde çocuk işçilerin gece çalıştırılmasının yasak olduğu düzenlenmiştir.

ÇOCUK VE GENÇ İŞÇİLERİN ÇALIŞTIRILMA USUL VE ESASLARI HAKKINDA YÖNETMELİĞİN İNCELENMESİ

- HAFİF İŞ NE ANLAMAGELMEKTEDİR?

On dört yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar ancak hafif işlerde çalıştırılabilir.

Yapısı ve niteliği itibarıyla ve yerine getirilmesi sırasındaki özel koşullara göre; çocukların gelişmelerine veya sağlık ve güvenliklerine zararlı etki ihtimali olmayan ve okula devamını, mesleki eğitimi veya yetkili merciler tarafından onaylanmış eğitim programına katılımını ve bu tür faaliyetlerden yararlanmasını engellemeyen işlerin hafif iş

anlamına geldiği düzenlenmiştir.

Çocuk İşçilerin Çalıştırılabilecekleri Hafif İşler

1. Düşme ve yaralanma tehlikesi olabilecek şekilde çalışmayı gerektirecek olanlar hariç meyve, sebze, çiçek toplama işleri,
2. Kümes hayvanları besiciliğinde yardımcı işler ve ipek böcekçiliği işleri,
3. Esnaf ve sanatkarların yanında satış işleri,
4. Büro hizmetlerine yardımcı işler,
5. Gazete, dergi ya da yazılı matbuatın dağıtım ve satımı işleri (yük taşıma ve istifleme hariç),
6. Fırın, pastane, manav, büfe ve içkisz lokantalarda komi ve satış elemanı olarak yapılan işler,
7. Satış eşyalarına etiket yapıştırma ve elle paketleme işleri,
8. Kütüphane, fuar, panayır ve sergi yerlerinde yardımcı işler (yük taşıma ve istifleme hariç),
9. Spor tesislerinde yardımcı işler,
10. Çiçek satışı, düzenlenmesi işleri.

ÇOCUKLARIN ÇALIŞTIRILMA ESASLARI NELERDİR?

Çocuk işçinin işe yerleştirilmesinde ve çalışması süresince güvenliği, sağlığı, bedensel, zihinsel, ahlaki ve psikososyal gelişimi, kişisel yatkınlık ve yetenekleri dikkate alınacağı; okula devam edenlerin okula devamları ile okuldaki başarılarına engel olmayacak, meslek seçimi için yapılacak hazırlıklara ya da Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yeterliliği kabul edilen mesleki eğitime katılmasına engel olmayacak işlerde çalıştırılabileceği yönetmelikle düzenlenmiştir.

Ayrıca yaş kayıtlarına bağlı olarak müsaade edilen işlerden olsalar dahi hazırlama, tamamlama ve temizleme işlerinde, alkol, sigara ve bağımlılığa yol açan maddelerin üretimi ve toptan satış işlerinde, parlayıcı, patlayıcı, zararlı ve tehlikeli maddelerin toptan ve perakende satış işleri ile bu gibi maddelerin imali, işlenmesi, depolanması işleri ve bu maddelere maruz kalma ihtimali bulunan her türlü işlerde, gürültü ve/veya vibrasyonun yüksek olduğu ortamlarda yapılan işlerde, aşırı sıcak ve soğuk ortamda

¹<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33807>

çalışma gerektiren işlerde, sağlığa zararlı ve meslek hastalığına yol açan maddeler ile yapılan işlerde, radyoaktif maddelere ve zararlı ışınlarla maruz kalınması ihtimali olan işlerde, fazla dikkat isteyen ve aralıksız ayakta durmayı gerektiren işlerde, parça başı ve prim sistemi ile ücret ödenen işlerde, eğitim amaçlı işler hariç iş bitiminde evine veya ailesinin yanına dönmeye imkân sağlamayan işlerde, işyeri hekimi raporu ile fiziki ve psikolojik yeterliliklerinin üzerinde olan işlerde, eğitim, deney eksikliği, güvenlik konusunda dikkat eksikliği getirme ihtimali olan işlerde, para taşıma ve tahsilât işleri ile gece dönemine rastlayan sürelerde yapılan işlerde 18 yaşını doldurmayan işçiler çalıştırılmaz.

ÇALIŞMA SÜRELERİ NASIL DÜZENLENMİŞTİR?

Temel eğitimini tamamlamış ve okula gitmeyen çocukların çalışma saatleri günde yedi ve haftada otuz beş saatten fazla olamaz. Ancak, 15 yaşını tamamlamış çocuklar için bu süre günde sekiz ve haftada kırk saate kadar arttırılabilir. Çocuk işçilerin günlük çalışma süreleri, yirmi dört saatlik zaman diliminde, kesintisiz on dört saat dinlenme süresi dikkate alınarak uygulanır. Okula devam eden çocukların eğitim dönemindeki çalışma süreleri, eğitim saatleri dışında olmak üzere, en fazla günde iki saat ve haftada on saat olabilir. İki saatten fazla dört saatten az süren işlerde otuz dakika, dört saatten yedi buçuk saate kadar olan işlerde çalışma süresinin ortasında bir saat olmak üzere ara dinlenmesi verilmesi zorunludur.

Çocuk işçilerin hafta tatili izinleri kesintisiz kırk saatten az olamaz. Ayrıca hafta tatili ücreti bir iş karşılığı olmaksızın ödenir.

Çocuk işçiler, ulusal bayram ve genel tatil günlerinde çalıştırılmazlar. Ayrıca bugünlere ilişkin ücretler bir iş karşılığı olmaksızın ödenir.

Çocuk işçilere verilecek yıllık ücretli izin süresi 20 günden az olamaz. Yıllık ücretli iznin kesintisiz kullanılması esastır. Ancak, yararına olduğu durumlarda çocuk işçinin isteği üzerine en fazla ikiye bölünerek kullanılabilir.

Okula veya eğitime devam eden çocuk işçilere yıllık ücretli izinleri okulların tatil olduğu, kursa ve diğer eğitim programlarına devam edilmediği dönemlerde verilir.

İŞVERENİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ NELERDİR?

Çocuklara karşı işlenmiş suçlardan ve yüz kızartıcı suçlardan hüküm giymiş olan işveren veya işveren vekilleri çocuk işçi çalıştıramazlar.

İşveren, çocuk işçinin velisi veya vasisine, çocuk işçinin çalıştırılacağı iş, karşılaşılabileceği riskler ve alınan önlemler hakkında bilgi vermek zorundadır. Okula devam eden çocuk işçiden çalıştırmaya başlamadan önce, öğrenci olduğuna dair belge istemeli ve bu belgeyi özlük dosyasında muhafaza etmelidir. Ayrıca çocuk işçinin velisi veya vasisi ile yazılı iş sözleşmesi yapmak zorundadır.

İşveren, çocuk işçilere, çalıştırmaya başlamadan önce işyerindeki riskler, işe uyum ve kanuni hakları ile işin niteliğine göre gerekli iş başı eğitimlerini verir. Çocuk işçinin işe başlamasından önce veya çalışma esnasında, çalışma koşullarında değişiklik olması gerektiği hallerde, bu değişikliği yapabilmesi için aşağıdaki hususları göz önünde bulundurmalıdır;

- a) İşyeri ve işin yapıldığı yerin uygunluğu ve tanzimi,
- b) Kullanılan iş ekipmanlarının şekli, sırası ve bunların kullanılış biçimleri,
- c) İş organizasyonları,
- d) Çocuk işçilere verilen eğitimin ve talimatların düzeyi.

Değerlendirmeye göre çocuk ve genç işçilerin fiziki veya zihinsel gelişmeleri ile güvenlikleri yönünden risk tespit edilirse, en kısa sürede gerekli tıbbi kontrollerin yapılması gerekmektedir.

DEVLETİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ NELERDİR?

Bakanlık;

a) Çalışan çocuk ve gençlerle ilgili konularda ailelerin, işçi ve işveren sendikalarının, meslek kuruluşlarının, işverenlerin, toplum ve bireylerin duyarlılaştırılması ve bilgilendirilmesi amacıyla seminer, toplantı, konferans, sempozyum benzeri eğitim programları düzenler, bu amaçla kitap, broşür, dergi yayınlar ve eğitim materyali hazırlar.

b) Çalışan çocuklara yönelik olarak çalışma ilişkileri, iş sağlığı ve güvenliği, yasal hakları ve benzeri konularda eğitim seminerleri düzenler ve çalışan çocukların bu programlara katılımının sağlanması için gerekli tedbirleri alır.

c) Çocuk çalıştırılan işyerlerinde ve işlerde, kontrol ve denetim yetkisi bulunan kurum ve kuruluşlarda konu ile ilgili çalışanlara bu konudaki mevcut yasal düzenlemeler ve bunların uygulanması ile gerekli diğer hususlarda eğitim semineri verir.

Çocuk çalıştırılan işyerlerinde ve işlerde, çocuk işçilerin sağlık durumları, fiziksel, zihinsel, sosyal ve mesleki gelişimleri, iş sağlığı ve güvenliği koşulları ve çalışma ilişkileri konularında inceleme ve araştırmalar yapar. İnceleme ve araştırmalar ile elde edilen bulguları, sorunları ve çözüm yollarını içeren bilgileri yayınlar.

Çocuk işçiler ile ilgili kamu kurum ve kuruluşları, işçi ve işveren kuruluşları, meslek kuruluşları, üniversiteler ve gönüllü kuruluşlar ile işbirliği yapar ve bu kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlar.

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ SORUNU İLE İLGİLİ NELER YAPILABİLİR?

Bu konu ile ilgili konuşmaya başlamadan önce, size okumanızı tavsiye edeceğim bir kitabın içeriğinden örnek vermek isterim.

MOMO, bilmiyorum belki de çoğunuz okumuşsunuzdur, belki de elinize alıp öyle bir bakmışsınızdır konusu hoşunuza gitmemiştir ya da hiç bilmiyorsunuzdur. Bu kitap Michael

Ende'nin bana göre en içten yazılmış eserlerinden biridir. Kısaca kitabı özetleyecek olacaksam;

Momo ana karakterimiz küçük, yalnız, evi olmayan bir çocuktur. Ve bu çocuğumuz küçük bir çam ormanının içine gizlenen amfiteatr harabesinde yaşamaya çalışmaktadır. Bir çocuk için ne kadar zor değil mi? Hatta çocuk için değil bizim için de çok zor bir durum. Çevre halkı bir gün Momo ile konuşup kim olduğunu, nereden geldiğini öğrenmeye çalışır. Momo en başta çevre sakinlerinin kendisini oradan kovacağını düşünerek cevap vermez, daha sonra bakar ki iyi insanlar, konuşmaya başlar. Çocuk sonuçta, belli bir yaşa gelmemize rağmen hala anneler yabancılara dikkat et derler. Bu çocuğun hiçbir aile bireyi yanında değildir. İnsanlar bu çocuğu sahiplenmek ister; ama kimse bu sorumluluğu tek başına almaya cesaret edemez. Bu gerçekten de zor bir karardır ama tek başınıza yapacaksınız. Çocuklarımıza hep birlikte birlik olarak onlara ev olabiliriz, anne-baba olabiliriz. Aynı bu kitaptaki gelişmeler gibi en sonunda küçük Momo için amfiteatrda bir bölme düzenlenerek herkesin bu kız çocuğunun bakımında rol üstlenmesi kabul edilir. Herkese örnek oluşturacak bir kurgu bu yüzden kitabı merak edenler için burada kesiyorum.

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, ne coşku ile okunacak bir bayram ismi değil mi? Çünkü içinde çocuk kelimesi geçen her cümle bence coşku dolu olmalıdır. Dünya çocuklarına armağan edilmiş bu özel günü coşkuyla kutlarken, çocukların karşılaştığı birtakım sorunları da göz ardı etmemek, bu sorunların sağlıklı bir biçimde giderilmesi için çözüm üretmek gerekmektedir. Bu gereklilik, hassasiyetle yürütülmesi gereken, çağımızın geleceği çocuklarımızın ve dolayısıyla tüm toplumumuzun gelişimi ve geleceği açısından büyük önem arz eden, toplum açısından kutsal sayılması gereken bir görevdir. Çocukların gündelik yaşantılarında maruz kaldığı sayısız olumsuz durumlardan birisi de bir kısım çocukların aslında ait olmadıkları yer olan iş hayatında aktif olarak yer almalarıdır.

Bu çocukların, gelişimlerini, sağlıklarını, eğitimlerini, kendilerine ait zamanlarını olumsuz etkilemeyecek şekilde sınırları belirlenmiş işlerde ve zamanlarda çalışmaları kanunen mümkün olsa da bu düzenlemelerin sınırları iyi ölçülmeli ve ihlali gerçekleşen durumların birey, toplum ve devlet olarak ortadan olumlu etki doğuracak biçimde kaldırılmasına büyük bir gayret gösterilmelidir.

12 Haziran Dünya Çocuk İşçiliği İle Mücadele Günü, çocuk işçiliğinin önlenmesi ve toplumsal farkındalığı artırmak amacıyla 2002 yılından bu yana dünya çapında kutlanmaktadır. Çocuk işçiliği ve çocuk haklarına yönelik bu duyarlılık sadece 12 Haziran ve 23 Nisan gibi tarihlerde değil geri kalan günlerde de hatırlanmalıdır.

Çalıştırma yaşı ve çocukları çalıştırma yasağı hükümlerine aykırı davranmanın İş Kanunu uyarınca 2809 Türk Lirası idari para cezası vardır. Ancak ne yazık ki düzenlenen para cezası olayın ciddiyeti karşısında yetersiz kalmakta ve çoğu kez olaylar cezasız kalmaktadır. Çocuk işçiliği ile mücadelede başarılı olabilmek için çocuk hak ihlallerinde cezasızlık son bulmalıdır. Denetimler etkin ve sıkı bir şekilde yapılmalı, yaptırımların caydırıcılığı olmalıdır.

ÇOCUKLAR GELECEĞİMİZDİR!

Belli bir yaşa erişmiş bizler için bile hayat bazen oldukça zordur. Kaldı ki dünyada çocuk olmak bazen en büyük yüküdür. Bazı neslin insanları çocukken savaflara maruz kalarak büyümüştür. O psikoloji ile çocukluğunu yaşamadan büyüyen o nesillerden kim sorumlu şimdi? Her nesle özgü olan yoksullukla çoğu çocuk boğuşmaktadır. Dışarıda yürürken, araba sürerken, yoksullukla yüzleşen yüzlerce çocuk görürüz. Mendil satan, simit satan, araba camı silen... Ailenin, çevrenin ve diğer faktörlerin bilinçsiz olması sebebiyle sorunların çoğu küçük çocukların sırtına yüklenir. Ve bizlerin elinden o çocuklar için bazen hiçbir şey gelememektedir. Onların sırtına onca yükü yüklenen biz insanoğlu, insanlığımızdan

utanmazken onlar oynayamadıkları oyunlarının özlemiyle hayatlarını böyle sürüp giderler. Çocuk işçiler bu dünyanın kanayan ve kanamasını hiç durduramadığı yarasıdır. Ne yazık ki bu dünyada her şey para kazanmaya endeksli olduğu için bu çocukları çoğu insanın görmezden gelmesi olağan geliyor. Umarım ki usta şair Nazım Hikmet'in dediği gibi:

*"Dünyayı verelim çocuklara hiç değilse bir günlüğüne
alılı pullu bir balon gibi verelim oynasınlar
oynasınlar türküler söyleyerek yıldızların
arasında
dünyayı çocuklara verelim
kocaman bir elma gibi verelim sıcağık bir ekmek
somunu gibi
hiç değilse bir günlüğüne doysunlar
dünyayı çocuklara verelim
bir günlük de olsa öğrensin dünya arkadaşlığı
çocuklar dünyayı alacak elimizden
ölümsüz ağaçlar dikecekler."*

Onların uçsuz bucaksız hayal dünyalarında umut var. Dünyayı çocuklara verebiliriz!

Punch Almanac / 1899

KAYIP ÇOCUKLARIMIZ; SOKAK ÇOCUKLARI

Avukat Özcan GÜVEN¹

Kayıp çocuklar ya da uluslararası belgelerde ve ulusal belgelerde de kabul edilen kavrama göre "sokak çocukları". Sokak çocukları kavramı, çocukları etkileyen çok çeşitli durumları ifade eden, aileleriyle sınırlı ilişkisi olan ya da hiç ilişkisi olmayan, sürekli veya geçici olarak sokakta bulunan çocukları anlatan bir kavramdır. Uluslararası belgelerde ve Türkiye'de bu kavram 1990'lı yıllardan sonra kullanılmaya başlamıştır.

Dünyada yapılan çeşitli araştırmalarda ve bilimsel çalışmalarda, çocukları sokağa iten nedenler:

- Aşırı yoksulluk,
- Aile çözülmesi (parçalanması) ve terk

edilme,

- Aile içi istismar,
- Kırdan kente göç ya da yasa dışı mültecilik,
- Olarak belirlenmiştir.

Türkiye'de yapılan sınırlı sayıda araştırmada ise, bu nedenler;

- Yoksulluk,
- Şiddet,
- Göç sonucu kentleşme ve gecekondulaşma,
- Bozulan aile içi ilişkiler,
- Olarak sayılmaktadır.

Bu nedenlere ayrıca son yıllarda

¹ Ankara Barosu- Çocuk Alanında Çalışan Avukatlar Ağı

ülkemize gelen sığınmacı ailelerin çocuklarının durumu da eklenmiştir.

Sokak çocukları ülkemizde ve dünyada, şiddet, sömürülme, suça sürüklenme ya da zorlanma, fuhuş, madde kullanımı, yetersiz hijyen ve sağlık koşulları gibi, tehlike ve hak ihlalleri ile karşı karşıyadır. En temel hakları olan, yaşam, eğitim, katılım ve sağlık haklarından mahrumdurlar. Suça sürüklenmeleri ve suç mağduru olmaları çok kolay ve olağandır.

Uluslararası Belgelerde Sokak Çocukları

Çocuk hakları konusunda en temel belge niteliğinde olan ve ülkemizin de taraf olduğu, 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabul edilen ve Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe giren Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde, sokak çocukları konusunda açık bir düzenleme yer almamaktadır. Ancak, Sözleşme ile düzenlenen, “koruma” ve “sağlama” haklarına ilişkin düzenlemeler, bu düzenlemelerin getirdiği anlayış, genel anlamda sokak çocukları açısından da geçerlidir.

Koruma alanında, düzenlemeler içeren 19, 20, 32, 33, 34, 35 ve 36. maddeler, esasen sokak çocuklarının içinde buldukları durumla doğrudan ilgilidir. Sağlama alanında ise, 24, 27, 28 ve 31. maddeler de sokak çocuklarının içinde buldukları durumla ilgilidir. Kaldı ki, sözleşmenin 6. maddesinde düzenlenen yaşam hakkı da aslında sokak çocukları ile doğrudan ilgilidir.

Diğer uluslararası belgelere bakacak olursak;

-Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi İçin Birleşmiş Milletler Rehber Kuralları (Riyad Rehber Kuralları)

-Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonunun, “Sokak Çocuklarının Ciddi ve Zor Durumu” konulu 1994/93 sayılı kararı, bu konudaki önemli bir tavsiye kararı niteliğindedir.

-Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol. (Türkiye de taraftır)

Türkiye’deki Durum Ve Belgeler

Ülkemizde, Anayasa’nın 90. maddesi uyarınca, usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası anlaşmaları yasahükmündedir. Temel hak ve özgürlüklere ilişkin sözleşme hükümleri ile yasaların, aynı konuda farklı hükümler içermesi halinde, sözleşme hükümlerinin uygulanacağı esas kabul edilmiştir. Bu hüküm gereğince Çocuk Hakları Sözleşmesi, iç hukuk bakımından da bağlayıcıdır.

Yine Anayasa’nın 41. maddesi ile ailenin korunması; 42. maddesi ile eğitim ve öğrenim, hem bir hak hem de ödev olarak düzenlenmiştir.

Ülkemizde çocuklar hakkındaki temel düzenleme 15.07.2005 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Yasası ile getirilmiştir.

Sözleşmede olduğu gibi, bu Yasa kapsamında da sokak çocukları hakkında ayırık bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak, Yasanın “Tanımlar” başlıklı 3. maddesinde, “korunma ihtiyacı olan çocuk”; bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk şeklinde tanımlanmıştır.

Yine Çocuk Koruma Yasasının 4. maddesinde temel ilkelere ilişkin düzenlemede, (a) bendinde, çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması ilkesine, (b) bendinde ise, çocuğun yarar ve esenliğinin (üstün yararının) gözetilmesi ilkesine yer verilmiştir.

Yasanın 6. maddesinde ise, adli ve idarî merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşlarının, korunma ihtiyacı olan çocukları Aile Bakanlığına bildirmeleri zorunlu tutulmuştur.

Bu düzenlemeler çerçevesinde sokak çocuklarının, korunma ihtiyacı içinde çocuklar olarak koruyucu ve destekleyici tedbirler alınmak suretiyle sağlıklı bireyler olarak topluma kazandırılmaları gerektiği açıktır. Bu durumda öncelikli sorumlusunun “farkındalık” olduğu ortaya çıkmaktadır. Sokak çocuklarının durumlarının farkına varılarak, korunmalarının sağlanması için çaba gösterilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde bu konuda zaman zaman çeşitli adımlar atılmaktadır. 25.03.2005 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan “Sokakta Yaşayan/Çalışan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli” başlığını taşıyan Başbakanlık Genelgesi ile sokakta yaşayan ya da çalışan çocukların durumu önemli ve acil bir sosyal sorun olarak görülmüş ve yapılacaklar ile görev alacak kurumlar belirlenerek, bu konuya önem verilmesi, özenli davranılması esas kabul edilmiştir. Ayrıca, Aile Bakanlığı tarafından 2017 yılı Haziran ayı itibarıyla sokakta çalıştırılan, dilendirilen, yaşayan çocukların tespit edilerek uygun sosyal hizmet ve yardımlardan yararlandırılması amacıyla ülke genelinde mobil ekipler kurulmuştur. Bu ekipler tarafından yapılan alan taramaları ile sokak çocuklarına yönelik tespit ve koruma önlemlerinin geliştirilmesi çalışmaları halen yürütülmektedir. Ancak, tüm bu çabalar yeterli olamamaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Çocuk Koruma Yasası kapsamında, çocukların korunması ve desteklenmesi bakımından çocuk dostu adalet sistemi ne yazık ki halen tam anlamıyla hayata geçirilmiş değildir. Öncelikle, çocuklar hakkında onların üstün yararlarını gözeterek, koruyucu ve destekleyici tedbirleri alacak Çocuk Hâkimliklerinin ülke genelinde kurulması sağlanmalıdır. Çocuk Hâkimi olarak atanacakların meslek öncesi ve meslek içi eğitimleri tam olarak sağlanmalı, çocuk dostu adalet sistemi konusunda farkındalık kazanmaları esas gözetilmelidir.

Bunun yanında kolluğun çocuk birimlerinin de etkin şekilde çalışacak şekilde güçlendirilmesi önem kazanmaktadır. Kolluğun

çocuk birimlerinde de meslek öncesi ve meslek içi eğitimleri tam olarak yapılmış, çocuk dostu adalet sistemi konusunda farkındalık kazanmış kişilerin görevlendirilmeleri gerekmektedir. Kırsal kesimde görev yapan jandarma teşkilatının çocuk biriminin de etkin şekilde görev yapacak şekilde düzenlenip hayata geçirilmesine öncelik verilmelidir.

Öte yandan, çocuk alanında çalışan kurumlar arasında iş birliği ve uyum sağlanmalı, çocuğun korunması konusunda her bir kurumun kendisine çözümler üretmesinin değil, ortak çözümler üretilerek uygulanmasının önemi anlaşılmalıdır. Bu nedenle de il ve ilçe koordinasyon kurullarının etkin olarak çalışması son derece önem kazanmaktadır. Bu kurullara sivil toplum kuruluşlarının da etkin olarak katılmalarının önünün açılması, farkındalığın artmasını, etkin çözümler üretilmesini, uygulanmasını ve denetlenmesini sağlayacaktır.

Sokak çocuklarının korunması konusunda toplumun bilinçlendirilmesi ve farkındalık yaratılması için de etkin çalışmalar yapılması gerekmektedir. Örneğin, sokakta dilendirilen ya da mendil satma vb. şekilde çalıştırılan çocuklara yardım ettiklerini düşünerek para verilmesinin bir iyilik olmadığı, bu çocukların sokaktan kurtarılarak korunmalarının önemli olduğu konusunda çalışma yapılması, toplumda bu konuda farkındalık yaratılması bile birçok çocuğu sokaktan kurtarmaya yarayacaktır. Sokak çocukları konusunda yapılan ve yapılacak çalışmalar ve onların korunması bir lütuf değildir. Başta Anayasamız olmak üzere, Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Çocuk Koruma Yasasının bizlere öngördüğü bir yükümlülüktür. Ülkemizde çocuk haklarının gözetilmesi ve uygulanmasının en somut örneklerinden birisidir.

Çocuk haklarının gözetildiği, sokak çocuklarının olmadığı bir dünya dileğiyle...

Fotoğraf: Ali Osman Abalı

GÖRÜNMEZ ÇOCUKLAR

Av. Battal Gazi İNCİ

Sabah yedi sularıydı. Dört arkadaş, uyandı güneşle beraber. Yapacak çok işleri vardı. Yere serili yataklarını topladılar. En büyükleri; Onyedi, gidip küçük piknik tüpünün üzerinde çay koydu. Çay kaynayanaya kadar yüzlerini yıkayıp iş kıyafetlerini giydiler. Dokuz; en küçükleri, tüpün ateşinde elini ısıtmaya çalışıyordu. Mevsim bahardı ama sabah ayazının etkisi hissediliyordu.

Biraz sonra çayı demledi içlerinden biri, bir diğeri dün aldıkları ekmek ile zeytin ve peyniri koydu, yere serdikleri gazetenin üzerine. Hızlıca yediler yemeklerini, en küçüklerinde hala biraz uyku mahmurluğu vardı. İte kalka ona da yedirdiler. Kahvaltı bitti, gazete toplandı...

Herkes yanına kendine yetecek kadar ekmek ve isteğe göre biraz peynir ve zeytin

aldı. Sonra çıktılar sokağa; iş yerlerine.

Bu saatte sokaklar sessiz olurdu. Her biri kendi kâğıt toplama arabasını aldı. Dokuz, Onyedi'nin yanında gidiyordu. Daha çocuğu sonuçta, Onyedi, onun babası gibiydi. Onyedi, hepsinin babası gibiydi. Ama abi diyorlardı Onyedi'ye. Onyedi abisi değildi çocukların. Ayrı şehirlerden, ayrı ailelerden çocukları hepsi.

Üç bölündü, dört arkadaş. Her biri, bir yöne gitti.

Sokaklar eskiye nazaran daha bir boş, daha bir sessizdi. Salgın nedeniyle erken saatte işe gidenlerin ekserisi evlerindeydi artık. Hantallaşmıştı şehir. Sessiz sokaklarda çalışmak daha rahat gelmişti Onyedi'ye. O arabası ile

ilerlerken Dokuz önünden gidip çöplerde işe yarayacak geri dönüşüm maddeleri var mı diye bakıyordu. Onyedi, ona hangi çöplerin işe yarayacağını daha önceki seferlerinde anlattığından artık kendisi de biliyordu. Abisi gelmeden toplamaya başlıyordu çoğu zaman. Abisi geldiğinde toplanan kâğıt ya da plastik maddeleri sıkıştırıp hacmen küçülttükten sonra her birini kendi poşetine atıyordu. Normalde bu iş bölümü onlara hız katardı. Ama Onyedi bugün daha yavaş çalışıyordu. Sessiz, sakin sokakların tadını çıkarmak istiyor gibiydi.

Ağır adımlarla arabasını çekerken sahipsiz sokağa göz gezdirdi. Binaların birçoğuna bayrak asılıydı. Yarın 23 Nisan'dı. Yarın Onyedi'nin doğum günüydü. Aynı zamanda çocuk bayramıydı da. Yüz yıl önce yarın, ülke çocuklara emanet edilecekti. Yüz yıl önce yarın, çocuklar kimseye emanet edilmemişti ama. Muhtemelen unutulmuştu bu mesele. Hoş, dört yıl önce bu tarihlerde annesi, ölmeden önce babasına emanet etmişti Onyedi'yi. Annesinin ölümünden sonra babası yeniden evlenince Onyedi istenmez olmuştu evde. Zamanla annenin emaneti unutuldu. Bir müddet başka akrabalarda kaldıktan sonra artık onlara da yük olmaya başladı, Onyedi. Sonra onu sahiplenen yalnızlığına sığındı yeni arkadaşları ile tanışana kadar. Başlarda ailesi ve akrabaları onun için endişelenmişlerdi aslında. Zamanla herkes kendi hayat telaşına döndü, Onyedi unutuldu. Arada bir nerededir, ne yapıyordur diye içlerine bir ürperti düşse de kısa sürede bu düşünceden kurtulup gündelik işlerine dönüyorlardı.

Kâğıt toplamaya devam etti kardeşler. Gökyüzünün kızılığın kaybolmuş, ortalık tamamen aydınlanmıştı. İnsanlar geç saate kahvaltılarını yapmak için uyanıyorlardı. Sokak biraz da olsa canlanmıştı. Onyedi de adımlarını hızlandırmıştı. Kalabalıklar arttıkça biraz önce sahibi olduğu sokaklara yabancılaşmaya başladı. Dokuz ile beraber bir çöp konteynerinden diğerine mekik dokuyarak işleri hızlıca bitirip uzaklaşıyorlardı artık.

Önlerindeki çöpe ilerledi çocuklar. Markete giderken karşıdan gelen bir kadın onları fark edince aralarına mesafe koyarak yanlarından geçti. Çocukların yanından geçerken tedirginliğini saklamak istiyordu, fakat Onyedi anlayacak kadar çok tecrübe etmişti bu gibi durumları. Kadının ruh hali, onlardan korkuyormuş gibi değil de daha çok görmemesi gereken bir şeye tanık olmuş gibiydi. Gayriihtiyarî başını öne eğerek adımlarını hızlandırdı. Bir anda sırtına binen bu mahcubiyet çocuklar görüş açısından çıkana kadar devam etti. Çocuklar görüş açısından çıkınca kurtuluşa ermiş gibi rahatladı. Yürüyüşü dikleşti. Sonra unuttu çocukları.

Bir başka çöpe yürüdü çocuklar. Genç bir kadın onlara hissettirmemeye çalışarak karşı kaldırıma yürüdü. Çocuklardan korkuyordu da korktuğunu belli etmek istemiyordu sanki. Onlardan korktuğu için utanıyordu ama korkusunu dizginleyemiyordu. Sorsanız çocukların varlığından ne tür bir tehlike duyduğundan da emin değildi. Fakat bu çocuklar her zaman gördüğü çocuklardan farklıydı işte. Çocuk denince akla gelen cinsten değildi. Bu, belki de insanoğlu için bilinmezini verdiği endişenin en ilkel haliydi. Belki de bu yüzden utanç duyuyordu genç kadın. Biraz sonra çocukları geçmişti. Farkına vardığı anda çocukları unuttu.

Bir başka çöpe yürüdü çocuklar. Köşe başındaki manav dükkanının önünden geçene kadar izledi onları; bu da bilinmeze duyulan merakın en ilkel haliydi belki. Çocukları farklı bir anatomiye, farklı bir fizyolojiye sahipmiş gibi inceledi bir bilim adamı edasıyla. Fakat çocuklarda, akranlarından farklı olarak gördüğü tek şey onların mağrur bir edayla çalışıyor olmasıydı. Olsundu, o yine de farklı bir şey bulma umuduyla inceledi çocukları. Çocuklardan beklenmeyecek bir davranış belki... Beklediği olmadı. Çocuklar biraz uzaklaşınca tekrardan girdi dükkâna. Artık onları hatırlamıyordu bile.

Bir başka çöpe yürüdü çocuklar. Yaşlı bir adam yanlarından geçerken üzülerek baktı

onlara. Bu çocukların burada ne işi vardı. Aileleri yok muydu acaba? Belki de vardı ama yoksuldu. Çalışmaları gerekiyordu. Bu çöpün içerisinde nasıl hasta olmuyorlardı. Hadi büyüğünü geçtim, küçücük veledin ne işi var bu çöplüğün içinde! Akıl alacak iş değil! İkicecik çocuğa kimse bakamıyor mu, niye çalışmak zorunda kalıyorlar? Bunları düşününce birden sorumluluk hissetti. Çocukları gördüğüne pişmanlık duydu. Vicdanını rahatlatmak için elinden hiçbir şey gelemeyeceğini hatırlattı kendi kendine. Hem bu halde bir sürü çocuk vardı hangi birine yetişebilirdi. Kendisi alt tarafı emekliydi sonuçta. Neyse ki çocuklar görüş açısından uzaklaşmıştı. Yaşlı adam çocukları düşünmeyi bırakıp zihnini kaçar adım başka şeylere yönlendirdi. Biraz sonra çocukları unutmuştu. Rahatlama geldi üstüne.

Bir başka çöpe yürüdü çocuklar. Sonraki çöpe vardıklarında, yirmili yaşlarda bir genç, çocukların kâğıt toplayacağı konteynere çöp atmak isterken ikilemde kaldı. Onlara acımişti. Çocuklar kâğıt toplarken kendisi oraya çöp atarak onlara hakaret etmiş gibi hissedecekti. Tereddütlü adımlarla çöpe yaklaştı, fark edilmemek için nefes alış verişini bile yavaşlatmıştı. En son ne zaman bu kadar baskı altında hissetmişti kendisini, hatırlayamadı. Sessizce çöpünü konteynerin kenarına bırakarak oradan hızlıca uzaklaştı. Arkasını döndüğü anda sırtından büyük bir yük kalkmıştı sanki. Artık çocukları düşünmek zorunda değildi.

Bir başka çöpe yürüdü çocuklar. Biraz ileride genç bir çift yanlarından geçerken erkek kadını diğer tarafına alarak çocuklar ile kadın arasında siper oldu. Erkek kadını tam olarak neden koruduğu bilmiyordu. Kadın da bilmiyordu, ama erkeğin siper olması kendisini daha güvende hissettirmişti. Sonra aralarına biraz mesafe koyarak geçtiler yanlarından. Çocukları geçtikten hemen sonra normal seyirlerinde devam ettiler yollarına. Sanki biraz önce yanlarında hiç geçmemişlerdi, hiç endişe duymamışlardı. Onlar da unutmuştu çocukları.

Yine aynı şey oldu Onyedi'ye. Histeriye dönüşen bir kaçma isteği doğdu insanları görünce. İçlerine girdikçe daha da yabancılaşıyordu sanki bu insanlara. Kontrol edemiyordu bu hislerini. Bu özelliğinden nefret ediyordu.

Güneşli güzel bir gündü. Dışarıda önemli bir işi olmayanlar salgın nedeni ile balkonda dışarıyı izliyordu. Dışarıda kedileri gördü insanlar, sokakta yürüyen, markete, fırına giden diğer insanları seyrettiler. Başka evin balkonundaki insanları gördüler. Gökyüzünü gördüler. Artık daha ayrıntılı izliyorlardı dışarıyı insanlar. Ama kâğıt toplayan çocukları görmediler. Çünkü onların yanlarından geçmiyorlardı. Onları görmek zorunda değillerdi.

Biraz ileride bir bekçi gördü onları. Belki bir görev aşkı tuttu, belki de sorumluluk hissetti ve çocukları durdurarak; "Ne yapıyorsunuz burada siz, yaşınız kaç sizin?" dedi.

"Kâğıt topluyoruz abi." dedi, Onyedi.

"Çocuklar için sokağa çıkma yasağı var bilmiyor musun? Ne işiniz var dışarıda?"

"..."

"Bu küçücük çocuğun ne işi var dışarıda? Ortalık virüs kaynıyor, ya hastalık kaparsanız!"

Onyedi, Dokuz'un dışarıda olmasından sorumluluk duydu, bekçi duymadı.

"Şeyy, biz sadece kâğıt topluyoruz." dedi.

Bekçi durdu biraz. Acımişti çocuklara. Ne diyeceğini bilemedi önce. Sokakta gördüğü, oyun oynayan, markete, bakkala giden diğer çocuklar gibi kızamadı onlara. Henüz küçük oldukları belli olan bu çocukların dışarıda durması yasaktı ama eve dönün diyemedi. Çalışmayın da diyemedi; hâlbuki çocuk yaşta

çalışılması yasaktı ve çalıştıkları bu iş sağlıkları için ciddi tehlike oluşturuyordu. Aslında bu şartlarda, yasal yükümlülüğü olarak çocukların güvenli bir yerde yaşadıklarından emin olana kadar onlara refakat etmesi, aksi bir durumda yetkili birimlere teslim etmesi gerekirdi; yapmadı. Yapamazdı, hem çocuklar da memnun olmazdı bu durumdan. Düşününce çocukların neden dışarıda olduğunu sorduğuna bile pişman oldu. Onyedi bu soru'nun muhatabı değil, bu soru'nun mağduruydu. Bu soru'nun muhatabı toplumdu. O esnada adam, bekçi olarak değil de toplumun bir ferdi olarak suçluluk hissetti. Çözemeyeceği bir sorun yaratmıştı kendisine ve sonunda dersini de almıştı. Onları gördüğüne pişman olmuştu; onları bir daha görmeyecekti.

Gönülsüz bir dille; "Çok durmayın sokakta, hadi evinize gidin. Bak hasta olursunuz!" deyip arkasını dönebildi sadece. Çocukların tersi istikamette ilerken iki elini boşluğa kaldırarak "elimden ne gelir ki!" dedi içinden. Az ilerde kedilerle ilgilenen kuru temizlemeciye selam verdi. Akli çoktan gündelik dertlerle dolmuştu bile. Rutin devriyesini bitirebilmek için daha uzun bir yolu vardı. Güzel bir gündü, bugün. Birkaç dakika sonra çocukları unutmuştu.

Sokağı bitirip bir diğerine döndüklerinde neredeyse kimsenin aklında kalmamıştı kâğıt toplayan çocuklar. Herkes hayatına devam ediyordu eskisi gibi. Burası şehrin en eski muhitlerinden biriydi. Aslında duyarlıydı da buranın sakinleri. Eski devrimciler de yaşardı, muhafazakârlar da... Öğrencisi de vardı, emeklisi de... Avukatı, polisi, öğretmeni, hayvan severi, aktivisti... Hepsi de severdi çocukları. Ama bu çocukları değil. Çocukların kötü olduğunu düşündüklerinden değil, altından kalkamayacakları sorumluluklar doğurduğundan. Gerçi bazılarının kötü oldukları konusunda endişeleri de vardı ama kendileri ile baş başa kaldıklarında bunun kâğıt toplayan çocukların suçu olmadığını düşünüp onlar da üzülürdü bu çocuklara. Yine de onların suçu olmasa bile çocukların ahlaki değerleri yozlaşmış olabilirdi. Mesela hırsızlık yapabilir

ya da size zarar verebilirlerdi. Bunun garantisi yoktu. Ayrıca çok da temiz değillerdi. İnsan biraz temizliğine dikkat etmeliydi.

Henüz öğleden sonra olmuştu ki, Onyedi, kardeşi ile beraber arabadakileri satmaya yola koyuldu. Giderken sadece kâğıt ya da naylon maddelerin çok olduğunu gördüğü çöplerde duruyordu. Bugün erken bitireceklerdi işlerini. Salgından sonra çok fazla göze batmak istemiyordu. Çünkü daha önce de uyarılmıştı bekçi ve polisler tarafından. İşlerini bitirip evlerine döndüler. Onların hemen ardından Oniki ve Onbeş geldi.

Onyedi'nin sokağa çıkma yasağından haberi vardı aslında. Ama kendilerinin bu yasağa dâhil olduğunu düşünmemişti hiç. Salgın mı? Daha büyük dertleri vardı Onyedi'nin. Zaten sürekli hasta oluyordu kardeşleri. Hastaneye gidemedikleri için evde bakıyordu onlara. Kendisi ise hastalanmamalıydı. Birinin çocuklara göz kulak olması şarttı. Oniki ve Onbeş, büyük olmalarına rağmen hala çocuk gibi davranıyordu. Sürekli birbirlerine didişiyor kavga edip duruyorlardı. Dokuz ise hala bakıma muhtaçtı. Çalışırken bile sürekli dinlenmek istiyordu. Onyedi, o acıktan yemeğini verir, susamadan su içirirdi. Artık düzenli bir periyot tutturmuştu. Çünkü Dokuz, bazen ne acıktığını hatırlıyordu ne de susadığını; çocuğu işte... Üç çocuğun da dersleri ile Onyedi ilgileniyordu. Kendisi okula gitmiyordu ama okumayı seviyordu. Özellikle edebi ve felsefi kitapları seviyordu.

Üzerilerini değiştirdi çocuklar, sırayla duşa girdiler. Oniki, kendisini yorgun hissettiği için girmek istemiyordu. Onyedi'nin zoru ile girdi. Onbeş direktmeden girdi. Dokuz'u Onyedi yıkadı. Sonra kendisi duş aldı. Özenle yıkadı kendisini. Temiz olmak istiyordu.

Yemek yedi çocuklar. Gündelik meselelerden konuştular biraz. Akşam olmuştu. Herkes kendince bir uğraşa döndü;

Dokuz, çizgi film seyrediyordu, uydu

bağlattıkları eski bir tüplü televizyondan. Ama hiç izlemediği için yenilerin eksikliğini hissetmemişti şimdiye kadar. Aynı çizgi filmi daha büyük bir ekranda izlemeyi çok umursamıyordu. Çizgi film seyredirken okulu geldi aklına Dokuz'un. Dersleri özlediğinden değil, arkadaşlarını özlemişti daha çok. Zaten dersleri çok özleyecek biri de değildi. Abisi sayesinde her zaman notları sınıf ortalamasının üzerinde olmuştu ama yine de en başarılılar arasına girecek gayreti göstermiyordu. O daha çok arkadaşları ile vakit geçirme konusunda gayretliydi. Yaşlıları ile sosyalleşebildiği tek mecra okuldu. Her zaman sevilen bir çocuk olmuştu arkadaşları arasında. O yüzden okula gitmeyi ipe çekiyordu sürekli. Okul arkadaşları ile okul sonrası görüşemiyordu çok fazla. Başkalarının gelmesi için evleri çok müsait değildi. O da başka bir arkadaşının evine gidemiyordu. Birkaç kere gitmişti ama arkadaşlarının aileleri onların kim olduğunu ve ne iş yaptığını öğrenince endişe duymuşlardı. Hem Onyedi'de okul dışında arkadaşları ile görüşmesini istemiyordu onun. Dokuz normal ailelerin yanına gidince bir dolu soru soruyordu sonra kendisine. Etkileniyordu zahir.

Uzun süredir okullar tatil olduğundan arkadaşları ile görüşemiyordu, Dokuz. O da daha çok televizyonla sosyalleşiyordu bu ara. Oniki ve Onbeş genelde telefonlarına gömüldüğü için çok nadir oynuyorlardı onunla. Ne buluyorlardı şu telefonlardan anlamıyordu. Dokuz da şansını daha çok Onyedi'den yana kullanıyordu. Onyedi, onu kırmaz, hatta bazen hepsinin oynayabileceği oyunlar üretirdi. Bu konuda Onyedi'den iyisi yoktu.

Oniki, oyun oynuyordu, Onyedi'nin telefonundan. Dokuzun aksine okulu özlememişti o. Kafası zehir gibiydi aslında. Hiç ders çalışmaz yine de iyi notları alırdı. Sınıfın en parlak öğrencilerinden olmuştu hep. Ve en yaramaz... Okulda çok sosyal bir ortamı yoktu. Oyun muhabbeti yaptığı birkaç samimi arkadaş vardı sadece. Onlarla da online oyunlardan görüşebiliyordu zaten. Arada bir Onyedi'nin zoru ile kitap okur, kitabı

bırakır bırakmaz tekrardan telefona sarılırdı. Okulu çok sevmiyordu. Sahip olmadığı birçok şeye sahip olan çocukları görüyordu sürekli. Okuldan nefret ediyordu böyle zamanlarda. Özellikle telefonu olsun istiyordu. Birkaç kere çalmayı bile geçirdi aklından. Kâğıt toplamaya çıktığı sıralar eline fırsat geçmişti bir iki. Ama Onyedi'nin kızacağını bildiği için cesaret edemiyordu. Hem aslında hırsızlık da yapmak istemiyordu. Ama bütün arkadaşlarının telefonu vardı, onun yoktu. Hem çaldığı kişi kendisine tekrardan telefon alabilirdi ama o alamazdı. Bu tür iç hesaplar yapıyordu sürekli. Telefon sahibi olma isteği hırsız olmama isteğine baskın geliyordu çoğu zaman. Bu dürtüsünün önündeki engel Onyedi'ydı. Bir de yakalanmaktan çok korkuyordu.

Sınıfından hırsızlık yapan bir çocukla konuşmuştu bir kere, ona; "yakalanmaktan korkmuyor musun?" demişti. Çocuk da sanki yakalansa ne olacağını en fazla onu biraz dövüp sonra nasihat vererek eve göndereceklerini, birkaç kere başına geldiyse de artık umursamadığını söyledi. Bu söyledikleri Oniki'nin içini rahatlatmamıştı. Yine de yakalanmaktan ve dayak yemekten korkuyordu. Hem Onbeş ile Onyedi de döverdi onu böyle bir durumda. Şimdilik abisinin telefonu ile idare ediyordu o yüzden. İyi bir lise kazanırsa abisi ona güzel bir ikinci el telefon alacaktı zaten. Ders çalışmaya gönlü olmasa da bu hayale çok sığınyordu son zamanlarda. Kim bilir, belki telefon almak için birkaç ay çalışırdı sınavlara.

Onbeş, sosyal medyada vakit geçiriyordu. Arada gelen mesaj titreşimlerine cevap veriyor sonra kaldığı yerden devam ediyordu. Son zamanlarda evde keyfi en çok yerinde olan Onbeş'ti. Gittiği lisede sevdiği bir arkadaş ortamı vardı. Şu sıralar bir kız arkadaşı da vardı. Geçen sene kendisinden iki dönem üstte bir çocuğu dövdüğünden beri, okulda popülaritesi her geçen gün artıyordu. Çocuğu zorbalığından ötürü dövmüştü, o zamana kadar biraz silik kendi halinde bir çocuktü. Kavgadan sonra sınıf arkadaşları ona her zamankinden fazla saygı gösteriyorlardı. Artık çok samimi

olduğu, sürekli uğruna ölüme gideceklerine dair ant içtikleri bir arkadaş ortamları vardı. Okuldan sonra sigara içmeye başlamışlardı şu sıralar. Onbeş, yetimhaneden kaçmadan önce sürekli sigara içen çocuklardan dayak verdi. O yüzden sigara ondan kötü bir intiba bırakmış, bugüne kadar içmemişti. Ama şimdi sigara onu daha popüler gösteriyordu. O da zevkle içiyordu artık sigarayı. Kendi parasını kazandığı için de paket alabilen nadir öğrencilerdendi. Kız arkadaşına istediği zaman sigara ikram edebiliyordu.

Onbeş kimse kendisine ailesini sormadığı için memnundu. Arada bir herkes ailesinden yana sitem etse de Onbeş çok oralı olmaz, fark ettirmeden konuyu değiştirirdi. Kâğıt toplamaya çıkarken de çoğu zaman okulun ve arkadaşlarının kaldığı muhitin uzağında toplamaya giderdi. Diğer arkadaşlarının ailelerine hakkındaki sitemlerine karşılık birkaç defa yapmacık şikâyetlerle, üstünkörü abisinden ve kardeşlerinden bahsettiyse de gerçek ailesi ya da mesleğini hiçbir zaman tam anlatmamıştı. Onbeş, okula geldiği zaman diğer bütün arkadaşları gibi hissediyordu kendisini. Rutin dertleri olan normal çocuklar gibi olmak istiyordu. Okul sınırları içerisinde bu role bürünebiliyordu. O da özlemişti okulu. Olmak istediği kişiyi olabildiği tek yeri...

Onyedi, kitap okuyordu. Son zamanlarda hayatı daha çok sorgulamaya başlamıştı. Soracak kimsesi olmadığından cevaplarını kitaplarda arıyordu. Şimdilerde toplum sosyolojisi üzerine bir kitap okuyordu. İnsanları anlamasına biraz yardımcı oluyordu bu kitap. Örneğin, toplumu bir arada tutan şey ortak iyi değerlerdi kitaba göre. Mesela 23 Nisan çocuklara adanmış ulusal bir bayramdı. Bu bayram toplum olarak çocuklara duyulan ilgiyi gösterdiği için ortak bir toplumsal değerdi. Her 23 Nisan'da çocuklar için etkinlikleri düzenlenip onlara ne kadar değerli oldukları hatırlatılırdı. Bayramla ilgili şiirler, hikâyeler okunurdu. O şiirlerdeki, hikâyelerdeki çocukların hepsi okula giden, bir ailesi olan normal çocuklardı. Kâğıt toplayan çocuklarla ilgili şiirler, hikâyeler okunmuyordu hiç. Belki de insanlar bu yüzden onları sevmiyor, onlardan

çekiniyor, korkuyordu. Çünkü onlar, ideal çocuk tiplemesinde değillerdi. Onlar, toplumun ideal kısmını değil yozlaşmış kısmını hatırlatıyorlardı insanlara. Evet, bu da vardı kitaptaki toplum sözleşmesinde. Toplum, yozlaştığı kurumları gördükçe birlik ve beraberlik güdüsü azalır ve toplumsal değerler yok olmaya yüz tutardı. Bu da devlet kurumu için tehlike arz ederdi. Belki bu yüzden insanlar onlardan kaçıyor. Belki bu yüzden devlet onlardan kaçıyor. Bu yüzden onları görmemek en iyisiydi. Hak verdi onlara. Ama yine de üzülüyor, bu sonsuz kalabalığın arasındaki yalnızlığına.

Keşke bir kız arkadaşı olsaydı, diye düşündü, Onyedi. Diğer yaşlılarından eksigi yok, hatta fazlası vardı. Birçoğundan çok okuyordu. Hem kendi parasını da kazanıyordu. Tipi de fena değildi. Fiziki yerindeydi. Saçlarını düzenli olarak kestiremeye de ilgilenirdi her zaman. Kişisel bakımına imkânları ölçüsünde dikkat ederdi. Fakat aynanın karşısına her geçtiğinde bu özelliklerini değil kötü özelliklerini görürdü hep. Ne kadar temizlense bakım yapsa da kirli elbiseleri giyip çöplükte kâğıt toplarken yakışıklı bir delikanlı olamazdı. Bu gerçek insanlar tarafından da tescillenmişti zihninde. O kendisini ne kadar değiştirmek istese de toplumun onu kabul ettiğinden başka biri olamazdı, artık bunu biliyordu. Güzel bir kadın gördüğünde başını çeviriyordu artık. Platonik sevdalar ruhunu yormuştu. Biri tarafından sevileceğine ihtimal vermiyordu. Biri ile; erkek, kadın, kim olursa, entelektüel bir konuşma yapabileceğine ihtimal vermiyordu. Bu kıyafetlerle mi, diyordu kendi kendine, bu evin içinde mi? Ah, şu kâğıt toplama işi olmasaydı. Daha düzgün bir işi olsa, düzgün kıyafetler giyebilseydi...

Zeki, birikimli bir kadınla muhabbetin rüyalarını görüyordu hep. Onu etkilemek için envai çeşit konu açıyordu, rüyasındaki kadın da her konuya onun seviyesinde karşılık veriyordu. Rüyasındaki kadına gerçek hayatta asla rastlamayacağı gerçeği ile yüzleşti birden. Gerçek hayattaki kadınlar ondan korkuyor, çekiniyordu çünkü. Daha önce bir kadınla

konuşma cesaretini göstermemişti hiçbir zaman. Zaten buna fırsat da yakalayamamıştı. Genelde çoğu ondan uzaklaşarak geçirdi yanından. Bir karar aldı, Onyedi. Bir daha bu tarz rüyalar görmeyecekti. Bugün toplumla olan son bağı koparmıştı. Duygusal ilişkilere de kendini tamamen kapatmıştı artık. Toplumdan ne bir umudu ne bir beklentisi vardı şimdi.

Saat gece yarısını geçmişti. Tarih, 23 Nisan'dı. Onyedi artık büyümüş, reşit olmuştu. Yataklarını serip uyudu çocuklar. Her birinin kendince rüyalar gördü bütün çocuklar gibi. Her birinin küçük, çocuksu dertleri vardı, kendilerini nelerin beklediğinden habersiz. Yüzyıl önce bugün, ülke onlara emanet edilecekti.

ÇATIŞMA ORTAMINDA KALAN BİR ÇOCUĞUN YAŞADIKLARINA DAİR...

Stj. Av. Abdurrahman ASAN

Ülkemizde, 2015 yılının yaz mevsiminde Nusaybin başta olmak üzere birçok il ve ilçede silahlı çatışmalar yaşandı. Yaşanan olaylara kimi operasyon, kimisi çatışma, kimisi de savaş dedi. Bu yaşananların hâlâ etkileri sürüyor ve daha da uzun yıllar sürecek gibi duruyor. Yaşanan olaylardan bir yıl sonra Nusaybin ve Cizre ilçelerine gittim. Oradaki çocuklar ve aileleri ile konuşma fırsatım oldu. Çocukların bana anlattıklarını gerçeklerden sapmadan, kişilerin isimlerini değiştirerek bir kurgu çerçevesinde anlatmaya çalışacağım.

Nusaybin'den Kızıltepe'ye Uzanan Bir Hikaye...

Ayşe 13 ve Ali ise 11 yaşında iki kardeşler. Sokağa çıkma yasağı ilan edildiğinde

100 küsur gün evden çıkamayan ve aile fertleriyle toplam 7 kişi 3+1 diyebileceğimiz bir evde yaşamak zorunda kalmışlar. Hikâye, câmi hoparlöründen yapılan anons; Nusaybin'de yaşanan şiddetli çatışmalar nedeniyle içişleri bakanlığının sokağa çıkma yasağını ilan ettiğini duyurmasıyla başlar.

-Baba sokağa çıkma yasağı ne?

-Sokağa çıkamayacağız kızım. Hani Mehmet ile Ali kavga etmişti, Mehmet'in babası da Mehmet'in bir süre onun oyun oynamasını yasaklamıştı ya onun gibi.

-Ama biz kimseyle kavga etmedik ki!..

-Kızım şimdi bunları boş ver birkaç güne yasak kalkar. Sen git annene söyle bir çay yapsın.

Nerden bilecektim ki zorlu günlerin yeni başladığını, sokağa çıkma yasağının getireceği yıkımları. Nereden bilecektim ki daha filmin fragmanını izlediğimizi, filmin yeni başlayacağını...

Sabah her yerden silah sesleri geliyordu. Sanki depresyon oldu da evimiz sallanıyordu. Ali çığlık çığlığa uyandı ve çok korkmuştu. Ben de korktum ama Ali daha fazla korkmasın diye ses etmiyordum. Annem ve abim Halil, Ali'yi sakinleştirmeye çalışıyordu ama Ali sakinleşemiyordu. En son babam geldi onu kucağına alıp sakinleştirmişti. Aslında daha önce çok duymuştuk silah sesini; ancak ilk defa evimizin yakınında bir çatışma olmuştu, ilk defa kurşunlar duvarımıza isabet etmişti. Bir kurşun pencere camını kırınca bende dayanamayıp ağlamıştım korkudan. Evdekiler beni ve Ali'yi sakinleştirmek için çok uğraşmışlardı. Bizimkiler de ilk defa çatışmanın ortasında kalmışlardı. Babamın dediğine göre en son 90'lı yıllarda böyle olaylar yaşanmış.

Kahvaltı yaptığımız sırada (kahvaltı dediğime bakmayın annem iki yumurta kırmıştı biraz zeytin biraz da peynir vardı.) yan komşumuzda bir bağırış çağırış oldu. Sanırım biri vurulmuştu babam ile annem gizli gizli konuşuyorlardı ve annem ağlamıştı. Bana sonra söylediler Hadi amca ölmüş. Evden eklemek için çıkmış ancak biri vurmuş. Kimin vurduğu belli değilmiş. Biz biraz şanslı idik çünkü bizim evde un vardı ve annem eklemek yapıyordu; ama çoğu komşumuzun yiyecek yemek bulamadığını duyuyorduk. Ve Hadi amca gibi evden çıkmak zorunda kalıyorlardı.

Hadi amcanın ölümünden bir hafta sonra askerler evlere erzak dağıttı. (Bir paket makarna, bir kilo pirinç, bir litre yağ...) Dağıttıkları erzaklar iki gün ancak dayandı bize. Çoğu zaman sadece eklemek yiyiyorduk. Elektrikler zaten çoğu zaman yoktu ve dışarıya da haber

veremiyorduk. Bir asker aracı evimizin dibinde durduğunda babam askerlere durumu anlatmaya çalışmıştı. Tamam, getireceğiz demişlerdi. 10 gün sonra gene bir paket erzak getirdiler.

Bizimkiler alışmıştı silah seslerine, patlayan bombalara ama ne ben ne de Ali alışmamıştık bir türlü, her çatışma olduğunda hala ilk günkü gibi korkuyorduk. İki aydan fazla olmuştu sokağa çıkma yasağı. Evin içinde çok sıkılıyorduk. Dışarı çıkamıyorduk çünkü çıkarsak ölebilirdik. Ben okulla nasıl gideceğimi babama sorduğumda o da bilemiyordu. Okullar açılmak üzereydi ve biz hâlâ dışarı çıkamıyorduk. Mehmet abim okulları karakol yaptıklarını söyledi. Ben okulu çok seviyordum; ama gidemeyecektim. Babama sordum;

-Baba artık okula gidemeyecek miyim?

- Hayır kızım, gideceksin tabi. Olaylar bitsin eskisi gibi gideceksin okuluna. Annen gene saçını örecek. Sen de Ali ile birlikte okuluna gideceksin.

İşte öyle demişti babam; ama hâlâ belli değildi ne zaman okulların açılacağı. Sanki hiç bitmeyecekmiş gibiydi bu günler.

Gece dışarda bir grup gencin konuştuğunu duyduk. Halil abim baktığında babama 'onlar' dedi. Babamın dediğine göre hepsi 18-20 yaşındaymış. Benim Halil abim yaşında. Evlere gidip yiyecek alıyorlardı. Bazen de orada kalıyorlardı. Kimse bir şey diyemiyordu. Zaten çoğumuz korkuyorduk onlardan, askerlerden korktuğumuz gibi; Ama kimse onlara bir şey diyemiyordu. Hepsi silahlıydı ve bazı insanlar onlara saygı duyuyordu bazıları nefret ediyordu onlardan bazıları da sadece korkuyordu.

Bir sabah babam, iki sokak aşağı mahalledeki evler boşaltıldığı için korkmuştu bizim ev de boşalır diye. Nereye gidecektik ne yapacaktık? Bizimkiler kaç aydır evdeydi ve çalışmamıştı. Nitekim bizim dükkân harabeye dönmüştü. Babam halamları aramıştı. Halamlar

Kızıltepe'de oturuyorlardı eğer bize de çık deseler oraya gidecektik. Gidecektik ama biz 7 kişi idik, halamlar çocuklarıyla birlikte 9 kişilerdi. Hepimiz nasıl birlikte kalacaktık. Zaten iki gün sonra kapımıza yüzü kapalı bir sürü asker geldi ve evi çabuk boşaltın demişlerdi. Bir araba geldi ve biz taşıyabileceğimiz eşyaları alıp ayrıldık evimizden. Sokağa çıkma yasağı olduğu günden bu yana 100 küsur gün olmuştu. O günden sonra ilk defa dışarı çıkmıştık.

Halamlara vardığımızda daha öğlen olmamıştı. Halam babama "Çok şükür yaşıyorsunuz." demişti. Ne demek istemişti anlayamamıştım; ancak daha sonraları anlayabildim. Bizim Nusaybin'de çok kişi ölmüş Hadi amca gibi...

Babam Kızıltepe'ye geldiğimizden beri kiralayacak bir ev arıyordu. Lakin ev bulamıyordu çünkü Nusaybin'in neredeyse tamamı gelmişti Kızıltepe'ye. Bir söylenti dolaşıyordu ortalıkta: "Devlet kira yardımını yapacak." diye. Babam gitmedik ne valilik ne de kaymakamlık bırakmıştı; lakin bir sonuç alamadık. Ya yalandı ya da bize vermediler. Çünkü çevremizden kimse alamamıştı. Birkaç ay halamlarda kaldık. 16 kişi bir evde yaşamaya çalışıyorduk. Halamın evi üç odalı bir salonu vardı. Erkekler salonda, kadınlar bir odada, çocuklar ise diğer bir odada kalıyorlardı.

Kızıltepe'deki bir okula yazdırdılar beni ve Ali'yi. 70-80 kişilik sınıfta ders görüyorduk. Kalabalıktan dersi dinleyemiyordum. Ders çalışmıyordum. Kızıltepe'ye geldiğimize sevindiğim tek nokta: Artık silah seslerinin uzaktan geliyor olması ve yeni arkadaşlarımla sokakta oyun oynayabilmektir. Şimdi tek dileğim gördüğüm bu kâbusları artık görmemek...

Hikâye uzayıp gidiyor. Bu, sadece birkaç çocuğun anlattıklarının derlemesi. Peki ya konuşamadıklarım, ulaşamadıklarım. Kim bilir daha ne hikayeler var. O yaz, o kadar fazla çocuk, haklarından mahrum kaldı ki, sayısını kimse bilmiyor. Zaten hep öyle olmuyor mu çatışma ortamlarında? Kaç tane Suriyeli çocuk haklarından mahrum kaldı, kaç tane Yemenli

çocuk, Lübnanlı, Iraklı... kaç tane çocuk. Hani bir atasözü vardır 'filler tepişir, çimenler ezilir'... Gerçekten öyle. Büyükler, savaşır çocuklar ezilir. Nerede bir savaş varsa orada muhakkak hak kaybına uğrayan çocuklar vardır.

BMÇHS'de çocukların birçok hakkı sıralanmıştır. Çocukların bu haklara ulaşması çok zor iken bir de savaşlarda hepten çocukların hakları askıya alınıyor. BMMYK raporunda 7 milyon 100 bin mülteci çocuktan sadece 3 milyon 700 bin çocuk eğitim alabiliyor. Ve yüksek öğretim çağına geldiğinde bunların sadece %3'lük bir kısmı gidebiliyor. Bu rapor da gösteriyor ki mülteci konumuna düşen çocukların eğitim hakları resmen yok sayılıyor. Oysa BMÇHS de çocukların ayrımcılığa maruz kalmama hakkı korumaya alınmıştır. i

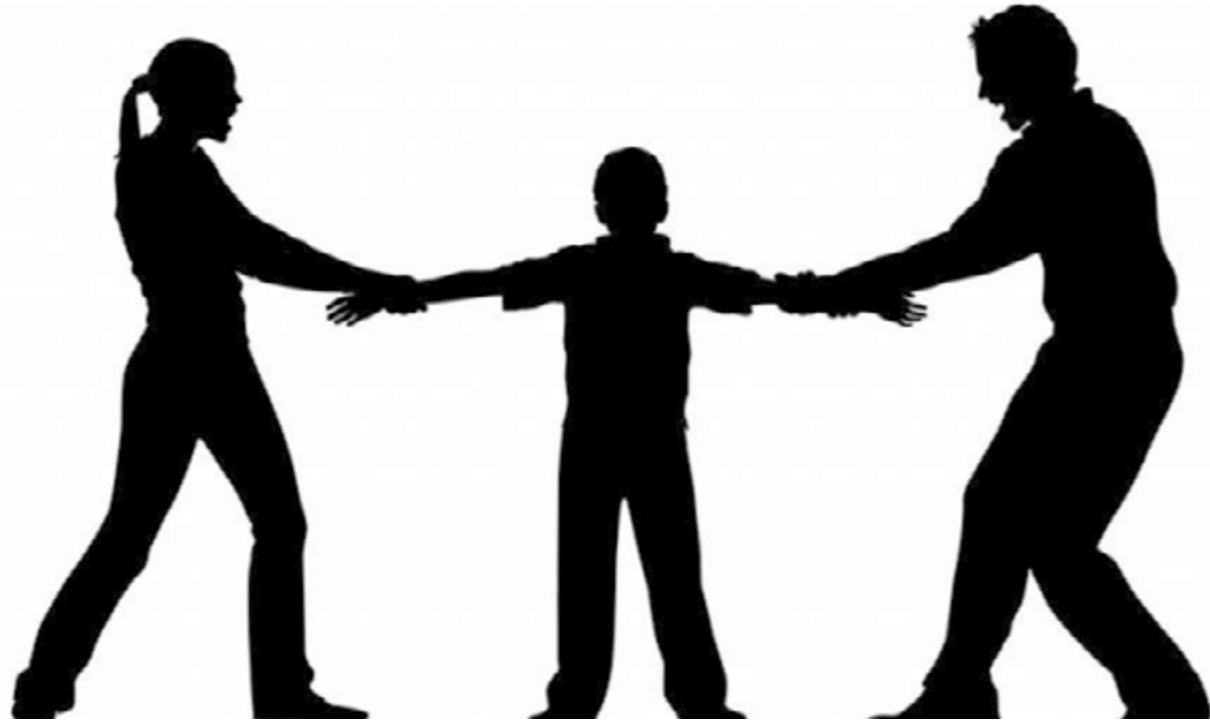
UNİCEF 15 Mart 2020 tarihli raporunda sadece Suriye iç savaşında; 5 milyon ülke içinde, 2,5 milyon komşu ülkelerde olmak üzere toplam 7,5 milyon çocuk yardıma muhtaç hale geldi ve her 10 saatte bir çocuk ölüyor. 2014-2019 yılları arasında 5427 çocuk öldü, 3639 çocuk yaralandı ve bazıları 7 yaşında toplam 5 bin çocuk savsattırıldı. 2 milyon 800 bin çocuk okula gidemiyor, 5 yaş altı on binlerce çocuk yetersiz besleniyor. Rapor sadece Suriye'yi baz almış durumda diğer çatışma ve savaşlardan bahsetmemiş. Hepsini göz önüne aldığımızda korkunç sonucu tahmin etmek bile çok zor. ii

Devletler çocukları korumak ve haklarına ulaşmalarını sağlamakla mükelleftir. Hiçbir mazeret bir çocuğun haklarının ihlal edilmesini haklı kılmaz.

Çocukların savaştan bir dünyada yaşaması dileğiyle...

KAYNAKÇA

- I) Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği 'Mültecilerin Eğitim Krizi' Raporu
- II) AMAN/NEW YORK, 15 MARCH 2020- <https://www.unicef.org/press-releases/almost-5-million-children-born-war-syria-1-million-born-refugees-neighbouring>

TÜRK MEDENİ KANUNU KAPSAMINDA VELAYET VE ÇOCUK

Av. Hatice US

Aile; anne, baba ve çocuklardan oluşan en küçük topluluktur. Çocuklar yarınlarımız, geleceğimizin aydınlık yüzleri; anne ve baba olabilmek adına dünyaya getirdiğimiz gün, hayatına dokunacak her şeyi tanıtmak, öğretmek, korumak, hak ettiği geleceği sunmak sorumluluğuna sahip olmamız gereken bireylerdir. Bu yazıda Türk Medeni Kanununda tanımlanan ve 18 yaşın altındaki aile bireyleri bakımından velayete ilişkin düzenlemelerden bahsedilecektir.

Aile birliği içerisinde velayet; Türk Medeni Kanununda ayrıntılı şekilde; BM

Çocuk Hakları Sözleşmesi ve diğer uluslararası sözleşmeler, Çocuk Koruma Kanunu, yönetmelikler ve yüksek yargı içtihatları ile de paralel olarak düzenlenmiştir.

Genel Olarak Velayet

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu velayet konusunu evlilik içi ve evlilik dışı olmak üzere ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Evlilik içi doğan çocuğun velayeti anne ve babaya aittir ve birlikte kullanılır.

TMK Madde 335'deki düzenleme "*Ergin olmayan çocuk, ana ve babasının*

velayeti altındadır. Yasal sebep olmadıkça velayet ana ve babadan alınamaz. Hakim vasi atanmasına gerek görmedikçe, kısıtlanan ergin çocuklar da ana ve babanın velayeti altında kalırlar." şeklindedir.

Madde 336/son da ise "*ana veya babadan birinin vefatı halinde velayet sağ kalan ebeveyne geçer*" şeklindedir.

TMK Madde 323 de ise evlilik dışı dünyaya gelen çocuğun velayeti düzenlenir. Yasa gereği evlilik dışı doğan çocuğun velayeti anaya aittir. Ana küçük kısıtlı veya ölmüş olması durumunda hâkim, çocuğun yüksek yararını göz önüne alarak VASİ atar veya velayeti babaya verir.

Velayeti ana veya babaya ait olmayan bir çocuğun (Kurum veya Vasi atanması durumunda) ana veya babası şahsi münasebet tesisi isteyebilir.

Boşanma Davalarında Velayet

Evlilik birliğinin sonlanması olarak kabul ettiğimiz Boşanmaya yönelik velayet talepleri ayrı kanun maddelerinde düzenlenmiştir. Velayet düzenlemesi velayetin yasal koşullar gerçekleştiğinde kaldırılması gibi durumlar da düzenlenmiş olup Uluslar Arası Sözleşmeler, Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi amir hükümlerle paralel düzenlemelere gidilmektedir.

Boşanma davasının açılması ile birlikte yasal düzenlemelerle gerekli tedbirler alınır Bunların başında velayet, şahsi ilişki, nafaka düzenlemeleri yer almaktadır.

TMK Madde 182 - Mahkeme boşanma veya ayrılığa karar verirken, olanak buldukça ana ve babayı dinledikten ve çocuk vesayet altında ise vasinin ve vesayet makamının düşüncesini aldıktan sonra, ana ve babanın haklarını ve çocuk ile olan kişisel ilişkilerini düzenler.

Velayetin kullanılması kendisine

verilmeyen eşin çocuk ile kişisel ilişkisinin düzenlenmesinde, çocuğun özellikle sağlık, eğitim ve ahlak bakımından yararları esas tutulur. Bu eş, çocuğun bakım ve eğitim giderlerine gücü oranında katılmak zorundadır. Bu madde ile çocuğa reşit oluncaya değin dava devam ederken tedbir boşanma ile birlikte iştirak adını verdiğimiz nafaka bağlanır. Hâkim, istem halinde irat biçiminde ödenmesine karar verilen bu giderlerin gelecek yıllarda tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına göre ne miktarda ödeneceğini karara bağlayabilir. Yasanın genel düzenlemesi de bu şekilde olup; aylık nafaka olarak belirlenip, velayet kendisine verilmeyen taraftan alınarak velayet sahibine VELAYET HAKKINA istinaden ödeme yapılacak şekilde düzenlenir.

Boşanma davası açılmakla ortak çocuk veya çocuklar için her hangi bir anlaşma mevcut değil ise velayet taleplerine göre hakim uzman raporu aldirarak ve çocuk veya çocuklar idrak edebilecek yaşta ise onları mahkeme huzurunda taraflar olmaksızın veya talebe göre taraflar huzurunda dinleyerek velayete karar verir. Velayet kendisine verilmeyen taraf ile ortak çocuklar arasında şahsi münasebet tesisine gidilir. Taraflar şahsi ilişki konusunda anlaşma sağlayamaz ise hakim; kamu düzenine yönelik bu konuda çocuğun veya çocukların yaşı, oturdukları şehir, hafta sonları, özel günler, ara tatiller, bayram tatilleri ve yaz tatillerini göz önüne alarak şahsi ilişkiyi resen düzenler. Hâkimin belirleyeceği gün ve saatlerde velayet kendisine verilen taraf çocukları teslim etmek durumundadır. Velayet sahibi, hâkim kararına uymaksızın çocuğu veya çocukları teslim etmekten kaçınır ise velayet kendisine verilmeyen taraf velayetin el değiştirmesini isteyebilir. Mahkeme kararına uyulması için hâkim, şahsi münasebet tesisi için nöbetçi icra dairesine çocuk teslimine yönelik görevlendirme yapar. Genelde şahsi münasebet tesisine yönelik karar nöbetçi icra müdürlüğüne çocuk teslimine yönelik icra takibi yapılmak sureti ile infazına gidilir.

Çocuğun Mallarının Yönetilmesi Açısından Velayet

TMK 352 maddesinde düzenlenen ve yine çocuğa yönelik olmak üzere ‘*Ana ve baba, velayetleri devam ettiği sürece çocuğun mallarını yönetme hakkına sahip ve bununla yükümlüdürler; kural olarak hesap ve güvence vermezler.*

Ana ve babanın yükümlülüklerini yerine getirmedikleri durumlarda hâkim müdahale eder.” denilmek suretiyle çocuğun mallarına ve haklarına yönelik velayet düzenlemesinde de çocuğun hakları korunur.

TMK Madde 353 - Evlilik sona erince velayet kendisinde kalan eş, hâkime çocuğun malvarlığının dökümünü gösteren bir defter vermek ve bu malvarlığında veya yapılan yatırımlarda gerçekleşen önemli değişiklikleri bildirmek zorundadır.

Ana ve baba, çocuğun mallarını yönetmekte her ne sebeple olursa olsun yeterince özen göstermezlerse, hâkim, malların korunması için uygun önlemleri alır (TMK m. 360, Tüzük m. 4/2). Bu önlemlerin neler olduğu Türk Medeni Kanunu’nun 360/2. ve 361. maddelerinde gösterilmiştir.

Ana veya babadan birinin vefatı durumunda; sağ kalan eşin çocuk mallarına yasa gereğince dikkat ve özeni göstermesi gerekir Bu yönde Aile Mahkemesi sağ kalan eşi çağırarak; bir süre belirleyerek belirleyeceği bu süre içinde, sağ kalan eşten çocuğun, varsa malvarlığını gösteren bir defter vermesini istemek ve bu mal varlığında veya yapılacak yatırımlarda ileride gerçekleşecek önemli değişiklikleri de bildirmesi için uyarabilir Türk Medeni Kanunu’nun 352/2. ve Tüzüğün 4/2. maddesi koşulları bulunmadıkça; başka bir ifade ile, ana ve babanın **çocuğun mallarını** yönetmekte her ne sebeple olursa olsun yeterince özen göstermemeleri durumunda hakim yasa gereğince çocuğun mallarının korunması önlemlerini alır. Aynı düzenleme

evlilik dışı doğan ve velayeti anaya ait olan mirasçı çocuklar için de geçerlidir.

Uzman Raporlarının Velayete Etkisi

Velayet yasadan kaynaklı bir haktır. Boşanma davalarında velayet ve şahsi münasebet düzenlenmesinde hâkimin takdir yetkisi olmasına rağmen uzman raporu düzenlenmesi yargılamada esastır. Hukukumuzda Uzman görüşü alınırken çocuğun Uluslararası hukuktan kaynaklanan ‘yüksek yarar’ ilkesi göz önünde tutulur Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme m.3; Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi m. 1; TMK m. 339/1, 343/1, 346/1; Çocuk Koruma Kanunu m. 4/b) maddeleri yüksek yarar ilkesinin temelleridir. Ancak Çocuğun üstün yararını belirlerken; onun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve toplumsal gelişiminin sağlanması amacının gözetilmesi gereklidir. Ana ve babanın yararları; ahlaki değer yargıları, sosyal konumları gibi durumları, çocuğun üstün yararını etkilemediği ölçüde göz önünde tutulur. Velayet düzenlemesi kamu düzenine ilişkin olup, re’sen araştırma ilkesi geçerlidir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 12. ve Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinin 3. ve 6. maddeleri idrak çağındaki çocukların kendilerini ilgilendiren konularda görüşünün alınması ve görüşlerine gereken önemin verilmesini öngörmektedir.

Uygulamada velayet konusunda karar verilirken; uzmanın görüşmelerini çocuğun kaldığı ana veya babanın yanında yapması çocuğun fikrini de etkilemektedir. Çocuğun mevcut düzenini kaybetme korkusu, ayrılan anne babanın kişisel görüşleri çocuğa yansımaktadır. Uygulamada bu durum çocuğun yüksek yararına olamayacak şekilde de düzenlemelerin yapılmasına neden olmaktadır.

Boşanma ve Ayrılık Davalarında Velayet Konusunda Anne Baba Tutumları Üzerine Bir Değerlendirme...

Anne ve baba anlaşamadıklarında ve evliliklerine son vermek istediklerinde;

çocuğun gelişimi, ihtiyaçları, genel korunması, bedensel ve zihinsel gelişimine yarar sağlayacak şekilde bilince sahip olmadıklarından boşanma ile çocuklarından da vazgeçmektedirler. Ya da boşanmanın sonuçlarına eğitimsel açıdan yaşadıkları eksiklikler nedeni ile çocuğu bir araç olarak kullanmaya çalışmaktadırlar. Çocuğa ödenecek nafaka, velayet çekişmesine neden olmaktadır. Annenin korkuları, şiddet görmesi, kurtulma isteği; çocuğun yasal hakkı nafakadan vazgeçmesine de neden olabilmektedir. Velayetle bağlanan nafaka sadece çocuğun değil kadının da geçim kaynağı haline gelebilmektedir. Nafaka ödemek istemeyen velayet verilmeyen taraf, nafaka ödememek adına işinden ayrılmakta veya kaydedilen bir gelirden kendisini yoksun göstermek sureti ile nafakadan kaçınmaya çalışmaktadır. Uygulamanın bu yönleri ortak çocuğun hırpalanmasına, güven eksikliğine, küçük yaşta sorumluluk almasına neden olabilmektedir. Yaşanan geçimsizliğin boyutuna ve çocuğun cinsiyetine göre karşı cinse nefret veya aşırı ilgi duymasına zamanla hata yapmasına dahi neden olabilmektedir.

Boşanma davası çiftlerin ortak çocuklarının olması durumunda sadece birbirlerinden uzaklaşma çabası olmaktan çıkmalıdır. Ortak çocukların varlığı eğitim, öğrenim, genel ahlak, çocukların zararlı kişi veya maddelerden uzak durması öz güveninin tam ve sağlıklı olabilmesi adına evliliğin erişkin iki kişinin biri birinden yaşam alanlarını ayırması şeklinde olmalı bu bilinçle ortak çocukların ailesi olmaya devam edebilmeliler. Çocuğun düzeni onun yarına olacak şekilde devam ettirilmelidir. Çocuk anne ve babaya ihtiyaç duyar her iki ebeveyn de ruhsal gelişimi bedensel gelişimi için gereklidir. Kişisel hırslarla çocuğun anne veya babadan uzaklaştırılması korkutulması onun maneviyatında zararlara neden olabilmektedir. Her iki tarafında sevgisi ilgisi bir çocuğun sağlıklı olabilmesi için şarttır. Kısaca toparlamak gerekir ise; boşanma veya ayrılık durumunda velayet düzenlemesi kamu düzenine ait bir durum olup bu konuda takdir yetkisi her iki tarafında velayeti isteme

durumunda uzman raporu alınması veya ayırt etme yetisine sahip ise çocuğa sorulacak soruların hâkim tarafından düzenlenmesi esastır. Bu konuda yetkili mahkemeler boşanma davasının görüldüğü yerin Aile Mahkemeleridir. Boşanma davası dışında velayete yönelik bir dava açılacak ise çocuğun yerleşim yeri aile mahkemeleri yetkilidir.

Velayet Hakkına Sahip Olmayan Ebeveynin Hak ve Sorumlulukları

Boşanma davasında velayet kendisine verilmeyen taraf ortak çocuk ile şahsi ilişki kurulmasını talep edebilecektir. Mahkeme bu konuda dava süresince tedbir niteliğinde dava sonunda ise şahsi ilişki değişmesine neden olacak bir durumun varlığına kadar şahsi ilişkin gün ve saatlerini belirleyecektir. Velayet kendisine verilmeyen taraf çocuğun yararına olacak şekilde giderlerine katılmak üzere dava süresince tedbir dava sonunda iştirak nafakası olmak üzere nafaka ödeyecektir. Eğitim öğreniminin devam etmesi koşulu ile reşit olduktan sonra da anne ve babasından eğitim öğrenim süresi sonuna kadar yardım nafakası talep edebilecektir.

Evlilik birliği içerisinde ve nesebi sahih olmak kaydı ile iddet müddeti içerisinde dünyaya gelen çocuklar için boşanma ile birlikte velayet hükümleri de düzenlenir.

Velayetin Kaldırılmasına İlişkin Düzenlemeler

Boşanmakla beraber düzenlenen velayetin kullanılmasında velayet kendisine verilen tarafın gereken özeni göstermemesi, çocuğun yeterli düzeyde korunmaması ve velayetin gerektirdiği sorumlulukları yasal çerçevede ve çocuğun yararına kullanamaması durumunda diğer taraf velayetin kaldırılmasını ve kendisine verilmesini talep edebilir. Medeni Kanununun 348. Maddesi; ‘‘Çocuğun korunmasına ilişkin diğer önlemlerden sonuç alınamaz ya da bu önlemlerin yetersiz olacağı önceden anlaşılırsa, hâkim aşağıdaki hallerde velayetin kaldırılmasına karar verir:

1. Ana ve babanın deneyimsizliği, hastalığı, başka bir yerde bulunması veya benzeri sebeplerden biriyle velayet görevini gereği gibi yerine getirememesi.

2. Ana ve babanın çocuğa yeterli ilgiyi göstermemesi veya ona karşı yükümlülüklerini ağır biçimde savsaklaması.

Velayet ana ve babanın her ikisinden kaldırılırsa çocuğa bir vasi atanır.

Kararda aksi belirtilmedikçe, velayetin kaldırılması mevcut ve doğacak bütün çocukları kapsar.” şeklindedir. Açılan davada iddia edilen ve yasada düzenlenen ağır savsaklama hastalık çocuğa gereken özeni göstermeme çocuğun mevcut haline zarar verecek değişiklikler söz konusu olmalı ve iddialar ispat edilmelidir. Aksi takdirde hakim talebi ret eder.

Birlikte Velayet Sorunsalı

Yakın zamanda boşanma davalarında velayet düzenlemesinde birlikte velayet şeklinde uygulamayı da görmekteyiz. Henüz çok az sayıda ilama konu olmuş birlikte velayetin ebeveynlerin çocuğa karşı sorumlulukları, anne ve baba olma bilinci yönünden iyi sonuçlar verebileceği gibi sakıncaları da mevcuttur. Birlikte velayet konusunda ayrıntılı karar oluşturmadıkça çocuğun yararına olacak acil iş ve işlemlerde tarafların birlikte hareket etmesi gereken konularda ebeveynler arasında gelişecek husumetten çocuk zarar görebilecektir. Birlikte velayet konusunun bu anlamda çocuğun yüksek yararı ilkesine zarar verebileceği hususunun da göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

MEVZUATIMIZDA ULUSLARARASI ÇOCUK KAÇIRMAYA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Stj. Av. Hasret Ozan SEVİM

Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yönlerine Dair 25 Ekim 1980 tarihli Lahey Sözleşmesi ve Sözleşmenin uygulama esaslarını düzenleyen 5717 sayılı Kanun çocuk kaçırma vakalarının önlenmesi için önemli mekanizmalar öngörmektedir. Belirtilen düzenlemelerle çocuk kaçırma vakalarında adli iş birliğini sağlamak amaçlanmıştır. Öngörülen mekanizmaların hedefi, kanuna aykırı şekilde bir taraf devlete götürülen veya orada alıkonulan çocuğun en kısa sürede iadesini sağlamak ve kaçırılmadan önceki durumu biran evvel tekrar tesis etmektir. Bu çalışmada Sözleşmenin ve Kanunun genel bir incelemesi mahiyetindedir.

GİRİŞ

Küreselleşen dünyada uluslararası evliliklerin ve boşanmaların sayısında hızlı artışlar yaşanmaktadır. Buna mukabil çocuk kaçırma vakalarının sayısı artmakta, çocuk kaçırma sorunu daha ciddi uluslararası iş birliği gerektirmektedir. En yaygın görüldüğü haliyle çocuk kaçırma, bir ebeveynin velayet hakkının başka bir ülkede bulunan diğer ebeveyn tarafından ihlal edilmesiyle gerçekleştirilmektedir. 25 Ekim 1980 tarihli Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Veçhelerine Dair Sözleşme ve bu sözleşmenin ülkemizde uygulanmasını sağlamaya yönelik usul ve esasları düzenleyen 5717 sayılı

Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yön ve Kapsamına Dair Kanun uluslararası iş birliğini güçlendirmek amacıyla yürürlüğe konulmuştur.

Sözleşme ve Kanunun yorumlanmasında kimi zaman Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin maddelerinden yardım almak gerekmektedir. Nitekim yazının devamında bahsedeceğimiz üzere AIHM bazı içtihatlarında AIHS'ye atıf yapmaktadır.

Bu çalışma uluslararası çocuk kaçırmaya ilişkin düzenlemelerin ülkemiz uygulamasındaki iz düşümünü ele almaktadır.

KANUN VE SÖZLEŞMENİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Sözleşmenin amaçları; Sözleşmeye taraf devletlere gayrikanunî yollardan götürülen veya alıkonulan çocukların derhal iadelerini sağlamak ve taraf devletteki koruma ve ziyaret haklarına (rights of custody) riayet edilmesini sağlamaktır (Nebioğlu Öner, 2014, s.5). Çocuğu gayrikanuni olarak götürülen veya alıkoyan tarafın fiilinin hukuka aykırılığı çocuğun mutata mesken hukukuna göre belirlenir.

Kanun kapsamında kullanılan terimler 3. maddede açıklanmıştır. Bu maddeye göre iade prosedürünü yürütmek açısından görevlendirilmiş "Merkezi Makam" Adalet Bakanlığıdır. "Başvuru sahibi", çocuğun yeri değiştirilmeden veya alıkonulmadan önce bakım, gözetim ve koruma veya şahsi ilişki kurma hakkını fiilen kullanan gerçek işi ile kurum ve kuruluşlardır. Yine tanım maddesine göre "Çocuk", on altı yaşını tamamlamamış kişidir. Buradan anlaşılması gereken çocuğun on yedi yaşından gün almamış olmasıdır. Hakkında dava açılan çocuk, dava henüz devam ederken on altı yaşını tamamlarsa, Sözleşme kapsamından çıkar (Tekin, 2019, s.14). Sözleşmede ve Kanunda korunan haklardan birisi olan "şahsi ilişki kurma hakkı", çocuğun belirli bir süre mutata meskeninin bulunduğu yerden başka bir yere götürülmesi hakkını ifade etmektedir.

Sözleşme ve Kanun, kesinlikle velayet hakkının esasına ilişkin bir tedbir öngörmemektedir. Yine velayet hakkının ihlali dolayısıyla ortaya çıkan çocuk kaçırma vakıalarına ilişkin bu kanun kapsamında bir dava açılabilir bile davaya bakan Aile Mahkemesi kural olarak velayete ilişkin bir karar veremez. Düzenlemelerin amacı mutata meskeninden uzaklaştırılan veya velayet hakkına sahip taraftan alıkonulmuş çocuğun önceki duruma geri döndürülmesini, önceki ülkeye iadesini sağlamaktır. "Mutata mesken" in Sözleşme kapsamında kullanılan anlamı çocuğun yer değişikliğinden önce belirli bir süre yaşadığı ve bu kapsamda çocuk için en uygun koruma hakkı süjesinin belirlenmesi hususundaki delillerin birçoğunun bulunduğu yerdir (Nebioğlu Öner, 2014, s.21).

Sözleşme ve Kanun kapsamında iade süreçlerini yürütecek olan makam ve merciler çocuğun korunması ve üstün yararının sağlanması açısından geniş yetkilere sahiptir. Kanunun 5. maddesinde Merkezi Makamın alabileceği idari tedbirler düzenlenirken 10. maddesinde Kanunun uygulanmasından doğan dava ve işlerde mahkemenin karar verebileceği geçici koruma tedbirleri öngörülmüştür.

MERKEZİ MAKAM

Başvuru, çocuğun mutata meskeninin bulunduğu merkezi makama veya Sözleşmeye taraf diğer herhangi bir devlet merkezi makamına yapılabilir.

Yukarıda bahsettiğimiz Merkezi Makam konumundaki Adalet Bakanlığı, yetkilerini Kanunun 5. maddesi uyarınca mahalli Cumhuriyet başsavcılıkları aracılığıyla kullanır. Merkezi Makam, Sözleşme kapsamında çocuğun iadesi veya şahsi ilişki kurulması hakkının kullanılması amacıyla yapılan başvuruyu takiben çocuğun yerinin tespiti ve menfaatlerinin korunması için gerekli tüm tedbirleri almakla yükümlüdür. Çocuğun, kendisini kaçırmış olan kişinin rızası ile iadesi veya taraflar arasında sulh yoluyla iade işlemlerinin tamamlanması için de gereken tedbirleri almak zorundadır. Bu

mümkün değilse Merkezi Makam, çocuğun iade edilip edilmeyeceği veya şahsi ilişki hakkının kullanılıp kullanılmayacağı konusunda karar verilmesi amacıyla yetkili mahkemeye dava açmak mecburiyetindedir. Hükümler emredici niteliktedir. Belirtilen işlemlerin yapılmaması veya geç yapılması daha sonra değineceğimiz üzere AIHM nezdinde ihlal sebebi sayılmaktadır.

Sözleşmenin 27. maddesine göre yetkili merkezi makam, yapılan başvurunun açıkça haklı olmadığını tespit ettiğinde başvuruyu reddedebilmektedir. Bu kapsamda:

-İade talep eden kişinin mutata mesken ülkesi hukuku uyarınca koruma hakkına sahip olmadığını,

-Çocuğun yaş itibarıyla Sözleşme'nin konu bakımından kapsamı dışında kaldığını,

-Çocuğun götürüldüğü ve alıkonulduğu iddia edilen devletin Sözleşmeye taraf olmadığını veya

-Talebin sözleşme kapsamı dışında kaldığını

tespit eden merkezi makam başvuruyu reddedecektir (Altuntaş, 2016, s.90 vd.).

İADENİN REDDEDİLMESİ

Bazı durumlarda çocuğun menfaatiyle örtüşmemesinden ötürü iadenin reddi gündeme gelebilir. İadenin reddi sebepleri Sözleşme kapsamında istinaî nitelikte olduğu için sınırlı biçimde sayılmıştır. Sözleşmenin 13/1-a hükmüne göre hukuka aykırı olarak gerçekleştirilen yer değişikliğine velayet veya koruma hakkı ihlal edilen taraf izin veya icazet vermişse iade talebinin reddi gerekmektedir. Ancak bu izin veya icazetin tespiti oldukça güçtür (Tekin, 2019, s.7). Bu nedenle mahkeme, vereceği karar konusunda çocuğun menfaati gereği takdir yetkisine sahiptir.

Aynı hükme göre koruma hakkı sahibi, bu hakkını etkin bir şekilde kullanamıyorsa yani çocuğun menfaati tehlikedeyse iade talebini reddedebilir. Peki bu hususta ispat yükü hangi tarafın üzerindedir? Sözleşme'nin amacı çocuğun mevcut statükusunun korunmasıdır. Bu amaçtan hareketle koruma hakkının ihlal

edildiğini iddia eden taraf yani çocuğu kaçıran veya alıkoyan ispata girişmelidir. Sonuç olarak, ispat yükü kaçıran veya alıkoyan tarafın üzerindedir (Tekin, 2019, s.12).

Sözleşmenin 13/2 maddesine göre çocuk geri dönmek istemediğini beyan ediyorsa ve çocuğun zihni olgunluğa eriştiği gözlemlenebiliyorsa adli veya idari makam geri dönme emrini reddedebilecektir.

Sözleşmenin 20. maddesine göre ise çocuğun iadesi, talepte bulunulan devletin insan hak ve hürriyetlerine ilişkin temel ilkelerini ihlal edecek nitelikteyse mahkeme ret konusunda takdir yetkisine sahiptir. Ancak bu o kadar istinaî bir hükümdür ki; çocuğun iade edileceği ülkede kadın sünnetinin yaygın şekilde uygulanması gibi (Tekin, 2019, s.27) durumlarda uygulama alanı bulabilir.

Müracaat anında yer değiştirme veya alıkonulmadan itibaren bir yıldan az zaman geçmişse, müracaatta bulunulan makam derhal çocuğun iadesine karar vermek zorundadır (Süreyle ilgili detaylı bilgi için: Bkz. Bozdağ 2014: 101.). Ancak Sözleşmenin 18. maddesine göre bir yıl veya daha fazla bir süre geçmişse ve çocuğun yeni çevresine intibak ettiği tespit edilmişse merkezi makam iade başvurusunu reddetme hususunda takdir yetkisine sahiptir. Kanımızca bu hüküm çocuğu kaçıran tarafı, çocuğu uzun süre saklamaya özendirilen bir hükümdür. Çocuğun yeni çevresine intibak edip etmediği konusunda ispat yükü alıkoyan veya kaçıran taraftadır (Tekin, 2019, s.23).

ÇOCUĞUN İADESİNİN VELAYET DAVASI İLE BAĞLANTISI

Mahkeme, Kanunun 12. maddesine göre çocuğun iadesine karar verdiği hükümde velayete ilişkin karar veremez. Bu düzenleme, Sözleşme ve Sözleşmenin amacı ile uyumludur. Zira velayetin esasına ilişkin kararı mutata meskenin bulunduğu ülkedeki görevli mahkeme vermelidir. Zaten bu Kanun da çocuğun ivedilikle mutata meskenine iadesi için vardır. Bununla uyumlu olarak çocuğun iade

başvurusunun yapılmasından sonra verilmiş bir velayet kararı, çocuğun iade talebinin reddine gerekçe oluşturamaz. Aksi halde hakkı ihlal edilen tarafa karşı daha ağır bir ihlal ortaya çıkmış olur. Ancak, çocuğun iadesi talebi reddedilmişse bu halde velayete ilişkin karar verilebilecektir. Sözleşmenin 14. maddesine göre çocuğu Türkiye'ye kaçıran taraf Türkiye'de velayet davası açarsa velayete ilişkin davanın bekletilmesi gerekir. Zira Sözleşmeye ve Kanuna göre öncelikli olan koruma hakkına ilişkin davanın sonuçlandırılmasıdır. Buna rağmen Türkiye'de mahkemelerin Kanuna aykırı şekilde velayet davası ile çocuğun iadesine ilişkin talepleri birleştirerek incelediği kararlar bulunmaktadır. (Altuntaş, 2016, s.235).

Sözleşme ve Kanun, velayet veya kişisel ilişki kurma haklarını korurken bu hakların esasına ilişkin inceleme yapılmasına kural olarak izin vermese de kanunun koruma sınırlarını belirlemek açısından belirtilen haklar hakkında bilgi sahibi olmak elzemdir. Genel olarak *velayet hakkı, ebeveynin, çocuğun kişiliği ve malları üzerinde yetkiye sahip olmasının yanı sıra onun terbiyesi, bakımı ve eğitimi ile ilgili olarak karar alma ve bunları uygulama yetkisidir* (Öztekin, 2005, s.11). Ancak velayet hakkına sahip olmayan ebeveynin de çocuk üzerinde hakları korunmuştur. İşte bu hak "kişisel ilişki" kurma hakkıdır. "Kişisel ilişki" kurma hakkı, velayet hakkı kadar geniş olmamakla birlikte "çocuğun yararı" ilkesiyle bağlantılı olarak diğer ebeveyne yetkiler sağlar. *İşte asıl velayet hakkı sahibi ebeveynin yanından alınarak kişisel ilişki kurma hak ve yetkisine hak ve yetkisine sahip anne ve babaya çocuğun gitmesi veya alıkonulması hallerinde hukuken belirlenmiş hak ve görevlerin aşıldığı hatta ihmal edildiği durumlar meydana gelebilir* (Öztekin, 2005, s.12). Genellikle bu durum aileler tarafından çocuğun kaçırılması iddiasına kadar uzanmaktadır.

USULÜ VE İCRASI

Kanunun uygulanmasından doğan dava ve işlerde görevli ve yetkili mahkeme 6. maddede belirtilmiştir. Bu mahkeme, iade

veya şahsi ilişki kurulması hakkında başvuru yapıldığı sırada çocuğun halen oturduğu veya 10. maddeye göre koruma altına alındığı yerdeki Aile Mahkemeleridir. 10. maddeye göre Mahkemenin çeşitli geçici koruma tedbirlerine karar verebilir. Mahkeme, Kanundan doğan dava ve işleri basit yargılama usulüne göre ve ivedilikle görmek zorundadır. Esasa girmeden evvel çocuğun iadesini sulh yoluyla teşvik eder. Kanunun 17. maddesi uyarınca mahkeme kararları kesinleştiğinde yerine getirilecektir. Kararlar 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu hükümlerine göre yerine getirilir. Fakat çocuğu kaçıran veya alıkoyan kişiye yazılı şekilde bir icra emri tebliği yapılmaz. Kişinin bu fiilini sürdürmesine engel olmak amaçlanmaktadır. Madde 22 uyarınca icranın ertelenmesi söz konusu olabilir. Eğer ilamın yerine getirilmesi sebebiyle çocuğun fiziksel ve duygusal varlığının ağır tehlikeye gireceği bir uzman tarafından tespit edilirse icra müdürü talep üzerine veya re'sen kararın icrasını erteler. Hüküm emredicidir; ortada böyle bir uzman raporu varsa icra müdürü ertelemek zorundadır. Kanunun uygulanmasından doğan dava ve işler harca tabi değildir. Ancak yargılama masrafları davayı kaybedene yükletilir. Başvuruda bulunan kişi adli yardımdan faydalanabilecektir.

İçtihatları ele aldığımızda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Sözleşmeyi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesiyle bir bütünlük içinde yorumladığını görmekteyiz. Özellikle AİHS'nin aile hayatına saygıyı düzenleyen 8. Maddesi [Slyvester – Avusturya, Başvuru No: 87/03, 29 Nisan 2003, Bkz. <http://hudoc.echr.coe.int>. (e.t. 09.04.2020)] ile makul sürede yargılanma hakkını kapsayan 6. maddesi Sözleşmenin ve dolayısıyla Kanunun uygulanması bakımından önem arz etmektedir.

Yukarıda belirttiğimiz üzere kaçırılmanın üzerinden bir yıl geçtikten sonra çocuğun yeni çevresine intibak etmiş olduğunun tespiti ve menfaati çerçevesinde iadesi reddedilebilmektedir. Fakat AİHM *Neulinger-İsviçre* (Başvuru No: 41615/07, 06 Temmuz 2010) ve *Raban-Romanya* (Başvuru

No: 25437/08, 26 Ekim 2010) kararlarında Sözleşmeye aykırı şekilde bir yıllık süre içerisinde yapılan iade başvurularını, istinaları genişleterek çocuğun menfaatine aykırı bulmuş ve neredeyse velayetin esasına ilişkin değerlendirmeler yaparak kararlar vermiştir.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi bir kararında Sözleşmede ve Kanunda yer alan velayet hakkının esasının incelenmesi yasağına ilişkin olarak *iadesi davası ile boşanma ve velayet davası birleştirilmişse birleştirilen davaların Hukuk Usulü Muhakemeleri çerçevesinde ayrılmasına karar vermiştir. Bu şekilde öncelikle ve ivedilikle iade davasının görüşülmesine karar vermiştir* [2.HD E:2001/7414, K:2001/8902, T:07.06.2001, Adalet Bakanlığı Sözleşmeler Dosyası, Aytaç, 2004, s.56 (Öztekin s.21'den alıntıdır.)]. Yargıtay'ın aksi yönde kararları da bulunmaktadır (Bkz. Aytaç, 2004, s.50-51).

SONUÇ

25 Ekim 1980 tarihli Lahey Sözleşmesi ile 5717 sayılı Kanunun amacı velayete ilişkin uyuşmazlığı çözmek değildir. Sözleşmenin amacı çocuğun mevcut statükosunun korunması ve hukuka aykırı olarak alıkonulan çocuğun mutad meskenine iade edilmesinden ibarettir.

KAYNAKÇA

Tek Yazar: ALTUNTAŞ İlknur (2016), "Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yönlerine Dair", 1. Baskı, Bilge Yayınevi, Temmuz.

Dergide Makale: AYTAÇ M. (2004), "Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Veçhelerine Dair La Haye Sözleşmesinin Uygulanması ve Karşılaşılan Sorunlar", Adalet Dergisi, Sayı 20, 34-65.

Tek Yazar: BOZDAĞ Gonca Gülfem (2014), "Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yönlerine Dair Lahey Sözleşmesi Kapsamında Çocuğun İadesi Talebinin Red Nedenleri", 1. Baskı, Yetkin Yayınları, Aralık.

Dergide Makale: NEBİOĞLU ÖNER Şebnem (2014), "Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yönlerine Dair Lahey Sözleşmesi:

Amacı, Uygulanması ve Kısa Bir İçtihat Analizi", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 115, 478-516.

Dergide Makale: ÖZTEKİN GELGEL Günseli (2005), "Devletler Özel Hukukunda Velayet, Çocuk Kaçırılmaları, Evlat Edinmeye İlişkin Problemler", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 8 (2015/2), 119-148.

Dergide Makale: TEKİN Esra (2019), "1980 Tarihli Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Veçhelerine Dair La Haye Sözleşmesi'ne Göre Çocuğun İadesinin Reddi Sebepleri", Ankara Barosu Dergisi, 2019/2, 42-72.

İnternet Kaynakları: www.mevzuat.gov.tr, <http://hudoc.echr.coe.int>, www.dergipark.org.tr

Fazıl SAY

Suna KAN

HARİKA ÇOCUKLAR

Av. Ece SERİN

1948 yılında, müzik alanında özel yetenekli çocuklar olan İdil Biret ve Suna Kan'ın yurtdışına devlet bursu ile gönderilip yetiştirilmeleri için özel olarak çıkarılan 5245 sayılı yasa ve güzel sanatların her alanında özel yetenekli çocukların belirlenip devlet bursuyla yurt dışında eğitim görmelerine olanak veren 1956 tarihli 6660 sayılı yasa sayesinde ülkemizde var olan ve keşfedilmeyi bekleyen daha nice harika çocukları tanıdık ve ülkemizden çıkmış olmasıyla gurur duyduğumuz pek çok sanatçı, bu yasayla adını dünya müzik tarihine yazdırdı.

5245 Sayılı Yasa

1948 yılında dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, bir gece organize etti ve bu gecede dört yaşındaki piyano dâhisi kız çocuğu İdil; Bach'tan Bethoven'a uzanan bir seçkiyle konser verdi. Tüm salonun onu ayakta alkışladı... İdil'in bu üstün yeteneği için bir şeyler yapılması gerekiyordu... İdil Biret ile aynı dönemde kemanda üstün yeteneği keşfedilen bir kişi daha vardı; Suna Kan... Bu iki birbirinden yetenekli çocuğun devlet bursuyla yurt dışına gönderilerek müzik eğitimi

almaları için "İdil Biret Yasası" veya "İdil-Suna Yasası" olarak da bilinen "İdil Biret Ve Suna Kan'ın Yabancı Memleketlere Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Kanun" 7 Temmuz 1948 yılında çıkarıldı. İdil Biret ile Suna Kan dünyadaki saygın müzisyenler arasında yerlerini alırken daha sonra yasayla sonradan ünlü olacak isimler yetenekleriyle yasadan faydalanıp eğitim almışlardır.

İdil Biret

21 Kasım 1941 yılında Ankara'da doğmuştur. İki buçuk yaşında iken piyanoda iki parmakla küçük melodiler çalmıştır. O sırada radyodan duyduğu melodileri tekrar edebilmektedir. Dört yaşında iken duyduğu melodilerden yeni melodiler yaratabilmekte, konserlerde duymuş olduğu eserlerin melodilerini çalabilmektedir. Absolut (çok iyi işitebilen) bir kulağa sahip olduğu ve dünyada eşine az rastlanır bir belleği temsil ettiği müzik otoriteleri tarafından belirlenmiştir. Beş yaşında iken Ankara Devlet Konservatuvarı Piyano bölümü başkanlığı yapan Mithat Fenmen'den piyano dersi almaya başlamıştır. Bach, Beethoven, Chopin, Shubert, Saygun'un parçalarından oluşan eserleri ezbere çalmıştır. Altı yaşında iken Ankara Radyosu'nda "Ayşe Ablanın Radyosu Çocuk Kulübü" programında o dönemde yaptığı "kedilerin kavgası", "babamın çikolata çalışması", "keloğlan" adlı kendi bestelediği parçaları çalmıştır.

Müzik eleştirmenlerinin "Harika Çocuk" olarak tanımladıkları İdil Biret'in 1948 yılında adına çıkartılan "Harika Çocuk Kanunu" başka bir deyişle de "İdil Biret-Suna Kan Kanunu" uyarınca Fransa'nın Paris Konservatuvarına gitmiştir. Piyano eğitimine ünlü müzik pedagogu Nadia Boulanger'le başlamıştır. Nadia Boulanger, İdil Biret'in üstün yeteneğini geliştirebilmesi için Wilhelm Kempff ve Wilhelm Buchhaus gibi ünlü piyanistlerle küçük öğrencisini tanıştırmış ve eğitimini sağlam temellere dayalı şekilde yapabilmesine olanak sağlamıştır. İdil Biret konservatuar eğitimi üç birincilik ödülü alarak bitirmiştir. İdil Biret, Jacques Fevrier'den oda müziği dersi almıştır. Henüz on bir yaşındayken Mozart'ın iki piyano için konçertosunu Wilhelm Kempff ile birlikte 1953 yılında Theatre des Champs-Elysee Tiyatrosunda icra etmiştir. İdil Biret olağanüstü müzik yeteneğini bu konser sayesinde Paris'te tanıtmıştır. Bu konser sanatçımızın müzik kariyerinin başlangıcı olmuştur. Dönemin ünlü gazete ve dergilerinde olumlu eleştirileri yayınlanmıştır. Sanatçımız on altı yaşından itibaren başlayarak çeşitli müzik salonlarında konserler vermiştir.

İdil Biret'in Ödülleri

- Lilly Boulanger Vakfının Memorial Fond Ödülü (1954-1956)
- Paris Konservatuvarı, Konservatuar Birinciliği (1957)
- Harriet Cohen-Dino Lipatti Altın Madalya Ödülü (1959)
- Harriet Cohen - Dinu Lipatti Altın Madalya Ödülü (1961)
- İtalyan Hükümeti Adelaide Ristori Nişanı (1961)
- Chevalier de l'Ordre du Mérite, Fransa (1961)
- Polonya Hükümeti Liyakat Madalyası (1974)
- Polonya Hükümeti Kültür/Liyakat Nişanı (1974)
- "Devlet Sanatçılığı" ünvanını almıştır. (1971)
- Fransa Hükümeti "Chevalier de l'Ordre National du Merite" Madalyası (1974)
- Boğaziçi Üniversitesi, "Fahri Doktora" Ünvanı (1988)
- Uludağ Üniversitesi, Onursal Doktora (1995)
- Grand Prix du Disque Chopin, Varşova (1995)
- Altın Diapozon, Fransa (1995)
- Sevda-Cenap And Vakfı Altın Madalya Ödülü (1996)
- Hacettepe Üniversitesi, "Fahri Doktora" Ünvanı (1997)
- Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Onursal Doktora (2003)
- Polonya Üstün Hizmet Madalyası (2006)
- 35. Uluslararası İstanbul Müzik Festivali, Onur Ödülü (2007)

Suna Kan

21 Ekim 1936 yılında Adana'da doğmuştur. Suna Kan keman öğrenmeye beş yaşında Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Viyola sanatçısı olan babası Nuri Kan ile başlamıştır. Daha sonra aile dostları Hulusi Karsel'den özel keman dersleri almıştır. Özel derslerdeki başarıları sonucunda babası Suna Kan'ı Ankara Devlet Konservatuvarı'nın Alman eğitimcilerine dinletmiştir. Suna Kan Ankara Devlet Konservatuvarını kazanarak Walter Gerhardt'la temel keman eğitimine başlamıştır. Avustralyalı eğitimcinin gitmesiyle keman eğitimini İzzet Nezhil Albayrak ve Gilbert Back ile sürdürmüştür. Gilbert Back'ın öğrencisi

iken ilk resitalini 18 Nisan 1946 yılında Ankara Devlet Konservatuarı'nın konser salonunda vermiştir.

1946 yılında C.S.O eşliğinde Hasan Ferit Alnar yönetiminde henüz dokuz yaşında iken verdiği ilk orkestra konserinde Mozart'ın No. 5 keman konçertosunu ve Viotti'nin la minor keman konçertosunu seslendirmiştir. Bu konser Suna Kan'ın "Harika Çocuk" olarak tanınmasına neden olmuştur. Yurt dışında eğitim görmesi konusu gündeme gelmiştir. 1948 yılında adına çıkartılan yasa kapsamında Harika Çocuk Kanunu uyarınca ailesiyle birlikte önce İtalya'nın Roma kentine gitmiştir. Çalışmak zorunda olduğu eğitimcinin ölmesi nedeniyle Türkiye'den gelen talimatla Paris Konservatuarı'nın keman bölümüne gitmiştir. Paris Konservatuarı'nda Gabriel Bouillon ile keman çalışmalarına başlamıştır. Paris Konservatuarı'nı 1952 yılında birincilikle bitirmiştir. Okul bittikten sonra Gabriel Bouillon ile repertuar çalışmalarına devam etmiştir. Uluslararası birçok yarışmalara katılmıştır.

Suna Kan'ın Ödülleri

- Paris Konservatuarı'nın Keman Yüksek Bölümü Birincilik Ödülü (1952)
- Cenevre Konkurunda Birincilik Ödülü Madalyası (1954)
- Viotti Yarışmasında Birincilik Ödülü (1955)
- Münih Yarışmasında İkincilik Ödülü (1956)
- M.Long-J Thibaud Konkurun Keman Kısımına Ait Jacques Thibauld Yarışmasında Beşincilik Ödülü (1957)
- "Devlet Sanatçılığı" ünvanı almıştır (1971)
- Chevalier del'ordre National de Merite Fransız Nişanı Ödülü (1976)
- Yamanlar Lionnes Klübü tarafından verilen Yılın Kadın Sanatçısı Ödülü (1992)
- Sevda Cenap And Vakfı Altın Madalya Ödülü (1996)

5245 Sayılı İdil Biret Ve Suna Kan'ın Yabancı Memleketlere Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Kanun

Birinci Madde: *Musiki sahasında olağanüstü*

istidat gösteren Münir Biret kızı 1941 doğumlu İdil Biret'I ve Nuri Kan kızı 1936 doğumlu Suna Kan'ı, bu kanunun esasları ve 8 Nisan 1929 tarihli ve 1416 sayılı kanunun bu kanuna aykırı olmayan genel hükümleri uyarınca musiki tahsil etmek üzere yabancı memleketlere göndermeye Milli Eğitim Bakanı yetkilidir.

İkinci Madde: *Milli Eğitim Bakanlığı, İdil Biret ve Suna Kan'ın öğrenim hayatını Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Başkanı, Yüksek Öğretim Genel Müdürü, Güzel Sanatlar Genel Müdürü, Devlet Konservatuarı Müdürü, Devlet Konservatuarı Öğretmenler Kurulunca seçilecek üç müzik öğretmeni ve Milli Eğitim Bakanının uygun göreceği bir uzmandan müteşekkil bir Komisyon marifeti ile takibettirir. Bu kurul, gereken hallerde Milli Eğitim Bakanının daveti üzerine toplanır; görevleri şunlardır:*

1. *İdil Biret ve Suna Kan hakkında uygulanacak mesleki ve genel öğrenim planı ve öğrenim müddetini yabancı memleketlerdeki uzmanların da düşünce ve tekliflerini almak sureti ile hazırlamak ve gereken hallerde aynı suretle uzmanların fikir ve tekliflerini aldıktan sonra değiştirmek;*
2. *Bu plana göre öğrenimlerinin gelişmesini çocukların devam ettikleri kurumların müdür veya uzmanlarından her yıl alınacak ve gereken hallerde uzmanlardan istenecek raporlarla takip etmek;*
3. *Bu öğrencilerin öğrenimde ilerleyişlerini tatmin edici bulmadığı zaman kendilerini memlekete çağırarak hususunda karar vermek.*

Üçüncü Madde: *Bu kanun uyarınca yabancı memleketlere gönderilecek olan çocukların ana veya babası veya vasisi, bu mümkün olmadığı takdirde bunların münasip görecekları kimse, öğrenci ile birlikte gönderilir. Bu zatın çocuğa bakabilecek yaşta ve durumda olması gerekir. Bu suretle öğrenci ile birlikte gönderilecek kimseye bir defaya mahsus olmak üzere gidiş ve geliş yollukları ve çocuk 16 yaşını dolduruncaya kadar öğrencinin gönderileceği yerin öğrenci ödeneği miktarınca aylık ödenek verilir.*

Dördüncü Madde: *Bu kanun uyarınca yabancı memleketlere gönderilecek olağanüstü sanat istidatlı çocuklar öğrenim hayatlarında umulan sonucu vermeden memlekete geri çağrıldıkları takdirde hiçbir tazminat kovuşturmasına bağlı olmadıkları gibi hizmet ödeviyle de yükümlü tutulmazlar. Tahsillerini başarı ile bitirip döndükleri zaman mecburi hizmet ödevi ile yükümlü tutulmazlar. Kanuna uygun mazereti olmadan kendilerinden tahsili yarıda bırakır veya tahsilini bitirdikten sonra memlekete geri dönmezse gerek kendileri gerek beraberlerinde gönderilmiş olan kimseler için ihtiyar olunmuş bütün masraflar tutarı öğrenciden veyahut veli veya vasisinden tahsil olunur. Öğrencinin yabancı memleketlere gönderilebilmesi için veli veya vasisinin bu yolda kefilli bir taahhüt senedi vermesi gerektir.*

Beşinci Madde: *Bu kanun uyarınca yabancı memleketlere gönderilecek olağanüstü istidatlı çocukların ve beraberinde yollanacak kimselerin aylık ödenekleriyle yollukları, öğrenciler yetiştirildikleri okul veya müesseselere yemekli ve yatılı pansiyoner olarak yazdırıldıkları takdirde aylık ödenekleri ilgili kurumlara ödenecek pansiyon ücretleri ve genel olarak öğrencilerin her türlü tedris vasıta ve malzemesi giderleri de ödenir.*

Geçici Madde: *Bu kanun gereğince 1948 yılı içinde yapılacak harcamalar; 1948 yılı bütçe kanununa bağlı (A) işaretli cetvelin Milli Eğitim Bakanlığı kısmındaki 587'inci (yabancı memleketlere gönderilecek öğrencilerin her çeşit giderleri) bölümünün 13'üncü (çeşitli gider) maddesinden ödenir.*

Altıncı Madde: *Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.*

Yedinci Madde: *Bu kanunu maliye ve Milli Eğitim Bakanları yürütür.*

6660 Sayılı Yasa

Nihayet her olağanüstü yetenek için bir yasa çıkarmanın zorluğunu göz önüne alan Büyük Millet Meclisi, bu konuda yeni, ama genel bir

yasa çıkarmaya karar verdi ve yasanın kapsamı 1956 yılında çıkarılan 6660 sayılı yasa ile genişletildi; yeni yasanın adı "Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkında Kanun" oldu.

Bu yasayla beraber Milli Eğitim Bakanı'na bu hususta genel ve geniş ölçüde bir yetki tanınmış oldu ve artık sadece müzik alanında değil, güzel sanatların tüm dallarında yetenekli çocukların yasadaki yararlanmasının önü açıldı. Bu durum hiç şüphesiz bir zorunluluğun ifadesiydi, çünkü ender olmakla birlikte, son yıllarda beliren çeşitli yeteneklerin artık kendi hallerine terk edilmeden piyano, keman, resim, güzel sanatlar, plastik sanatlar demeden hepsine devletin sahip çıkması gerekiyordu.

Bir dilekçe ile başvuran adaylar, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı komisyon tarafından değerlendirilip yetenekli oldukları saptandığı takdirde yurtdışına gönderileceklerdi. Yasayla beraber 7 kişilik olan heyet, güzel sanat uzmanlarının da katılımıyla on iki kişiye çıkarılmış; çok küçük yaşlarda yurt dışına gönderilecek harika çocuklara anne ve babalarının katılabilmemesinin yanında; enstrüman, alet edevat ve teknik malzemelerin devlet tarafından satın alınıp hibe edilebilmesi imkanları da sağlanmıştır. Böylelikle Verda Erman, Gülsin Onay, Hüseyin Sermet, İsmail Aşan, Fuat Kent, Selman Ada, Ateş Pars, Hasan Kaptan, Nevbahar Aksoy, Neveser Aksoy, Tunç Ünver gibi üstün yetenekli çocuklar eğitim için yurt dışına gönderilmiştir.

Yasadaki Yararlananlar Verda Erman

1957 yılında Paris'e Paris Konservatuvarında piyano öğrenimi görmeye gönderildi. 1959 yılında on dört yaşında iken, Yüksek Piyano ve Oda Müziği bölümlerini birincilikle bitirdi. Paris'te Marguerite Long, Lucette Descaves, Lazare Levy ile çalıştı; Noel Gallon'dan armoni ve kontrpuan öğrendi. Cenevre'de Louis Hiltbrant, Londra'da Peter Feuchtwanger, Buenos Aires'te Bruno Leonardo Gelber ile çalıştı. Ayrıca Marguerite Long Piyano Akademisi'ni birincilikle bitirdi. Yurda döndükten sonra Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası eşliğinde birçok piyano konçertosunu seslendirdi, bazılarının Türkiye'de ilk seslendirilişini gerçekleştirdi. 1971 yılında Devlet Sanatçısı unvanı aldı. Aynı zamanda Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın solist sanatçısı olan Erman, orkestranın Avrupa turnelerine birçok kez katılmış ve verdiği konserler dış basında övgüyle karşılanmıştır.

Kasım 1963'te Marguerite Long-Jacques Thibaud Uluslararası Piyano Yarışması'nda Paris Kenti Ödülü'nü, 1965'de Montreal Uluslararası Yarışmasında ikincilik ödülünü, 1971'de New York'ta Edgar Leventritt Ödülü'nü kazandı. Rudolf Serkin tarafından Marlboro (Vermont) Festivaline çağrıldı. Müzik merkezlerindeki ünlü orkestralar eşliğinde konçertolar çaldı. İngiltere, Fransa, AFC, İsviçre, Avusturya, İtalya, Norveç, Macaristan, Kanada, ABD, Arjantin, Kenya, Etiyopya, İran, Hindistan, Ürdün, Lübnan ve Tayland'da turnelere çıktı. 1967'deki SSCB turnesinde, bir ay içinde on üç konser verdi. 1971'de New York'taki Lincoln Sahne Sanatları Merkezi'nde verdiği konserler büyük ilgi toplamıştır.

Ateş Pars

Beş yaşında Paris Konservatuvarına kompozisyon ve piyano eğitimine yollanan Ateş Pars, 1964'te korepetitör olarak Ankara Devlet Operasında çalıştı. Daha sonra dünya çapında bestelere imza attı. Bestecinin 3.Senfoni'sinin dünya prömiyeri 2008'de şef Burak Tüzün tarafından, Anadolu Senfoni Orkestrası ile Eskişehir'de yapıldı. Ankara Devlet Konservatuvarı'ndan

dönem arkadaşı Ruşen Güneş için yazdığı solo viyola parçaları da 2010'da İstanbul'da, 2011'de İzmir'de ilk kez seslendirildi. İdil Biret'in isteğiyle yazdığı Piyano-Viyola Sonatı ise Biret-Güneş ikilisi tarafından 2012 yılında İstanbul ve Ankara'da seslendirildi. 1. Piyano Konçertosu Devlet Sanatçısı Anıtsal Piyanist İdil Biret tarafından Burak Tüzün yönetimindeki Antalya Devlet Senfoni Orkestrası eşliğinde 2016'da seslendirildi. İdil Biret eseri, " Son derece girift harmonisi olan, zekâ dolu parlak bir yapıt" olarak nitelendirildi.

Hasan Kaptan

Resim yapmaya üç yaşında başlayan Hasan Kaptan, sekiz yaşına bastığı 1950 yılında ilk sergisi, babası tarafından düzenlenmiştir. Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde açılan bu sergiyle beraber Küçük Hasan'ın resimleri ve "harika" sözleri ağızdan ağıza dolaşmaya başlamıştır. Çocuk ressamımız on beş yaşına geldiğinde Paris'e gönderilmiştir. Eğitim programını düzenlemekle görevlendirilen Nurullah Berk, ressamın son çalışmalarını Fransa'da ünlü sanat eleştirmenlerinden Raymond Cogniat ve Waldemar Georges'a göstermiştir. Sorbonne Üniversitesi profesörlerinden Pierre Francastel'in tavsiyesi üzerine harika çocuğumuz Gustave Singier'in atölyesinde sanat eğitimi görmüştür. Yıllar geçtikçe o üstün yetenekli harika çocuğun çalışmalarındaki çocuk saflığı yerini çok daha olgun tekniklere sahip genç bir ressama bırakmıştır. Hasan Kaptan, 1963'te Salon de Mai'ye katılmıştır. Ayrıca dört yılda bir Pittsburg'da düzenlenen sergilere davet edilmiştir.

Fuat Kent

Altı yaşındayken annesinden ilk piyano derslerini alan Fuat Kent, Harika Çocuklar Yasası kapsamında eğitim bursundan yararlandı ve On üç yaşında Kent Paris Konservatuvarı piyano bölümüne başladı. Orada Bela Bartok'la çalışma fırsatı buldu. Eğitimini tamamladıktan

sonra Avusturya'da yaşamaya başladı. 1980'lerde çağdaş müzikte, özellikle piyanoda yeni ses üretme tekniklerinde tanınmış bir uzman olarak akademik görevlerine devam etti.

Nevbahar Aksoy ve Neveser Aksoy Kardeşler

1952'de doğan Nevbahar Aksoy, 1962-1972 yılları arasında eğitim bursundan yararlandı. Cevat Dereli ve Zeki Faik İzer'den özel ders alan sanatçımız liseyi bitirince aynı bursla 1969'da Paris'e gönderildi. 1970'de girdiği ve normal süresi üç ile beş yıl olan Devlet Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nu iki yılda bitirdi. Türkiye'ye döndüğünde İstanbul Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'ndan mezun oldu. 1987 yılında Sorbonne Üniversitesi'ne kendi imkânları ile giderek doktorasını tamamladı ve ulusal ve uluslararası yarışmalarda çeşitli ödüller kazanarak başarılı çalışmalarına devam etti. Sekiz yaşında açtığı ilk sergisinden itibaren kırkı aşkın kişisel sergi gerçekleştirdi. 2007 yılında Beyoğlu'nda Yetenek Sanat Merkezi açtı.

Neveser Aksoy bu kanun kapsamında Zeki Faik İzer ve Cevat Dereli'den özel ders aldı. Liseyi bitirince 1970 yılında on yedi yaşında iken Paris Devlet Güzel Sanatlar Yüksek Okulu resim bölümüne yollandı. Daha sonra ablası gibi Sorbonne Üniversitesine kendi imkânları ile giderek doktorasını tamamladı ve ulusal ve uluslararası yarışmalarda çeşitli ödüller kazanarak, başarılı çalışmalarına devam etti. 1972 Ecole Nationale Superieure

des Beaux -Arts, Paris- Güzel Sanatlar Ulusal Yüksek Okulu Prof. Matthey atölesinden bir yılda mezun oldu. 1973 yılında yurda dönen sanatçı,1975 yılında, İstanbul Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu, Dekoratif Resim Bölümü'nü bitirdi. Tekrar Paris'e dönen sanatçı, Sorbonne Üniversitesi'nde, Plastik Sanatlar Lisans Diplomasını aldı ve "Türkiye'de Camaltı Resimleri" üzerine mastır tezini verdi. Ve yine aynı üniversitede Prof. Rene Passeron denetiminde,"Tablo- Pencere, Pencere-Tablo" konulu teziyle, Plastik Sanatlar Doktorasını verdi. 1971,1972 ve 1973 yıllarında Fransız Sanatçıları Salonu'na; 1978'de ise Chicago Sanat Fuarı'na Katıldı. İlk kişisel sergisini 1974 yılında, İstanbul'da açan sanatçı aynı yıl Paris Galeri Jean Camion'da da resimlerini sergiledi.

Neveser Aksoy, Fransa'da yayınlanan "L'OFICIEL DES ARTS" sözlüğünde yer alan tek Türk sanatçıdır. Dünyaca tanınan ve Fransa'da yayınlanan "BENEZİT" sanatçılar ansiklopedisinde ve AKOUN'da (sanatçıların kotlarını belirten yıllık) yer almaktadır.

Resim çalışmalarının yanı sıra sanatçının Fransa ve Türkiye'deki dergilerde Türk sanatı ve sanatçıları üzerine yayımlanmış yazıları bulunmaktadır. "Camaltı resim sanatı" konusunda uzman olan sanatçının dünya ülkelerinden zengin bir koleksiyonu da bulunmaktadır. Bu konuda 1997 yılında İstanbul'da Vedat Nedim Tör Müzesinde "Cam altında yirmi bin fersah" başlığında bir sergi organize etmiştir.

Neveser Aksoy'un Ödülleri

- Doğan Kardeş Resim Yarışması, Başarı Ödülü (1961)
- Doğan Kardeş Resim Yarışması, Başarı Ödülü (1962)
- Fransız Sanatçıları Salonu, Onur Mansiyonu (1972)
- Marie Bashirtseff Ödülü (1973)

İsmail Aşan

Altı yaşında babasından keman öğrenmeye başlayan İsmail Aşan, küçük

yaştaki yeteneği ile dikkatleri üstüne çekmiş ve yasa gereğince kurulan komisyon kararı ile devlet himayesine alınmıştır. Böylece Ahmet Adnan Saygun ve Marcel Debot tarafından özel bir program uygulanarak iki yıl süre ile yetiştirildikten sonra, 1963 yılında devlet tarafından Fransa'ya gönderilen sanatçı, Paris Milli Konservatuvarı'nın Yüksek Kısmı'na girerek, keman sınıfında Gabriel Nouillon'la, oda müziği sınıfında da Jacques Fevrier ile çalıştı ve oy birliği ile bu bölümlerin birincisi seçilerek konservatuvarı on dört yaşında bitirdi.

1965-1968 yılları arasında Gabriel Bouillon ile perfection çalışmaları yaptı. 1969'da Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası solist üyeliğine atanarak yurtiçi ve yurtdışı konser faaliyetlerini sürdüren sanatçımız, 1973-1977 yılları arasında David Oistrakh ile "Uzmanlık" çalışmaları yaptı. Daha sonra bir yandan yurt içinde konser faaliyetlerini sürdürürken; diğer yandan Fransa, Romanya, Almanya, Rusya, Mısır, Cezayir, Tunus, Fas, İspanya, Arnavutluk, Yugoslavya, Kıbrıs, Finlandiya, Bulgaristan ve İsveç'te konserler vermiştir.

İsmail Aşan 1981 yılında "Devlet Sanatçısı" unvanını almıştır.

Tunç Ünver

Üstün yetenekli çocukların yurtdışında öğrenimi için çıkarılmış olan 6660 sayılı yasadın yararlanan Tunç Ünver, müziğe beş yaşında başlamış, Ankara Devlet Konservatuvarı'nda

keman ve teori dersleri alarak 1965'te devlet bursuyla Fransa'ya gönderilmiştir. Paris Ulusal Konservatuvarı'nda Marcel Debot, Gabriel Bouillon, Zino Francescatti ve Arthur Grumiaux ile keman, Henry Challan ile armoni, Jacques Fevrier ile oda müziği çalışan sanatçımız, konservatuvarı bitirdikten sonra Cziffra Vakfı'nın "Üstün Yorumcu" ödülünü almıştır.

Yurtdışında Genevieve Joy-Dutilleux ve Jacques Fevrier gibi ünlü piyanistler eşliğinde resitaller veren Ünver, Paganini'nin 1. Keman Konçertosu'nun Türkiye'de ilk seslendirmesini gerçekleştirmiştir. Fransa'nın önde gelen müzik merkezlerinde ve Danimarka, Almanya, Avusturya, Romanya ve Kıbrıs'ta sanatını dinleten Ünver'in Fransa'da ORTF radyosu ve televizyonunda verdiği konserler övgüyle karşılanmıştır. Yine Fransa'da yorumladığı konçertolar üzerine Le Figaro ve Midi Libre gibi basın organlarında yayınlanan yazılarda övülen Ünver, Gstaad Festivali'nde Yehudi Menuhin için özel bir resital sunmuş, 1977'de Bükreş'te

yapılan "Avrupalı Müzikçiler Festivali"nde sanatını dinletmiştir.

"Devlet Sanatçısı" unvanıyla onurlandırılan sanatçımız, orkestra eşliğindeki birçok yapıtın Türkiye'deki ilk seslendirmesini gerçekleştirmiştir: Paganini'nin Keman Konçertosu No:1; Max Bruch'un İskoç Fantezisi; Samuel Barber'ın Op. 14 Keman Konçertosu; Viextemps'un Op. 13 Keman Konçertosu. Tunç Ünver ayrıca Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın da solistidir.

Selman Ada

1965 yılında "Harika Çocuk Yasası" kapsamında ailesiyle birlikte Paris Ulusal Yüksek Konservatuvarı'na gönderilmiştir. 1965'te on iki yaşındayken yazdığı "Solfej Metodu" ile Fransa'nın müzik eğitimi tarihine geçmiştir. 1971 yılında bu okuldan mezun olmuştur.

1973 yılında İstanbul Devlet Opera ve Balesi'nde asistan olarak göreve başlamıştır. 1973 yılında yirmi yaşındayken İstanbul Opera Orkestrasını yöneterek; "dünyanın en genç opera orkestra şefi" unvanını almıştır. 1979 yılında Ankara Devlet Opera ve Balesi'nde Genel Müzik Direktörü olarak çalışmıştır.

1980'de Paris'e giderek "Ecole Normale Superieure de Musique"te opera

korrepetitörlüğü ve orkestra yönetimi bölümünü kurmuştur. 1987 yılında İstanbul'a döndü ve İstanbul Devlet Opera ve Balesi'nde Orkestra şefliği görevine başlamıştır.

Kısa bir süre İzmir Operası ve sonrasında 2002 yılında Mersin Devlet Opera ve Balesi'nde genel müzik direktörü olarak çalışmıştır. 15 Ekim 2011 tarihinde, Samsun'da İlkadım Sanat Merkezi'ni kurmuştur. Ayrıca, Selman Ada bugüne kadar altmıştan fazla eseriyle çok sesli Batı müziğiyle Türk kültürünü harmanlamayı başaran, "Ali Baba ve Kırk Haramiler" operasıyla dünya opera repertuarına giren ilk Türk besteci unvanına sahiptir. Yedi yaşından beri beste yapmakta olan Selman Ada, orkestra şefi, besteci ve piyanist olarak Türkiye'de ve Avrupa ülkelerinde binden fazla temsil, konser ve resital vermiştir.

Gülsin Onay

Piyano eğitimine üç buçuk yaşında başlayan ve Üstün Yetenekli Çocuklar Kanunu kapsamında Paris Konservatuari'nde eğitim gören Gülsin Onay'a 1987 yılında Devlet Sanatçısı unvanı verilmiştir. 1988 yılında Boğaziçi ve 2007 yılında Hacettepe Üniversiteleri tarafından Fahri Doktora ile onurlandırılmıştır. Onay, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Solisti olup, Bilkent Üniversitesi'nin de sürekli sanatçısıdır. Yurtiçi ve dışında pek çok yardım konseri veren Gülsin Onay, 2003 yılında UNICEF Türkiye Milli Komitesi tarafından "İyi Niyet Elçisi" seçilmiştir.

Tekirdağ'da bir sokağa Gülsin Onay'ın

ismini veren Süleymanpaşa Belediyesi, 2015'ten bu yana, sanatçının adına "Gülsin Onay Piyano Günleri"ni ve ayrıca 2018 sonunda finali gerçekleştirilen Bisante Gülsin Onay Ulusal Beste Yarışması'nı düzenlenmektedir.

Gülsin Onay'ın Ödülleri

- Boğaziçi Üniversitesi Fahri Doktorası[5] (1988)
- UNICEF Türkiye Milli Komitesi İyi Niyet Elçisi (2003)
- Hacettepe Üniversitesi Fahri Doktorası (2007)
- Polonya Üstün Hizmet Nişanı (2007)
- Sevda- Cenap And Müzik Vakfı Onur Ödülü Altın Madalyası (2007)
- Donizetti Klasik Müzik Ödülleri Yılın Piyanisti Ödülü (2011)
- Melvin Jones Fellowship (2012)
- 42. İstanbul Müzik Festivali Onur Ödülü (2014)
- Bodrum Müzik Festivali Onur Ödülü (2018)

Hüseyin Sermet

Müzik çalışmalarına yedi yaşında başlayan Hüseyin Sermet, 1965 yılında Ankara Devlet Konservatuari'na kabul edilmiştir. Yasa

kapsamında sağlanmış olan parasal destekle 1968 yılında eğitimini sürdürmek üzere Fransa'ya Paris Konservatuari'na gönderildi. Paris Konservatuari'nde piyano, oda müziği, kontrpuan ve müzik analizi dallarında birincilikler alarak mezun oldu.

Hüseyin Sermet Milano'dan Meksika'ya, Londra'dan Tokyo'ya, Paris'ten Sao Paulo'ya, dünyanın birçok önemli şehrindeki tanınmış konser salonlarında konserler vermiş ve Santander'den Yokohama'ya, İstanbul'dan Monte Carlo'ya birçok ünlü festivallere konuk olmuştur. İçlerinde Mstislav Rostropovich, Yuri Bashmet, Maria João Pires, Ruggero Raimondi ve Michel Portal'ın da bulunduğu tanınmış sanatçılarla, Alain Lombard, Antal Doráti, Lorin Maazel, Semyon Bychkov, Lawrence Foster, Rafael Frühbeck de Burgos, Yoël Levi, Ferdinand Leitner, Emmanuel Krivine ve Naoto Otomo gibi önemli orkestra şefleri ve Paris, Lyon Senfoni Orkestrası, Orchestre de l'Île de France, Monte Carlo Opera Orkestrası, Detroit Senfoni Orkestrası, Belçika Ulusal Senfoni Orkestrası, Liège Senfoni Orkestrası, Tokyo Senfoni Orkestrası, Yomiuri Nippon Senfoni Orkestrası, NHK Senfoni Orkestrası, New Japan Filarmoni Orkestrası, Bergamo-Brescia Oda Orkestrası, İngiliz Oda Orkestrası, Lozan Oda Orkestrası, Katowice ve Krakow Oda Orkestraları, Moskova Radyo Senfoni Orkestrası ve Bavarya Radyo Senfoni Orkestrası gibi topluluklarla beraber konserler vermiştir.

Virtüözlüğü kadar besteciliğiyle de tanınan Sermet'in eserlerinden "Réminiscence" 1997'de Empéri Festivalinde çalınmış ve France Musique radyosundan yayınlanmıştır. Tokyo Senfoni Orkestrası tarafından sipariş edilen orkestra eseri "Dream and Nightmare"ın prömiyeri 2004'te, İş Bankası tarafından sipariş edilen eseri "Sculptures"ın prömiyeri ise 2006'da yapılmıştır.

Hüseyin Sermet'in Ödülleri

- Münih Uluslararası Oda Müziği Yarışması - Lili Boulanger Ödülü (1974)
- Maurice Ravel Uluslararası Yarışması'nda

Üçüncülük Ödülü - SACEM'in Özel Ödülü (1975)

- Paloma O'shea Uluslararası Yarışması - Lili Boulanger Ödülü (1975)
- Jaen Ve Milano'da Ettore Pozzoli Uluslararası Yarışmalarında Birincilik Ödülü(1981)
- Boğaziçi Üniversitesi Fahri Doktorası (1988)
- Devlet Sanatçısı (1991)
- Marmara Üniversitesi Fahri Doktorası (1998)
- İstanbul Kültür Sanat Vakfı Müzik Festivali'nin 40.Yıl Onur Ödülü (2012)

6600 Sayılı Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkında Kanun

Madde 1 – Güzel sanatlarda fevkalade icra ve ibda istidatı gösteren çocukları memleket dahilinde veya yabancı memleketlerde Devlet hesabına yetiştirmeğe, Talim ve Terbiye Dairesi Reisi, Güzel Sanatlar Umum Müdürü, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi ile Ankara Devlet Konservatuvarı müdürleri, bu müesseselerin mütehasıs öğretmenleri arasından Öğretmenler Kurulunca seçilecek üçer mütehasıs ile fonetik ve plastik sanatlar sahasında tanınmış kimseler arasından Maarif Vekaletince seçilecek iki mütehasıstan müteşekkil komisyonun tesbit ve teklifi üzerine Maarif Vekili salihyetlidir.

Madde 2 – Birinci maddede yazılı Komisyon:

- a) Fevkalade istidatlı çocukların, tahsil müesseseleri veya yetiştirmeyi deruhde eden mütehasıslarla temas suretiyle, tahsil ve yetiştirilme mahal, müddet ve programlarını tayin ve tesbit eder ve lüzumu halinde bunları değiştirir.**
- b) Tahsil ve yetiştirilmeleri esnasında gerekli her türlü kontrol, murakabe ve teftişleri yapar veya yaptırır.**
- c) Tahsil ve yetiştirilmeleri ile ilgili esas enstrüman, teçhizat ve sair teknik vasıta ve malzemeyi tayin edip mubayaasına veya lüzumunda hibe edilmesine karar verir.**
- ç) Fevkalade hallerde çocukları taltif veya mükafatlandırır.**
- d) Lüzum gördüğü hallerde çocukların tahsillerine devam etmemelerine veya**

memlekete celbedilmelerine karar verir.

Madde 3 – Birinci maddede yazılı fevkalade istidatlı çocukların Devlet hesabına yabancı memleketlerde yetiştirilmelerinde ana ve baba veya bunlardan biri veya vasisi, bulunmadığı takdirde Maarif Vekaletince tayin edilecek, çocuğa bakmağa muktedir en yakın aile mensuplarından biri refakat eder. Memleket içinde parasız yatılı olmıyan müesseselerde yetiştirilmeleri halinde de bu madde hükümleri tatbik olunur.

Madde 4 – Birinci maddede yazılı fevkalade istidatlı çocuklarla refakatlerinde gönderileceklerine, memleket içinde veya dışında yapılacak tediyelerin nev'i ve miktarları her sene bütçe kanunlarına bağlı formüllerle tesbit olunur. Madde 5 – 7/7/1948 tarihli ve 5245 sayılı kanun mer'iyetten kaldırılmıştır.

Madde 5 – 7/7/1948 tarihli ve 5245 sayılı kanun mer'iyetten kaldırılmıştır.

Geçici Madde 1 – (6660 sayılı Kanunun kendi numarasız geçici maddesi olup teselsül için numaralandırılmıştır.) 5245 sayılı kanunla yabancı memleketlere müzik tahsiline gönderilmiş bulunan İdil Biret ve Suna Kan haklarında da, müktesep hakları baki kalmak şartıyla, bu kanun hükümleri tatbik olunur.

Madde 6 – Bu kanun neşri tarihinden itibaren mer'idir. Madde 7 – Bu kanunun hükümlerini icraya Maliye ve Maarif Vekilleri memurdur.

Özel Statü Yönetmeliği

1968 yılından sonra yetkili Milli Eğitim Bakanlığı, yasada öngörülen “komisyon”u kurmadığı için yasa işlemez hale gelmiştir. Bu yasanın işletilmemesinin yarattığı boşluğu giderebilmek amacıyla Mithat Fenmen ve eğitimci, besteci İlhan Baran yeni bir model geliştirmiştir. Konservatuar'da hızlandırılmış yoğun eğitime olanak sağlayan “Özel Statü”yü kurumsallaştıran 15725 sayılı yönetmelik, 15 Ekim 1976'da Bakanlar Kurulunca onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bu statüde eğitim görüp konservatuarın yüksek bölümünü bitiren bazı gençler çeşitli burslarla

yurtdışına gönderilmiştir. Özel statüden ilk yararlananlar Oya Ünler (piyano) ve Burçin Büke (piyano) olmuştur. 1986-1987'de özel statüden yararlanarak mezun olan Şölen Dikener (viyolonsel), Fazıl Say (piyano), Muhiddin Dürrüoğlu-Demiriz (piyano), Yeşim Alkaya (piyano), Çağlayan Ünal (viyolonsel), Ertan Torgul (keman), Özgür Balkız (keman) ve Çağıl Yücelen'in (keman) ardından yasa tekrar işlemez hale gelmiştir. 1998'de yedi yaşında olan Emrecan Yavuz (piyano)'un adı, özel statüden yararlanan son “harika çocuk” olmuştur. Aşağıda Özel Statü Yönetmeliği'nden yararlanan bazı sanatçılarımıza yer vereceğim

Oya Ünler

Piyano öğrenimine beş yaşında başlayan Oya Ünler, Ulvi Cemal Erkin'in önerisiyle “özel statü”de öğrenimine devam etmesi kararlaştırıldı. Ankara Devlet Konservatuarı'na girerek özel bir statüde önce Erkin, ardından Mithat Fenmen ile piyano ve İlhan Baran ile teori çalıştı. Mezuniyetini takiben Kültür Bakanlığı tarafından Paris'e gönderildi. 1979 yılında birincilikle Diplome Supérieur d'Enseignement, 1980 yılında Beaufort Mention'u birincilikle piyano ve oda müziği konser lisanslarını aldı. Öğrenciliği sırasında çeşitli konserler veren Oya Ünler, Ankara Devlet Konservatuarı'nı temsilen Yugoslavya'da çalmış, Paris'teki eğitimi boyunca Fransa'da çeşitli konserler vermiştir. 1983 yılında yurda döndükten sonra Ankara Devlet Konservatuarı'na Öğretim Üyesi olarak atanmıştır. İzmir Devlet Senfoni Orkestrası ve Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası ile de konserler veren Oya Ünler, yurtdışında da çeşitli konserler vermiş olup halen H.Ü. Ankara Devlet Konservatuarı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Burçin Büke

On yaşındayken ilk konserini veren Burçin Büke, on bir yaşında Prof. Mithat Fenmen ile piyano, Prof. İlhan Baran ile de teori ve kompozisyon çalışmalarına başlamıştır. 1979 yılında Sofya Müzik Festivali'nde Türkiye adına sahneye çıktı. 1982 yılında Ankara, Hacettepe Üniversitesi Devlet Konservatuarı'nın on bir

yıllık Yüksek Bölümü'nü beş buçuk senede tamamlamıştır. Ve kazandığı devlet bursu ile Almanya'nın Hannover kentinde Müzik Akademisi'nde okumaya gitmiştir. 1984-1989 senelerinde solist ve oda müziği sanatçısı olarak Hannover Yeni Müzik Festivallerine katılmıştır. 1992 yılında Hannover Müzik Akademisi'nin solistlik sınavını başarıyla tamamlamıştır.

Londra'da Prof. Benjamin Kaplan ve İtalya'da da Prof. Marvulli ile özel olarak çalışmıştır. 1993 yılında Berlin'de kurulan “Color of Music” Oda Orkestrası'nın solist ve kurucuları arasındadır. 1996 yılında Londra'da “Steinway Sons” sanatçısı olmuştur. 1994-1998 seneleri arasında Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası'nın, 1998'den itibaren İzmir Devlet Senfoni Orkestrası'nın solist sanatçısı olmuştur. 2000-2003 seneleri arasında Selanik Konservatuarı'nın düzenlediği uluslararası Piyano Festivaline eğitmen ve solist olarak katılmıştır.

Burçin Büke'nin Ödülleri

- Uluslararası Lanciano Piyano Yarışması'nda Birincilik Ödülü
- Craydon ve Bilbao Yarışmalarında Ödüller

Muhiddin Dürrüoğlu

Piyanist ve besteci Muhiddin Dürrüoğlu, Ankara Devlet Konservatuarı'nda “Özel Statü” kapsamına alınarak başlayan müzik eğitimine Belçika ve ABD'nin dünyaca ünlü müzik okullarında devam etmiştir. Öğrencilik yılları süresince piyanoda Kamuran Gündemir, Ersin Onay, J.C.Vanden Eynden ve Edward Auer'le,

kompozisyonda da İlhan Baran, J. Fontyn'ın ve Dr.D. Freund'la en üst düzeydeki çalışmalarını tamamladı ve aynı devrede Eczacıbaşı Vakfının, Belçika-Petrofina Şirketinin, Fulbright Vakfının ve İndiana Üniversitesi'nin burslarını kazanmıştır. 1987-1989 yılları arasında Eczacıbaşı Vakfı burslusu olarak, Brüksel Kraliyet Konservatuarı'nda Jean-Claude Vanden Eynden ile piyano ve Jacqueline Fontyn ile de kompozisyon çalışmıştır. Muhittin Dürrüoğlu, 1992'den beri eğitim verdiği Brüksel Kraliyet Konservatuarında şu anda Oda Müziği profesörü olarak görev yapmaktadır.

Muhittin Dürrüoğlu'nun Ödülleri

- “Fondation Belge de la Vocation” Ödülü (1995)
- “J.&W. Pelemans” Ödülü (1997)
- Belçika Güzel Sanatlar Akademisi'nin Arthur de Greef Ödülü (1993)
- Paris Lutèce Akademisi'nin “The Coupe de la Création Musicale” Ödülü (1993)
- Hulste-Belçika Oda müziği Eserleri Yarışması'nda “SABAM Ödülü” (1996)
- Hulste-Belçika Oda müziği Eserleri Yarışması'nda İkincilik Ödülü (2000)
- 20.Yüzyıl Müziği Piyano Yarışmasında En İyi Beste Ödülü (2000)
- Belçika Güzel Sanatlar Akademisi'nin “Irène Fuerison Ödülü” (2001)

Fazıl Say

Dört yaşında ailesi tarafından piyanoya başlatılan sanatçı, Ankara Devlet Konservatuarı'nda “Üstün Yetenekli Çocuklar

için Özel Statü”de öğrenim görerek 1987’de konservatuarın piyano ve kompozisyon bölümlerini bitirmiştir. Çalışmalarını Alman bursuyla Düsseldorf Müzik Yüksek Okulu’nda sürdüren sanatçı, 1991’de konçerto solisti diplomasını almış, 1992’de Berlin Tasarım Sanatları ve Müzik Akademisi’nde piyano ve oda müziği öğretmenliğine getirilmiştir.

1994’te Genç Konser Solistleri Avrupa yarışmasında birincilik kazanan sanatçımız, 1995’te New York’ta yapılan kıtalararası yarışmanın da birincisi olarak konser kariyerine başlamıştır. Öte yandan oratoryolar, piyano konçertoları, çeşitli formlarda orkestra, oda müziği ve piyano eserleri, şan ve piyano için şarkı bestelemeye başlamıştır. Fazıl Say kariyeri boyunca New York Filarmoni, Sankt-Peterburg Filarmoni, Amsterdam Concertgebouw, Viyana Filarmoni, Çek Filarmoni, İsrail Filarmoni, Fransa Ulusal Orkestrası, Tokyo Senfoni gibi orkestralar eşliğinde konser vermiştir. 2007 Floransa Festivali’nin kapanış konserinde Zubin Mehta’nın yönettiği Floransa Orkestrası ile 20.000 tarafından izlenen bir açık hava konseri sunmuştur. Yine 2007 yılında Montreux Caz Festivali’nde piyano jürisinin başkanlığını yapan sanatçımız, Türk saz şairi Aşık Veysel’in “Kara Toprak” adlı halk şarkısından esinlenerek bestelediği piyano parçasını da içeren aynı başlıklı CD, Amerika Birleşik Devletleri’nde Billboard listelerinde 6. sıraya yükselmiştir. Fazıl Say, 2008 yılında Avrupa Birliği tarafından “Kültür Elçisi” unvanıyla görevlendirilmiştir.

Fazıl Say’ın Ödülleri

- Avrupa Birliği Piyano Yarışması (1991)
- Genç Konser Solistleri Yarışması Avrupa Birinciliği (1994)
- Genç Konser Solistleri Yarışması Dünya Birinciliği (1995)
- Radio France/Beracasa Vakfı Ödülü (1995)
- Paul A. Fish Vakfı Ödülü (1995)
- Boston Metamorphosen Orkestrası Solist Ödülü (1995)
- Maurice Clairmont Vakfı Ödülü (1995)
- Telerama Ödülü, 1998 (2001)
- RTL Televizyonu Ödülü (1998)

- Le Monde de la Musique Ödülü (2000)
- Diapason d’Or (Altın Plak) Ödülü (2000)
- Classica Ödülü (2000)
- Le Monde Ödülü (2000)
- Avusturya Radyo-TV Ödülü (2001)
- Deutsche Phono Akademie ECHO Ödülü (2001)
- Yılın Bestecisi Ödülü, Andante Klasik Müzik Ödülleri (2010)
- Yılın Piyanisti Ödülü, Andante Klasik Müzik Ödülleri (2010)
- Almanya’nın önemli klasik müzik etkinliklerinden ‘Rheingau Müzik Festivali’nin ödülünü, (2013)
- Echo Müzik Ödülü (2013)
- Fransa Cumhuriyet Laiklik Komitesi tarafından Uluslararası Laiklik Ödülü (2015)
- Uluslararası Beethoven İnsan Hakları, Barış, Özgürlük, Yoksullukla Mücadele ve İçselleme Ödülü, (2016)

Son yıllarda maalesef ki Konservatuarlarda “Özel Statü” mekanizması işletilmemektedir. En son 1998 yılında sekiz yaşındaki **Emrecan Yavuz** dönemin Kültür Bakanı İstemihan Talay’ın onayı ile kurulan Uzmanlar Kurulu’nca Devlet himayesine alınmış ve kendisine Hacettepe Üniversitesi Devlet Konservatuarı’nda beş yıl boyunca eğitim verilmiştir. 2001 yılında Ukrayna’da yapılan “Mavi Kuş Müzik Yarışması”nda kendi yaş kategorisinde birinci olmuştur. Yine aynı yarışmada “En İyi Çağdaş Eser Yorumcusu” ödülünü de kazanmıştır. 2003 yılından başlayarak Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, İzmir Devlet Senfoni Orkestrası ve Bilkent Senfoni Orkestrasıyla konserler vermiştir. 2004 senesinde Bilkent Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi Müzik Hazırlık Lisesi’nde Fazıl Say ve Sanem Berkalp’le piyano, Mahir Cetiz’le kompozisyon, İbrahim Yazıcı’yla analiz derslerine başlamıştır. Son harika çocuğumuz Emrecan Yavuz, daha sonra özel imkânlarla Viyana’ya gidip eğitimine orada devam etmiştir.

82 milyon nüfusa sahip ülkemizde elbette deha ve üstün yetenekli birçok harika

çocuğumuz var. Bu değerlerimizin heba olup gitmeden yetiştirilmeleri ve ülkenin yetiştirdiği değerler arasında yerlerini almaları gerekmez mi? Sosyal devletin yapması gerekenler veya üzerine düşen görevlerin neler olduğu konusunda yeterli çalışma yapılması gerekmez mi? Yetenekli çocukların kaybolup gitmesi ve kültürel alanda verecekleri hizmetin alınmaması herkes tarafından büyük bir sorun olarak görülmelidir. Yukarıda biyografilerine yer verdiğimiz sanatçılar gibi kaç öğrenci yurt dışı hayali kurmakta? Kaçının bu hayali gerçekleşmekte? Yetenek arayanlar Anadolu’nun kaç iline gidebildiler? Bu imkânlardan kaç öğrencimiz faydalanabildi? Albert Lavignac üstün yeteneklileri, dâhileri prodij olarak adlandırmıştır. Ona göre üstün yeteneklilerin kaybolma riski de vardır. Bu nedenle keşfedildikleri andan itibaren üzerlerine titizlikle eğilmek ve çalıştırılmaları konusunda özenli bir sürece tabi tutulmaları önemlidir.

Harika Çocuklar Yasası, İdil Biret, Suna Kan, Gülsin Onay, Fazıl Say gibi isimlerin uluslararası sanatçı olması konusunda çok büyük katkı sağlamıştır. Bütün sanatçılarımızın bu uluslararası değerdeki başarılarına hiç şüphe yok ki sanatsever bir ruhtan doğan Harika Çocuklar Yasası öncülük etmiştir. Türkiye’de yaşayan, çeşitli sanatlarla uğraşan, hak ettikleri ilgiyi göremeyen, haberleri yaşadıkları kentin mahallelerine sokaklarına hapsedilen, gerek büyük gerek küçük şehirlerde harika çocuklarımız var. Ne demişti Voltaire? “*Tüm sanatlar kardeştir, hepsi de birbirinin ışığı altında ilerler*”...

KAYNAKÇA

- 1)Altar, Cevad Memdud, “Türkiye’de Harika Çocuklar Kanunu” Makalesi <http://cevadmemduhaltar.com/turkiye-harika-cocuklar-kanunu.html>
- 2)Tunçdemir, İlknur “Çoksesli Müzikte “Harika Çocuk Kanunu”nun Türk Müzik Kültürüne Etkisi: İdil Biret-Suna Kan Örneği”, XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı,6-9 Temmuz 2004 İnönü Üniversitesi,Eğitim Fakültesi,Malatya

- 3) T.C Resmi Gazetesi
- 4) İlyas, Ahmet, “Cumhuriyet’in İdeal Toplum Yetiştirme Yolu: 5245 Sayılı Harika Çocuk Yasası” Makalesi
- 5) <https://web.archive.org/web/20090910154916/http://www.idilbiret.eu/tr/?cat=12>
- 6) <http://www.ismetinonu.org.tr/inonu-ve-harika-cocuklar-yasasindan-faydalananlar/>
- 7) Özsoy Y. – Özyürek M. – Eripek S., (1989), Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar, II. Baskı, Ankara: Karatepe Yayınları.
- 8) Karakurt, Bilal, “Sınıf Yönetiminde Üstün Zekâ ve Yetenekli Öğrencilere Yönelik Öğretmen Tutumu” Makalesi, <http://www.egitirim.gen.tr/tr/index.php/arsiv/sayi-1-10/sayi-2-sinif-yonetimi-haziran-2003/30-sinif-yonetiminde-ustun-zeka-ve-yetenekli-ogrencilere-yonelik-ogretmen-tutumu>
- 9) turkishpaintings.com/index.php?p=34&l=1&modPainters_artistDetailID=631
- 10) <https://www.eczacibasi.com.tr/tr/Yoneticiler/muhiddindurruoglu>
- 11) <http://www.plastiksanatlaransiklopedisi.com/2017/>
- 12) <https://guzelsanatlar.ktb.gov.tr>
- 13) <https://www.biyografi.info/kisi/selman-ada>
- 14) <https://kemancilar.net/tunc-unver/>

ÇİZGİLERLE ÇOCUK HAKLARI

Prof.Dr. Halis DOKGÖZ¹

Birleşmiş Milletler tarafından 1989 yılında kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre, 18 yaşın altındaki her birey çocuktur ve sırf çocuk olmasında ileri gelen bir takım haklara sahiptir. Çocukluk dönemi, insanların doğumdan yetişkinliğe kadar geçirdiği psikososyal, sosyal, duygusal, bilişsel ve fiziksel değişiklikler anlamına gelir. Çocuklar tıbbi, hukuksal ve psikolojik açıdan gelişimlerini tamamlamamıştır.

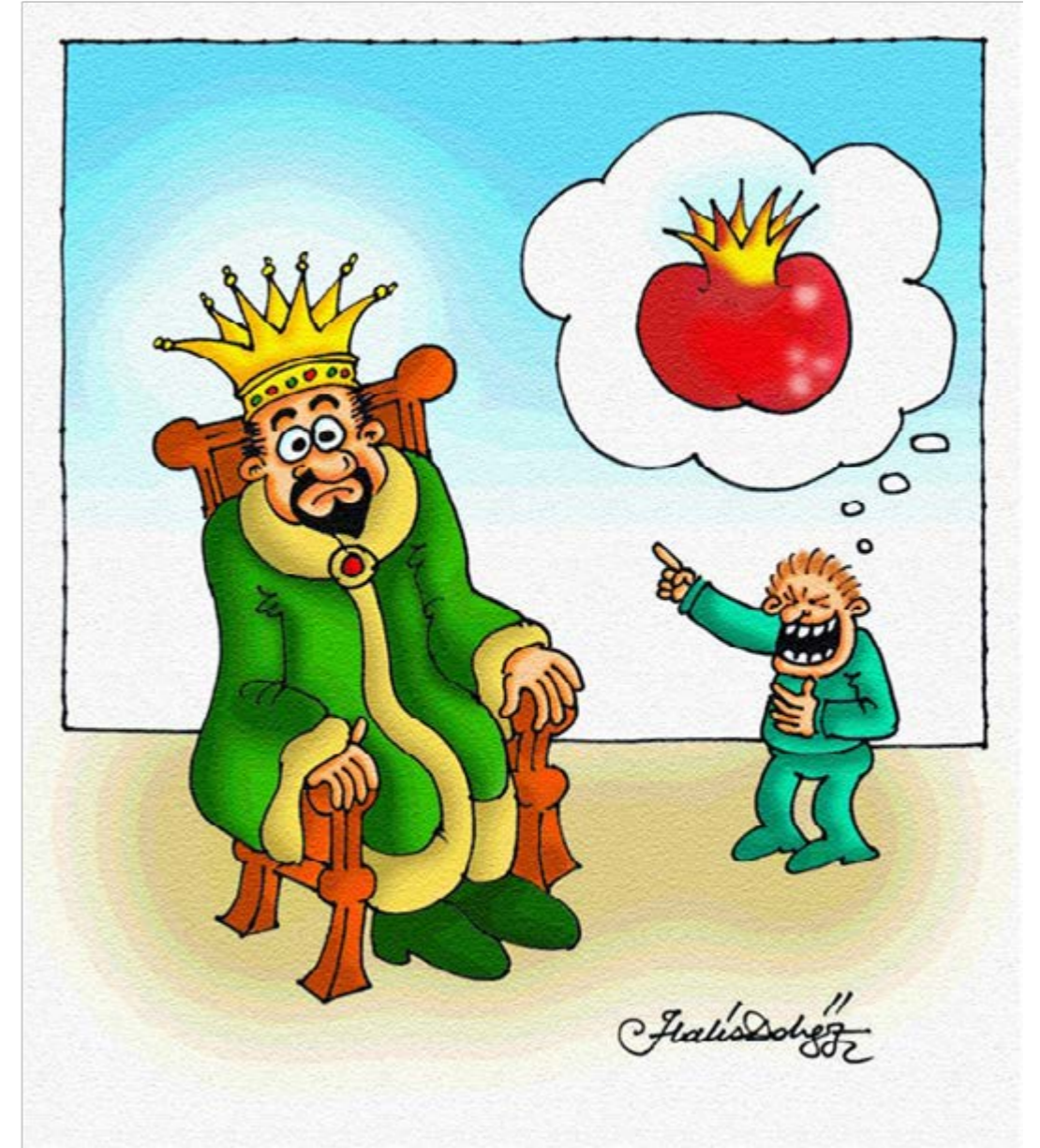
Gelişim sürecinde tıp, biyoloji, pedagoji, psikoloji, sosyoloji ve araştırma

alanlarındaki gelişmelerin toplumların çocuğa bakışını değiştirdiğini de ayrıca belirtmek

¹ Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı, Mersin

gerekmektedir. 20. yüzyıla egemen olan modern çocukluk paradigması çocukların yetişkinlerden farklı olduğu, çocukların yetişkinliğe hazırlanması ve yetiştirilmesi gerektiği ve çocukların yetiştirilme sorumluluğunun yetişkinlere, ailesine ve devlete ait olduğuna ilişkin üç temel varsayıma dayandırılmaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi ile birlikte çocuklar sadece korunması gereken varlık olmaktan çıkarak özel hakları

olan özneler olmuşlardır. Tüm dünyadaki çocukların haklarını ortaya koymak ve bunları koruyabilmek için Birleşmiş Milletlerin 1989'da ortaya koyduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi bir çocuk anayasası niteliğindedir ve Türkiye ilk imza koyan ülkelerdendir. Anayasamızın 90. Maddesine göre de ülkemizin imzalamış olduğu uluslararası sözleşmelerin iç hukuk halini alması da çocuk hakları açısından umut vericidir.

Çocukların suç işlemesi olası değildir, ancak suça itilmesi ve/veya sürüklenmesi söz konusudur. Bu nedenle suça sürüklenen

çocukların Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddesine göre on iki yaş altında ceza ehliyetleri bulunmamakta; on üç - on beş yaş

grubunda ise doktor muayene ve değerlendirmesi ile işledikleri suçların hukuki anlam ve sonuçlarını algılayıp davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişip gelişmemesine göre cezalandırılmaları ve on altı – on sekiz

yaş grubunda ise indirimli ceza almaları söz konusudur. Bu durumun Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre çocuğun yüksek yararı çerçevesinde gözden geçirilmesinde yarar vardır.

Çocuklarla ilgili bir diğer sorun da çocuk evlilikleri dediğimiz durumdur ve çocukların evlendirilebilmesi ile ilgili Medeni Kanunun 124.maddesinde geçen "Erkek veya kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli

bir sebeple on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak buldukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir." maddesinin çocuğun yüksek yararı çerçevesinde gözden geçirilmesi gereklidir.

Çocukların ve ergenlerin sağlıklarına ve kişisel gelişimlerine zarar vermeyecek ya da eğitimlerini aksatmayacak işler yapmalarına genellikle olumlu bakılmaktadır. Ancak çocuk işçiliği dediğimiz ve çocukların eğitimini

engelleyen ve ağır işlerde çalıştırılmalarını kapsayan durumlar çocuk istismarıdır. Ülkemizde kırsal bölgelerden kentsel alanlara kadar tarım ve sanayi alanlarında çocukların çalıştırıldığını biliyoruz.

Çocukların fiziksel, cinsel, duygusal istismarını önlemek ve haklarını korumak için bir yol haritası için aileler, ebeveynler, çocuklar, gençler, okullar, öğretmenler, eğitimciler, çocuk ve ergen ruh sağlığı çalışanları, yasalar, resmi ve özel kurumlar, sivil toplum örgütleri,

polis, jandarma, bilimsel araştırmalar, saha araştırmaları, toplum, medya gibi multidisipliner çalışmalarla hareket edilmesi ve bu doğrultuda çocuğun yüksek yararını gözeterek politikalar oluşturmalıyız.

ÂŞIK OLMAYAN USTA OLAMAZ...

Arbil ÇELEN YUCA

Biri varmış içi dışında, biri yokmuş dışı
hiçinde...

Bilenmiş bıçak keser, körleşmiş bıçak
küsermiş.

Sap ile sapan, ay ile saydam bir
aradaymış.

Dil döndüğünde doğruya hazır olan
iyileşir, olmayanın canı kesmeyen bıçakla
doğranmış gibi yanarmış.

‘‘Ey’’ ile ‘‘oy’’ ayrı düşmüş.

Vakti gelince uzun ile kısa, yuvarlak ile
düz birbirini tanır, anlaşır, tamamlar olmuş.

Dağların üstünden sabahın çiği
kalkarken, herkesin güne hazır olduğu
vakittemeydana bağlanan sokaktan bir çığlık
yükselmiş;

“İnanmıyoooooorum,
inaaaaaanmıyooooooruuuuum!!!”

Ses, penceresindeki sardunyalardan içtimaa çıkarcasına asker gibi dizildiği evden geliyormuş, pembeler bir yanda, kırmızılar bir yanda, her dalda en fazla üç çiçek açarmış!

Panjurları hiç örtülmeyen bu evi herkes bilir, sahibinin adı türlü hikâyeye malzeme olurmuş. Sokaktan gelip geçerken sesi işitenler ister istemez o tarafa bakmışlar. Uzun zamandır bekledikleri bıçak bileyicisi de o sabah oradaymış! Bütün şehri avcunun içi gibi bilen namı yürümüş bıçak bileyicisi, o da sesin geldiği sardunyalı pencereye bakmış!

Adamın gri saçları, ufacık bir rüzgarla uçuşacak kadar yumuşacıkmiş, bedeniyse boz ayı kadar iri ve bir kaplan kadar çevikmiş. O tarafa sadece üç saniye bakmış sonra işine dönmüş, hiç istifini bozmamış.

Sokaktaki tek yeşil yer boş arsadaki incir ağacının etrafıymış. Adam her geldiğinde ağacın gölgesinin bittiği yere kurarmış tekerlekli tezgâhını, yine öyle yapmış! Adamı kaç haftadır belki aylardır bekleyen kalabalığında evden gelen çılgınlıkla hiç ilgisi yokmuş. Çılgınlıktan sonra birkaç dakika çit çıkmamış! Sonra bıçak bileyici birdenbire işini gücünü bırakmış. Ona emanet edilmiş onlarca bıçağın arasında çok nadide bir bıçak da varmış, kabzasında ince gümüş döküm harfler olan bir bıçak. Eline aldığı kiraz saplı bıçağı önce kulağına sonra yüreğinin üstüne götürüp bir süre öylece durmuş, aslında bıçağın dediklerini dinliyormuş! Evet elindeki bıçak tıslıymış, eline alanla konuşmuş. Bileyicinin de bilgeliğinin sebebi bilemediği bıçakların dokunduğu herşeyi, eli, eti, sebzeyi okumasıymış. Adam bıçağı dinledikten sonra havaya kaldırıp, kalabalığın arasından bıçağın sahibini bulmaya çalışmış.

Bıçağı sahibinden habersiz bilenmeye getiren aşçı çırağınmsa bıçakla konuşulabildiğini tabii ki bilmiyormuş.

Neden bilmediğini merak ederseniz;

Çocuğun ustası aşçılar aşçısı “Çıracak kısmı bugün var yarın yok” diye düşünürmüş. Ancak ustalarla paylaşılmış böyle büyük bir sır ve bıçak. Bu yüzlerce yıldır böyle geldi böyle gider diyormuş aşçıların aşçısı. Bir çırağın usta olup böyle bir bıçağı olması için yapması gerekenler çokmuş. Mesela; yedisinde yer silmeli, on beşinde elli kiloluk tencereyi temizlemeli, yirmisinde etin neresini ne kadar alcarlaması gerektiğini bilmeliymiş. Otuzuna gelmeden alcarlarken kekiğini de dağdan kendi toplarsa o çıracak ustalığa geçer, o günden sonra önünde önlüğün düğümü açılmazmış. Artık onun çıracakları eğitime zamanı gelirmiş!

Bu kadar uzun yolu aşan zaten kendiliğinden sırta vakıf olurmuş. Öyle birinin gelip “Tamam sen hazırsın, sırda bu!” diye kulağınıza fısıldayacağını sanıyorsanız başınızdaki sırlı bir hikâyeye geçmemiştir.

Neyse sadede gelirsek, çıracak bıçakla konuşmayı henüz bilmeyince sırlı olduğunu da bilememiş. Ustasının, sadece günün ilk etini kesmek için kullandığı özel bıçağı işgüzarlıkla bileyiciye götürüp, keskinleşen bıçakla ustasının gönlünü kazanacağını sanmış. Aslında çocukluğunu o mutfakta geçirdiğinden, babasından çok ustasını gördüğünden bütün derdi bir kere olsun “Aferin evlat” cümlesini duymakmış. Ah bu dünyanın çıracakları bizler, ne bıçaklar çılgınlık çılgınlığa konuşur da ustalıktan dem almamışsak duyamayız!

Aklınız sardunyalı evde kaldıysa o başka bir zamanın masalı. Bu masalsa bıçağın sesini duyamazken yüreğin sesini duyan çıracak hakkında...

Ustası sabah dükkâna gelip de bıçağı bulamayınca, çıracak bıçakla bileyiciye giderken incir ağacının meyvalarının kokusuna dalınca birgümbürtü daha eklenmiş panjuru kapanmayan evin sokağına... Usta kaptığı gibi kiraz dalından sopasını atmış kendini sokağa, başlamış bağırma;

-Ulaaaan neredeyse çık laaaan, ulaan susamın küflüsü, zerdalinin çürüğü, ulaaaan sümüğümün yeşili, çııkklaaaan.

Adam elindeki sopayı savurup duruyormuş, havayı döven sopanın ıslıksı sesi köşedeki kalabalığın adamı fark etmesini sağlamış. O kadar bağırması kimse dönüp bakmamış, ama sopanın “fiiiiiuyuuuuufiiiiiuyuuuv” ları yaklaştıkça önce en gençler, sonra hatırası canlanan ihtiyarlar dönmüşler adama. Bileyici önde, zavallı acemi işgüzar çıracak yanındaymış. Çıracak, bileyicinin ancak omuz hizasında kalıyormuş, adamın abasının arkasınasınivermiş.

-Ne eylersin aşçıbaşı, ezilecek kimyonun, öğütülecek biberin, dövülecek etin yok mu senin?

Karşısında heybetli bileyiciyi gören gözlerinin altı halka hakla, omuzları çökmüş aşçı bir adım gerilese de usta olduğunu sanmanın cesaretiyle alttan almamış.

- Sana mı sorucam ne edeceğimi, ustayım ben. Ben ne dersem o olur mutfakta, emrimde bir düzine adam, bir şey eksik olsa yine benden bilindir. Eti üç gün çürütürüz siz yemeden, dört gün çürütsek zehirlenirsiniz. Sen ne edersin? Anca ahkâm kesersin, bir de benim bıçağım kessin diye köşelerde çeliğe su dökersin!

-Yavaş gel bakalım. Her işin ustası ayrı aşçıbaşı. Çırağı sahipsiz sanma.

-Sen misin sahibi?

-Haşa! Akıldır, niyetidir, hayalleridir...

-Sen âşık olaymışsın ya, zaten bir sazın eksik, demiş.

Etrafa cakalı cakalı bakıp, elli kiloluk tencereye sığacak göbeğini hoplatarak hain hain gülmüş aşçıbaşı. Kalabalıktan üç beş kişi gevşese de bileyici çıkarmış cepkenin içinden

halis Bursa çakısını, kapıvermiş aşçının elindeki kirazın ince dalından sopasını.

Sopanın ucundan iki tane yaprak çıkıvermesin mi o anda! Çakı ile kesmiş yaprakları, açmış gömleğinin iliklerini, göğüs kafesinin ortasına yerleştirmiş iki kiraz filizini, dili susmuş, sonra ya yapraklar ya kalbi başlamış konuşmaya;

-Sen hiç âşık olmamışsın, vay sana usta diyenlerin gözlerindeki bağa... Demire su veren yüreğe söz verendir. Bundan kelli bu çıracak sırsız dünyamdaki oğlumdur, evladıma söz söyletmem, derdini ikiletmem.

Bileyicinin abası bir anda boş kalıvermiş. Çıracak yerden abayı alıpsilkelemiş. Aşçıysabileyici daha bursa çakısını çıkarttığı an kaçıp gitmiş. Çıracak aşçıyaarkasından seslenmiş;

-Kirazla incirin arasına çekmişler ipi, üç cambaz çıkmışlar ipe, hepsi birbirinden acemi. İki cambazdüşse de bir abayı bölüşmüş, kış gelse de ısınmış. Üçüncü kaçmış bir başına, bir daha bahar görmez düşmezse aşka...

Resim: Sevim Şebnem DÜZEN

ÇÖLDE

Av. H. Göksu SARAL ALKAN

“Bu zamanda bilimle uğraşmaya gerek yok şekerim. Oyuncu olmak daha iyi. Parası güzel.”

Alkım odaya girdiğinde, komşusu Hale Teyze bu lafı söylüyordu. Ne kadar da saçma, diye düşündü ama sesini çıkarmadı. Annesiyle göz göze geldiler; annesi ona, göz kırptı. Belli ki o da saçma bulmuştu bu cümleyi. Bir de kızının ve iki kedisinin gizli hayatlarını bilse kim bilir ne düşünürdü!

Size Alkım’ı tanıtayım. Kendisi 10 yaşında bir kız çocuğu. Annesi, babası ve bir abisi var. Gündüzleri gayet normal bir çocuk gibi yaşıyor. Okuluna gidiyor, arkadaşlarıyla oynuyor, ödevlerini yapıyor, akşam ailesiyle birlikte yemeğini yiyor, odasına gidiyor ve uyuyor. Yani en azından ailesi öyle sanıyor. Çünkü gece olduğunda, herkes uyduğunda, Alkım ve iki kedisi Hera ve Kaktüs için asıl hayatları başlıyor!

Alkım, dünyamızdan 560 milyon ışık yılı uzaklıktaki Blubaks galaksisinde, Song güneş sistemindeki Bovtay gezegeninde doğdu. Yani ışık hızıyla 560 milyon sene yolculuk yaparsanız, Alkım’ın gezegenine ulaşabilirsiniz. Tabi doğru yöne doğru giderseniz. Alkım’ın gezegenini bulmaya çalışan bazı bilim insanları, Samanyolu galaksisinden Andromeda galaksisine dönerken yanlış sapaktan girdikleri için Blubaksa hiçbir zaman ulaşamadı. 560 ışık yılının sonunda geldikleri küçük gezegende yalnızca fil hortumlu gergedanlar yaşıyordu ve ne yazık ki yabancılardan pek de hoşlanmıyorlardı.

Her neyse, Alkım diyorduk, aslında sizin uzaylı olarak adlandırdığınız biriydi ve iki kedisiyle dünyaya bilimsel araştırmalar için gelmişti. Kedi dediysek lütfen bizim bildiğimiz kedilerle karıştırılmasın, Bovtay gezegeninde kediler, gezegenin en üstün varlıklarıdır. Hera ve Kaktüs de aslında Alkım’dan daha gelişmiş

canlılardı ancak dünyada bu üstünlüklerini saklamak zorunda kalmışlardı. Normalde 867 dili akıcı bir şekilde konuşabilen Kaktüs ve Hera, dünyada buldukları zamanda, yanlarında başkaları varken sadece miyav diyebiliyorlardı. Miyav. Bu dünya insanlarını korkutmamak lazımdı, Çekoslavakyalılaştıramadıklarımızdan mısınız diyebilen bir kedi bütün dünyayı ayağa kaldırılabirdi.

Peki, bu uzaylı kızı ve aslında kedi olmayan iki kediyi, ailenin diğer üyeleri nasıl hiçbir şey olmamış gibi aileden sanıyorlardı? Hemen açıklayalım: Alkım; Hera ve Kaktüs ile birlikte bundan altı ay önce dünyaya seyahat etmişti. Uzay aracı ile Arslan ailesinin bahçesine iniş yapmıştı. Tabi bu iniş sessiz sedasız değildi, gürültüye bütün aile bahçeye çıkmıştı. Onlar daha neler olup bittiğini anlamadan, Alkım süperonik kumandasını bu üç kişiye, yani daha sonradan annesi, babası ve abisi olacak kişilere doğrultmuş ve hafızalarını değiştirmişti. Artık onların hatırladığına göre, Alkım onların on sene önce bir kış günü doğmuş kızları, Hera ile Kaktüs de onların kedileriydi. Üçünün de beynine sahte anılar yerleştirmişti. Eve girip çıkan, ailenin temasta olduğu her kişiye de otomatik olarak bu bilgiler yüklenmekteydi. Açıkçası bu bizim çok da anlayabildiğimiz ve açıklayabileceğimiz bir teknoloji değil ancak Bovtay gezegeni için sıradan bir cihazdı.

Böylelikle Alkım, Hera ve Kaktüs, dikkat çekmeden, kimseye gerçek kimliklerini açık etmeden rahat rahat araştırmalarını yapabilecek ve öğrendikleri bilgileri kendi gezegenlerine yollayabileceklerdi. Sadece altı aydır oradaydılar ama herkes Alkım’ın Arslan ailesinin on sene önce doğan kızları olduğunu, ilkokulu bitirip ortaokula başladığını, doğayla ilgilenen, kitap okumayı seven bir çocuk olduğunu sanıyordu.

Geceler diyorduk, Alkım ve kediler için asıl hayatlarını yaşadıkları zamanlardı. Alkım, uzay aracını bahçenin kullanılmayan bir köşesine saklamıştı. Uzay aracının kalkanları,

aracı görünmez yapabiliyor ve başkaları tarafından fark edilmemesini sağlıyordu. Bu araçla dakikalar içerisinde Alkım ve kediler dünyanın istedikleri yerine seyahat edebiliyorlardı.

O gece de yine her gece olduğu gibi Alkım ailesinin uyumasını beklemiş ve kedilerle birlikte aracına binmişti. Bir gece önce güney kutbuna yaptığı yolculuk onu biraz zorlamıştı. Penguenlerle kediler pek anlaşmamış, görevi daha erken bitirmek zorunda kalmışlardı. Penguenler de çok garip hayvanlardı canım! Ne var sanki iki kedi onları yemek istediye? Bütün sürüyü yemeyeceklerdi ki! Hera ve Kaktüs böyleydi işte. Oysa 152 yaşındaki Hera ve 123 yaşındaki Kaktüs’ten daha sağlıklı beslenmelerini beklerdi Alkım!

O geceki görevleri Sahra çölünden örnekler toplamaktı. Çölde kuş görmeyeceğinden içi rahattı, Hera ve Kaktüs yiyeceklerle uğraşmaktan çok kendilerini göreve verebilirlerdi. Kolay bir görev olacağını sanıyordu Alkım ancak hesap etmediği bir şey vardı: sıcaklık farkı! Bovtay gezegeninde çöl olmadığı için Alkım çöllere ilgili hiçbir şey bilmiyordu. Güney kutbuna giderken hazırlıklı gitmiş, okuyabildiği bütün kitapları okumuş, kutuplarla ilgili teorik araştırmalarını yapmıştı. Görev sırasında uzay aracındaki bütün termal giysileri kullanmıştı ve görev bittiğinde aldığı örneklerle birlikte o özel kıyafetleri de mühürleyip kaldırmıştı. Ancak çöl görevi onun tercih ettiği ve onu heyecanlandıran bir görev değildi ve hiç ön araştırma yapmamıştı. Bilmediği şeydu: Gündüzleri çok sıcak olan, nefes almanın bile zor olduğu, yakıcı güneşin altında kavruken bu çöl; geceleri buz gibi oluyordu! Araçtan iner inmez üşümüşlerdi. Kediler rahattı, tüyleri biraz olsun onları koruyordu fakat Alkım soğuktan titremeye başladı. Neyse ki dedi kedilere, sadece birkaç farklı yerden birer kap dolusu kum alacağız ve eve döneceğiz, uygun bir zamanda da gündüz vakti gelip araştırmamızı yaparız. Her yer zifiri karanlıktı, el lambalarıyla yumuşak kumun

üstünde yön bulmaya çalışıyorlardı. Gökyüzüne baktı Alkım, dünyaya geldiğinden beri yıldızlar ilk defa bu kadar çok ve parlaktı! “Hey Hera, sence bizim gezegen buradan görünüyor mudur?” diye heyecanla sordu. Hera bu saçma sorudan dolayı aşağıladı onu, “Saçmalama Alkım, biz şu an kuzey yarım küredeyiz. Yılın bu zamanı bizim gezegeni buradan bulamazsın ve hayır, çıplak gözle görmeyi imkânsız!”

Alkım bozulmuş bir şekilde sessizliğe gömüldü. Bu kediler de bilgilerini kafaya vura vura paylaşmalar ölürlerdi sanki canım! Kaktüs, Alkım’ın üzülüşünü fark etti, tam bir şey diyecekken garip bir gürültü duymaya başladılar. Uğultu gibiydi ama sanki metal duvarlar birbirine sürtüyor gibi de ses çıkıyordu. Biz, şimdiki bilgilerimizle onlara doğru neyin yaklaştığını biliyoruz: kum fırtınası. Ancak gezegenlerinde çöl olmayan ve çöller hakkında herhangi bir bilgileri bulunmayan Alkım, Kaktüs ve Hera, kum fırtınasının ne olduğunu bilmiyorlardı ve bir an önce araçlarına dönmeleri gerektiğinden habersizlerdi. Şimdiye kadar üç tane kap doldurmuşlardı ve araçları biraz uzaktaydı. Gürültünün ne olduğunu anlamaya çalıştılar. Sesin geldiği yöne bakıyorlardı ama karanlıktan bir şey görünmüyordu. Kediler tehlikeyi sezerler, bu dünyada da böyledir Bovtay gezegeninde de. Araca geri dönmeleri gerektiğini hissetmişlerdi ve Alkım’ı da alıp koşmaya başladılar. Ne olduğunu anlamayan Alkım iki kedinin sırtında bir o yana bir bu yana zıplatılarak araca bindirildi. Tam kapıyı kapatırken bütün gökyüzünü kapatan kum tanelerini gördüler. Büyük bir hızla üzerlerine geliyordu. Alkım büyümüş gibi bakakaldı, neyse ki kediler kapıyı çabucak kapattılar. Kum fırtınası aracı büyük bir gürültüyle salladı ve aracın üzerinden geçmeye başladı. Bizimkiler, acil durum protokolünü uygulamaya geçmişlerdi, kemerlerini bağladılar ve beklemeye başladılar. Bir saat, iki saat, üç saat derken kendilerini uykunun kollarına bıraktılar.

Uyandıklarında aracın içi hala karanlıktı. Demek ki daha sabah olmamış diye düşündüler.

Pencerelere biraz yaklaşıncı, karanlığın gerçek sebebinin gördüler: kuma gömülmüşlerdi! Alkım derhal aracın motorunu çalıştırdı ve yerden yükseldiler. Aracın üstündeki kumlar yere düştükçe, manzarayı görebiliyorlardı. Uçsuz bucaksız sarı kumlar, kum tepeleri ve gökyüzünde parlayan güneş! Başka hiçbir şey yoktu etrafta.

“Bu çöl, ne garip bir şey” dedi Alkım.

“Annenin aldığı kitabı okusaydın bu kadar şaşırmazdın.” Dedi Hera.

“Hangi kitap? Çöllerle ilgili kitap mı verdi?”

“Tam olarak değil ama içinde bulunduğumuz duruma benzer bir hikâyeydi. Bir gezegenden gelen çocuk ve bir pilot arasında geçiyor. Ben okudum, güzeldi.”

“Sen kitap mı okudun?”

“Eh, sen ve abin okuldayken, anne baban isteyken, ben ve Kaktüs uyumaktan başka şeyler de yapıyoruz. Hem birimizin okuması lazım değil mi, yoksa böyle senin önderliğinde hiçbir şey bilmeden geldiğimizde görev süremizi aşıyoruz ve işler ters gidiyor.”

Alkım yine bozulmuştu fakat Hera’nın haklı olduğunun farkındaydı. Keşke biraz araştırıp gelseydi. Annesine çöllerle ilgili soru sorabilirdi ya da o kitabı okuyabilirdi. İnternette bakma gereği bile duymamıştı, yaşayıp öğrenmeyi tercih eden bir bilim insanıydı o, tecrübeler daha kıymetliydi onun için ama görevi aksatmıştı böyle de.

“Özür dilerim,” dedi, “Haklısın, araştırmam lazımdı.”

“Önemli değil artık, hadi şu örnekleri toplayalım da dönelim evimize. Bakalım yokluğumuzu nasıl açıklayacaksın. Bizi merak etmeye başlamışlardır.”

Alkım bunu hiç düşünmemişti. Kendi gezegeninde yetişkin bir bilim insanı olsa da, bu dünyada bir çocuktı ve ailesinden habersiz ortadan kaybolması hiç hoş bir durum değildi.

Suçluluk duygusu iyice arttı fakat görevine odaklanması gerekiyordu. Boynu bükük, araçtan dışarı çıktılar. Bu sefer hava neredeyse elli derece hissediliyordu! Bastıkları kumdan sıcak hava vuruyor, hem güneşin hem kumların sıcaklığıyla neredeyse kavruluyorlardı. Daha doldurmaları gereken altı kap vardı.

Henüz bir saat geçmişti ki susuzluktan başları dönmeye başlamıştı. Ne yazık ki yanlarında yeterli miktarda su yoktu, aracın içinde bırakmışlardı. Araç yaklaşık üç kilometre gerideydi. Kaktüs, aracın tersi yönüne, belki bir şeyler bulur umuduyla bakmaya başladı. Doğru mu görüyordu, uzaklarda bir su birikintisi vardı!

“Hey! Bakın, orada su var! Bakın bakın!”

Alkım ve Hera, Kaktüs’ün gösterdiği yöne baktılar. Önce bahsettiği su birikintisini göremediler fakat Kaktüs tarif ettikçe görmeye başladılar. Çok mutlu olmuşlardı, kendi araçlarından daha yakındı. Hem susuzluklarını giderebilecek hem de örnek toplayabileceklerdi.

Yürümeye başladılar. Yürüdüler. Yürüdüler. Gittikçe gidiyorlardı ama su birikintisine bir türlü ulaşamıyorlardı. Onlar yürüdükçe sanki su birikintisi onlardan uzaklaşıyordu. İyice susuz kalmışlardı, Alkım bayılmak üzereydi.

“Ben dayanamayacağım galiba” dedi, gözleri kapandı, kumlara yığıldı.

Hera ve Kaktüs sakinlerdi. Panik yapmaktan hoşlanmazlardı. “Hadi Kaktüs, sen araca geri dön, ben Alkım’ın yanında kalayım. Araçla bizi almaya gelersin.”

“Aracımız uzakta kaldı, hava kararmadan dönemeyebilirim. Harita bilgimize göre yakınlarda yardım isteyebileceğimiz yerler olmalı. Ben şansımı denemek istiyorum. Buradan ayrılmayın, sizi bulurum”

Kaktüs haksız sayılmazdı, kedilerin yön

bulma özellikleri son derece gelişmişti.

Alkım gözünü açtığında palmye ağaçlarının arasında, su birikintisinin yanında, nispeten serin bir gölgelikte yatıyordu. Etrafına baktı, Kaktüs ve Hera rahat, mutlu bir şekilde önlerindeki yemeği yiyorlardı.

“Neler oldu, neredeyiz biz?”

Hera sakince Alkım’a döndü, “Bir vahadayız. Görünen o ki, serap görmüşüz, sonra da senin vücudun susuz kaldı ve bayıldın.”

“Vaha mı? Vaha ne demek? Serap görmek ne?”

“Sakin ol Alkım. Vaha, çöllerin içinde bulunan, çöl koşullarından farklı olarak bitki ve su barındıran yerlere verilen isimdir. Biz de şu an Awjila vahasında. Serap görmek ise, bir optik yanılmadır. Yani atmosferde ışık kırılır ve baktığımız yeri sıcaklığın da etkisiyle su birikintisi olarak görürüz. Bunu okumuştum ancak aklımdan çıkmış. Serap gördüğümüzü fark edemedim.”

“Peki, buraya nasıl geldik?”

“Kaktüs yardım getirdi. Bak bize doğru gelen bu insanlar bizi kurtardı. Artık susmak zorundayım, konuştuğumu duymasınlar. Miyav. Miyavvv”

Karşıdan üç adam geliyordu. Upuzun beyaz elbiseler giymişlerdi, kafalarında şapka gibi, kumaşın sarkıp enselerini kapattıkları bir başlıkları vardı. İçlerinden biri konuşmaya başladı:

“Ah küçük kız! Sonunda uyandın. Hadi bir şeyler ye ve buraya nasıl geldiğinizi anlat. Kedilerin çok akıllı ama konuşmayı bilmiyorlar değil mi hahaha! Sarı kedin buraya kadar gelmiş, miyavlayıp durdu, çok endişeliydi, onu takip ettik. Sen bayılmıştın ve başında bir kedi daha bekliyordu. Tanrım! Çölün ortasında küçük bir kız çocuğu ve iki kedi! Neler oluyor

anlatır mısın?”

“Şeyyy... Babamla seyahate çıkmıştık ancak aracımız arızalandı. Bana beklememi söyledi, yardım getirecekti ama ben beklemedim, o gittikten sonra başka yöne yürümeye başladım. Kedilerimiz de benimleydi. Sonrasını hatırlamıyorum. Ama beni bulduğunuz yere götürebilirseniz aracımızı bulabilirim, babam da oradadır, beni merak etmiştir.”

Adam pek ikna olmuşa benzemiyordu ama bu çocuk ve iki kediyle başka ne yapabileceğini bilmiyordu.

“Tamam öyleyse, seni ve kedilerini bulduğumuz yere gidelim. Belki babanı da buluruz.”

Bembeyaz, kocaman bir jipe bindiler. Hera sadece Kaktüs'ün duyabileceği şekilde fısıldadı : “Çölde yaşayan insanların deveye bindiklerini sanıyordum ama bu da hiç fena değilmiş.”

Alkım uzay araçlarının olduğu yere bıraktırıyordu kendisini ama adamın bundan haberi yoktu.

“Burada duralım!” dedi Alkım.

Adam şaşırılmıştı, “Ama burada hiçbir şey yok ki!”

“Ehh evet. Bir dakika bekle lütfen.” dedi. Araç durmuştu, hep birlikte indiler. Alkım cebinden bir kumanda çıkardı. Yavaş yavaş ortaya çıkan şey karşısında adam dehşete düşmüştü. Bir uzay gemisi! Burada! Çölün ortasında!

“Bu... Bu da ne???” diye bağırdı adam.

“Bu Bovtay gezegenine ait bir araç. Siz uzay gemisi olarak adlandırılıyorsunuz. Bizim içinse sizin otomobil dediğiniz şey gibi. Bir yerlerden bir yerlere gitmemize yarıyor” dedi Kaktüs.

“Ke... Kedi! Kedi konuşuyor!”

“Ah sadece sizin dilinizi değil, daha dokuz yüze yakın dili akıcı olarak konuşabilir!” dedi Hera.

Adam küçük dilini yutacaktı. Cümle kuramıyor, anlamsız sesler çıkarıyordu.

“Tamam, bu kadar heyecan yeter. Bizi kurtardığın ve aracımıza kadar getirdiğin için sana çok teşekkür ederiz ancak şimdi gitmemiz lazım. Hafızanı siliyorum, bunların hepsini unutacaksın, ne bizi ne aracımızı hatırlayacaksın. Elveda çöl insanı. Saç örneğini de aldım, bilimsel çalışmalarımız için lazım olacak!” dedi Alkım ve kumandayı adama yöneltti. Adamın dehşet içindeki suratı saniyeler içinde huzurla doldu, arkasına döndü, aracına bindi ve uzaklaştı.

“Hadi bakalım, artık evimize dönelim! Ailemiz bizi çok merak etmiştir!”

Uzay araçlarına bindiler; araç çalıştıktan sonra iki dakika içinde evlerinin bahçesine gelmişlerdi bile.

Eve sessizce girmeyi planlamışlardı ama o gün hiçbir şey planladıkları gibi gitmiyordu. Kapıda annesi bekliyordu. Kadın, kapının önüne çökmüş ağlıyordu. Perişan bir haldeydi. Ayak seslerini duyduğunda kafasını kaldırdı, kızı ve iki kedisi karşısında duruyordu.

“Alkım! Neredeydin! Bu halin ne! Uyandığımızda yoktun ve saatlerdir kayıpsın! Bizi ne hale getirdin haberin var mı?” diye bağırmağa başladı, bir yandan da kızına sıkıca sarılıyordu.

Alkım kendisini annesinden zor kurtardı. Annesinin yüksek sesine abisi de koşup gelmişti.

“Ahh baban her yerde seni arıyor! Nasıl çıktın evden, kediler neden seninle birlikte, bu saate kadar neredeydin????”

Alkım konuşmaya çalışıyor ancak kadının hıçkırıkları, ağlaması ve bağırması kesilmiyordu. Abisine baktı, o da şaşkınlıkla küçük kıza ve yanında duran iki kediye bakıyordu.

“Anne bir dakika sakin olur musun? Her şeyi anlatacağım!”

O sırada dışarıdan bahçeye babası girdi. Bitkin durumdaydı. Kapıya doğru baktığında kızını gördü. O bitkin adam gitti, yüzü sevinç doldu, koşa koşa gitti kızını kucakladı.

“Alkım bizi çok korkuttun! Polise haber verdim seni bulamayınca, karakoldan geliyorum şimdi! Neredeydin??” diye heyecanla sordu adam.

“Lütfen sakin olun, anlatacağım.”

Annesinin hıçkırıkları biraz olsun yatışmıştı. Şimdi abisi ve babasıyla merak içinde küçük kıza bakıyorlardı.

“Anlatıyorum. Size bütün gerçekleri söyleyeceğim. Çünkü çocuklar ailelerine yalan söylememeli ve onlardan hiçbir şey saklamamalıdır.”

Ailesi, dikkat kesilmişti, sessizlik içinde kızlarını dinliyorlardı.

“Evet yalan söylemeyeceğim. Ben Bovtay gezegeninden geliyorum, araştırmacı bir bilim ekibinin sorumlusuyum. Hem biyolog hem de fizikçiyim. Bunlar da sizin kedileriniz değil, biri mühendis diğeri ise doktor. Dünyaya araştırma yapmak için geldik ve sizin evinize yerleştik. Dikkat çekmemek için kızınız ve kedilerinizmiş gibi davranıyoruz. “

Ailesi, tepki vermeden küçük kıza bakıyordu. Ne biçim bir oyundu bu böyle?

“Evet, şimdi her şeyi öğrendiniz” dedi Kaktüs. Anne çılgınlaştı. Kedi konuşuyordu!

“Ah evet, sizin diliniz, konuşabildiğimiz dokuz yüz dilden sadece bir tanesi. Bu arada o boynundaki beni bir insan doktoruna göstersen iyi olur, tecrübelerime göre pek iyi görünmüyor.” Dedi Hera kadına.

Adam, kadın ve erkek çocuğunun gözleri fal taşı gibi açılmıştı. Tek kelime etmiyorlardı.

“Aramızda sır kalmadığına göre hafızalarınızı silebilirim.” Dedi Alkım ve kumandasını çıkardı. Dehşet içindeki üç surat bir anda huzurlu bir aptallığa dönmüştü.

“Biz sizin kızınız ve iki kediniziz, hiçbir yere kaybolmadık, bütün gün burada birlikte oynadık ve şimdi odamıza gidiyoruz.” Dedi ve kumandayı cebine koydu.

“Hadi Hera, hadi Kaktüs, biraz da içeride oynayalım! Annemle babamı çok yorduk” diye seslendi Alkım içeri girerken. Yorucu bir macera yaşamışlardı ama görevlerini tamamlamışlardı. Aldıkları örnekler mühürlenmiş ve araçlarının içindeki dolaba kaldırılmıştı. Şimdi odalarına gidecek ve sabaha kadar uyuyacaklardı. Bu gece yeni bir macera yoktu.

“Ellerini yıka!” diye seslendi annesi arkasından. Tam olarak bahçede ne yaptığını hatırlamıyordu. Oyun oynadık galiba diye içinden geçirdi ama bunu düşünmeyecekti, mutluysa, uzay aracının olduğu yere doğru bakıyor ama yalnızca çiçeklerini görüyordu.

E.T.- Dünyayı ziyarete gelen bir grup uzaylı, acil şekilde dünyayı terk etmek durumunda kalınca içlerinden biri dünyada kalır. Kendini bir anda değişik bir gezegende bulan bu uzaylı, 10 yaşındaki bir çocuk olan Elliot tarafından sahiplenilerek eve götürülür ve macera başlar. E.T. evine dönebilecek midir?

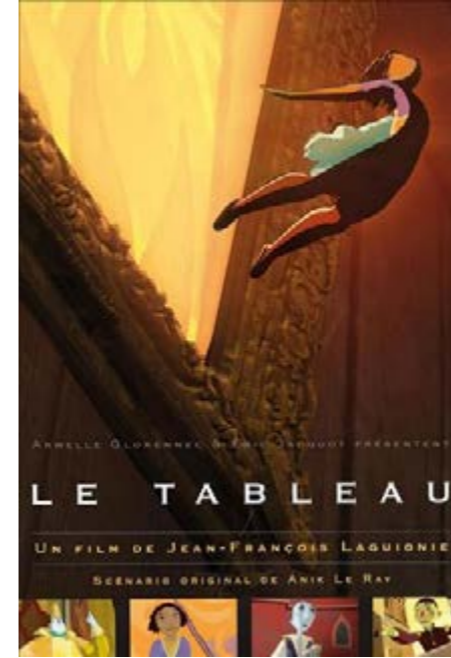

Kardanadam- Anne-babasıyla birlikte yaşayan ama yalnızlık çeken bir çocuğun karlarla kaplı bir Noel gecesi yaptığı kardan adamın canlanmasıyla olaylar gelişiyor. Kardan adam ve çocuk birlikte maceralarla dolu bir gece yaşıyorlar.

Katwe Kraliçesi- Uganda'nın fakir bir kasabasında, kardeşleri ve annesiyle yoksulluk içinde yaşamaya çalışan kız çocuğu Phiona satranç oyununda özel bir yeteneği olduğunu keşfeder. Bir satranç kulübü yürüten iyi kalpli bir öğretmen sayesinde kendisini geliştirir. Ama bir yandan da mücadele etmesi gereken çok şey vardır.

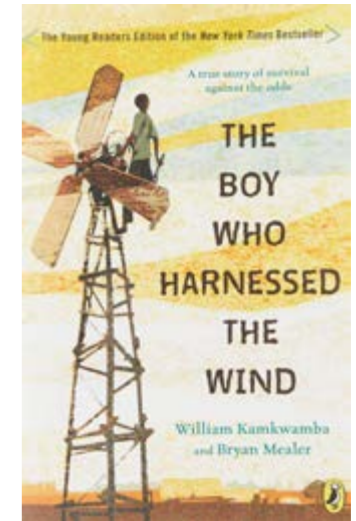

Köpek Adası- Vali Kobayashi, köpeklerden yayıldığı anlaşılan bir hastalığı bahane ederek, bütün evcil köpekleri şehrin dışında bir adaya toplamaya karar verir. Bu adada yiyeceksiz kalan köpekler yaşam savaşı verirken evcil köpeğini geri isteyen 12 yaşındaki Atari köpeğini aramaya başlar.

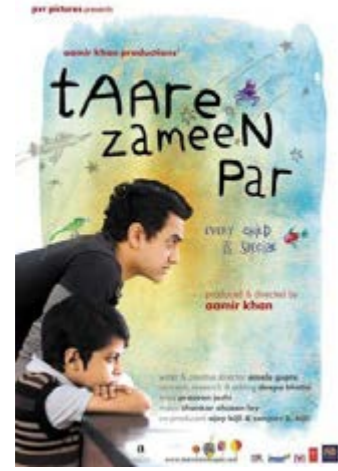

Mutluluğa Boya Beni- Ressamı tarafından bir sebeple yarım bırakılmış bir tablonun içindeki figürlerin hikayesini anlatıyor. Ressamın tamamını boyadığı figürler kendilerini 'yarım bırakılmış' olanlara karşı üstün konumda görüyorlar. Birkaç tane de eskiz vardır ki onların neredeyse hiçbir hakkı yoktur. Sonunda genç adam yanında bir yarım, bir de eskizle birlikte, tabloyu tamamlamasını sağlamak için ressamı aramaya başlarlar.

Rüzgarı Dizginleyen Çocuk- Büyük bir açlık ve kıtlığın yaşandığı sırada küçük bir köyde imkansızlıklar içinde okumaya çalışan 13 yaşındaki William Kamkwamba özellikle fizik konusunda çok yeteneklidir ve kuraklığa çare olabilecek bir rüzgar gülü inşa edip elektrik üretmeyi ve böylece su pompasını çalıştırabilmeyi planlar.

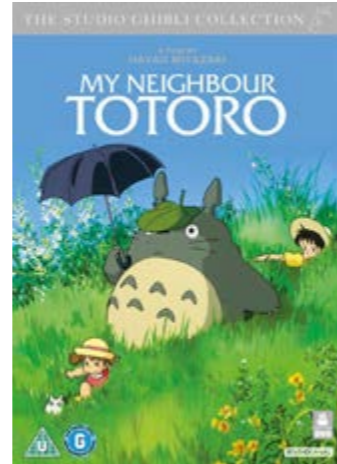

Pervane(+12)- Tek bacağına savaşta kaybetmiş babasıyla beraber pazarda tezgah açan 11 yaşındaki Parvana, ablası, küçük kardeşi ve anne-babasıyla kıt kanaat geçinerek yaşamaktadır. Bir gün rejim muhafızları evlerini basar ve Parvana'nın eski bir öğretmen olan babasını alırlar. Parvana hem ailesine bakabilmek hem de babasına ulaşabilmek için saçlarını keser ve yıllar önce kaybettiği erkek kardeşinin kıyafetlerini giyerek erkek çocuğu kılığına girer.

Yerdeki Yıldızlar- Arkadaşları, öğretmenleri ve ailesi tarafından dışlanan Ishaan, ailesi tarafından disipline sokulması için yatılı okula gönderilir. Ishaan'ın çok mutsuz ve yalnız bir çocuk olduğunu fark eden öğretmen, bunun nedenini araştırmaya başlar. Onun aslında çok özel bir çocuk olduğunu anlayan öğretmen, sabır ve özenle Ishaan'ın kendisini bulmasına yardımcı olur.

Komşum Totoro- Anneleri hasta olan iki kız çocuğu, biri 10 diğeri 4 yaşında, babalarıyla birlikte, annelerinin yattığı hastaneye yakın kırsal bir bölgede yeni bir eve taşınırlar. Kızlar yeni evi keşfederken birtakım sihirli küçük yaratıkların varlığına da şahit olurlar. Sonra evlerinin hemen yakınlarında bunların en büyüğü olan "Totoro"yla tanışırlar.

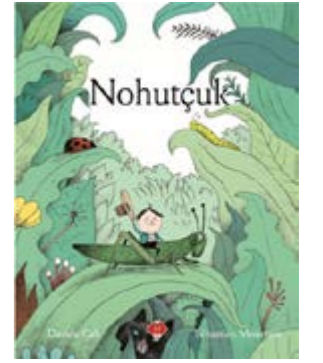

Mirai- Dört yaşındaki Kun'un hayatı, kız kardeşi doğduğundan itibaren tamamen değişir. Kun arka bahçelerindeki sihirli bir ağaç sayesinde zamanda yolculuk yapacak, bu yolculuk sırasında hayatın nasıl bir şey olduğunu öğrenmekle kalmayıp Mirai'ye de iyi bir ağabey olmanın ilk adımını atacaktır.

KİTAPLARDA ÇOCUKLAR

Bedenim Bana Ait-Pro Familia / Gergedan Yayınları

Nohutçuk- Davide Cali, Sebastien Mourrain / Mikado Yayınları

Sır Versem Saklar Mısın- Jennifer Moore Mallinos/ Redhouse Kidz Yayınları

Seslerin Perisi Işık- Yota K. Alexandrou, Effie Lada/Kuraldışı Yayıncılık

Çocuk Olmaya Hakkım Var-Alain Serres/Yapı Kredi Yayınları

Öfkenle Nasıl Başa Çıkabilirim- Dagmar Geisler/Gergedan Yayınları

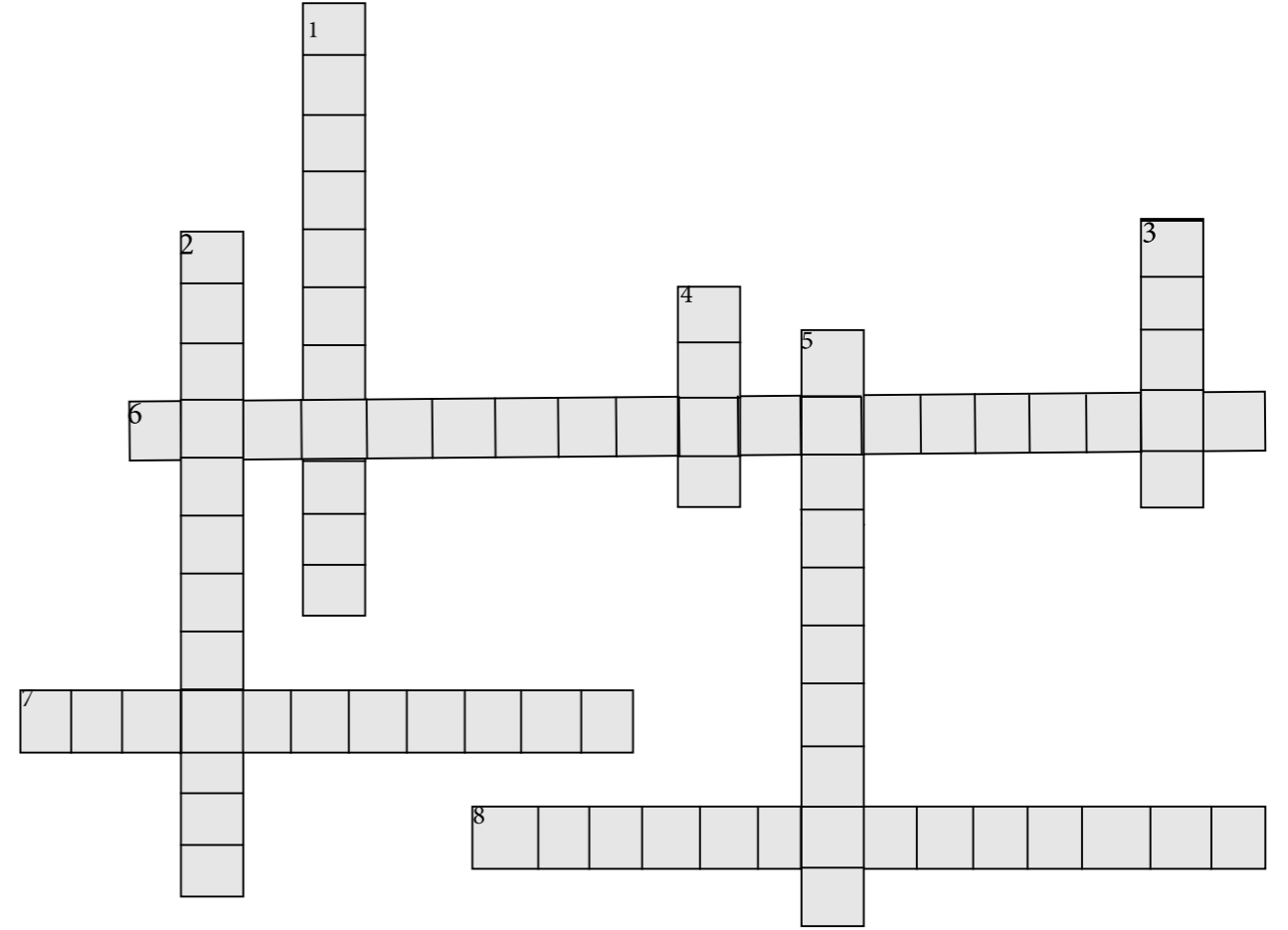
- Ben Kaybolmam ki-Dagmar Geisler/Gergedan Yayınları
- Çağlar Hayır Demeyi Öğreniyor-Christian Tielmann/ Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Çocuğum Haklarım Var-Ezgi Berk/Abm Yayınları
- İnci Yabancılarla Gitmez-Anna Wagenhoff/ Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Kaybolan Renkler Çocuk Hakları Serisi 7-Aleix Cabrera/ TÜBİTAK Yayınları
- Kırmızı Çizgi- Samar Mahfouz Barraj/Erdem Çocuk Genel Yayınevi Dizisi

KELİME BULMACA

I	Ç	L	A	S	A	M	K	A	L	E	M	E	U	M
R	O	L	U	N	A	P	A	R	K	C	Ç	M	N	İ
A	Ç	A	B	M	A	L	K	A	S	K	İ	E	I	T
L	U	T	E	L	A	D	A	Ğ	E	Ü	Z	K	C	İ
K	O	Y	U	N	C	A	K	L	U	L	G	H	E	Ğ
A	K	M	H	H	A	A	A	K	O	Z	İ	A	F	E
H	Ö	A	A	K	Y	K	L	İ	Y	Ö	F	M	S	B
N	R	D	K	O	N	M	Ö	L	U	S	İ	Ç	S	A
A	E	A	B	A	A	İ	D	T	N	K	L	O	Ç	B
S	B	R	D	I	A	K	E	İ	H	I	M	C	H	A
N	E	M	M	N	L	A	V	Ş	A	L	V	U	U	N
İ	U	A	A	V	A	H	A	E	K	Ğ	A	K	K	U
K	İ	Y	İ	N	İ	Y	E	T	K	A	S	I	U	Y
K	Ü	L	T	S	Ü	R	Ü	D	I	S	İ	M	K	O

3 HARFLİ	4 HARFLİ	5 HARFLİ	6 HARFLİ
ADA	BOYA	HAKİM	ADALET
HAK	OYUN	HUKUK	KÖREBE
ANA	ÖDEV	ÇOCUK	SAĞLIK
SSÇ	VASİ	KALEM	EĞİTİM
	BABA	MASAL	SÖZLÜK
			UNICEF
7 HARFLİ	8 HARFLİ	9 HARFLİ	
OYUNCAK	LUNAPARK	SAKLAMBAÇ	
EŞİTLİK	İYİNİYET	ÇİZGİ FİLM	
MAHKEME		OYUN HAKKI	
		DÜRÜSTLÜK	
10 HARFLİ	11 HARFLİ		
KUMDAN KALE	İNSAN HAKLARI		

KELİMELERİ BUL

SORULAR

Yukarıdan aşağıya

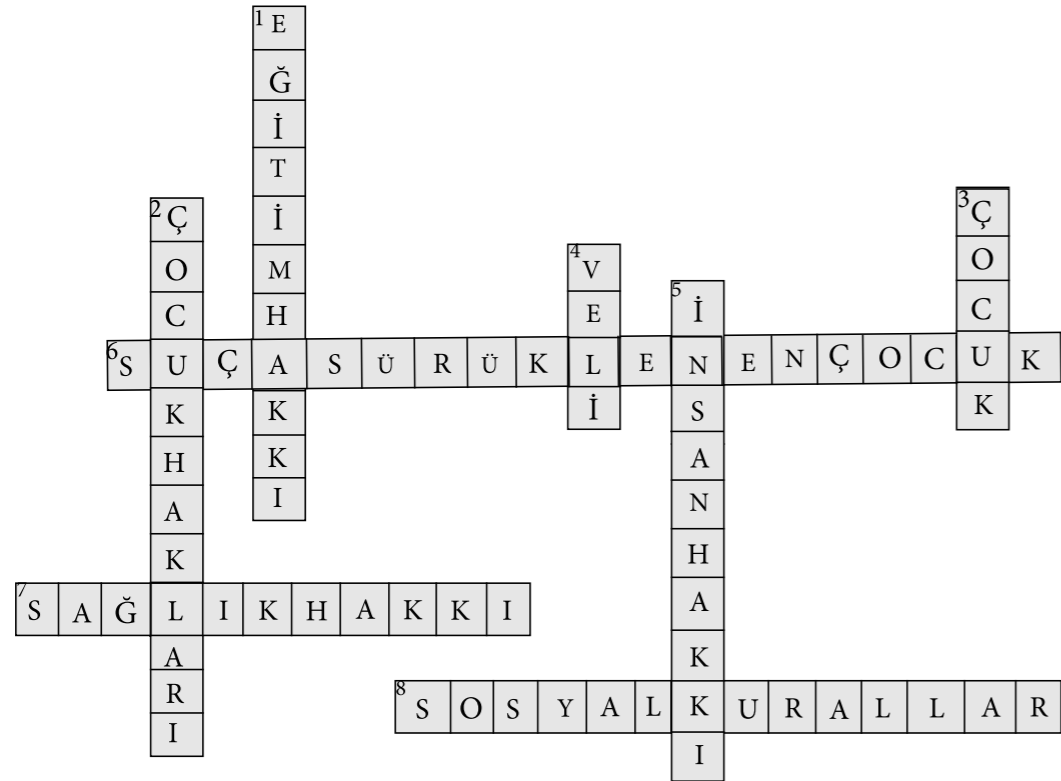
- 1- Çocukların ve gençlerin toplum yaşantısında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişililerini geliştirmelerine yardımcı olmak için getirilmiş temel hakka verilen isim
- 2- kanunen veya ahlaki olarak dünya üzerindeki tüm çocukların doğuştan sahip olduğu; eğitim, sağlık, yaşama, barınma; fiziksel, psikolojik veya cinsel sömürüye karşı korunma gibi haklarının hepsini birden tanımlamakta kullanılan evrensel kavramı ifade eden hakka verilen isim - Çocukların çocuk olmalarından kaynaklı sahip oldukları hakların tümüne verilen isim
- 3- Türk kanunlarına göre 18 yaşını doldurmamış bireylere verilen isim
- 4- Velayet hakkına sahip bulunan ana ve/veya baba
- 5- Coğrafi konum, etnik kimlik, din, milliyet veya toplumsal cinsiyet gibi etmenleri ne olursa olsun insanların insan olmalarından kaynaklı evrensel haklarına verilen ad

Soldansağa

- 6- Kanunlar da suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiasıyla hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğa verilen ad
- 7- Bireyin fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik durumunda olması için getirilen temel hakka verilen isim
- 8- Sosyal ilişkileri düzenleyen din, ahlâk görgü ve hukuk kurallarına verilen ad

BULMACA ÇÖZÜMLERİ

I	Ç	L	A	S	A	M	K	A	L	E	M	E	U	M
R	O	L	U	N	A	P	A	R	K	C	Ç	M	N	İ
A	Ç	A	B	M	A	L	K	A	S	K	İ	E	İ	T
L	U	T	E	L	A	Ğ	E	Ü	Z	K	C	İ		
K	O	Y	U	N	C	A	K	L	U	L	G	H	E	Ğ
A	K	M	H	H	A	A	A	K	O	Z	İ	A	F	E
H	Ö	A	A	K	Y	K	L	İ	Y	Ö	F	M	\$	B
N	R	D	K	O	N	M	Ö	L	U	\$	İ	Ç	\$	A
A	E	A	B	A	A	İ	D	T	N	K	L	O	Ç	B
\$	B	R	D	İ	A	K	E	İ	H	İ	M	C	H	A
N	E	M	M	N	L	A	V	\$	A	L	Y	U	U	N
İ	U	A	A	V	A	H	R	E	K	Ğ	A	K	K	U
K	İ	Y	İ	N	İ	Y	E	T	K	A	\$	İ	U	Y
K	Ü	L	T	S	Ü	R	Ü	D	İ	\$	İ	M	K	O

GELİŞME HAKKI

EĞİTİM HAKKI

YAŞAM HAKKI

Mersin Barosu Çocuk Hakları Merkezi

ŞİDDET VE SÖMÜRÜDEN
KORUNMA HAKKI
BİLGİ ALMA HAKKI

GELECEĞİMİZ SİZE, HAKLARINIZ BİZE EMANET!

AİLE, KÜLTÜR VE SOSYAL
YAŞAMA KATILMA HAKKI

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ
HAKKI

YANINIZDAYIZ!

SAĞLIK HAKKI

OYUN OYNAMA VE BOŞ ZAMANLARINI
DEĞERLENDİRME HAKKI

ADALETE ERİŞİM HAKKI

İletişim. **0324 231 19 65**

Mersin Barosu
Çocuk Hakları
Merkezi

mersinbarosuchm

@CocukBarosu

Mersin Barosu
Çocuk Hakları
Merkezi